

1000 SORUDA OSMANLI

İMPARATORLUĞU

— 1 —

Erhan AFYONCU

BUGÜN

Gazetemizin okurlarına armağanıdır.

1000
soruda

OSMANLI
İMPARATORLUĞU

1

1000
soruda

OSMANLI
İMPARATORLUĞU

1

ERHAN AFYONCU

Genel Yayın Yönetmeni
Mustafa Karagüllüoğlu

© Yeditepe Yayınevi
Sertifika No: 16427

ISBN

978-605-4052-24-0 (takım)
978-605-4052-25-7 (cilt 1)

Baskı Tarihi: Mart 2010

Sayfa Düzeni
İrfan Güngörür

Kapak Tasarım
Kömen Ajans

Baskı-Cilt
Saray Matbaacılık
Pursaklar/ANKARA - 0312 527 28 90

Dağıtım
Turkuaz Dağıtım Pazarlama A.Ş.

kitapadresi.com
İnternetteki kitap adresiniz

YEDİTEPE YAYINEVİ

Çatalçeşme Sk. No: 27/15 34410 Cağaloğlu-İstanbul
Tel: (0212) 528 47 53 Faks: (0212) 512 33 78
www.yeditepeyayinevi.com | bilgi@yeditepeyayinevi.com

ERHAN AFYONCU

OSMANLI
İMPARATORLUĞU

1

İstanbul 2010

ERHAN AFYONCU

1967'de Tokat'ta doğdu. İlk ve orta öğrenimini burada tamamladı. 1984'te başladığı Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü Tarih Öğretmenliği Anabilim Dalı'ndan 1988'de mezun oldu. 1989'da Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi, Sosyal Bilgiler Eğitimi Bölümü'ne Araştırma görevlisi olarak atandı. Yüksek lisansını Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde Necati Efendi Tarih-i Kırım (Rusya Sefaretnamesi) isimli tez ile 1990'da tamamladı. 1997'de Osmanlı Devlet Teşkilatında Defterhâne-i Âmire (XVI-XVIII. Yüzyıllar) isimli tez ile doktorasını bitirdi. 2000 yılında yardımcı doçent oldu. 2001 Mayıs'ında Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'ne geçti. 2008'de doçent oldu.

Halen Marmara Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi'nde öğretim üyesi olarak görev yapan Erhan Afyoncu'nun "Söylarlar Osmanlı İmparatorluğu", "Osmanlı Tarihi Araştırma Rehberi", "Osmanlı'nın Hayaleti", "Truva'nın İntikamı", "Ottoman Empire Unveiled" ve "Das Osmanische Reich: Unverhüllt" isimli kitapları ile Osmanlı bürokrasisi, aşiretler ve Osmanlı tarihçileri üzerine çok sayıda akademik makalesi vardır. Osmanlı bürokrasisi, tarih yazıcılığı ve aşiretler üzerine çalışmaktadır.

e-mail: eafyoncu@hotmail.com

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ..... 17

TÜRKLERİN ANADOLU'YA GELİŞİ

- Soru 1:** Türkler anayurtlarından neden ayrıldılar? . 19
- Soru 2:** Türkler Anadolu'dan önce nereye gittiler? 20
- Soru 3:** Niçin Anadolu'ya geldiler?..... 20
- Soru 4:** Türkler geldiğinde Anadolu'da kimler
vardı? 21
- Soru 5:** Anadolu halkları Türkler'i nasıl karşıladı? . 22
- Soru 6:** Türkler Anadolu'ya ilk olarak ne zaman
geldiler? 22
- Soru 7:** Çağrı Bey'in Anadolu seferi nasıl cereyan
etti? 23
- Soru 8:** Malazgirt'ten önce kazanılan savaş
hangisidir? 24

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Soru 9: Anadolu nasıl fethedildi?	24
Soru 10: Kutalmışoğlu Süleyman Şah Anadolu'ya nasıl geldi?	25
Soru 11: Anadolu'da hangi Türk beylikleri kuruldu?	26
Soru 12: Anadolu'ya ne kadar Türk geldi?	26
Soru 13: Anadolu'ya hangi Türk boylan geldi?	28
Soru 14: Anadolu'daki yerli halk Türkleşti mi?	28
Soru 15: Anadolu'ya yalnız göçebe Türkler mi geldi?	28
Soru 16: Anadolu ne zaman Türkiye oldu?	29
Soru 17: Türkiye Selçuklu Devleti ne zaman kuruldu?	30
Bibliyografya	30

MOĞOLLAR VE CENGİZ HAN

Soru 1: Moğollar tarih sahnesine ne zaman çıktılar ve ana yurtları neresidir?	33
Soru 2: Cengiz tarih sahnesine nasıl çıktı?	34
Soru 3: Cengiz ünvanı ne zaman verildi?	35
Soru 4: Büyük Moğol imparatorluğu nasıl kuruldu?	35
Soru 5: Büyük Moğol İmparatorluğu nasıl parçalandı?	36
Soru 6: Moğollar nasıl tarih sahnesinden çekildiler?	37
Soru 7: "Cengiz Yasası" nedir?	37
Soru 8: Moğollar Avrupa'yı işgalden niçin vazgeçti?	38

Soru 9: Son Moğol istilacısı Timur mudur?	38
Soru 10: Moğollar, İslam dünyasına ne zarar verdiler?.....	39
Soru 11: Moğollar Türk müdür?	40
Soru 12: Moğollar ile Türkler arasındaki ilişkiler nasıldı?	41
Bibliyografya	42
OSMANLI TARİHİNE YENİDEN BAKMAK...	47
OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN KURULUŞU	
Soru 1: Ca'ber Kalesi'nin yakınlarındaki türbede yatan Süleyman Şah kimdir?.....	63
Soru 2: Osman Gazi beyliğin başına nasıl geçti? ..	65
Soru 3: Osman Gazi, ilk olarak nereyi fethetti?....	65
Soru 4: Osman Gazi, nasıl bir fetih siyaseti izledi?	66
Soru 5: Osman Gazi, amcası Dündar Bey'i neden öldürdü?	67
Soru 6: Koyunhisar Muharebesi nasıl cereyan etti?	68
Soru 7: Koyunhisar Muharebesi'nin Osmanlı tarihindeki önemi nedir?.....	69
Soru 8: Dimbos zaferi nasıl kazanıldı?	70
Soru 9: Osman Gazi 1304 Sakarya seferinde nereleri fethetti?	71
Soru 10: Bizans, Osmanlılar'ı durdurmak için nasıl bir siyaset takip etti?	72
Soru 11: Osman Gazi'nin Bursa ve İznik kuşatması ne kadar sürdü?	73

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Soru 12: Osman Gazi'nin gerçek ismi nedir?	74
Soru 13: Osman Gazi hangi tarihte öldü?	75
Soru 14: Osman Gazi'nin kaç oğlu vardı?	75
Soru 15: Osmanlı İmparatorluğu hangi tarihte kuruldu?	76
Soru 16: Kuruluş devri hakkında bilgi veren hangi kaynaklar vardır?	77
Soru 17: Kuruluş devri hakkında bilgi veren eserler güvenilir midir?	78
Soru 18: Osmanlılar'ın büyümesi hangi teorilerle açıklanır?	79
Soru 19: Osmanlı Beyliği nasıl bir imparatorluk hâline geldi?	81
Soru 20: Osmanlılar hangi boya mensuptular?	82
Soru 21: Osmanlı devleti'nin resmî adı nedir?	83
Bibliyografya	84

ORHAN GAZİ VE DÖNEMİ

Soru 1: Orhan Gazi'nin annesi kimdir?	87
Soru 2: Bursa ve İznik nasıl fethedildi?	87
Soru 3: Bizans ordusu Eskişehir (Pelekanon) Muharebesi'nde nasıl mağlup edildi?	88
Soru 4: Karesi Beyliği nasıl ilhak edildi?	90
Soru 5: Karesi Beyliği'nin ilhakının önemi nedir? ..	90
Soru 6: Ankara kimin zamanında fethedildi?	91
Soru 7: Osmanlı tarihinde ilk parayı kim bastı?	91
Soru 8: Divân-ı Hümayûn nasıl kuruldu?	93
Soru 9: İlk Osmanlı askeri teşkilatı nasıl kuruldu?..	94
Bibliyografya	95

RUMELİ'YE GEÇİŞ

Soru 1: Osmanlılar, ilk defa ne zaman Rumeli'ye geçtiler?.....	103
Soru 2: Rumeli'ye geçiş salla mı oldu?.....	104
Soru 3: Rumeli'ye nasıl geçildi?	104
Soru 4: Gelibolu nasıl fethedildi?.....	105
Soru 5: Gelibolu'dan sonra fetih faaliyetleri nasıl gelişti?	106
Soru 6: Süleyman Paşa nasıl öldü?	106
Soru 7: Süleyman Paşa'nın ölümünden sonra Rumeli'deki fetih faaliyetleri nasıl gelişti?	107
Soru 8: Fethin ardından Rumeli'ye iskân nasıl yapıldı?	108
Soru 9: Rumeli'deki Uc beylerinin Osmanlı tarihindeki rolleri nedir?.....	109
Soru 10: Osmanlılar, Rumeli'ye geçtiklerinde Balkanlar'ın siyasi ve sosyal durumu nasıldı?	110
Soru 11: Osmanlılar, Balkanlar'ı kan ve kılıçla mı fethettiler?	112
Soru 12: Osmanlılar, Rumeli'ye nasıl yerleştiler?..	114
Soru 13: Rumeli'ye geçiş Osmanlılar'a ne kazandırdı?	115
Soru 14: Süleyman Paşa Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek kurucusu mudur?.....	117
Soru 15: Osmanlı İmparatorluğu'nun anavatanı neresidir?	117
Bibliyografya	119

I. MURAD VE DÖNEMİ

- Soru 1:** I. Murad tahta nasıl çıktı? 127
- Soru 2:** Tahta çıktığında kardeşlerine nasıl davrandı? 127
- Soru 3:** Hükümdarlığının ilk yılları nasıl geçti? 128
- Soru 4:** Osmanlı hanedanındaki ilk şehzâde isyanı nasıl meydana geldi? 129
- Soru 5:** I. Murad oğlunun isyanı karşısında ne yaptı? 130
- Soru 6:** I. Murad oğlunu nasıl cezalandırdı? 131
- Soru 7:** Savcı Bey isyanının Osmanlı tarihindeki önemi nedir? 132
- Soru 8:** Anadolu beylikleri üzerinde Karamaoğulları'nın nüfuzu nasıl kınldı? . 132
- Soru 9:** Anadolu beylikleri Osmanlı hakimiyeti altına nasıl alındı? 133
- Soru 10:** Sırp Sındığı diye bir savaş var mıdır? 135
- Soru 11:** Çirmen Savaşı'nın önemi nedir? 136
- Soru 12:** I. Kosova Savaşı neden çıktı? 136
- Soru 13:** I. Kosova Savaşı'nın önemi nedir? 137
- Soru 14:** I. Murad nasıl öldü? 138
- Soru 15:** "Hüdavendigâr" ne demektir? 138
- Soru 16:** I. Murad, oğlu Yıldırım Bâyezid'e nasıl bir miras bıraktı? 139
- Bibliyografya 140

YILDIRIM BÂYEZİD VE DÖNEMİ

- Soru 1:** I. Murad'ın kaç oğlu vardı? 147

Soru 2: Şehzâde Bâyezid'e "Yıldırım" ünvanı nasıl verildi?.....	148
Soru 3: Yıldırım Bâyezid, tahta nasıl çıktı?	150
Soru 4: Yakub Çelebi'nin öldürülmesi nasıl karşılandı?.....	151
Soru 5: I. Kosova savaşı'ndan sonra Anadolu'da neler oldu?	152
Soru 6: Yıldırım, Birinci Anadolu seferinde nereleri fethetti?.....	152
Soru 7: Yıldırım'ın, İkinci Anadolu seferinde ne netice alındı?.....	155
Soru 8: Yıldırım, Rumeli'de neler yaptı?.....	157
Soru 9: Osmanlı Devleti'ne karşı niçin bir haçlı seferi düzenlendi?.....	159
Soru 10: Haçlılar'ın hayali ne idi?	160
Soru 11: Niğbolu Muharebesi'nde Haçlılar nasıl mağlup edildi?	162
Soru 12: İstanbul nasıl abluka altına alındı?	164
Soru 13: Anadoluhisarı ne zaman inşa edildi?	168
Soru 14: Timur kimdir?.....	168
Soru 15: Timur neden Anadolu'ya yöneldi?	169
Soru 16: Timur'un Birinci Anadolu seferi nasıl neticelendi?.....	170
Soru 17: Ankara Savaşı nasıl cereyan etti?.....	171
Soru 18: Yıldırım Bâyezid demir bir kafese konuldu mu?.....	173
Soru 19: Yıldırım Bâyezid nasıl öldü?.....	173
Soru 20: Ankara Savaşı'nın Osmanlı tarihinin gelişimine etkisi ne oldu?.....	174

Soru 21: Osmanlı tarihçileri Timur'a nasıl bakarlar?	177
Soru 22: Timur, Altınordu ve Osmanlı devletlerine vurduğu darbeler yüzünden Türk tarihinin gelişimine zarar verdi mi?.....	178
Soru 23: Timurlular Devleti'nin tarihteki yeri nedir?	179
Soru 24: Yıldırım döneminin Osmanlı tarihindeki yeri nedir?	181
Bibliyografya	183

FETRET DEVRİ

Soru 1: Fetret ne demektir?	191
Soru 2: Fetret Devri nasıl başladı?	192
Soru 3: Yıldırım Bâyezid'in kaç oğlu vardı?	192
Soru 4: Yıldırım oğulları niçin "çelebi" ünvanını taşırlar?.....	193
Soru 5: Şehzâdeler arasındaki ilk çatışmalar nasıl meydana geldi?.....	194
Soru 6: Musa Çelebi Edirne'ye nasıl hakim oldu?195	
Soru 7: Çelebi Mehmed-Musa Çelebi arasındaki mücadelenin ilk safhası nasıl neticelendi? .	196
Soru 8: Çelebi Mehmed Osmanlı tahtını nasıl ele geçirdi?.....	196
Soru 9: Düzmece Mustafa ne zaman taht mücadelesine başladı?	197
Soru 10: Düzmece Mustafa Yıldırım Bâyezid'in oğlu mudur?	198

Soru 11: Anadolu Beylikleri Fetret Devri'nde nasıl hareket ettiler?	199
Soru 12: Fetret Devri'nde Edirne'de tahta çıkanlar hükümdar değil midir?	199
Soru 13: Fetret Devri gerçek manada ne zaman sona erdi?.....	199
Soru 14: Fetret Devri'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi gelişimine tesiri nedir?	201
Soru 15: Edirne ne zaman başkent oldu?.....	202
Bibliyografya	203

ÇELEBİ MEHMED VE DÖNEMİ

Soru 1: Çelebi Mehmed, Orta Anadolu'da kimlerle mücadele etti?.....	207
Soru 2: Çelebi Mehmed, Anadolu beylikleri ile nasıl mücadele etti?.....	208
Soru 3: Çelebi Mehmed, Rumeli'de ve Ege'de neler yaptı?.....	209
Soru 4: Şeyh Bedreddin İsyanı nasıl bastırıldı?....	210
Soru 5: Çelebi Mehmed kardeşi Şehzâde Mustafa'yı nasıl durdurdu?.....	210
Soru 6: Çelebi Mehmed devrinde Timurlular'la ilişkiler nasıldı?	211
Soru 7: Çelebi Mehmed'in Osmanlı tarihindeki yeri nedir?	212
Bibliyografya	213

II. MURAD VE DÖNEMİ

- Soru 1:** Celebi Mehmed kendisinden sonrası için ne hazırlıklar yaptı? 217
- Soru 2:** Celebi Mahmad'ın ölümü nasıl saklandı? 218
- Soru 3:** II. Murad tahta nasıl çıktı? 218
- Soru 4:** Çelebi Mehmed ölünce Anadolu'da neler oldu? 219
- Soru 5:** Düzmece Mustafa Rumeli'ye nasıl hakim oldu? 219
- Soru 6:** Osmanlı İmparatorluğu'nun ikiye ayrılması nasıl önlendi? 220
- Soru 7:** II. Murad döneminde saltanat mücadelesine giren başka şehzâdeler var mıdır? 221
- Soru 8:** II. Murad'ın kardeşi niçin isyan etti? 221
- Soru 9:** II. Murad tahtı niçin bıraktı? 222
- Soru 10:** Fatih Varna Savaşı'na babasını çağırdı mı? 223
- Soru 11:** Varna Savaşı nasıl cereyan etti? 224
- Soru 11:** Varna Savaşı'nın tesirleri ne oldu? 225
- Soru 13:** II. Mehmed tahttan nasıl indirildi? 226
- Soru 14:** II. Murad'ın ikinci hükümdarlık dönemi nasıl geçti? 227
- Soru 15:** II. Murad kaç defa tahta geçti? 227
- Soru 16:** Büyük oğlu Alaeddin Ali Çelebi nasıl öldü? 228
- Soru 17:** II. Murad devrindeki kültürel faaliyetler nelerdir? 229

Soru 18: II. Murad devrindeki imar faaliyetleri nelerdir?	230
Soru 19: II. Murad'ın Osmanlı tarihindeki yeri nedir?	231
Bibliyografya	232

TARİHTE İSTANBUL KUŞATMALARI VE İSTANBUL'UN FETHİ

Soru 1: İstanbul, Müslümanlar'dan önce kaç defa kuşatıldı?	237
Soru 2: Müslümanlar İstanbul'u kaç defa kuşattılar.	237
Soru 3: İstanbul, Osmanlılar'dan önce kimler tarafından alınmıştı?	238
Soru 4: Fatih'ten önce Osmanlılar'ın İstanbul kuşatmaları nasıl gerçekleşti?	239
Soru 5: II. Mehmed niçin tahta geçer-geçmez İstanbul'un fethi için hazırlıklara başladı?	240
Soru 6: İstanbul'un fethinde Bizans'a hangi gerekçeyle savaş ilân edildi?	243
Soru 7: İstanbul kuşatması nasıl cereyan etti?	246
Soru 8: Son hücum kararı nasıl verildi?	247
Soru 9: Son hücum nasıl yapıldı?	248
Soru 10: Bizans imparatorunun başına ne geldi?	250
Soru 11: Fatih, İstanbul'a nasıl girdi?	250
Soru 12: İstanbul'un fethinde gemiler karadan yürütüldü mü?	251
Soru 13: İstanbul'a ilk giren Ulubatlı Hasan mıdır?	255

Soru 14: İstanbul hangi gün fethedildi?	258
Soru 15: Veziriazam Çandarlı Halil Paşa İstanbul'un fethini engellemek için Bizans'tan rüşvet aldı mı?	261
Soru 16: İstanbul fetihten sonra yağmalandı mı? .	262
Soru 17: İstanbul'un fethi açık unutulmuş bir kapıdan mı oldu?	262
Soru 18: İstanbul'un fethi Hristiyan dünyasında nasıl karşılandı?	263
Soru 19: İstanbul'un fethine Hristiyanlar ne tür ağrılar yaptılar?	264
Soru 20: Fethin Osmanlı tarihinin gelişimine ne tesirleri oldu?	267
Soru 21: İstanbul'un fethi ile yeni bir çağ açıldı mı?	268
Soru 22: İstanbul'un fethi ile ilgili bilgilerimizin kaynakları nelerdir?	269
Bibliyografya	270

ÖNSÖZ

Son 40-50 yılda bütün dünyada Osmanlı tarih yazıcılığı büyük aşama kaydetmesine rağmen, akademik araştırmalarda ortaya çıkan sonuçlar ülkemizde kamuoyuna fazla ulaşamamaktadır. Uzman olmayan kişilerin yazdıkları ansiklopediler, kitaplar ve ders kitaplarındaki Osmanlı tarihine ait bilgiler genellikle Hammer'ın yazdığı ilk büyük Osmanlı Tarihi'nin temelini oluşturduğu ve daha sonra XIX. yüzyılın ikinci yarısında başlayan ve XX. yüzyılın başlarında tamamlanan bir bilgi demetidir. Bu bilgiler genellikle Osmanlı kroniklerinde anlatılan hadiselerin tenkitsiz naklinden ibarettir.

Bugün hemen hemen herkesin bildiği bazı tarihi bilgiler eskimiştir ve yanıltıcı olmaktadır. Bunların yeni akademik araştırmaların sonucunda ortaya çıkan bilgilerle değiştirilmesi gerekmektedir. Her geçen gün Osmanlı tarihi ile ilgili yeni bilgilere ulaşıyor. Bunları yok sayıp,

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

150-200 yıl önceki bilgilerle Osmanlı İmparatorluğu'nu anlamaya çalışmak son derece yanlıştır. Osmanlı tarihi fazla anlaşılmamış ve yanlış yorumlanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu'na yeniden ve at gözlüklerimizi çıkarak bakmalıyız.

Bu kitapta söz konusu edilen konuların bütün yönlerinin verilmesi gibi bir endişe taşınmamış, sadece o mevzunun az bilinen ve merak edilen taraflarıyla ilgili önemli sayılabilecek hususlar verilmeye çalışılmıştır. Konular kendi içlerinde bir bütünlük taşıdığı için kitapta zaman zaman tekrarlar vardır.

Kitapta sorular şeklinde ele aldığımız her konunun sonunda, o mevzuyu yazmak için kullandığımız kaynakları ve ayrıca geniş bilgi sahibi olabilmek için bakılabilecek genelde Türkçe literatürdeki önemli çalışmalar verdik.

Bu kitapta Türkler'in Anadolu'ya gelişinden ve Moğollar'dan kısaca bahsettikten sonra asıl olarak Osmanlı İmparatorluğu ele alınmıştır. Osmanlı tarihi ile ilgili birçok konu incelenirken akademik araştırmaların sonucunda ortaya çıkan bilgilerden hareket edilmiş, ancak konular popüler bir üslupla verilmeye çalışılmıştır.

Erhan Afyoncu
Kozyatağı, Ocak 2010

TÜRKLERİN ANADOLU'YA GELİŞİ

♦ Soru 1: *Türkler anayurtlarından neden ayrıldılar?*

Proto-Moğollar'dan, Kıtaylar'ın 924'te Orhun havasine hakim olmalarıyla birlikte, bu bölgedeki Türk boy-ları birbirlerini sıkıştırarak batıya doğru göçetmeye başla-dılar. 1027 yılına gelindiğinde artan Kıtay baskısı sonucu Türkler'in batıya göçü büyük bir sel halini almıştı. Kay ve Kıpçak baskısı ile Oğuzlar da yurtlarından ayrıldılar. Şamanî Peçenek ve Oğuzlar, Doğu ve Orta Avrupa'ya, Balkanlara; Müslüman Oğuzlar ise Maveratünnehir'e,

-
- * Türkler'in Anadolu'ya gelişi denilince akla hep Malazgirt gelir. Bu büyük zafer Türkler'in Anadolu'yu fethiyle ilgili diğer teferuatları unutturmaktadır. Bu yazıda Türkler'in Anadolu'ya ge-lişleri ve fetihleri ile ilgili diğer noktalar da ele alınmıştır.

Horasan'a ve diğer İslâm ülkelerine göç ettiler. Oğuzlar, 1040'da Dandanakan'da Selçuklular'ın idaresinde Gazneliler'i yenip, kendi devletlerini kurdular. Ancak Orta Asya'dan yüz binlerce Türk, Moğol kabilelerinin tazyiki ile batıya göçe devam ediyordu. Maverâünnehir bölgesi onları barındırmaya yetmedi ve yeni bir yurt aramaya başladılar.

♦ **Soru 2: Türkler Anadolu'dan önce nereye gittiler?**

Büyük Selçuklu Devleti kurulmadan önce Oğuzlar'dan kopan bir kısım boylar Azerbaycan, Güneydoğu Anadolu ve Irak'a gitmişlerdi. Göktaş, Buka, Mansur ve Anasioğlu idaresi altındaki Türkmenler, Cizre ve Diyarbakır havalisi ile Musul'u ele geçirmişlerse de, uzun süre buralarda hakim olamadılar ve Azerbaycan'a geri döndüler.

♦ **Soru 3: Niçin Anadolu'ya geldiler?**

Kendilerine yurt, hayvanlarına da otlak arayan Türkmen kitleleri, Büyük Selçuklu topraklarına gelmeye devam ediyordu. Selçuklular bunları, kargaşa çıkarmalarını ve otlak sıkıntısına sebebiyet vermelerini önlemek için Anadolu'ya sevketti.

Türkler Suriye ve Irak'a da gidip, yerleşmişlerse de, bu ülkelerin iç bölgelerine girmemişlerdi. Bu bölgelerin iklim ve otlak durumunun hayvanları için uygun olmaması, Türkler'in buralarda yoğun bir şekilde yayılmasına engel oldu. Tarihçi Claude Cahen, Türkler'in Mezopo-

tamya ve Suriye'de gerçek bir yerleşim göstermeyip, askeri hakim sınıf olarak kalmalarının sebebini, bu bölgede Bedevi ve Kürt çobanların bulunması ve Türk develerinin sıcak iklime uyum gösterememesi olarak zikreder. Anadolu ise iklimi ve geniş otlakları ile Türkler'in yaşantısına uygundu. Aynı zamanda Anadolu'nun yoğun bir nüfusa sahip olmaması ve burada Türkler'e direnecek güçlü bir askeri organizasyonun bulunmaması da Türkmenler'in buraya gelmesini teşvik edici unsurlar oldu.

♦ **Soru 4: Türkler geldiğinde Anadolu'da kimler vardı?**

Selçuklular, Anadolu'ya geldiğinde burada Rumlar, Ermeniler, Süryaniler ve Araplar vardı. Ancak Bizans Anadolu'nun tek hakimiydi. İlk Türk akınlarının başladığı sırada Ani, Van, Lori ve Kars'ta Ermeni prenslikleri bulunuyordu. Bizans İmparatorluğu, II. Baslios'un 1021'deki Doğu Anadolu seferlerinden itibaren bu bölgedeki Ermeni prensliklerini ortadan kaldırdı. Son Ermeni prensliği de 1064'te Selçuklular'ın korkusundan Bizans'a tâbi oldu. Bizans İmparatorluğu, Ermeni prensliklerinin siyasi hakimiyetlerine son verdikten sonra, önemli miktarda Ermeni nüfusunu sürgün ederek İç Anadolu'ya yerleştirdi.

Anadolu'da bu milletlerin dışında bulunan bir diğer topluluk da Hristiyan Türkler'di. Bizans, Selçuklular'ın akınlarına karşı Balkanlara yerleşmiş ve burada Hristiyan olmuş Oğuz (Guz), Kıpçak (Kuman) ve Peçenek Türkler'ini zaman zaman Anadolu'ya getirip iskân ede-

rek, bir savunma hattı oluşturmaya çalışmıştı. Bilhassa Bizans İmparatoru Laskarides ve Paliologlar zamanında Hristiyan Türkler geniş ölçüde Anadolu'ya getirdi. Hristiyan Türkler'in önemli bir kısmı zaman içerisinde Müslümanlaşmışsa da, bir kısmı günümüze kadar Hristiyan kimliklerini devam ettirdiler. Hatta Yunanistan'la yapılan nüfus mübadelesi sırasında Hristiyan oldukları için bu Türkler'den de gönderilenler oldu.

♦ **Soru 5: Anadolu halkları Türkler'i nasıl karşıladı?**

Bizans, Ermeni ve Süryanileri Ortodoksluğu kabule zorluyordu. Bu yüzden söz konusu halklar, Anadolu'nun Türkler'e karşı müdafaasında Bizanslılar'a yardım etmedi. Ermeni tarihçi Urfalı Matheos ile Süryani tarihçi Mihael'in eserlerinde Bizanslılar'a karşı olan bu kinin izleri görülür. Süryani Mihael'in şu sözleri bu durumu açıkça göstermektedir; "Türkler, şerir ve rafizi Rumlar gibi kimsenin dinine ve inancına karışmıyor; hiçbir baskı ve zulüm düşünmüyorlardı".

♦ **Soru 6: Türkler Anadolu'ya ilk olarak ne zaman geldiler?**

Türkler'in Anadolu'ya gelişini Milattan Önce 3000-2000 yıllarına kadar çıkaranlar varsa da, bu iddialar tarihçiler arasında genel kabul görmüş fikirler değildir. Anadolu'ya Türkler'in ilk gelişi IV. yüzyılın sonlarına doğru Batı Hunları (Avrupa Hunları) tarafından gerçekleştirildi.

Hunlar bir taraftan Balkanlar üzerinden Trakya'ya doğru yürürken, diğer taraftan Batı Hunlarının doğu bölümü de Kafkas dağlarını aşp, Anadolu'ya girdi. Kursık ve Basık isimli iki komutan idaresindeki Hun atlıları Erzurum üzerinden Malatya'ya ulaştılar. Çukurova'ya indiler, Urfa ve Antakya'yı kuşattılsa da alamadılar. Kudüs'e kadar inen Hunlar, burada fazla kalmadılar ve 396'da tekrar Kafkaslara döndüler. İki yıl sonra tekrar Anadolu içlerine girmişlerse de, bu bölgede yerleşmeye dönük bir teşebbüsleri olmadı.

Hunlardan sonra Türkler'in Anadolu'ya ikinci gelişi Sabarlarla oldu. İdil, Don ve Kuban ırmakları arasındaki bölgede bir devlet kurmuş olan Sabar Türkleri VI. yüzyılda Kafkasların güneyine kadar olan toprakları ele geçirdiler. Daha sonra Kayseri, Konya, Ankara taraflarına şiddetli akınları oldu.

♦ **Soru 7: Çağrı Bey'in Anadolu seferi nasıl cereyan etti?**

Selçuklular, Karahanlı ve Gazneliler karşısında tutunamayınca, 1018'de Çağrı Bey'in önderliğinde 3000 süvari ile büyük mesafeleri ve çeşitli tehlikeleri aşarak, Doğu Anadolu'ya bir sefer yapmışlardı. Bu kuvvetler Azerbaycan'da rastladığı Türkmenler'i de alıp, birlikte Van gölü civarını ele geçirdi. Çağrı Bey, bu başarılı akının ardından uzun mesafeleri tekrar geçip, Buhara'ya döndü. Aile mensuplarına Anadolu'da kendilerine karşı koyabilecek bir kimseye rastlamadığını bildirdi. Ancak

Selçuklular, Gazneliler'i mağlup ederek Maveraiünnehr bölgesine hakim olduklarından, kendileri Anadolu'ya gitmediler, ancak sel hâlinde ülkelerine gelen Türkmenler'i Anadolu'ya gönderdiler.

♦ **Soru 8: Malazgirt'ten önce kazanılan savaş hangisidir?**

Tuğrul Bey'in üvey kardeşi İbrahim Yinal, 1047'de Nişabur'a gelen Türkmen kitlelerini Anadolu'ya göndermiş ve kendisinin de arkalarından geleceğini vaatmişti. Bu sırada (1047/1048) Selçuklu hanedanından Hasan Bey komutasındaki kuvvetler de, Van gölü havzasını ele geçirmek için harekete geçmişlerdi. Vaspurakan'da Bizans Valisi Aaron, Selçukluları, Büyük Zap Suyu civarında pusuya düşürerek, mağlup etti. Savaşta Selçuklu prensi Hasan Bey de şehid olmuştu. Bu olayın ardından büyük bir ordu ile Anadolu'ya gelen İbrahim Yinal ve Kuttalmış, Bizans kuvvetlerini Pasin ovasındaki Hasankale'de 18 Eylül 1048'de büyük bir mağlubiyete uğrattılar. Bu zafer sayesinde Türkmenler Anadolu'da yayılma imkânı bularak, Trabzon'a kadar ilerlediler.

♦ **Soru 9: Anadolu nasıl fethedildi?**

1048'deki Hasankale zaferinden sonra Anadolu'ya yayılmaya başlayan Türkmen kitleleri, 1059'da Sivas ve Malatya'yı ele geçirdiler. 1064'te Alparslan, Kars'ı fethetti. 1067'ye gelindiğinde Kayseri, Niksar ve Konya fethedilmişti. Afşin Bey, 1068'de Anadolu'yu boydan boya geçerek, İstanbul boğazına kadar geldi.

Türkmenler Anadolu'nun doğu ve orta kısımlarına yayılmışlarsa da, burası henüz onlar için emin bir yurt değildi. Zira Türkmenler'in düzenli Bizans ordularına karşı mücadele edecek güçleri yoktu. Bu yüzden Bizans orduları üzerlerine geldiği zaman Türkmenler, Kafkaslara çekilmek zorunda kalıyorlardı. Ayrıca Anadolu'nun fethedilememiş pek çok müstahkem mevki ve kaleleri vardı. Buraların yeterli muhasara silahına sahip olmayan Türkmenler tarafından ele geçirilmesi oldukça zordu. Selçuklu orduları da Türkmenler'i himaye için her zaman Anadolu'ya gelmiyordu. 26 Ağustos 1071'de kazanılan Malazgirt zaferi Bizans ordusunu ve mukavemetini çökertti ve Anadolu'nun kapılarını sonuna kadar Türkmenler'e açtı. Bizans'ın yediği bu büyük darbe Türkmenler'in Anadolu'ya sel hâlinde dolmalarını sağladı.

♦ **Soru 10: Kutalmışoğlu Süleyman Şah Anadolu'ya nasıl geldi?**

Malazgirt zaferinden sonra esir Bizans İmparatoru Romanos Diogenis ile Alparslan'ın yaptığı antlaşma, yeni Bizans İmparatoru tarafından bozuldu. Bunun üzerine Alparslan, Artuk Bey'i Anadolu'nun fethiyle görevlendirdi. Artuk Bey'in, Alparslan'ın ölümünden sonra İran'a geri çağırılması üzerine onun yerini Tutak Bey aldı. Ancak asıl başan Alparslan'a karşı taht mücadelesi yaparken öldürülen Kutalmış'ın oğulları sayesinde kazanıldı. Alparslan'ın oğulları ve kardeşleri arasındaki taht mücadelesi sırasında İran'da esaret altında bulunan Kutalmış'ın oğulları kaçarak, Anadolu'ya geldiler. Daha önce babalarına ve Alparslan'ın eniştesi Elbasan'a

bağı Yabgulu Türkmenleri ile İbrahim Yinal'a bağı aşiretler de Anadolu'ya gelmişlerdi. Bunlar İran'daki taht mücadelelerinde başarıya ulaşamamış küskün Oğuz kitleleri idi ve Selçuklu hanedanından başlarına geçecek birisini bekliyordı. Kutalmışoğlu Süleyman Şah bu Türkmenler'in başına geçti ve kısa sürede Orta Anadolu'dan İznik'e kadar olan sahayı ele geçirerek, Türkiye Selçuklu Devleti'ni kurdu. Bu devlet Büyük Selçuklular'a tâbi değildi, ayrıca aralarında düşmanlık da vardı. Alparslan'ın oğlu Melikşah, Kutalmışoğlu'nun kurduğu bu devleti ortadan kaldırmak için Bizans'la işbirliği yapmış, ancak ölümü üzerine teşebbüsü sonuçsuz kalmıştır.

♦ **Soru 11: Anadolu'da hangi Türk beylikleri kuruldu?**

Türkler, Anadolu'da, Türkiye Selçuklularının yanı sıra bir takım beylikler de kurdular. Artuk Bey'in oğulları Doğu ve Güneydoğu Anadolu'da (Diyarbakır-Mardin-Elağ-Hasankeyf), Saltuk Bey (Erzurum), Danişmend Gazi (Sivas-Amasya-Tokat) ve Mengücek Gazi (Erzincan-Divriği) de Orta ve Doğu Anadolu'da kendi beyliklerini kurarak, o bölgelerin Türkleşmesini sağladılar. Ancak bunların hiçbirisi fazla büyüyemedi, bunlar zamanla Türkiye Selçukluları tarafından ilhak edildi.

♦ **Soru 12: Anadolu'ya ne kadar Türk geldi?**

IX. yüzyılın ortalarından itibaren Türkler, Anadolu'da yerleşmeye başlamışlardı. Asıl yerleşme ise Malazgirt

savaşıyla okdu. Malazgirt'ten sonra Anadolu ile Türkistan arasında bir göç kanalı oluştu. Türkmenler, büyük kitleler hâlinde Anadolu'ya gelmeye başladılar. Ancak ne kadar Türk'ün geldiğini tam olarak bilemiyoruz. Tarihçi Claude Cahen'e göre ilk başta gelenlerin çok gelişi bir anda olmamış, birkaç yüzyıl sürmüştür. En önemli göç büyük miktarda olamayacağını belirtir. Anadolu'ya Türkmen dalgalarından birisi XIII. yüzyılda Türkistan'ın Moğol istilasına uğramasından sonra gerçekleşti. Türkmenler, Anadolu'ya her zaman direkt olarak gelmediler. Bir kısmı Azerbaycan, Irak ve Suriye'ye gidip, bir müddet oralarda kaldıktan sonra Anadolu'ya geçmişlerdi. Türkmenler'in göçü XVI. yüzyılda Safevî Devleti'nin kurulmasına kadar devam etti. Safevîler zamanında Türkistan ile Anadolu arasındaki bu göç kanalı kapandı.

XVI. yüzyılın sonlarındaki Osmanlı kayıtları incelendiğinde, bu dönemde Anadolu'da yerleşik hayata tam olarak geçmemiş yaklaşık olarak 1 milyon Yörük/Türkmen'in bulunduğu görülür. Sadece İç Anadolu'daki Ulu Yörük ile Güneydoğu ve Güney Anadolu'da bulunan Dulkadir Türkmenleri'nin nüfusu 300 bin civarındadır. Ayrıca, bu yüzyıla gelindiğinde Türkmenler'in önemli bir kısmı yerleşik hayata geçmişti. Bu durumda onların da nüfusu 1 milyonu geçmektedir. Bütün bunlar Anadolu'nun yerli halkı ile çok büyük oranda karışmanın olmadığını açıkça gösterir.

♦ **Soru 13: Anadolu'ya hangi Türk boyları geldi?**

Anadolu'ya gelen Türkler'in büyük bir bölümü Oğuzlar'a mensuptur. Oğuzlar'ın (Türkmenler'in) 24 boyunun tamamı Anadolu'ya geldi. Bunların dışında Türkler'in diğer kabilelerinden Kıpçaklar (Kumanlar), Peçenekler (Oğuzlar'ın 24 boyundan biri olan Peçeneklerden başka bir kabile), Akhunlar (Eftalitler), Bulgarlar da Anadolu'ya gelmişlerdir.

♦ **Soru 14: Anadolu'daki yerli halk Türkleşti mi?**

Türkler'in gelmesinden sonra Anadolu'nun yerli ahalisinden bir kısmı zamanla din değiştirerek Türkleşmişti. Ancak bu rakam çok büyük miktarlarda değildir. Selçuklu tarihçileri hiçbir zaman toplu ihtidalara (din değiştirme) rastlanmadığını belirtirler. Tarihçi Claude Cahen bu konuda, Türkler ile Rumlar'ın iyi ilişkiler içerisinde olduklarını, ancak bir kaynaşmanın olmadığını söylemektedir.

♦ **Soru 15: Anadolu'ya yalnız göçebe Türkler mi geldi?**

Anadolu'ya gelen Türkler'in büyük bir kısmı göçebe dir. Ancak göçebe Türkler'in yanı sıra önemli sayılabilecek miktarda yarı yerleşik ve tam yerleşik yaşayışta bulunan Türkler de gelmiştir. Divân-ı Lugat-ı Türk'teki yerleşik hayatla ilgili kelimeler ile Türkiye Türkçesindekiler karşılaştırıldığında bir çoğunun aynı olduğu görülür. Faruk Sümer,

göçebe Türkmenler'in haricinde birçok aydın, sanatkâr ve tüccarın da Anadolu'ya geldiğini belirtir. Anadolu'ya asıl yerleşik nüfus, XIII. yüzyılda Moğol istilası sonucu Türkistan'daki şehirlerin tahrip edilmesi üzerine gelmiştir.

Türkmenler, Anadolu'ya gelirken çadırlarını, yetiştirdikleri hayvanlarını, göçebe ve şehirli yaşayışa ait kültürlerini, silah, kıyafet ve edebî değerlerini de beraberlerinde getirdiler.

♦ Soru 16: Anadolu ne zaman Türkiye oldu?

Malazgirt'ten sonra Türkler'in akın akın Anadolu'ya gelmeleri sonucu Avrupa'da burası Türkiye diye anılmaya başlandı. Faruk Sümer, 1085'ten itibaren Avrupalılar'ın Anadolu'ya Türkiye demeye başladıklarını belirtir. Friedrich Barbarossa'nın haçlı seferinden itibaren batılı yazarlar Anadolu'dan, Türk hakimiyetine giren hiçbir ülkeye vermedikleri bir adla *Turchia/Turquie* (Türkiye) diye söz etmeye başladılar. Bu haçlı seferinden yarım yüzyıl sonra Simon de Saint-Quentin bu isimlendirmeyi sistematik hale getirdi. Claude Cahen'e göre Anadolu'da *Türkleşme* yoğunluğu ne olursa olsun, o zamanki Türkiye'nin sınırları ne kadar belirsiz olursa olsun, çağdaşlarının gözünde Anadolu'nun Türk niteliği ülkenin bütününe damgasını vurmuştur.

Avrupalı yazarlar Anadolu'ya *Türkiye* derken, Müslüman yazarlar, Selçuklular devlet kurduktan sonra dahi burası için, hiçbir siyasal anlamı kalmamasına rağmen *Rum/Roma* diye bahsetmeye devam etmişlerdir.

♦ **Soru 17: Türkiye Selçuklu Devleti ne zaman kuruldu?**

Malazgirt savaşıdan çok kısa bir süre sonra Türkler İstanbul'un yanı başındaki İzmit'e kadar olan toprakları ele geçirip, Anadolu'daki ilk devletlerini kurmuşlardı. Bu devletin kuruluş tarihi çeşitli tartışmalara sebep olmuştur.

Türkiye Selçuklu Devleti'nin hangi tarihte kurulduğu konusunda araştırmacılar çeşitli tarihler ileri sürmüşlerdir. M. Altay Köymen, 1073 tarihini gösterir. Ayrıca aynı devletin 1077 ve 1092 tarihlerinde iki defa daha kurulduğu fikrindedir. Mülkrimin Halil Yinanç 1077, Zeki Velidi Togan ve J. Laurent ise 1080'de kurulduğunu ileri sürerler. İbrahim Kafesoğlu 1092'de tarihinin üzerinde durur. Türkiye Selçukluları üzerine yaptığı araştırmalarla tanınan Osman Turan'ın devletin kuruluşu olarak gösterdiği tarih ise 1075'tir.

Osman Turan'ın 1075 yılını kabul etmesine dayanak yaptığı deliller, bu tarihin doğru olma ihtimalinin fazla olduğunu gösterir. Süryanî Mihail, Anna Kommena ve Zonaras'ın eserlerindeki kayıtlar, 1075'te Süleyman Şah'ın bağımsızlığını ilân ederek, "Sultan" ünvanını aldığını ortaya çıkarmaktadır. Yine bu yılda, Bizans'la yapılan antlaşma da, bağımsızlığın hukuki belgesidir.

♦ **Bibliyografya**

Anna Kommena, Alexiad, çev. Bilge Umar, İstanbul 1996.
Ali Ahmetbeyoğlu, Avrupa Hunları, Ankara 2001.

Coşkun Alptekin, "Selçuklular", *Doğuşundan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, VII (İstanbul 1988), s. 95-180; "Türkiye Selçukluları", VIII, 209-358.

Anadolu'da Yörükler ve Türkmenler Sempozyumu Bildirileri, Ankara 2000.

V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul 1990.

Claude Cahen, *Osmanlılardan Önce Anadolu*, çev. Erol Üyepazarıcı, İstanbul 2000.

———, "Türklerin Anadolu'ya İlk Girişi", çev. B. Yediyıldız-Y. Yücel, *Belleten*, sayı: 201 (Ankara 1988), s. 1375-1431.

İbrahim Kafesoğlu, *Selçuklular*, İstanbul 1972.

———, "Anadolu Selçuklu Devleti Hangi Tarihte kuruldu?", *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı: 10-11 (İstanbul 1981), s. 1-28.

———, "Doğu Anadolu'ya İlk Selçuklu Akını (1015-1021) ve Tarihi Ehemmiyeti", *Fuad Köprülü Armağanı* (1953), s. 256-274.

Malazgirt Armağanı, Ankara 1993.

Gülây Öğün (Bezer), "Türk Fethi Öncesi Bizans'ın Doğu Anadolu Siyaseti", *Yüzüncü Yıl Ün. Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 2 (Van 1991), s. 73-80.

Abdülkerim Özaydın, "Fetihten Sonra Anadolu Türk Devletleri", *Doğuşundan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, VIII (İstanbul 1988), s. 121-208.

Osman Gazi Özkuzugüdenli, *Gazan Han ve Reformları (1295-1304)*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000.

- Faruk Sümer, *Oğuzlar (Türkmenler)*, İstanbul 1980.
- , *Selçuklular Devrinde Doğu Anadolu'da Türk Beylikleri*, Ankara 1998.
- , "Anadolu'ya Yalnız Göçebe Türkler mi Geldi?", *Belleten*, sayı: 96 (Ankara 1960), s. 567-594.
- Faruk Sümer-Ali Sevim, *İslâm Kaynaklarına Göre Malazgirt Savaşı*, Ankara 1989.
- Ali Sevim, *Malazgirt Meydan Savaşı*, Ankara 1971.
- , *Suriye ve Filistin Selçukluları Tarihi*, Ankara 1983.
- , *Anadolu'nun Fethi*, Ankara 1988.
- , *Kutalmışoğlu Süleyman Şah*, Ankara 1990.
- Ali Sevim-Yaşar Yücel, *Türkiye Tarihi, Fetih, Selçuklular ve Beylikler Dönemi*, Ankara 1989.
- Zeki Velidi Togan, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981.
- Osman Turan, *Selçuklular Zamanında Türkiye Tarihi*, İstanbul 1984.
- , *Selçuklular Tarihi ve Türk-İslam Medeniyeti*, İstanbul .
- , *Doğu Anadolu Türk Devletleri Tarihi*, İstanbul 1973.
- , "Süleyman Şah", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, 201-219.
- Stefanos Yerasimos, *Az gelişmişlik Sürecinde Türkiye*, çev. Babür Kuzucu, İstanbul 1980.

MOĞOLLAR VE CENGİZ HAN

♦ **Soru 1: *Moğollar tarih sahnesine ne zaman çıktılar ve ana yurtları neresidir?***

Hunlar MÖ. 200 yıllarında Proto-Moğol kabilelerinden olan Yüecileri mağlup ederek batıya sürmüşlerdi. Daha sonra 155 yılında ise bir başka Proto-Moğol kabilesi olan Siyenpiler, Hunları mağlup ederek Orhun bölgesinde hakimiyeti ele geçirdiler. Türklerle Moğollar arasındaki mücadele Göktürkler devrinde de devam etti. Cengiz Han tarih sahnesine çıkana kadar üstünlük çoğunlukla Türkler'in elindeydi. Cengiz Han, Moğol adını taşıyan bir kabileden geldiği için bu isim aynı dili konuşan diğer boyları da içine aldı ve Cengiz Han'la birlikte Moğollar tarih sahnesine bir millet olarak çıktılar.

Moğolların anayurdu Mançurya ile Baykal gölü etrafındaydı. Ancak daha sonra Moğollar, batıya doğru yayılarak Türkler'in anayurdunu ele geçirip, oraya yerleştiler. Bugün burası Moğolistan olarak anılmaktadır. Türk tarihinin ilk yazılı anıtları olan Göktürk kitabeleri bile bugün Moğolistan'dadır.

♦ Soru 2: Cengiz tarih sahnesine nasıl çıktı?

Moğol İmparatorluğu'nun kurucusu olan Cengiz Han, 21 Ocak 1155'de, bugün Doğu Sibiry topraklarından geçen Onon Irmağı'nın sağ kıyısında yer alan Deli-ün Boldok'ta doğdu. Moğolların reisi olan babası Yesügay Bahadır, oğluna bir süre önce mağlup edip, esir aldığı bir Tatar kabilesinin beyi olan Timuçin'in (Demirci) adını koydu. On üç yaşında babasının ölmesi üzerine, ona bağlı kabileler Timuçin'i terk ettiler. Timuçin ve ailesi balıkçılık ve avcılık yaparak, 27 yıl süren sıkıntılı bir dönem geçirdi. Bu yıllarda çeşitli kabilelerle mücadele eden Timuçin, askeri ve idari açıdan deneyimlerini geliştirdi.

1195'ten sonra Timuçin'in sıkıntılı yılları bitmişti. Birçok Moğol kabilesinin ona katılmasıyla, Merkitler, Naymanlar, Taycutlar, Kataginler, Dörmenler gibi düşmanlarını arka arkaya mağlup etti. 1201'de düşmanı olan kabileler birleşerek Camuka (Camoha Seçen)'yi büyük han seçtilerse de, Timuçin onları defalarca bozguna uğrattı.

♦ **Soru 3: Cengiz ünvanı ne zaman verildi?**

Timuçin 1206 yılına gelindiğinde çevredeki bütün Bozkır kabilelerini hakimiyetine almıştı. Bu yılda Onon ırmağı kıyısında yapılan kurultayda dokuz parçalı ak tuğ diktirdi ve kurultayın sonunda "Cengiz" (Cihan hükümdarı, Göklerin hakimi) ünvanıyla kağan ilan edildi. Böylece bütün Bozkır kavimlerinin hükümdarı olma yolunda ilk adım atılmıştı.

♦ **Soru 4: Büyük Moğol imparatorluğu nasıl kuruldu?**

Cengiz, Moğol kabilelerinden sonra çevredeki diğer bozkır milletlerini de hakimiyetine almaya başlamış, Kırgızlar, Karluklar, Uygurlar, Hitaylar ona bağlılıklarını arz etmişlerdi. 1219'da yerleşik bir Türk devleti olan Harezmşahlar'ın üzerine yürüdü. Bu devletin Semerkant, Buhara, Nişabur, Otrar, Herat, Gürgenç, Merv gibi şehirlerini ele geçirip, bir milyondan fazla insanı katletti. Moğollar bazı şehirlerde insanların yanı sıra kedi ve köpekleri dahi öldürdüler. Cengiz'den kaçan Harezm Türkleri'nin bir kısmı Anadolu'ya kadar gelmişlerdir.

Çin'in bir kısmını ele geçiren Cengiz Han bu fethatını tamamlayamadan Ağustos 1227'de öldü ve Moğolistan'ın kuzeydoğusuna gömüldü. Mezarının yeri bugün bilinmemektedir. Cengiz Han, Çin'in ve Asya'daki diğer yerleşik devletlerin zayıf olduğu bir dönemde bozkır kabilelerini birleştirme fırsatını yakalayıp, bunu iyi değerlendirmiştir. Bu dönem, Moğol kabilelerinin bir mil-

let haline geliş sürecidir. Öldüğünde arkasında Kore'den Anadolu ve Güney Avrupa'ya, Güney Sibirya'dan Çin Hindî'ne kadar uzanan bir imparatorluk bırakmıştı. Cengiz Han dünyanın gelmiş geçmiş en önemli askeri de-halarından birisidir. Örgütlenme becerisi, disiplin ve acı-masızlığı başarılı olmasının asıl sebepleridir.

♦ **Soru 5: Büyük Moğol İmparatorluğu nasıl parçalandı?**

Cengiz ölmeden önce oğullarından Ögedey'in ye-rine geçmesini, küçük oğlu Tuluy'un ise ordu yönetimini üstlenmesini vasiyet etti. Ölümünden sonra Ögedey bü-yük han olarak kabul edilmekle beraber Moğol İmpara-torluğu oğulları arasında paylaşıldı. Cengiz'in en büyük oğlu Cuci babasının sağlığında öldüğü için onun payını oğlu Batu aldı ve hakim olduğu topraklarda Altın Ordu Devleti'ni kurdu. İkinci oğlu Çağatay kendi adıyla anı-lan bir devletin kurucusu oldu. En küçük oğlu Tuluy ise imparatorluğun merkezi olan Moğolistan'ı almıştı. Onun oğulları Mengü ve Kubilay, Ögedey'den sonra büyük hanlığı ele geçirdiler.

Cengiz, ölümünden sonra imparatorluğun yöne-timini aile fertlerinin hep birlikte yürütmesini tasarla-mıştı. Veliahdı Ögedey zamanında bu gerçekleş-ti. Moğol İmparatorluğu'nun toprakları daha da genişledi. Ancak Cengiz'den sonra onun gibi kuvvetli bir iradeye ve yö-netim yeteneklerine sahip birisi gelmediğinden ve im-paratorluk yönetiminin sağlam temellere dayanmaması

yüzünden Büyük Moğol İmparatorluğu parçalandı, Altınordu, İlhanlı, Çağatay devletleri meydana geldi. Moğol devlet yönetimi anlayışının hanedan mensuplarına, devlet topraklarını ve idareyi paylaşması, bu parçalanmaya sebep olmuştu.

♦ **Soru 6: Moğollar nasıl tarih sahnesinden çekildiler?**

Moğollar göçebeliği bırakıp, yerleşik hayata geçtikçe, bulundukları bölgelerdeki milletlerin kültürlerinin tesirlerinde kalıp, kendi kimliklerinden uzaklaştılar. İran ve Rusya'da kurulan Moğol devletleri Müslüman oldular ve bu bölgelerdeki Türkler'in ve diğer milletlerin içerisinde eridiler. Çin'de Kubilay'ın kurduğu Moğol devleti de aynı akıbete uğradı.

♦ **Soru 7: "Cengiz Yasası" nedir?**

Moğol İmparatorluğu'nun askeri örgütlenmesini ve hukuki işlerini düzenleyen kanunlar "Cengiz Han Yasası" diye bilinir. Bu yasanın tamamı Cengiz tarafından ihdas edilmemiş, önceki nesillerden gelen Moğol töreleri onun yaptığı bazı ilavelerle bir mecmua haline getirilerek, resmen yürürlüğe konulmuştur. Otuz üç defterden oluşan bu yasa Moğol hazinesinde saklanıyordu. Cinayet, soygun, yalan, zina, büyü yapmak gibi suçların cezası idamdı. Cengiz yasaları kendisinden sonra gelen bütün Moğol devletleri (İslamiyeti kabul edenler de dahil olmak üzere) tarafından uygulandı.

Cengiz yasaları günümüze tam olarak ulaşmamış, ancak Moğol tarihine ait eserlerde bu kanunların bazı maddeleri zikredilmiştir.

♦ **Soru 8: Moğollar Avrupa'yı işgalden niçin vazgeçti?**

Rusya'yı ele geçiren Moğollar, 1242 yılında Avrupa kapılarındaydı. Bir Hristiyan ordusunu Polonya'da, diğelerini Macaristan'da yok ettiler. Öncüleri Viyana ve Adriyatik önlerinde görünmüştü. Asya'yı atlarının nalları altında ezmişler, sıra Avrupa'ya gelmişti. Cengiz Han'ın en önemli komutanlarından, bir savaş dehası olan Sabatay'ın idaresi altındaki Moğol atılan Viyana'yı ele geçirmeye hazırlanıyordu. Ancak Viyana'dan binlerce kilometre uzaktaki bir kişinin ölümü Avrupa'yı bu felaketten kurtardı. Büyük han Ögedey ölmüştü. Moğol töreleri han öldüğünde, yenisini seçmek için ana yurda dönmelerini gerektiriyordu. Bu yüzden Sabatay, Avrupa'ya saldırıyı yanda bırakıp, emrindeki birliklerle ana yurda döndü. Moğollar bir daha Avrupa'ya geri dönmediler, o tarihten itibaren Çin ve Arap topraklarını istila etmek için uğraştılar. Bir ölüm Avrupa'yı, Asya'nın uğradığı felakete maruz kalmaktan kurtarmıştı.

♦ **Soru 9: Son Moğol istilacısı Timur mudur?**

Moğol istilaları Cengiz'in haleflerinin kurduğu devletlerin ortadan kalkmasından sonra da devam etti. Son Moğol istilacısı Timur'du. Timur, Çağatay Hanlığı'nı orta-

dan kaldınıp, kendi devletini kurarak Anadolu'dan Çin'e kadar olan sahada, yaklaşık iki asır önce esen Moğol fırtınasının bir benzerini tekrarladı.

Timur'un etnik kökeni tartışmalıdır. Timur'un ait olduğu Barulas boyunun Türk olduğunu iddia edenler vardır. Ancak Barulaslar, Moğol'dur. Bazı tarihçiler Timur'un kurduğu devletin teşkilat, askeri sistem ve hukuki yapı (Cengiz Han Yasası'nı uygulamıştır) bakımından Moğol devletlerine benzemesi sebebiyle Timurlular Devleti'ni bir Moğol devleti olarak kabul ederler. Bir diğer görüş ise Timurluların çevredeki Türk kültürünün etkisi ile Türkleşmiş Moğol olarak kabul edilmesidir.

♦ **Soru 10: Moğollar, İslam dünyasına ne zarar verdiler?**

Moğolların en fazla zarar verdikleri kesim Müslüman devletler oldu. Tarihçiler, Moğol istilasının İslam dünyasındaki ilmi ve kültürel gelişmeyi sona erdirdiği ve Müslümanların kendi kabuklarına çekilmelerine neden olduğunu söylerler. Gerçekten de Moğollar, özellikle yerleşik Müslüman devletlere büyük zarar vererek, Maverâünnehir ve Bağdat gibi yerlerdeki medeniyetin ortadan kalkmasına sebep oldular. Moğollar işgal ettikleri yerlerdeki insanların çoğunu öldürdüler, camileri, medreseleri, kütüphaneleri tahrip ettiler, şehirleri yakıp, yıktılar.

Bir tarihçinin şu sözleri Moğol istilasını özetlemektedir; "Geldiler, yaktılar, yıktılar, katliam yaptılar, yağmaladılar ve çekip gittiler". Meşhur Arap tarihçisi İbnü'l-Esir,

Moğolların henüz istila etmedikleri ülkelerde yaşayanların gecelerini, ya oraya da gelirlerse diye korku içerisinde geçirdiklerini yazmaktadır.

Bağdat'ı işgal eden İlhanlı hükümdarı Hülagu, halifeyi bir çuvala koyup, Moğol atlılarının ayakları altında çiğneterek öldürttü. Bağdat'ın işgalinden sonra günlerce ırmaklar kan ve mürekkep aktı. İstiladan önce Bağdat, İslam dünyasında entellektüel faaliyetlerin sürdürüldüğü, bilim ve sanatla iç içe olan bir şehirdi. İslam medeniyeti Moğol istilasının meydana getirdiği yıkımdan kendini kurtarıp, önceki yıllardaki parlak dönemlerine bir daha dönemedi. Kendi içine çekilerek, eski dinamikliğini ve parlaklığını kaybetti.

♦ Soru 11: Moğollar Türk müdür?

Deguignes, Zeki Velidi Togan gibi bazı tarihçiler Türklerle, Moğolların kardeş kavim olduğunu ve aynı ırkın iki esas kütesini oluşturduklarını ileri sürerler. Togan, Cengiz'in Türk kökenli olduğunu da iddia eder. Bu görüşe en sert tepki İbrahim Kafesoğlu'ndan gelmiştir. Ona göre her iki milletin belirli bir tarihten sonra, aynı coğrafyada faaliyet göstermeleri ve atlı göçebe kültüre mensup olmaları sebebiyle kültürel ve sosyal benzerlikleri bulunmaktadır. Ancak her iki ırkın fiziksel görünüşleri ve dilleri farklıdır. Kafesoğlu, Cengiz Han'ın da Türk kökenli olmadığını, ırken Moğol olduğunu ortaya çıkarmıştır. Moğollar ve Cengiz Han, Türk ırkına mensup değildir.

♦ **Soru 12: Moğollar ile Türkler arasındaki ilişkiler nasıldı?**

Hunlardan itibaren Türk boylarıyla Moğol kabileleri arasında meydana gelen siyasi hakimiyet mücadelelerinde, Cengiz Han ortaya çıkana kadar genelde üstün olan taraf Türkler'di. Ancak Cengiz Han ve onun çocuklarının kurdukları Moğol devletleri birçok Türk devletini yıkıp, çeşitli Türk boylarını idareleri altına aldılar. Birçok Türk boyu Moğol ordularıyla birlikte, onların istilalarına katıldılar. Cengiz, Uygur yazısını kullandı ve devlet yönetiminde onlardan kâtipler istihdam etti.

Maveraünnehir bölgesinde Türkler'in yaşadığı şehirler, Moğollar tarafından tahrip edildi ve milyonlarca Türk öldürüldü. Milyonlarca Türk ise batıya göç ederek canını kurtardı. Bu bölgedeki yeraltı sulama kanallarına varıncaya kadar her şey Moğollar tarafından yıkıldı, yakıldı. Moğolları durdurmayı sadece Mısır ve Suriye'de hüküm süren bir Türk devleti olan Memlûkler başardı. Kalavun ve Baybars, Aynicalut savaşında (1260) Moğol kuvvetlerini mağlup ederek, Mısır üzerine ilerlemelerini engellediler. Ancak aynı başarıyı gösteremeyen Türkiye Selçuklu Devleti, Köseadağ Savaşı'nı (1243) kaybettikten sonra İlhanlı Devleti'nin hakimiyeti altına girdi ve Anadolu, Moğollar tarafından işgal edildi. Maveraünnehir bölgesinde olduğu gibi Anadolu'da da yerleşik hayata geçmiş Türkler büyük bir darbe yedi. Türkler'de şehir hayatının gelişimi durdu.

Moğolların, Türk tarihine en büyük tesiri ise Türk boylarının gördükleri baskı sonucu ana yurtları Orhun bölgesinden ayrılp, önce Maverâünnehir, sonra da Kafkasya, İran ve Anadolu'ya gelmeleridir. Moğollar Türkler'i Anadolu'da da rahat bırakmadılar, Köseadağ'dan sonra Orta Anadolu'daki Türkmenler batıya doğru sürüldü ve yerlerine Moğol aşiretleri yerleşti. Ancak bu durum Türk tarihinin gelişimine önemli bir etki yaparak, Batı Anadolu'nun Türkleşmesine ve Osmanlı İmparatorluğu'nun tarih sahnesine çıkmasına sebep oldu. Tarihin garip bir cilvesi ise Türkler'in anayurdunun bugün Moğolistan olarak anılmasıdır.

◆ **Bibliyografya**

Melik Ata Cüveyni, *Târîh-i Cihângüşâ*, III, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1988.

Aknerli Grigor, *Moğol Tarihi*, çev. Hrand Andreasyan, İstanbul 1954.

Moğolların Gizli Tarihi, çev. Ahmet Temir, Ankara 1995.

Tuncer Gülensoy, "Altan Topçı III", *Bellekten*, sayı: 152 (Ankara 1974), s. 597-634; sayı: 196 (Ankara 1986), s. 9-71; sayı: 199 (Ankara 1987), s. 19-66.

———, "Moğolların Gizli Tarihi'ne ve Altan Topçı'ye Göre Cinggis Han'ın Şeceresi", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, (Ankara 1967), s. 189-191.

Wilhelm Von Rubruk, *Moğolların Büyük Hanına Seyahat 1253-1255*, çev. Ergin Ayan, İstanbul 2001.

- Nazife Abbasi, *Cengiz Han*, İstanbul 2001.
- İsmail Aka, *Timur ve Devleti*, Ankara 1991.
- Curt Alinge, *Moğol Kanunları*, haz. Çoşkun Üçok, Ankara 1967.
- Tuncay Aykut-Şennur Aydın, *Ak Akçe: Moğol ve İlhanlı Sikkeleri*, İstanbul 1992
- V. V. Barthold, *Moğol İstilasına Kadar Türkistan*, haz. Hakkı Dursun Yıldız, İstanbul 1990.
- , "Cengiz Han", *İslâm Ansiklopedisi*, III, 91-98.
- Grand Chaliand, *Göçebe İmparatorluklar: Moğolistan'dan Tuna'ya MÖ V. yy XVI. yy*, çev. Engin Sunar, İstanbul 2001.
- Robert Cowley, *Eğer Öyle Olsaydı, Alternatif Dünya Tarihi*, çev. Ali Çakıroğlu, İstanbul 2000.
- Mike Edwards, "Moğolların Efendisi Cengiz Han", *National Geographic Türkiye*, sayı: 4 (İstanbul-Ağustos 2001), s. 67-101.
- İlhan Erdem, "Olcaıtu Han'ın Ölümüne Kadar İlhanlılar'da Yaşanan Siyasal-kültürel Gelişmeler ve Yakın-Doğu'ya Etkileri", *Tarih Araştırmaları Dergisi*, sayı: 31 (Ankara 2000), s. 1-35.
- Rene Grousset, *Bozkır İmparatorluğu*, çev. Reşat Uzman, İstanbul 1980.
- Abdülkadir İnan, "Destân-ı Nesl-i Cengiz Han Kitabı Hakkında", *Makaleler ve İncelemeler*, I, Ankara 1987.

Karl Jahn, "Moğollar Zamanında İran ile Çin Arasındaki İlmî Münasebetler", çev. Mehmet Ersan, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, XII (İzmir 1997), s.197-207.

Mustafa Kafalı, "Cengiz Han", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, VII, 367-369.

———, "Timur", *İslâm Ansiklopedisi*, XII/1, 336-346.

İbrahim Kafesoğlu, "Türk Tarihinde Moğollar ve Cengiz Meselesi", *Tarih Dergisi*, sayı: 8 (İstanbul 1953), s. 105-136.

Robert Marshall, *Doğudan Yükselen Güç: Moğollar*, çev. Füsun Doruker, İstanbul 1999.

Jean Paul Roux, *Aksak Timur, İslâmın Kutsal Savaşçısı*, çev. Ali Rıza Yalt, İstanbul 1994.

———, *Türklerin ve Moğolların Dini*, çev. Aykut Kazancıgil, İstanbul 1997.

J. J. Saunders, *The History of the Mongol Conquest*, London 1971.

Bertold Spuler, *İran Moğolları*, çev. Ahmet Temir, Ankara 1984.

Ahmet Temir, *Kırşehir Emiri Caca Nur el-Din'in 1272 Tarihli Arapça-Moğolca Vakfiyesi*, Ankara 1989.

———, *Moğolların Gizli Tarihine Göre Cengiz Han*, Ankara 1989.

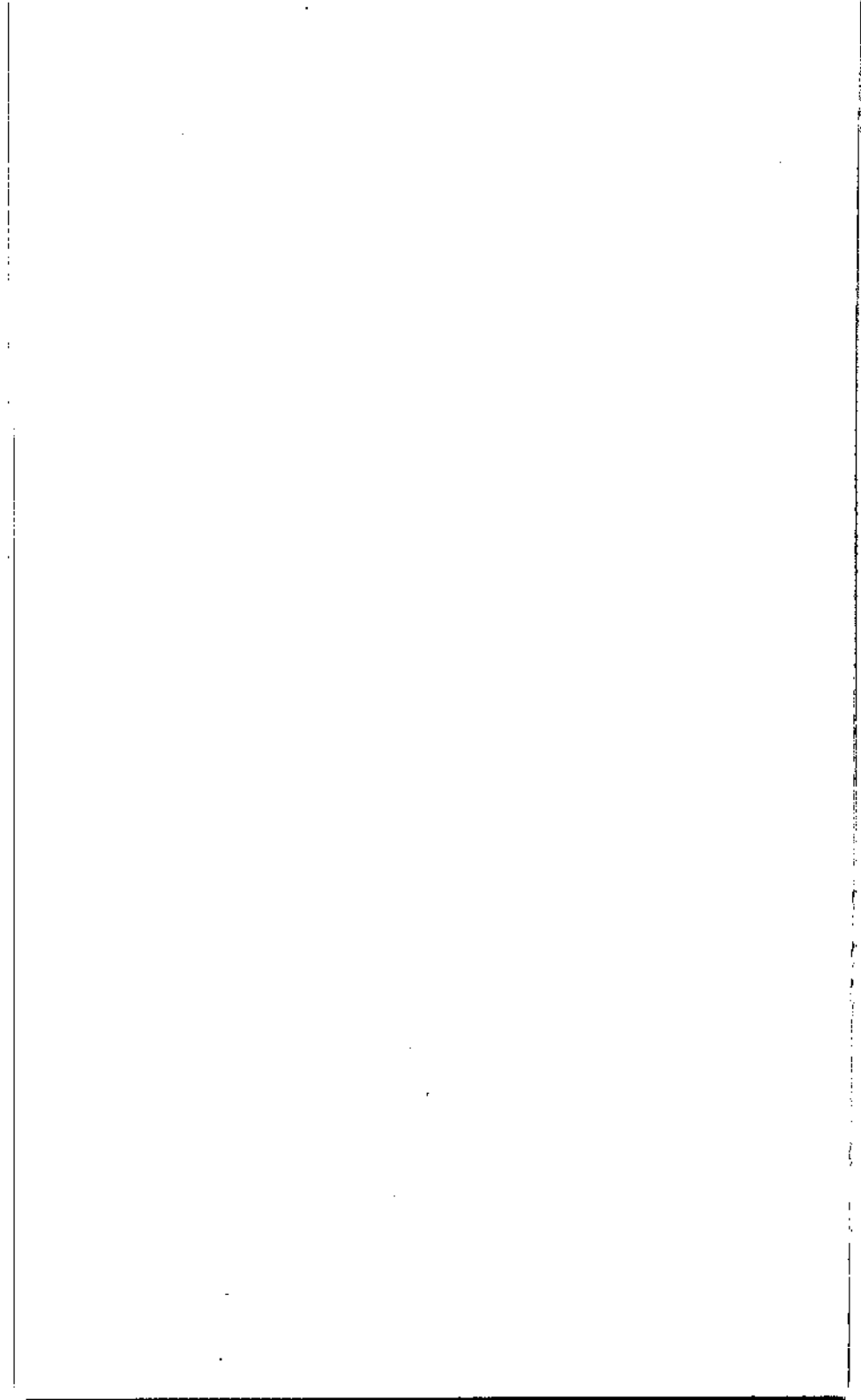
Zeki Velidi Togan, *Moğollar, Cengiz ve Türkler*, İstanbul 1941.

———, *Umumî Türk Tarihine Giriş*, İstanbul 1981.

Osman Turan, "Çingiz Adı Hakkında", *Belleten*, sayı: 19 (Ankara 1941), s. 267-276.

B. Y. Vladimirtsov, *Cengiz Han*, çev. Hasan Ali Ediz, İstanbul 1950.

———, *Moğolların İctimaî Teşkilâtı, Moğol Göçebe Feodalizmi*, çev. Abdülkadir İnan, Ankara 1995.

OSMANLI TARİHİNE YENİDEN BAKMAK

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi bugün henüz yeterince anlaşılmamış ve meseleleri izah edilememiş durumdadır. Osmanlı tarihinin anlaşılabilmesinin önündeki engellerden birisi, kişi veya grupların günümüzdeki meselelerini çözebilmek için tarihte referans aramaları ve inanç alanları' çerçevesinde tarihi hadiselerle bakmalarıdır. Modern kavram ve kurumları tarihte aramaya kalkmak ve olmayacak benzetmelerle bulmak veya bulunmadığı için Osmanlı İmparatorluğu'nu tenkit etmek son derece hatalı bir davranıştır. Yine tarihteki hadise ve kurumları günümüzün mantığı açısından değerlendirmeye

* Bu deyim yıllar önce Ahmet Turan Alkan tarafından kullanılmıştır (Bk. "Osmanlı Tarihi Bir "İnanç Alanı", *Türkiye Günlüğü*, sayı: 11 (Ankara 1990), s.4-11).

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

çalışmak da, aynı şekilde yanlış bir hareket olmaktadır. Geçmişe ait bir kurum veya hadisenin, o günün mantığına göre normal olabileceği düşünülmediğinden, bazı kişiler akılları sıra bunları temize çıkarmak için tarihi tahrif etmektedirler. Bu tarzların her ikisi de tarihin anlaşılmasını tamamen önlemektedir.

Osmanlı tarihine övmek veya karalamak için bakanların aslında bilimsel anlamda birbirlerinden farkları yoktur. Bu anlayıştakiler baştan iyi veya kötü diye nitelendirdikleri olayları, kişileri, düşündükleri kalıp içerisinde göstermek için tarihten delil toplarlar ve bunları analiz etmeden teorilerine dayanak yaparlar. Bir hadise hakkında gösterilen binlerce delil, onun kesin ve genel doğru olduğunu veya olmadığını göstermez. Binlerce örnekle yapılacak genellemeler her zaman aksi bir örnekle yanlışlanabilir. Karl Popper'in geliştirdiği bilim metoduna göre, bir teoriyi doğrulayacak veriler kadar, yanlışlayabilecek veri ve süreçlerin de dikkate alınması gerekir. Ancak sabit fikirle ve ideolojik olarak hareket edenler buna dikkat etmezler. Kafalarındaki şablonu ortaya koyup, daha sonra buna uyacak verileri alt alta sıralarlar.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ne kadar kötü bir devlet olduğu fikrinde olanlar, imparatorluk tarihinde yaşanmış bazı olayları alt alta sıralayarak "kanlı tarih, zulüm tarihi" gibi bilim metodolojisine ters eserler meydana getirmişlerdir. Aynısının tam tersi de Osmanlı tarihinin iyi yönündeki örnek olayları alt alta sıralanarak "Osmanlı'nın fazileti, büyüklüğü" şeklinde sunulmasıdır. Her iki anlayış

bilimsel metotlara ters olduğu gibi, tarihi anlamayı da zorlaştırmaktadır. Bilimsel bir temele dayanan araştırmada önce hadise anlaşılmalı, daha sonra ise izah edilmelidir. Eğer izah edilemiyorsa, niçin izah edilemediğı izah edilmelidir.

Yukarıda bahsettiğimiz zihniyette olanlar, kendi teorilerini haklı çıkarmak için yanlış zikredilen bazı olayları, üzerinde düşünmeden heyecanla alıp kullanırlar. Mesela, 1768-1774 Osmanlı-Rus harbinde yaşanan Çeşme bozgununun meydana gelişi, bazı kitaplarda Osmanlı devlet adamlarının ne kadar cahil olduklarına dair bir örnek olarak zikredilmektedir. 1768-1774 Osmanlı-Rus Savaşı sırasında Rus donanması Baltıklardan hareket edip, Cebelitarık'ı geçerek Akdeniz'e gelmiş ve Osmanlı donanmasının büyük bir kısmını Çeşme'de bir baskın sonucu batırmıştır. Rus donanmasının bu yolla geldiğini haber alan Osmanlı yönetimi Akdeniz'den içeriye girecek bir boğaz olduğunu bilmediklerinden (yani Cebelitarık'tan haberleri yok) bu bilgiye itibar etmemişlerdir. Bu malumat *Vasıf Tarihi*'ndeki bir kaydın Hammer tarafından yanlış algılanmasından ve daha sonra gelenlerin de (örn. Bernard Lewis) bu olayı analiz etmeden, üzerinde düşünmeden aynen zikretmelerinden kaynaklanmaktadır. *Vasıf Tarihi*'nde Osmanlı devlet adamlarının Rus filosunun o dönemdeki zayıf haliyle böyle bir hareketi gerçekleştiremeyeceklerini düşündükleri anlatılmaktadır. Akdeniz'de bir boğazın olduğunu bilmedikleri ile ilgili bir bahis yoktur. Bu bilgi Va-

sıf Tarihi'nden olay aktarılırken Hammer tarafından ilave edilmiştir.

Fas'a kadar hakim olmuş ve belli bir dönem Akdeniz'de söz sahibi olmuş bir devletin Cebelitank boğazından haberi olmadığını düşünmek biraz komik olmaktadır. Osmanlılar tarafından çizilmiş Akdeniz haritalarına şöyle bir göz atıldığında Cebelitank'ın Osmanlılarca hiç de meçhul olmadığı anlaşılabacaktır (örn. Piri Reis'in *Kitab-ı Bahriyesi* veya 1768'de çizilmiş Enderunlu Mustafa'nın haritası). Ayrıca bu savaş yıllarında yazılmış eserlere bakılırsa (Örn. Ahmed Resmî Efendi'nin *Prusya Sefaretnâmesi*) Cebelitank'ın bırakın bilinmemesini, hem batıda kullanılan adıyla (Gilbatar), hem de Türkçedeki adıyla (Septe Boğazı) zikredildiği görülür*. Belki bu bilgiye bir tarih kitabında rastlayan ve tarihçi olmayan birisi itibar edebilir. Ancak bunu bir Osmanlı tarihi uzmanı, Osmanlılar'ın ne kadar cahil olduklarına bir delil olarak kullanmaya kalkarsa, herhâlde uzmanlığının sadece bir etiket olduğu rahatlıkla anlaşılabacaktır.

Osmanlı tarihini anlamada önemli bir husus da kullanılan kaynakların iyi bir şekilde analiz edilmesidir. Osmanlı hükümdarlarının ne kadar adil olduğunu ileri sürenlerin, buna delil olarak gösterdikleri kaynaklardan birisi *Adaletnâmeler*dir. Mahalli yöneticiler zaman zaman kanunlarda bulunmayan vergileri halktan talep etmişlerdir. Merkezi otoritenin sarsıldığı dönemlerde mahalli yöne-

* Bu olayın analizi için bk. Kemal Beydilli, "Ahmed Resmi Efendi", *Toplumsal Tarih*, sayı: 52 (İstanbul 1998), s. 60-61.

ticiler, halktan kanunsuz olarak “nalbaha”, “selamlık”, “aylık”, “cerime”, “pişkeş” gibi adlar altında vergi topladılar. Devletin ahalinin şikayetleri üzerine bu uygulamaları sona erdirmek için *adaletnâme* adı verilen fermanlarla, bu işleri yapanları idamla tehdit etmesine rağmen mahalli yöneticilerin bu suistimalleri sona ermedi. Mahalli yöneticileri bu tür yollara sevk eden sadece daha fazla gelir elde etme isteği değildi. Bir kısım yöneticiler devletin onlardan aldığı dolaylı makam vergilerini (caize, avaid, bohça) ödeyebilmek için bu yola başvurmak zorunda kalmışlardı. Ancak bu uygulamalar halkı ezdi. Özellikle sınır boylarındaki halk, kanunsuz olarak alınan bu tür vergilerle ezildiğinden İran’a veya Avusturya’ya kaçtı. *Adaletnâmelerin* çıkma sebepleri iyi incelendiğinde, halkın adalet içerisinde yaşadığı değil, çektiği sıkıntılar görülür.

Osmanlı tarihi ile ilgili klişe hâline gelmiş laflar vardır. Bir mevzu anlatılırken veya tartışılırken üzerinde hiç düşünmeden aynı şeyler tekrarlanır. Mesela, Türkler’in savaşta kazanıp, masada kaybettiği sık sık tekrarlanan bir husustur. Sanki Türkler hiç diplomasiden anlamıyor, saflıkları ve bilgisizlikleri yüzünden Avrupalı diplomatlar tarafından kandırılıyor gibi anlatılır. Osmanlı İmparatorluğu’nun son zamanlarında bazı savaşlarda galip gelinmesine rağmen (1897 Yunan Savaşı gibi) yapılan antlaşmalardan kayıpla çıkmıştır. Ancak bunun sebebi Osmanlı diplomatlarının maharetsizliği değil, İngiltere, Fransa ve Rusya gibi devletlerin baskıdır.

Osmanlı tarihi boyunca yapılan antlaşmalar, görüşme süreçleri ve uygulamaları ile birlikte iyi incelenirse çok maharetli diplomatların olduğu ve birçok antlaşmanın Osmanlı lehine neticelendirildiği görülür. Mesela, 1606 Zitvatorok Antlaşması'nda Avusturya, Osmanlı İmparatorluğu'na elinde bulunan Macar toprakları için bir kalemde ve son defa olarak bir meblağ ödemeyi kabul ettirmiş, ayrıca "Kayser" unvanının padişaha denk düşürme başarısını göstermişti. Ancak Avusturya'nın bu kazançlarının geçerlilik bulması için 30 yıldan fazla zaman geçmesi gerekti. Avusturya hükümdarının kayserliği hemen tanınmamış, yazışmalarda alternatif ünvanlarla geçştirilmiş ve haraç adı altında her yıl para talep edilmeye devam edilmiştir.

İkinci Viyana Kuşatması'ndan sonra meydana gelen ve 16 yıl süren savaşlarda büyük bir mağlubiyete uğrayan Osmanlı İmparatorluğu, 1699'da Karlofça Antlaşması'nı imzalamak zorunda kalmıştı. Bu antlaşmanın görüşmelerinde Osmanlı İmparatorluğu'nu temsil eden Reisül-küttap Râmî Mehmed Efendi, müzâkerenin bütün safhalarında soğukkanlılığını koruyup, sabır göstererek her meseleyi en ince detayına kadar incelemiş ve bu antlaşmanın olabildiğince Osmanlı İmparatorluğu lehine sonuçlanmasını sağlamıştır.

* Kemal Beydilli, "Dış Politika ve Siyasî Ahlâk", *İlmî Araştırmalar*, sayı: 7 (İstanbul 1999), s. 49.

** Abdülkadir Özcan, "300. Yılında Karlofça Antlaşması", *Akademik Araştırmalar Dergisi*, sayı: 4-5 (İstanbul 2000), s. 237-257.

Osmanlı İmparatorluğu tarihindeki en ağır antlaşmalardan birisi olan Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Rus hüneri ve Osmanlı beceriksizliği olduğu hükmü iki asırdır hoş bir hikâye olarak süre gelmiştir. Ancak bunun böyle olmadığı, Davison'un yaptığı araştırmalarla ortaya çıkmıştır*.

İmparatorluğun son yüzyılında, zayıf durumuna rağmen Avrupa'nın büyük devletleri arasındaki dengelerden istifade ile ayakta kalmasında en önemli pay, devletin kendi zaafiyetini anlayıp, Avrupa'nın durumunu ve dengelerini bilerek gerçekçi bir dış siyaset izleyen Osmanlı devlet adamlarınınadır**.

Osmanlı tarihindeki üzerinde düşünülmeden tartışılan konulardan birisi de, matbaanın Türkiye'ye geç gelmesi meselesidir. Bu mesele tartışılırken İstanbul'da bulunan 90 bin hattatın buna engel olduğu anlatılır. Bu bilgi üzerinde araştırma dahi yapmadan bir an düşünülse, böyle bir şeyin mümkün olamayacağı rahatlıkla anlaşılır. Bırakın 90 bin hattatı, belki İstanbul'daki esnafların tamamı bu kadardır. Yine matbaanın gelmemesi tartışılırken, "geldi de ne oldu?" diye sorulmaz. Matbaanın kurulmasından İbrahim Müteferrika'nın ölümüne kadar geçen yaklaşık 20 yıllık dönemde Müteferrika'nın gayretleriyle 17 kitap (23 cilt) basılabilmisti. Müteferrika'nın ölümün-

* Roderic H. Davison, "Küçük Kaynarca Antlaşması'nın Yeniden Tenkidi", çev. Erol Aköğretmen, *Tarih Enstitüsü Dergisi*, sayı: 10-11 (İstanbul 1981), s. 343-368.

** Kemal Beydilli, Aynı makale, s. 56.

den sonra ise yalnızca bir kitap basıldı ve ondan sonra matbaa 46 yıl faaliyetine ara verdi. Bu durum matbaanın kurulmasının yanı sıra faaliyetinin de tamamen İbrahim Müteferrika'nın gayretleri ile yürüdüğünü, ancak buna karşılık toplumda kitap basımına fazla bir rağbetin olmadığını açıkça gösterir.

Türkiye'ye matbaanın geç girişi hep tartışılmış, fakat matbaanın gelişinden sonra, ne olduğu üzerinde fazlaca durulmamıştır. XVIII. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nda basılan kitap çeşidi elliye bulmazken, aynı asırda Japonya'da on bin çeşit kitap basılmıştır*. Üstelik bu yüzyılda Japon kalkınması henüz başlamamıştır ve Avrupa'da basılan kitap çeşidi de Japonya'dan çok daha fazladır. Türkiye'ye matbaanın gelişi ele alınırken toplumsal talebin ve altyapının ne ölçüde olduğunun iyice incelenmesi ve bunun gecikmeye ne kadar tesir ettiğinin belirlenmesinin, bu konuyu daha iyi açıklayacağı kanaatindeyiz. Yoksa matbaanın açılmasına, üzerinde düşünülmeden hiçbir zaman olmamış 90 bin hattatın veya din anlayışının engel olduğunun iddia edilmesi bu mevzuyu izah etmeyecektir.

Tarihteki hadiseleri anlamak için bakış açısı son derece önemlidir. Meselâ, bazı Türk tarihçileri, Osmanlılar'ın eşkıyaları affedip, devlet kademelerinde görev vermesini

* Taha Akyol, *Osmanlı'da ve İran'da Mezhep ve Devlet*, İstanbul 1999, s. 227.

acizlik olarak yorumlarken^{*}, bir Amerikalı araştırmacının Fransa ile Osmanlı İmparatorluğu'nu mukayese ederek yaptığı incelemede eşkıyaların affının ve bir makam verilmesinin, devletin aczini değil, kuvvetini ve idaresini sürdürme kabiliyetini gösterdiği sonucuna varılmaktadır. Fransa'da merkez-kenar dengesindeki ciddi kaymalardan dolayı isyanlar meydana gelmiş ve bu isyanlar zorla bastırılmıştır. Osmanlı İmparatorluğu ise toplumsal sınıfların çoğunu manipüle ederek, büyük isyanların çıkmasını engellemiştir. Eşkıyaları affederek, devlet kademelerinde görevlendirmiş, böylece kenardaki kuvvetlerin merkez içerisinde erimesini sağlamıştır. Osmanlılar'ın tarzı hem daha insanî, hem de daha devlet menfaatinedir^{**}.

Suraiya Faroqhi'nin Osmanlılar'ın hac güzergâhındaki bedevilerle anlaşmasını izahı da aynı şekildedir. Çölde eşkıyalık yapan bedevilere bazı hediyeler verilmek suretiyle, fazla bir kuvvet bulundurulmadan hac yolu emniyeti ve Osmanlı İmparatorluğu'nun o topraklardaki meşruiyeti sağlanmıştır^{***}.

Osmanlı tarihi gerek tarih öğretiminde okutulan ders kitaplarında, gerekse tarihle uzmanlık derecesinde uğraş-

* Bu tür bir eserin tenkidi için bk. Gültekin Yıldız, "Devlet Merkezli Tarihin Alternatifi Eşkıyaperestlik mi?", *Simurg Kitap Kokusu*, sayı: 2-3 (İstanbul 2000), s. 60-77.

** Karen Barkey, *Eşkıyalar ve Devlet, Osmanlı Tarzı Devlet Merkezileşmesi*, çev. Zeynep Altek, İstanbul 1999.

*** Suraiya Faroqhi, *Hacılar ve Sultanlar*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 1995.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

mayan insanlar için yazılan ansiklopedi, dergi vs. gibi eserlerde çoğunlukla 100-200 sene önce ortaya konulmuş bilgilerle ifade edilmektedir. Ülkemizde oldukça gelişmiş bir bilim dalı olan Osmanlı tarihi üzerine yapılan akademik çalışmalar, kamuoyuna ulaşmamaktadır. Çeşitli zamanlarda tenkit edilen, yanlışlığı ortaya konulan bilgiler, ne yazık ki doğruymuş gibi kamuoyuna ve öğrencilere eski hâlinde nakledilmektedir.

Osmanlı tarihi hakkındaki genel bilgilerimizin belirli bir şablon hâline gelmesinin ilk kaynağı Hammer'in yazdığı ve çağına göre oldukça ileri olan *Osmanlı Tarihi*'dir. Bu eser gerek Avrupa'da, gerekse Osmanlı İmparatorluğu'nda daha sonra yazılan eserleri oldukça etkilemiştir. Osmanlı tarihi hakkındaki bilgilerimizle ilgili şablonun ikinci kısmı ise Ahmed Vefik Paşa'nın rüştiyelerde Osmanlı tarihinin okutulması için yazılmış ilk ders kitabı olan ve ilk iki baskısını *Tarih-i Osmânî*, 1869'dan sonraki baskılarını ise *Fezleke-i Tarih-i Osmânî* adıyla yapan eseri ile oluşmuştur. Bu eser de kendisinden sonra yazılan Osmanlı tarihi kitaplarına büyük ölçüde tesir etmiştir. Bundan sonra ise Ahmed Midhat, Mizancı Murad, Abdurrahman Şeref ve Mustafa Nuri Paşa gibi kişilerin ve daha sonra da Ahmed Refik'in yazdıkları, Osmanlı Tarihi hakkındaki bilgi ve kanaatlerimizi meydana getiren en önemli kaynaklar olmuşlardır. Bu bahsettiğimiz yazarların eserlerindeki bilgiler Cumhuriyet döneminde yazılan birçok kitapta ve ders kitaplarında da benimsenerek kullanılmış ve böylece yaygınlık kazanmıştır.

Bilhassa Hammer'in Osmanlı İmparatorluğu hakkında oluşturduğu bazı genellemeler ve daha sonra imparatorluğun son zamanlarında Osmanlı tarihlerinden (kroniklerden) çıkarılarak, diğer kaynaklarla pek fazla karşılaştırılmadan nakledilen bilgiler ve Osmanlı tarihini anlamak için oluşturulan şablon sonraki yazılan kitaplarda da bazı ufak değişikliklerle tekrarlı tekrarlı günümüze kadar gelmiştir. Ancak son 40-50 yılda ülkemizde ve dünyada yapılan araştırmalar bu bilgilerin hatalı olduğunu ve Osmanlı tarihine bakış açımızın ve bilgilerimizin değişmesi gerektiğini ortaya çıkardı. Ancak burada da en önemli mesele, ilk öğrenilen bilginin kesin, değişmez, mukaddes bir değer olarak algılanmasıdır. Bunun örneklerine yıllardır anlattığım Osmanlı tarihi derslerinde defalarca şahit oldum. Yıllar önce bir derste Osmanlılar'ın Amerika'nın keşfinden ne şekilde haberdar olduklarını anlatırken, Piri Reis'in haritasının genellikle bilindiği gibi oralara gidilip çizilmediğini, 20'den fazla haritanın kullanılarak meydana getirildiğinden bahsetmiştim. Fakat bu bilgilerin, Piri Reis'in haritasının üzerindeki notları onlara gösterip okumama rağmen bazı öğrencilerim tarafından ısrarla kabul edilmediğini gördüm.

Osmanlı tarihi ile ilgili kalıplaşmış bilgilerimizin içerisinde en zararlısı imparatorluk tarihinin çağlara taksimidir. Son derece yanlış noktalardan hareket ederek "kuruluş, yükseliş, duraklama, gerileme, çöküş" biçimindeki bu dönemlendirme, Osmanlı tarihinin anlaşılmasındaki en önemli engellerden birisidir.

Osmanlı tarihinin bu şekilde çağlara taksim edilmesinde, dönemlerin ayrıma noktalarına baktığımızda, devletin bir canlı gibi doğup, gençlik ve orta yaşlılık dönemlerinden sonra ihtiyarlayarak öldüğü şeklindeki bir noktadan hareket edildiği anlaşılmaktadır. Yine bu taksimattaki dönemlendirmenin Osmanlı askeri gücünün gelişim ve zayıflamasına paralel olduğu açıkça görülmektedir. Askerî başarılar ve mağlubiyetler dönemlendirmede esas kriter olarak kabul edilmiş, Osmanlı tarihindeki diğer cephelere dikkat edilmemiştir. Bu şemaya göre XVI. yüzyılın sonlarından itibaren Osmanlı tarihi devamlı bir genilemeye şahit olmuş ve hemen hemen hiç iyi bir şey gerçekleşmemiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun askeri gücünün yanı sıra, bütün müesseseleri tefessüh etmiş gibi yorumlanmaktadır.

Bununla birlikte Osmanlı tarihi ile ilgili son yıllarda yapılan akademik tarih çalışmalarında, imparatorluğun XVI. yüzyılın sonlarından itibaren değişen dünya şartlarına paralel olarak, kendi yapısını değiştirdiği yönünde bir görüş hakim oldu. XVII. yüzyılın ortalarına gelindiğinde imparatorluğun klasik şeklinden tamamen farklı, yeni bir devlet yapısı ortaya çıkmıştı. Klasik yapıda meydana gelen bu değişiklik devrin nasihatnâme literatüründe bozulma olarak algılanmış ve bu fikir XX. yüzyıldaki tarih araştırmacılarına da intikal etmiştir. Halbuki yukarıda bahsettiğimiz gibi son otuz yılda yapılan çalışmalar, bunun böyle olmadığını açıkça ortaya çıkarmıştır. Bunlara göre, Osmanlı klasik düzenindeki değişimler bozulma de-

ğil, yeni şartlara intibaktır. Çözülme ve gerileme terimlerinin yerine *buhran* ve *dönüşümün* kullanılması daha uygundur. Esasen Osmanlı İmparatorluğu da karşılaştığı bu buhranı atlatıp, 300 yıl daha devam etmiştir.

Osmanlı İmparatorluğu askeri açıdan en kuvvetli dönemini XVI. yüzyılda yaşamıştır. Ancak devletin diğer müesseselerinde durum bu şekilde değildir. Birçok sahada en önemli eserler daha sonraki yüzyıllarda verilmiştir. Yine imparatorluğun teşkilatlanmasında ve bunun bir düzen içerisinde yürütmesinde en önemli görevi üstlenen Osmanlı bürokrasisi, XVI. yüzyılda yeni yeni gelişmeye başlamış ve XVIII. yüzyılda zirve dönemine ulaşmıştır. Osmanlı bürokrasisinde XVI. yüzyıldan sonra bir gerilemeden değil, tam tersine bir ilerlemekten söz edilebilir. Osmanlı vesikalarının incelenmesi XVIII. yüzyılda bürokrasinin daha profesyonel ve araştırmacıları hayrete düşürecek bir mükemmeliyette çalıştığını göstermektedir. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunmuş olan Avrupalı diplomatlar da, bu durumu eserlerinde zikretmişlerdir. Meselâ, 1747-1767 yıllarında İstanbul'da görev yapan İngiliz elçisi James Porter şunları söylemektedir: "Bâbiâli'de bir kaç kalemde doğru ve dikkatli olarak yapılan işlerle rekabet edebilecek hiçbir Hristiyan güç yoktur. İşler çok büyük bir titizlikle yapılır, her bir önemli belgede kelimeler dikkatle ve anlam daima göz önünde bulundularak kendi menfaatlerini zedelemeyecek şekilde seçilirdi. Yılı bilinmek kaydıyla en eski tarihli belgeler dahi Bâbiâli'de bulunabilir, çıkmış her irade ve her kanun he-

men elde edilebilirdi". Nitekim 1780'li yıllarda beş sene Osmanlı İmparatorluğu'nda kalan Toderini'nin şu gözlemleri de dikkat çekicidir. "... sayılar ilmine pek düşkünlüdürler. Öyle iyi eğitilmişlerdir ki en iyi Avrupalı aritmetikçileri bile hayrete düşürürler. Yıllık geliri 2.5 milyar akçe olan devlet bütçesini, bir akçelik hataya düşmeden, ustalıklı kayıtlara geçirirler. Çok kısa ve sade bir metotla çok hızlı hesap yaparlar. Bizim 4 tabaka kâğıtla 2 saatte yaptığımız hesapları, onlar 1 tabaka kâğıt üzerinde, bir kaç dakikada yapıverirler". Toderini'nin bu görüşleri Osmanlılar'ın üçgenin iç açılarını bilmedikleri yönündeki bilgilere pek uymamaktadır.

Osmanlı ticarî hayatı ve üretimi de XVI. yüzyıldan sonra devamlı geriliyor ve Avrupalı Devletlerle hiç rekabet edemiyor gibi algılanmıştır. Ancak durum, bu konuda da böyle değildir. Suraiya Faroqhi'nin Ankara ve Kayseri'deki ev sahipliği ile ilgili araştırması XVII. yüzyıl boyunca bu iki şehrin bir çöküş yaşamadığını ortaya çıkarmıştır. Yaşanılan büyük buhrana rağmen Anadolu'nun bazı kesimleri XVII. yüzyılın ortalarında toparlanmış, 1700 ile 1770 yılları arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun pek çok bölgesi belirgin bir ekonomik canlanma yaşamıştır. Mesela, XVII-XVIII. yüzyıllarda Tokat'ta sanayi üretimi ve ticaret altın devrini yaşamaktaydı. Üretilen mal-

* Ali Akyıldız, "Hazine-i Evrakın Kurulması ve İlk Tasnif Usûlleri (1846-1856)", Prof. Dr. Hakkı Dursun Yıldız'a Armağan, İstanbul 1995, s. 69; Mehmet Genç, Osmanlı İmparatorluğu'nda Devlet ve Ekonomi, İstanbul 2000, s. 28-29.

lar Avrupa'nın çeşitli yerlerine ihraç ediliyordu. Kaldı ki XIX. yüzyılda dahi Osmanlı İmparatorluğu imalat sektöründe Avrupa karşısında tamamen havalı atnamış, onunla mücadele etmiştir.

Suraiya Faroqhi'nin belirttiği gibi Osmanlı tarihçileri artık Osmanlı İmparatorluğu'nun iç tutarlılığını kaybedip siyasi arenadan kaybolması ile değil, Osmanlı devlet ve toplumunun ilk büyük buhranı atlatıp üç yüz yıl kadar bir süre devam etmesini sağlayan mekanizmalarla ilgilenmektedirler. Mehmet Genç'in Osmanlı tarihini siyasi sınırlarının genişleme/daralma temposuna göre yaptığı şu ayrımla ilgili yorumu da oldukça dikkat çekicidir:

1- Genişleme Dönemi (1300-1683)

2- Geri Çekilme (Daralma) Dönemi (1683-1922)

Özellikle ikinci dönem için yaygın kanaatlerin aksi bir görüştedir. Osmanlı İmparatorluğu'nun Avrupa'dan geri çekilme döneminin, genişleme döneminden daha başarısız olmadığı, hatta bir bakıma daha başarılı sayılması gerektiği iddiasındadır. Zira bu dönemde sanayileşememiş Osmanlı İmparatorluğu, sanayi devrimini gerçekleştirmiş Avrupa'ya karşı yaklaşık iki asır direnebilmiştir.

Tarihte dönemlere ayırma (periodization) meselesi son derece önemlidir. Ancak Osmanlı tarihinin bugün kullanılan dönemleştirilmesi son derece anlamsızdır ve yanlış tefsirlere sebebiyet vermektedir. Osmanlı tarihinde olup bitenleri anlamaya yardımcı olmak yerine tam tersi

* Mehmet Genç, Aynı eser, s. 39-40.

bir duruma yol açmakta, anlamayı zorlaştırmaktadır. Bu taksimatın ret edilip, yeni bir dönemlendirmenin yapılması Osmanlı tarihçiliğinin en elzem meselelerinden birisidir. Bir devletin veya milletin tarihini dönemlere ayırırken kesintiye uğramamış bir süreklilik çerçevesi içerisinde, önemli dönüm noktalarının tespiti yapılacak ilk iştir. Osmanlı tarihinde yeni bir dönemlendirmeye gidilirken de devlet, toplum ve iktisadî hayattaki değişmelerin göz önünde bulundurulması gerekir.

OSMANLI İMPARATORLUĞU'NUN KURULUŞU

♦ **Soru 1: *Ca'ber Kalesi'nin yakınlarındaki türbede yatan Süleyman Şah kimdir?***

20 Ekim 1921'de TBMM hükümetiyle Fransa hükümeti arasında imzalanan Ankara İtilâfnâmesi'nin dokuzuncu maddesi gereğince Ca'ber Kalesi ve kuzeybatı eteklerindeki "Türk mezarı" diye anılan türbenin bulunduğu bölge (8797m2), Anadolu Türkleri için manevi bir önem taşıdığı için Türkiye'ye bırakıldı. Türkiye Cumhuriyeti toprağı sayılan bu bölgede bulunan jandarma kara-

* Osman Gazi ve dönemi yakın zamana kadar sisler içerisindeydi. Halil İnalcık hocamızın çalışmalarıyla yepyeni bir Osman Gazi portresi ortaya çıkmıştır. Bu bölümün yazımında Halil İnalcık'ın araştırmaları esas alınmıştır.

kolu Türk bayrağını dalgalandırmaktaydı. 1974'te Tabya barajının suları altında kalacağı anlaşılan mezar, Suriye ile yapılan antlaşma uyarınca kuzeydeki Karakozak mevkiine nakledilerek, yeni bir türbe yapıldı.

Burada yatan Süleyman Şah'ın kim olduğu belli değildir. Aşıkpaşazâde, Neşri, Oruç gibi bir kısım Osmanlı tarihçileri Ertuğrul Gazi'nin babası Süleyman Şah'ın, Urfa tarafında bulunduktan sonra Fırat'ı geçerken boğulduğunu ve Ca'ber Kalesi'ne gömüldüğünü anlatırlar. Enverî ise bu Süleyman Şah'ın, Türkiye Selçuklular'ının kurucusu olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah olduğunu belirtir. Selçuklu tarihinin önemli uzmanlarından Osman Turan ise Ca'ber Kalesi'nde yatan kişinin Kutalmışoğlu Süleyman Şah olmadığını belirtir. Kutalmışoğlu'nun mezar Halep Kapısı'ndadır ve o öldüğünde Caber Kalesi Selçuklular'ın eline geçmemiştir. Osmanlı tarihlerindeki nehri geçerken boğulma ile ilgili rivayetler de Süleyman Şah'a değil, oğlu Kılıçarslan'ın Habur Irmağı'nda boğulmasına uygundur.

Anadolu'nun fatihleri olan Kutalmışoğlu Süleyman Şah ve Kılıçarslan hakkındaki Anadolu Türkleri arasında yaşayan hatıralar Osmanlılar'a intikal etmiş, bu yüzden bazı Osmanlı tarihçileri Süleyman Şah'ı kendi cedleri gibi kabul etmişlerdir. Ancak son yapılan araştırmalara göre Osman Gazi'nin dedesi Süleyman Şah değil, Gündüz Alp isimli birisidir. Enverî, Karamanlı Mehmed Paşa, Ahmedî gibi Osmanlı tarihçileri Osman Gazi'nin dedesi olarak Gündüz Alp ismini verirler.

Öyleyse Ca'ber Kalesi'nde yatan kimdir? Bu sorunun cevabını bugün için verebilecek durumda değiliz. Belki de burada yatan Süleyman Şah, Osmanlılar'ın atalarından birisidir. Orhan Bey'in oğluna Süleyman adını vermesi, ataları arasında bu isimde birisinin olabileceğini düşündürmektedir.

♦ **Soru 2: Osman Gazi beyliğin başına nasıl geçti?**

Osman Gazi 1258'de Söğüt'de doğdu. Babası Ertuğrul Gazi 1281'de öldüğünde üç oğlu hayattaydı. Gündüz, Sarı Yalı (Savcı) ve Osman Bey. Osman Gazi, yaşça kardeşlerin en küçüğü idi. Ancak atılganlığı ve lider karakteriyle ön plana çıktığı için Ertuğrul Gazi'nin sağlığında babasının vekilliğini yapmaya başlamıştı. Osman Bey, bu yüzden 1281'de kardeşlerinin itirazı olmadan aşiretin başına geçti.

♦ **Soru 3: Osman Gazi, ilk olarak nereyi fethetti?**

Osmanlı İmparatorluğu'nun çekirdeğini oluşturan aşiret, Ertuğrul Gazi zamanında Söğüt ile Domaniç arasında bulunuyordu. Osmanlılar, bu dönemde çevrede bulunan ve bir kısmı Türkiye Selçuklu sultanına vergi veren tek-vur adıyla anılan Bizans valileriyle barış içerisindeydiler. Bu dostluk o kadar ileriye ki, aşiret yaylağa çıktığı zaman ağırlıklarını Bilecik'te emanet olarak bu şehrin tek-vuruna bırakırlardı.

Osman Bey aşiretin başına geçtiğinde, ilk yıllarında çevredeki tekvurlarla iyi ilişkileri devam ettirdi. Ancak Türkiye Selçuklular ve Moğollar'a karşı Anadolu'nun muhtelif yerlerinde Türkmen isyanları ile Süleymiş'in başlattığı ayaklanmanın yarattığı otorite boşluğu ve İnegöl Tekvurunun aleyhinde faaliyette bulunması üzerine Osman Gazi, 1284'te İnegöl'ü fethetmek için harekete geçti. İnegöl Tekvuru, Osman Gazi'nin üzerine doğru geldiğini haber alınca Ermeni Bel'i'nde (Pazarköy) pusu kurdu. Meydana gelen savaşta Osman Gazi'nin yeğeni Bay-Hoca şehid düştü.

Osman Gazi, bu muharebeden kısa bir süre sonra İnegöl yakınlarındaki Kulaca Hisar'ı fethetti. Bu durum, İnegöl ve Karacahisar tekvurlarının Osmanlılar aleyhine birleşmelerine yol açtı. 1286'da İkizce yakınlarındaki Domalibeli'nde meydana gelen muharebede Osman Gazi'nin kardeşi Saru-Yatı şehid düştü. Halil İnalcık'a göre bu mücadele, Osman Gazi'nin gerçekten ilk savaşı sayılmalıdır.

♦ **Soru 4: Osman Gazi, nasıl bir fetih siyaseti izledi?**

Osman Gazi kısa bir süre sonra, İnegöl'e bir baskın yaparak tekvurunu öldürdü. Ardından da 1288'de Karacahisar'ı fethetti ve burayı kendisine merkez edindi. Osmanlı Beyliği'nin ilk merkezi, Eskişehir'e 7 kilometre uzaklıkta, sarp bir tepe üzerinde bulunan ve bugün mevcut olmayan Karacahisar Kalesi'dir. Osman Gazi, bu ka-

leyi fethetmekle İznik'ten İstanbul'a giden ana yola da hakim oldu. Ayrıca Karacahisar'ın fethiyle Halil İnalcık'ın tespitlerine göre, Türkiye Selçuklularının haraçgüzarı tekvurlarla savaş başlatıldı ve bölge bir gaza alanı olarak açıldı; Osman Gazi fiilen bir gazi bey durumuna; Osmanlı Beyliği de Çobanoğulları gibi Selçuklu sultanının sancak sahibi bir emirliği mertebesine yükseldi. 1299'da beyliğin merkezi yeni fethedilen Bilecik'e, ardından da, Yenişehir fethedildiğinde buraya kaydındı. Bursa, 1326'da fethedilinceye kadar, Yenişehir Osmanlı Beyliği'nin merkezi olarak kaldı.

Osman Gazi, 1292'de Sakarya Nehri'nin kuzeyine akın yapıp, çevreyi yağmaladıktan sonra bir müddet barış içerisinde yaşadı. 1299'da harekete geçen Osman Gazi, kendi aleyhine düzenlenmiş bir tuzağı boşa çıkararak Bilecik ve Yarhisar'ı ele geçirdi. Komutanlarından Turgut Alp de İnegöl'ü zaptetti. 1301'de Yenişehir ve Yund Hisar, 1302'de Köprühisar fethedildi.

♦ Soru 5: *Osman Gazi, amcası Dündar Bey'i neden öldürdü?*

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk hükümdarı olan Osman Bey, Ertuğrul Gazi'nin en küçük oğlu olmasına rağmen, ağabeylerinin itirazı olmadan aşiretin başına geçmişti. Bu yüzden de kardeşler arasında bir çatışma olmadı. Ancak Osman Bey, özellikle 1288-1299 yılları arasında fetih politikasında köklü bir değişikliğe gitti ve bu durum Bizans tekvurları ile kaçınılmaz olarak karşı

karşıya gelmesine neden oldu. Osman Gazi'nin amcası Dündar Bey ise fetih politikasındaki bu köklü değişime ve özellikle Bilecik Tekvuru ile savaşmaya karşı çıkmaktaydı. Osman Gazi de amcasının bu yöndeki fikirlerini kendi politikalarına bir cephe alma olarak görüp Dündar Bey'i 1300'lü yılların başında öldürdü. Böylece Osmanlı hanedanı içinde ilk kan da dökülmüştü.

♦ **Soru 6: Koyunhisar Muharebesi nasıl cereyan etti?**

Osman Gazi, merkezi Yenişehir'i güvence altına almak için Marmaracık ve Koyunhisar kaleleri üzerine bir sefer yapmış, tekvurlarını itaat altına almıştı. Bu harekâttan sonra Osman Gazi 1302'de İznik seferine çıktı. İznik yakınlarına bir havale kulesi yaptırttı. İznik çevresi suyla dolu surlarla korunuyordu. Osman Gazi, bu yüzden uzun süreli bir kuşatma ile şehirdekilerin açlıktan teslim olmalarını sağlamayı düşünmüştü. Draz (Uzun) Ali isimli bir komutanı ile bir miktar askeri kuleye bırakarak, İznik'e giriş çıkışı engelledi. İznikliler, bu durum üzerine İstanbul'dan yardım istediler.

Bizans kuvvetlerinin harekete geçtiğini haber alan Osman Gazi de çevredeki Türkmenler'i toplayarak düşmanı karşılamak üzere hareket etti. Bizans ordusu, Heteriarch Mouzalon'ın komutasında İstanbul'dan gelen askerler, bölgedeki Bizans tekvurlarının birlikleri ve paralı askerler olan Alanlar'dan meydana geliyordu. Ordunun mevcudu iki bin kişiydi ve çoğunluğu piyade idi.

Bu muharebenin meydana geldiği yer Halil İnalcık'ın araştırmalarına kadar karıştırılmıştır. Koyunhisar, Yalova'ya gelmeden önceki tepede bulunan bir kaledir. Bursa'ya yakın Dimbos üzerinde bir başka Koyunhisar daha vardır ve bu ikisi karıştırılmaktadır. Osman Gazi'nin öncü kuvvetleriyle Bizans ordusu önce Koyunhisar'nda çatışmışlar ardından asıl muharebe Yalova'da meydana gelmiştir.

Osman Gazi, Yalova'da karaya çıkan düşmanı önce bir gece baskısıyla yıprattı. Ertesi gün ovada meydana gelen muharebede Bizans ordusunda bulunan Rum ve Alanlar arasındaki çekişme ve kıskançlık Osmanlılar'ın zaferinde önemli rol oynadı. Muharebede ilk olarak Rumlar aceleyle saldırıya geçmiş fakat Alanlar'a verilen ayrıcalıklardan dolayı gevşek davranınca Osman Gazi'nin kuvvetleri karşı saldırıya geçerek Bizans kuvvetlerini mağlup etmişti.

♦ **Soru 7: Koyunhisar Muharebesi'nin Osmanlı tarihindeki önemi nedir?**

Halil İnalcık, Osmanlı tarihinin ilk devirlerindeki dönüm noktasını ve dolayısıyla devletin kuruluş tarihini 27 Temmuz 1302'de Bizans'la, Osman Gazi komutasındaki Türkmenler arasında meydana gelen Bapheus (Koyunhisar) savaşı olarak kabul eder. Bu savaştan önce Osman Bey, Bursa ve Kocaeli bölgesindeki Türkmen beyleri arasında *primus inter pares* (benzerleri arasında birinci) konumundaydı. Ancak Koyunhisar savaşında Bi-

zans kuvvetlerine karşı kazandığı zafer, Osman Gazi'yi bölgede karizmatik bir bey durumuna getirdi. Bu savaş, Osman Gazi'ye bir hanedan kurucusu karizması kazandı. Bu yüzden 27 Temmuz 1302 tarihini Osmanlı hanedanının, dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun kesin kuruluş tarihi olarak kabul etmek, 1299'a göre çok daha doğru olacaktır.

♦ **Soru 8: Dimbos zaferi nasıl kazanıldı?**

Osman Gazi, Bapheus Muharebesi'nde elde ettiği zaferden sonra bölgenin önemli şehirlerinden birisi olan Bursa üzerine hareket etti. Bizans İmparatoru da Bapheus zaferinden sonra önemli bir tehdit hâline gelen Osman Gazi'yi durdurmak için Bursa civarındaki tekvurlara emir vermişti. Bursa, Kestel, Kite, Adranos ve Bidnos tekvurları birleşip, Yenişehir Ovası ile Bursa Ovası'nı birbirinden ayıran Dimbos Geçidi'ni geçerek Osman Gazi'nin merkezi Yenişehir'e doğru yürüdüler.

Osmanlı kuvvetleri düşmanı Koyunhisar'nda karşılayınca, tekvurlar Dimbos Geçidi'ne çekildiler. Osman Gazi, Dimbos Geçidi'nde meydana gelen muharebeyi kazanıp, Bursa Ovası'na indi. Kaçan tekvurları takip etti. Kite Tekvuru, Ulabad Tekvuru'na sığınmıştı. Ulabad Tekvuru, Osman Gazi'nin topraklarını tahribini önlemek için Kite Tekvuru'nu teslim etti. 1303'teki Dimbos zaferi ile Ulubad'a kadar Bursa ovası ve Uludağ Türkmen yerleşmesine açıldı.

♦ **Soru 9: Osman Gazi 1304 Sakarya seferinde nereleri fethetti?**

İlk dönem Osmanlı tarihinin kronolojisi oldukça karışıktır. Ancak Osmanlı tarihçiliğinin en önde gelen isimlerinden Halil İnalcık'ın araştırmaları Osman Gazi'nin askeri faaliyetlerini aydınlatmıştır.

Osman Gazi, Bapheus ve Dimbos zaferlerinden sonra 1304'te Sakarya üzerindeki Bizans kalelerine karşı bir sefer düzenledi. Bu seferden önce Karacahisar'a çağrılan Harmanakaya Tekvuru Köse Mihal Müslümanlığa davet edilmişti.

Sefer sırasında Leblebüci Hisarı, Çadırılı, Lefke (Osmaneli), Mekece tekvurları direnemeyeceklerini anladıklarından itaat ettiler. İtaat etmeyen Akhisar Tekvuru mağlup olunca Kara Çepiş Kalesi'ne sığındı. Osmanlı kuvvetleri Akhisar'ı yağmaladılar. Geyve Tekvuru, kalesini boş bırakarak kaçmıştı. Ancak kaçan tekvur yakalandı. Geyve'den sonra Tekvur Pınarı fethedildi.

Osman Gazi, 1304 seferindeyken Çavdar Tatarı, yani Moğollar Karacahisar'ı yağma etmişlerdi. Bu yüzden kendisi Karacahisar'da kalarak oğlu Orhan Bey ile Köse Mihal, Akçakoca, Konur Alp ve Gazi Rahman'ı 1305'te Kara Çepüş ve Kara Tigin kalelerini fethetme görevi verdi. Bizans İmparatoru da Sgueros isimli bir komutanını bir miktar asker ve paralı asker tutmak için verdiği bir miktar para ile bölgedeki Bizans kalelerinin yardımına göndermişti.

Orhan Gazi, Kara Çepüş Kalesi'ne geldiğinde ordu-sunu üçe bölmüş, bir kısmıyla kaleyi kuşatmış, bir kıs-mını kale yakınlarındaki dereye saklamış, bir kısmını da kalenin öbür tarafına geçirmişti. Orhan Gazi'nin kuvvet-leri kaleye saldırdıktan sonra kaçtılar. Bunun üzerine ka-leden çıkan tekvir, pusuya düşürülerek mağlup edildi ve kale alındı. Ardından Absuyu fethedildikten sonra Kara Tigin kalesi üzerine hareket edildi. Kara Tigin Tekvuru teslim olmayı reddedince kale kuşatıldı ve ele geçtikten sonra tekvir öldürüldü.

Osman Gazi fethedilen kaleleri komutanlarının ida-resine vermişti. Kara Çepiş Kalesi'nin idaresi verilen Ko-nur Alp, Akyazı ve Tuz Pazarı'nı da ele geçirdi. Daha sonra da Orhan Gazi devrinde Akyazı, Konrapa, Bolu ve Mudurnu'yu fethetti. Absuyu'na yerleşen Akça Koca, Osman Gazi'nin yeğeni Aktimur'la birlikte İzmit'e doğru Akova'ya akınlar yaptı.

♦ **Soru 10: Bizans, Osmanlılar'ı durdurmak için nasıl bir siyaset takip etti?**

Bizans, topraklarını ele geçiren Türkmenlere karşı paralı Katalan ve Alan askerlerini kullanıyorsa da bir ne-tice elde edemiyordu. Osmanlılar ve Batı Anadolu'da Türk beylikleri karşısında çaresiz duruma düşünce daha önce yaptığı gibi yine İlhanlılar'ı Türkmenler'in üzerine kışkırtmaya çalıştı.

Bizans İmparatoru, İlhanlı Hükümdarı Gazan Han'a bir ekçi göndererek İlhanlı hükümdarını Bizanslı bir pren-

ses ile evlendirmek istemiş ve bir ittifak antlaşması yapmıştı. Gazan Han'la II. Andranikos'un gayrimeşru kızı İrene Paleolog evlendirilecekti. İlhanlı hükümdarı Türkmenlere karşı harekete geçeceğini vaat etmişti. Bu haber Türkmenler arasında yayılınca bir tereddüt meydana geldi ve saldırılar durakladı. Ancak Moğollar gelmeyince Türkmenler Bizans topraklarına tekrar saldırıya başladı.

Bizans, Gazan Han'ın 1304'te ölmesi üzerine bir Bizanslı prensesini İlhanlı tahtına çıkan Olcayto Han'la evlendirip, yardım almaya çalıştı. İmparatorun kızkardeşi Maria'nın evlendirilmesi düşünüldü. İmparator, İlhanlı hükümdarının müstakbel eşi Maria'yı bir birlikle kuşatma altındaki İznik'e göndererek şehri kurtarmaya çalıştı. İznik'e gelen Maria, Osman Gazi'yi İlhanlılar'ı çağırmakla tehdit ettiyse de kuşatmayı kaldırtamadı. Ancak Osmanlılar Moğol tehdidi yüzünden bazı ufak askeri faaliyetlerin dışında öncekiler gibi seferler düzenleyemediler.

♦ **Soru 11: Osman Gazi'nin Bursa ve İznik kuşatması ne kadar sürdü?**

Osman Gazi'nin Karacahisar, Bilecik, Inegöl ve Yenişehir gibi kaleleri fethi İznik ve İstanbul'u koruyan Sakarya kale hattını çökertmişti. Osmanlı hükümdarı 1300'lü yıllarda Bursa ve İznik'i fethetmeyi düşünüyordu. İznik, Türkiye Selçukluları'nın ilk başkenti olması hasebiyle Anadolu'da gaza yapan Türkmenler için önemli bir hedefti. Ancak Osmanlı ordusu bu dönemde büyük kuvvetlerden oluşmadığı için fethi hedeflenen Bursa ve İznik gibi

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

büyük kalelere karşı uzun süreli abluka uygulandı. Fethedilmesi planlanan kalenin iase ve iklimal yolları kontrol altına alınmaya çalışılır, kalenin etrafına küçük kuşatma kuleleri yapılırdı. Bursa ve İznik'in ablukası 25-30 yıl sürdü. İznik önlerine bir kale inşa edilerek Draz (Taz) Ali isimli bir komutanın emrinde 100 asker bırakılmıştı.

Osman Gazi, Bursa'yı 1300'lerden itibaren ablukaya almıştı. Babasının hastalığı yüzünden ordunun komutanlığını yürüten Orhan Gazi, Bursa'yı sıkıştırmaya devam etti. Başka çaresi kalmayan Bursa yöneticileri 6 Nisan 1326'da şehri Osmanlılar'a teslim ettiler. 1302'de başlayan İznik kuşatması da 2 Mart 1331'de neticelendi. 1337'de de yine bölgenin önemli merkezlerinden olan İzmit fethedildi.

♦ Soru 12: Osman Gazi'nin gerçek ismi nedir?

Moravcsik, Bizans kaynakları üzerine yaptığı araştırmadan hareketle, XIV. yüzyılda Osmanlılar'ın devlet ve hanedana adını veren kişiyi Ataman olarak tanıdıkları, bu ismin ya Arapça kökenli Osman adının Türkçeleştirilerek halk ağzında bu duruma getirildiği, ya da daha büyük bir ihtimalle babasının Ertuğrul, kardeşlerinin Gündüz, Savcı, oğlunun Orhan gibi tam Türkçe adlar taşıdıklarını göz önüne alarak, onun adının da aslen Ataman olduğunu, fakat İslâm medeniyetinin tesiri ile Osman şekline büründüğünü iddia etmişti. Daha sonra Adnan Erzi de, o devirlere ait bazı kaynaklarda Osman adının, Tuman ve

Otman şekillerinde görüldüğünü belirtip, Moravcsik'in iddiasına yaklaşarak, Osman Gazi'nin gerçek isminin bunlardan birisi olduğunu ileri sürdü. Ancak her iki iddia da, tarihçiler arasında tasvip görmedi. Orhan Gazi devrinde Anadolu'yu dolaşan meşhur seyyah İbn Batuta ise Osman Gazi'yi, Osmancık olarak zikreder.

♦ **Soru 13: Osman Gazi hangi tarihte öldü?**

Osman Gazi'nin ölüm tarihi konusunda ihtilaf vardır. Tarihçilerin bir kısmı Osman Gazi'yi 1324'te Bursa'nın fethinden önce ölmüş olarak gösterirken, bir kısmı da Osman Gazi'nin 1326'da, Bursa'nın fethinden (6/7 Nisan 1326) sonra öldüğü kanaatindedirler. Yaptığı araştırmalarla ilk dönem Osmanlı tarihini aydınlatan Halil İnalcık, Osman Gazi'nin bu 1324'te öldüğü fikrindedir.

♦ **Soru 14: Osman Gazi'nin kaç oğlu vardı?**

Osman Gazi'nin Orhan, Alaeddin, Pazarlı, Hamid, Melik Bey ve Çoban Bey isimlerinde altı oğlu ve Fatma isimli bir de kızı vardı. Osman Bey öldüğünde üç oğlu hayattaydı. Büyük oğlu Orhan Bey babası hayatayken, Osman Bey'in hastalığından dolayı beyliğin yönetimini fiilen ele almıştı. Bu yüzden babasının ölümünden sonra tahta çıkması zor olmadı. Tahta çıktığında da kardeşi Alaeddin derviş olup, devlet işlerine karışmadı. Diğer kardeşi Pazarlı Bey de ağabeyinin hükümdarlığını tanıyarak, onunla beraber fetihlere katıldı. Hamid, Melik Bey

ve Çoban Bey isimli şehzadeler hakkında isimlerinden başka şimdilik bir bilgi yoktur.

♦ **Soru 15: Osmanlı İmparatorluğu hangi tarihte kuruldu?**

Geleneksel Osmanlı tarih yazıcılığı, 1299'da Selçuklu hakimiyetinin sona erdiğini ve Osman Gazi'nin bu tarihte bağımsız olduğunu kabul eder. İlk büyük Osmanlı tarihini yazan Hammer de, Türkiye Selçuklu Devleti'nin yıkılış tarihi olarak 1299 yılını esas alır. Türkiye Selçukluları'nın yıkılmasıyla Osmanlı Beyliği'nin bağımsız kaldığını ileri sürerek, 1299'u imparatorluğun kuruluş tarihi olarak belirtir. Ancak Türkiye Selçuklu tarihi üzerine yapılan araştırmalar bu devletin 1318'e kadar devam ettiğini ortaya çıkarmıştır.

Aşıkpaşazâde Tarihi'ne göre 1299'da Yarıhisar, Bilecik, İnegöl ve Yenışehir fethedilmişti. Rivayete göre o zaman Osman Gazi kendi adına hutbe okutarak, bağımsızlık iddiasında bulundu. Bu şehirlerin fethi Osmanlı tarihi açısından önemlidir. Ancak fetih tarihleri tam olarak belli değildir. Osmanlı tarihleri, bu aşamada Osman Bey'i, Anadolu'daki diğer Türkmen beyleri gibi bağımsızlığa hak kazanmış, kendi adına hutbe okutabilecek bir İslâm hükümdarı gibi göstermeye çalışırlar. Araştırmacılar da, Osmanlı tarih yazıcılığındaki bu geleneği izleyerek, imparatorluğun kuruluş tarihi olarak 1299'u kabul etmişlerdir.

Osmanlı tarihi üzerine yazılmış birçok kitapta 1299, imparatorluğun kuruluş yılı olarak zikredilir. Ancak bu

tarîh bugün tartışmalıdır. 1299'da Osmanlı tarîhi için çok önemli bir hadise yoktur. Alternatif olarak Osman Gazi'nin beyliğın başına geçtiğı 1281 yılının kuruluş tarîhi olarak kabul edilebileceğı iddiaları vardır. Halil İnalcık, Osmanlı tarîhinin ilk devirlerindeki dönüm noktasını, 27 Temmuz 1302'de Bizans'la, Osman Gazi komutasındaki Türkmenler arasında meydana gelen Bapheus (Koyunhisar) Savaşı olarak kabul eder. Bu savaştan önce Osman Bey, Bursa ve Kocaeli bölgesindeki Türkmen beyleri arasında *primus inter pares* (benzerleri arasında birinci) konumundaydı. Ancak Koyunhisar savaşında Bizans kuvvetlerine karşı kazandığı zafer, Osman Gazi'yi bölgede karizmatik bir bey durumuna getirip, ona hanedan kurucusu karizması kazandırdı. Bu yüzden 27 Temmuz 1302 tarihini Osmanlı hanedanının, dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun kesin kuruluş tarîhi olarak kabul etmek, 1299'a göre çok daha doğru olacaktır.

♦ **Soru 16: Kuruluş devri hakkında bilgi veren hangi kaynaklar vardır?**

Osmanlı İmparatorluğu'nun tarîh sahnesine çıktığı XIII. yüzyılın sonlarıyla, XIV. yüzyılın başlarına ait kaynak eserler son derece azdır. Bu tarîhlerde eserlerini kaleme almış üç Bizans tarîhçisi (Pachymeres, Nicephoras, Kantakousenos) ile üç Arap seyyahı ve coğrafyacısı (İbn Batuta, İbn Said, El-Umarî) vardır. Bunların da eserlerinde Osmanlı Beyliği hakkında verdikleri bilgiler son derece azdır. Osmanlı Beyliği'nin ilk yıllarında yazılmış bir Türk

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

tarihi yoktur. XV. yüzyılın başlarında yazılan *Yahşi Fakih Menakıbnâmesi* ise bugün mevcut değildir. Yahşi Fakih, Orhan Gazi'nin İmamı İshak Fakih'in oğludur. Eserini yazarken babasının şahit olduğu ve duyduğu hadiseleri kullanmış olmalıdır. İlk devirlere ait önemli bilgiler veren bir tarih kaleme alan Aşıkpaşazâde, 1413'te Geyve'den geçerken hastalanmış ve Yahşi Fakih'in evinde misafir olmuştu. Burada Yahşi Fakih'in yazdığı kitabı görüp, okudu. Kendi tarihini yazarken de bu bilgileri kullandı. Bu menakıbnâme Osmanlı Beyliği'nin ilk yıllarına ait bilgi veren *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânlara* da kaynak olmuştur.

Bugün elimizde mevcut en erken Osmanlı tarihi XV. yüzyılın başlarında yazılan *Ahmedî'nin İskendernâmesi*'dir. Yine bu dönemlerde yazılmaya başlanan *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânlar* vardır. Osmanlı tarihine ait teferruatlı bilgi veren asıl eserler XV. yüzyılın ikinci yarısında yazılan Aşıkpaşazâde, Neşrî ve Oruç tarihleridir. Özellikle Aşıkpaşazâde *Tarihi*, Yahşi Fakih *Menakıbnâmesi*'ni kullandığı için teferruatlı bilgi vermektedir.

♦ Soru 17: Kuruluş devri hakkında bilgi veren eserler güvenilir midir?

Osmanlı'nın kuruluş yıllarına ait bilgi veren bu eserleri güvenilmez bulanlar da vardır. Colin Imber, "Bu tarihlerdeki bilgilerin hemen hemen tamamının hayal ürünü, bu yüzden de Osmanlı tarihinin başlangıcının bir kara delik olduğunu belirtir. Bu deliği dol-

durmak için yapılan girişimlerin, yalnızca yaratılan masalların sayısını artıracakını” söyler. Feridun Emecen ise “Osmanlı tarihinin ilk dönemlerini çalışacaklar için tekrar tekrar bu kaynaklara başvurmaktan başka çare bulunmadığına dikkat çeker ve Osmanlı tarihiyle ilgili çalışmalarda ortaya atılacak yeni fikirleri, bile bile dipsiz kuyuyu doldurmaya çalışma gibi ümitsiz bir uğraş olarak görmekten ziyade, kör kuyuyu atılan taşlarla doldurabilme beklentisi olarak mütalaa etmenin daha umut verici bir yaklaşım” olduğunu belirtir.

Colin Imber’e göre Aşıkpaşazâde, Bursa bölgesindeki yer isimlerinden hareketle bir Osman Gazi efsanesi meydana getirdi. Osman Gazi’nin arkadaşları olarak anlatılan Köse Mihal, Turgut Alp, Konur Alp, Akça Koca, Kara Mürsel ve Hasan Alp’in gerçekte var olmadıklarını, folk-etimolojinin ürünleri olduklarını belirtir. Imber’in bu teorisi Halil İnalcık, İrene Beldiceanu gibi tarihçiler tarafından şiddetle tenkit edilmiştir. Osmanlı arşiv kayıtlarından ve saha araştırmalarından bu tarihî şahsiyetlerin izleri tespit edilmiş ve Aşıkpaşazâde *Tarihi*’nde anlatılan olayların belli bir gerçeklik payı taşıdığı ortaya çıkarılmıştır.

♦ **Soru 18: Osmanlılar’ın büyümesi hangi teorilerle açıklanır?**

Osmanlı Beyliği’nin, XIV. yüzyılın başlarında Anadolu’da mevcut olan beyliklerin içerisinde gerek toprak gerekse

insan potansiyeli açısından en küçüklerinden birisi iken, onların arasından nasıl sıyrılıp büyük bir İmparatorluğa dönüştüğü devamlı tartışılan ve merak edilen konulardan birisi olmuştur. Osmanlı tarihçileri çeşitli teorilerle bu konuyu açıklamaya çalışmaktadırlar.

XX. yüzyılın başlarında Herbert Adams Gibbons adlı bir tarihçi, Osmanlılar'ın Marmara bölgesinde bulunan Rumlar'la karışarak, yeni bir millet meydana getirdiklerini ve bu insan potansiyelinin de imparatorluğun doğuşuna sebep olduğunu ileri sürdü. Bu teori Fuad Köprülü, Paul Wittek, Friedrich Giese gibi tarihçilerden büyük tepki aldı ve reddedildi.

Fuad Köprülü, Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşu meselesinin, XIII. ve XIV. yüzyıllar Anadolu tarihi çerçevesinde ele alınması gerektiğini vurgular. Paul Wittek ise Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluşunda en önemli faktörün gazâ fikri olduğunun üzerinde durur. Wittek'e göre gazâ kavramı Osmanlı Beyliği'nin yegane varoluş sebebi, savaşçılar için de tek motivasyon kaynağıydı. Bu teoriye Colin Imber, Rudi Paul Lindner gibi tarihçiler çeşitli eleştiriler yönelttiler. Bu tarihçilere göre, Osmanlı Beyliği'nin ilk devirlerde gazâ ile uzaktan yakından ilgisi yoktu. Komşuları olan Rumlar'la dostane ilişkilerini, heteredoks unsurlara müsamahalarını ve sınırdaş oldukları Müslüman beyliklerle savaşmalarını buna delil olarak gösterirler. Feridun Emecen ve Cemal Kafadar'ın yaptığı araştırmalar ise Wittek'i eleştirenlerin fikirlerinin tersine gazâ fikrinin XIV. yüzyılda var olduğunu ortaya

çıkardı. Gazâ kavramı, Wittek'in ileri sürdüğü ölçüde olmasa da Osmanlı Beyliği'nin fütuhat yoluyla büyümesinin en önemli faktörlerinden birisidir.

Halil İnalcık hocamız ise Osmanlı Beyliği'nin büyümesini açıklarken doğudan mütemadiyen devam eden Türkmen göçü ve gazâ fikrinin üzerinde durur.

♦ **Soru 19: Osmanlı Beyliği nasıl bir imparatorluk hâline geldi?**

Moğol baskısı sonucu önce Kafkaslar'dan Doğu ve Orta Anadolu'ya, daha sonra da Orta Anadolu'dan batıya göç etmek zorunda kalan yüz binlerce Türkmen, Ege bölgesini ele geçirerek, burada gazi Türkmen beyliklerini kurmuşlardı. Türkmenler arasında, bu devirde mevcut olan gazâ ruhunu Batı Anadolu'daki Germiyan, Aydınoğlu, Menteşe, Karesi, Hamid ve Saruhan beylikleri ile Karadeniz bölgesindeki Çobanoğlu Beyliği yaşıyorlardı. Bu beylikler hem gazâ adına Hristiyanlar'la savaştılar, hem de fethettikleri bölgelere doğudan gelmeye devam eden Türkmenler'i yerleştirdiler.

XIII. yüzyılın sonlarında Sakarya bölgesinde gazânın temsilcisi olan Çobanoğulları, Bizans'la barış yaparak gazâyı bıraktı. Bundan sonra ise bölgede Bizans'a karşı akınların liderliğini daha önce Çobanoğulları'na tâbi olan Osman Gazi aldı ve şiddetli bir gazâ faaliyetine başladı. Osman Gazi'nin gazâyı son derece atılgan tavırla sürdürmesi, onu gazilerin gerçek önderi durumuna yükseltti. 1302'de Bizans'a karşı kazandığı Koyunhisar Sa-

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

vaşı, onun sınır boyunda bulunan Türkmenler arasındaki gazi şöhretini artırdı. Değişik bölgelerden gelen gaziler akın akın onun bayrağı altına koşular.

Daha sonraki yıllarda Batı Anadolu'da meydana gelen gelişmeler de, Osmanlılar'ın lehine oldu. 1320'li yıllarda Batı Anadolu'da gazâyı sürdüren beyliklere karşı teşkil edilmiş haçlı donanmasının baskısı sonucu, Karesi, Menteşe gibi beylikler haçlılarla anlaşarak gazâ faaliyetlerini bıraktılar. Gazâ bayrağını taşıyan son beylik olan Aydınoğulları da, Umur Bey'in, Hristiyanlar'ın eline geçen İzmir'i geri almaya çalışırken şehid olması sonucu devre dışı kaldı. Böylece Osmanlılar, Hristiyanlar'a karşı sürdürülen gazâ faaliyetlerinde tek başına kaldılar.

Osmanlılar'ın gittikçe genişleyen gazâ faaliyetleri, doğudan gelmeye devam eden Türkmen kitlelerini, onların bayrağı altına soktu. Bu savaşçı potansiyeli de, Osmanlı Beyliği'nin fütihat yolu ile büyümesini sağladı.

♦ Soru 20: Osmanlılar hangi boya mensuptular?

Osmanlılar'ın, Oğuzlar'ın sağ kolu olan Günhan kolunun Kayı boyundan oldukları kabul edilir. Ancak bu mesele tarihçiler arasında derin tartışmalara sebep olmuştur. Paul Wittek, Osmanlılar'ın II. Murad'tan itibaren Oğuz şeceresinde şerefli bir yer sahibi olmak için böyle bir geleneğin vücuda gelmesini sağlayan bir harekete sebep olduklarını ileri sürerek, Kayı kökenini kabul etmez. Zeki Velidi Togan ise Osmanlılar'ın bir Mo-

ğol kabilesi olan Kayılardan olduğunu iddia eder. Osmanlı İmparatorluğu'nun kuruluş dönemine ait önemli çalışmalar yapan Fuat Köprülü ise Osmanlı hanedanının Kayı boyundan olduğu fikrindedir. Nitekim Osmanlı Arşivi'nde yapılan çalışmalar sonucunda da, Osmanlı Beyliği'nin kurulduğu bölge civarında (Eskişehir, Bolu, Kastamonu, Kütahya) Kayı boyuna mensup cemaatlere rastlanmıştır. Osmanlılar, Moğol baskısı sonucu Batı Karadeniz ve İç Ege civarlarına gelip, burada bölünmüş olan büyük bir Kayı aşiretinden ayrılmış bir grup olmalıdır.

Osmanlı hanedanının mensup olduğu cemaat ise Kayılardan Karakeçililer olarak kabul edilir. Bu husus imparatorluğun son zamanlarında tarih yazıcılığına girmiş ve bilhassa II. Abdülhamid zamanında ön plana çıkarılmıştır. Fakat bu durumun tarihi gerçeklerle bağlantısı vardır. Feridun Emecen'in dikkat çektiği 1673 tarihli bir kayıta, Karakeçililer'in Söğütlü perakendesinden olduğu belirtilmektedir. Bu bilgi de Karakeçililer'in, Osmanlı İmparatorluğu'nun çekirdek coğrafyasından olduğunu ortaya koymaktadır.

♦ **Soru 21: Osmanlı devleti'nin resmî adı nedir?**

Osman Bey, babasından devraldığı aşireti kısa zamanda bir beyliğe dönüştürdü. Halefleri, Osman Gazi'nin kurduğu beyliği dünyanın en büyük imparatorluğu hâline getirdiler. Bu büyük imparatorluk da kurucusunun ismini alarak Devlet-i Âliyye-i Osmaniye (Yüce Osmanlı Devleti)

ismiyle anıldı. Osmanlılar ise kendilerini Devlet-i Âliye olarak isimlendirdiler.

♦ **Bibliyografya**

Cladue Cahen, "The Mongols and The Near east", A *History of the Crusades*, ed. K. M. Setton, II, Philadelphia 1962, 715-734.

Feridun M. Emecen, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 15-32.

_____, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikleri Dünyası*, İstanbul 2001.

Adnan Erzi, "Osmanlı Devleti'nin Kurucusunun İsmi Meselesi", *Türkiyat Mecmuası*, VII-VIII/1 (İstanbul 1942), s. 323-326.

Faruk Sümer, "Osmanlı Devleti Kurucusu Osman Gazi ve Devri ile İlgili Bazı Meseleler Hakkında Düşünceler", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 80 (İstanbul 1992), s. 19-26.

Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Ragıp Hulusi, yay. haz. Mustafa Everdi, Ankara 1998.

Halil İnalcık, "İznik İçin Osman Gazi ve Bizans Mücadelesi", *İznik*, İstanbul 2005, s. 59-85.

_____, "Osmanlı Beyliği'nin Kurucusu Osman Beg", *Belleken*, sayı: 261 (Ağustos 2007), s. 479-537.

- _____, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 66-88.
- _____, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, I (Ankara 1999), s. 37-132.
- Haşim Şahin, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Dinî Zümreler 1299-1402*, Doktora Tezi, İstanbul 2007.
- _____, "XIV. Yüzyılda Bir Türk Dervişinin Serüveni: Karaca Ahmed", *Üsküdar Sempozyumu I* (23-25 Mayıs 2003), II, İstanbul 2004, s. 320-328.
- Hüseyin Hüsameddin, "Orhan Beğın Vakfiyesi", *TTEM*, XVII-94 (1926), 284-301.
- İbrahim Artuk, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gazi'ye Ait Sikke", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920) Sempozyumu*, ed. O. Okay -H. İnalcık, Ankara 1980, s. 27-31.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, "Gazi Orhan Bey'in hükümdar olduğu tarih ve ilk sikkesi", *Belleten*, IX (Ankara 1945), 207-211.
- İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.
- M. Fuat Köprülü, *Osmanlı Devletinin Kuruluşu*, Ankara 1999.
- M. Tayyib Gökbilgin, "Osman I", *İA*, IX, 431-443.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Mükrimin Halil Yinanç, "Ertuğrul Gâzi", *İA*, IV, 328-337.

Osman Gazi ve Bursa Sempozyumu, Bursa 2005.

Osman Gazi ve Dönemi Sempozyumu, Bursa 1996.

Osmanlı Beyliği (1300-1389), ed. Elizabeth A. Zachariadou, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 1997.

Raif Kaplanoğlu, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu*, Bursa 2000.

Söğütten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar, Derleyenler: Oktay Özel- Mehmet Öz, Ankara 2000.

ORHAN GAZİ VE DÖNEMİ

♦ Soru 1: *Orhan Gazi'nin annesi kimdir?*

Osmanlı tarihleri, Osman Gazi'nin oğlu Orhan Gazi'nin annesinin Şeyh Edebalı'nın kızı Malhun Hatun olduğunu belirtirler. Böylece Osmanlı hanedanı ile Şeyh Edebalı arasında soy birliği oluşturulur. Ancak, İsmail Hakkı Uzunçarşılı'nın yayınladığı Orhan Gazi'nin 1324 tarihli vakfiyesinden Mal Hatun'un, Ömer Bey isimli birisinin kızı olduğu ortaya çıkmıştır. Şeyh Edebalı'nın kızı Bâlâ Hatun olup, muhtemelen Orhan Gazi'nin kardeşi Alaeddin'in annesidir. Orhan Gazi'nin dedesi olan Ömer Bey de, Kastamonu'nun batısında küçük bir beylik kurmuş olan Urmur Bey olabilir. Bu beylik Osmanlılar'ın ilk ilhak ettiği beyliktir.

♦ Soru 2: *Bursa ve İznik nasıl fethedildi?*

Osmanlı Beyliği ilk dönemlerde büyük kuvvetlerden oluşmadığı için fethetmeyi düşündüğü kalelere karşı uzun

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

sürekli abluka uygulardı. Fethedilmesi planlanan kalenin ikmal ve iâşe yolları kontrol altına alınmaya çalışılır, kalenin etrafına küçük kuşatma kuleleri yapılırdı. Bursa ve İznik'in ablukası 20-30 yıl sürmüştür.

Osman Gazi, Bursa'yı 1300'lerden itibaren ablukaya almıştı. Babasının hastalığı yüzünden 1324'ten sonra beyliğin idaresini ele alan Orhan Gazi, Bursa'yı sıkıştırmaya devam etti. Başka çaresi kalmayan Bursa idarecileri 6 Nisan 1326'da şehri Osmanlılar'a teslim ettiler. Bursa'nın fethiyle Osmanlı Beyliği'nin merkezi Yenişehir'den, Bursa'ya nakledildi. Bursa, Fetret Devri'ne kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun başkenti olarak kaldı.

1329'da Pelekanon Muharebesi'nde Bizans ordusunun mağlup edilmesi İznik'in sonunun başlangıcıydı. Orhan Gazi, İznik'i 2 Mart 1331'de fethetti. İznik'in fethi Osmanlılar'a büyük bir prestij kazandırdı. Burası Türkiye Selçuklularının ilk başkentiydi ve Birinci Haçlı Seferi sırasında kaybedilmişti. Selçukluların ve diğer Anadolu beyliklerinin İznik'in Bizanslılar'dan alma teşebbüsleri de bir netice vermemişti. İznik'ten sonra 1337'de de İzmit fethedildi.

♦ Soru 3: *Bizans ordusu Eskişehir (Pelekanon) Muharebesi'nde nasıl mağlup edildi?*

Osmanlılar, Bursa'dan sonra İznik'i de ele geçirmek üzereydi. Bizans, İznik'i kurtarmak üzere harekete geçti. Bunu haber alan Orhan Gazi, çok hızlı hareket ederek Eskişehir'daki tepeleri ele geçirdi.

1329 yılının Mayıs sonu Haziran başında Eskihi-sar (Pelekanon)'da meydana gelen muharebede, Orhan Gazi savaşın başında stratejik üstünlüğü eline geçirmişti. Bizanslılar, Osmanlılar'ı tepelerden düzlüğe çekmeden savaşa girmenin aleyhlerine olacağını fark ettiler. Mu-harebe tepelerde olursa savaşa girmemeyi kararlaştır-mışlardı. Ancak Orhan Gazi de, Bizans ordusuyla düz bir arazide değil, tepelerde karşılaşmayı planlamıştı. Bir kısım kuvvetini de vadide, pusuya yatırmıştı.

1 Haziran 1329'da Orhan Bey, Bizans ordusunu üze-rine çekmek için 300 kişilik bir birliği Bizanslılar'ın üzerine gönderdi. Bizans ordusunu ok yağmuruna tutan Osmanlı gazileri kaçmaya başladılar. Bizans kuvvetlerini üstlerine çek-mek istiyorlardı. Fakat Bizanslılar onları takip etmeyerek, bu oyuna gelmedi. Ertesi gün Osmanlı kuvvetleri aynı sal-dırını tekrarladı. Bu defa Bizans birliklerinin bir kısmı gazi-lerin üzerine saldırınca, Orhan Gazi, kardeşi Pazarlı Bey komutasında yardım gönderdi. Bizans ordusu harekete geçince asıl muharebe başladı. Bizans İmparatoru okla yaralanınca, ordusunda panik başladı. Yaralı imparatorun gayretine rağmen, Bizans ordusu dağıldı. Çevredeki kale-lere sığınmaya çalışan Bizans kuvvetleri yok edildi. Bizans ordusunun bir kısmı ise gemilere binerek kaçtı. Bu zafer Osmanlı Beyliği'nin artık Bizans'la rahatlıkla baş eden ve onu tehdit eden bir güç olduğunu belgeliyordu.

Bu savaş, Hammer'den itibaren Maltepe Muhare-besi diye adlandırılmıştır, ancak Pelekanon Maltepe'den oldukça uzakta, Gebze-Eskihisar bölgesindedir.

♦ **Soru 4: Karesi Beyliği nasıl ilhak edildi?**

Karesi Beyliği, köktü Danişmendilere kadar giden bir hanedan tarafından, Kuzeybatı Anadolu'da kurulmuştu. 1334'te Batı Anadolu'yu Türkler'den kurtarmak için harekete geçen Haçlı donanmasından büyük bir darbe yediler. Karesi Beyliği, hükümdarları Yahşi Bey'in ölümünden sonra büyük bir kargaşanın içerisinde düştü. Demirhan Bey ile Dursun Bey arasında mücadele başladı. Demirhan Bey'den memnun olmayan Karesi ileri gelenleri, Dursun Bey'i tahta çıkarmak için harekete geçerek Orhan Gazi'den yardım istediler. Dursun Bey, Karesi Beyi olması hâlinde Bergama, Edremit ve Balıkesir'i Osmanlılar'a vermeyi teklif etti.

Orhan Gazi, Dursun Bey'le birlikte Karesi topraklarına girip, şehirleri bir bir ele geçirmeye başladı. Bergama Kalesi'ne sığınan Demirhan Bey burada kuşatıldı. Dursun Bey ağabeyini teslim etme için Karesi ileri gelenleriyle kalenin önüne gittiğinde, atılan bir okla öldürüldü. Bu durum üzerine paniğe kapılan Bergamalılar, Demirhan Bey'i teslim olmaya zorladılar. Bursa'ya götürülen Demirhan Bey iki yıl sonra burada ölünce bütün Karesi toprakları Osmanlılar'ın eline geçti. Orhan Gazi, 1345'te fethi tamamlanan Karesi bölgesinin idaresini oğlu Süleyman Paşa'ya verdi.

♦ **Soru 5: Karesi Beyliği'nin ilhakının önemi nedir?**

Karesi Beyliği'nin toprakları olan Balıkesir, Manya, Kapıdağı gibi yerlerin alınması, o zamana kadar

Bizanslılar'a karşı kazanılan zaferlerden daha önemliydi. Çünkü artık Boğazın güney sahillerini ellerinde bulundurmaya başlayan Osmanlılar, bu beyliğin denizcilik tecrübelerinden de istifade ederek, ilk fırsatta Rumeli'ye geçeceklerdi. Ayrıca Karesi Beyliği'nin hizmetinde bulunan ve gelecekte Osmanlılar'ın ileri gelen askeri ve idari yöneticisi olacak olan Hacı İlbeyi, Ece Halil, Gazi Fazıl Bey gibi kimseler Osmanlı hizmetine girmişlerdi. Bu beyler Osmanlılar'ı, Rumeli'ye geçişe teşvik ettiler ve burasının fethinde büyük rol oynadılar

♦ **Soru 6: Ankara kimin zamanında fethedildi?**

Ankara, bazı Osmanlı tarihlerinde I. Murad tarafından fethedilmiş olarak gösterilir. Ancak Ankara'nın Osmanlı topraklarına katılması Orhan Gazi devrinde olmuştur. I. Murad'ın hükümdarlığının ilk yıllarında Ankara'nın elden çıkıp, ikinci defa fethedilmesi bu kanışıklığa sebep olmuştur.

Ankara, Eretnaoğulları Beyliği'ne ait şehirlerden biriydi. Eretnaoğulları Beyi Gıyaseddin Mehmed, 1354'te devlet ileri gelenlerinin baskısıyla Karamanoğulları Beyliği'ne sığınmıştı. Bu kanışıklıktan fırsat bilen Orhan Gazi'nin büyük oğlu Süleyman Paşa, 1354'te Ankara'yı Osmanlı topraklarına kattı.

♦ **Soru 7: Osmanlı tarihinde ilk parayı kim bastı?**

1980'lere kadar ilk Osmanlı parası Orhan Bey tarafından bastırılmış olarak bilinmekteydi. Para bağımsızlık

alâmetlerinden birisi olduğundan, ilk Osmanlı parasının kimin zamanında bastırıldığı son derece önemlidir. Bazı anonim *Tevârih-i Âl-i Osmânlar* ve *Hadidî Tarihi*'nde Osman Gazi'nin para bastırıldığı yönünde bilgiler mevcuttu. Ancak daha sonraki tarihlerde Osmanlı tarihlerinde zikredilen para basımı ile ilgili bilgiler de bu husus için yeterli delil olamazdı. Bu para da bulunamamıştı.

İbrahim Artuk, 1980'de *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Sempozyumu*'na sunduğu bir tebliğle, bugün İstanbul Arkeoloji müzesinde bulunan bir parayı ilk Osmanlı parası olarak takdim etti. Üzerinde tarih bulunmayan bu paranın, XIV. yüzyılın başlarında, Anadolu'da Moğol hakimiyetinin sarsıntıya uğradığı yıllarda darp edilmiş olabileceği tahmin edilmişti. Ancak bu para bazı tarihçiler ve nümizmatlar tarafından kabul görmedi. Halil İnalcık, bu paranın sahte olduğu, Osman Gazi'nin Moğollar'ın daha önce Eşrefoğullarına ve diğer beyliklere yaptıkları sert muamelelerden dolayı para bastırmaya cesaret edemeyeceğini belirtir.

Osmanlı sikkeleri üzerine sistematik bir araştırma yapan Slobadan Sreckovic de bu parayı incelemiş ve Osman Gazi tarafından bastırılmış olamayacağı neticesine varmıştır. Nümizmatik açıdan bu sikkede birçok problemle rastlanılmaktadır. Paranın ön ve arka yüzleri iki farklı halkakın (para kalıbı yapan kişi) elinden çıkmıştır. Paranın iki tarafında da isim bulunması ve harekeli olması, anlaşılamayan bir husustur. Para üzerindeki "duribe (basıldı)" kelimesi, daha sonraki sikkelerde, eğer

darph yerinin adı verilirse kullanılmıştır. Bunda darph yeri belirtilmemekle birlikte bu ifade vardır. Osmanlı sikke-lerinde I. Murad zamanında kullanılmaya başlanan harekelemenin bu akçede de görülmesi tuhaf bir durumdur. Sreckovic'e göre bu sikke Gazan Mahmud Han'ın (1295-1304) "çift dirhem"i örnek alınarak hazırlanmıştır. Ancak ağırlık ve standart açısından o paralara benzemez. 6.5 kırat olan Osman Gazi'nin parasının ağırlığı da bir meseledir. Ditrich Schnadelbach'ın İlhanlı devrindeki paraların ağırlıklarındaki değişim ile ilgili bir araştırması bu kıratdaki paraların, ancak hicri 723'ten (1323) sonra basılmaya başlandığını göstermektedir.

Yukandaki bu açıklamalardan anlaşılacağı üzere elimizdeki para, tarihi durum ve devrin paralarının tarihi gelişimine uygun değildir. Bu yüzden İbrahim Artuk'un bulduğu akçe, Osman Gazi tarafından darph edilmemiştir sonucuna varıyoruz.

Amerika ve İngiltere'de, Osman Gazi'ye ait başka paraların olduğu da ileri sürülmektedir. Ancak bunlarla ilgili bir inceleme yapılmadığından sahte mi, gerçek mi oldukları konusunda bir bilgimiz bulunmamaktadır. Bugünkü bilgilerimiz ışığında ilk Osmanlı parası 1327'de Orhan Gazi tarafından akçe ismiyle bastırılan gümüş paradır.

◆ **Soru 8: *Divân-ı Hümayûn nasıl kuruldu?***

Bazı Osmanlı tarihleri Osman Gazi'nin zaman zaman Divân topladığını söylerler. Ancak bu muhtemelen

aşiret yönetimindeki toplantılardan biridir. Üyeleri ve toplanma şekli belirlenmiş Divân-ı Hümayûn değildi.

Orhan Gazi devrinde devlet idaresinde vezir adı verilen bir görevlinin ortaya çıkmasından sonra Divân-ı Hümayûn örgütlenmesi de gerçekleşmişti. *Aşıkpaşazâde Tarihi*'nde, devlet adamlarının divân toplantılarına burmalı dülbend, yani bir çeşit sarıkla katıldıklarını yazar. Bu da Divân'ın belli kurallara göre düzenlendiğini gösterir.

Divân-ı Hümayûn, Orhan Gazi devrinde kurulduktan sonra devletin büyümesine paralel olarak gelişimini sürdürüp, Fatih Sultan Mehmed zamanında klasik hâlini aldı.

♦ **Soru 9: İlk Osmanlı askeri teşkilatı nasıl kuruldu?**

Orhan Gazi devrinde Osmanlı Beyliği'ni diğer Anadolu beyliklerinden ayıran icraatlardan biri de askeri bir teşkilatın kurulmasıdır. Osmanlı Beyliği'nin askeri gücü başlangıçta diğer Anadolu beylikleri gibi aşiret kuvvetlerinden oluşuyordu. Orhan Gazi devrinde Vezir Alaeddin Paşa ve Çandarlı Kara Halil tarafından Türk köylülerinden vergi muafiyeti ve seferde günde iki akçe maaş verilmesi karşılığında yaya ve müsellemler (süvari) adı altında bir askeri teşkilat oluşturuldu. Bu, beylikten devlete geçişte önemli bir adımdı.

Osmanlılar'ın, Anadolu beylikleri arasında farklı bir yapı kazanmaları bu tür devlet örgütlenmeleriyle

aşiret yapısından kurtulmaları sayesinde oldu. Nitekim 1330'lu yılların başında Anadolu'yu gezen meşhur Arap seyyahı İbn Battuta, Orhan Gazi'nin Türkmen beylerinin önde gelenlerinden biri olduğunu, devamlı faaliyette olan büyük bir askeri gücünün bulunduğunu söyler.

Yaya ve müsellemler teşkilatı bir süre sonra büyüyen devletin askeri ihtiyacını karşılayamaz hale gelince, I. Murad devrinde Kapıkulu sistemine geçilmeye başlandı. Kapıkulu sisteminin büyümesiyle yaya ve müsellemlere ihtiyaç azaldı ve bu askeri teşkilat Osmanlı ordusunun geri hizmet kollarından oldu. Sefere çıkılırken yolların, köprülerin tamiri ve ordunun çeşitli ihtiyaçlarının temini gibi görevleri yerine getirmekle sorumlu birlikler hâline geldiler.

◆ **Bibliyografya**

Ahmedî, *İskendernâme*, İnceleme-Tıpkı basım, haz. İ. Ünver, Ankara 1983.

Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Anonim *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Enverî, *Düsturnâme*, yay. Mükrimin Halil (Yinanç), İstanbul 1928.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr*, I/1, haz. İ. Hakkı Çuhadar vd., Kayseri 1997.

Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.

Hoca Saadeddin, *Tacü't-Tevârih*, I, İstanbul 1279.

İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, I, haz. Şerafettin Turan, Ankara 1970.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşri Tarihi*, I, yay. Faik Reşit Unat-Mehmed Altay Köymen, Ankara 1987.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*, haz. Ahmet Ağrakça, İstanbul 1995.

Oruç Beğ Tarihi, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1972.

Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.

Sarıca Kemal, *Selatîn-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.

Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989

Osman Turan, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, Ankara 1984.

Recep Ahışhalı, "Divân-ı Hümayun Teşkilâtı", *Osmanlı*, VI, ed. Güler Eren, Ankara 1999, s. 24-33.

M. Münir Aktepe, *Osmanlı Türklerinin Rumeli'ye Yerleşmeleri*, İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul 1949

———, "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", *Türkiyat Mecmuası*, X (İstanbul 1953), s. 299-312.

- , "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası", *Tarih Dergisi*, sayı: 1/2 (İstanbul 1950), s. 283-306.
- , "Çimbi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, VIII, 317-318.
- İbrahim Artuk, "Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gazi'ye Ait Sikke", *Türkiye'nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920) Sempozyumu*, Ankara 1980, s. 27-31.
- Ekrem Hakkı Ayverdi, "Süleyman Paşa Vakfiyesi ve Tahrir Defterleri", *Vakıflar Dergisi*, VII (İstanbul 1968), s. 19-28.
- Ömer Lütfi Barkan, "Osmanlı İmparatorluğu'nda Kolonizatör Türk Dervişleri", *Vakıflar Dergisi*, II (Ankara 1974), s. 279-304.
- Şerif Baştav, *Bizans İmparatorluğu Tarihi, Son Devir (1261-1461)*, Ankara 1989.
- , "Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşunda Bizans ve Avrupa", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 169-175.
- İrene Bekdicianu, "Başlangıçlar: Osman ve Orhan", *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, ed. Robert Mantaran, çev. Server Tanilli, İstanbul 1992.
- Mustafa Cezar vd., *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul 1958.
- İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Feridun Dirimtekin, "Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeliye Geçiş ve Yerleşmeleri", VII.

Türk Tarih Kongresi, II, Ankara 1973, s.577-579.

Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2001.

———, "Gelibolu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XIV, 1-6.

———, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 15-32.

Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Ragıp Hulusi, yay. haz. Mustafa Everdi, Ankara 1998.

M. Tayyib Gökbilgin, "Orhan Bey", *İslâm Ansiklopedisi*, IX, 399-408.

———, *Rumeli'de Yürükler; Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihan*, İstanbul 1957.

Colin Imber, *The Ottoman Empire 1300-1481*, İstanbul 1990.

Halil İnalcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 66-88.

———, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 37-132.

———, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu", *İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, I, çev. Hulusi Yavuz, İstanbul 1988, s. 271-281.

- , "Rumeli", *İslam Ansiklopedisi*, IX, 766-773.
- , "Türkler (Osmanlılar: Başlangıçtan XVI. asrın sonuna kadar)", *İslâm Ansiklopedisi*, XII/2, 286-290.
- , "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikler, Bizans ve Haçlılar", *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, Ankara 1999, s. 173-185.
- , "Osmanlı Fetih Metodları", *Söğüt'ten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara 2000, s.443-472
- , "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, İstanbul 1993.
- , "Edirne'nin Fethi (1361)", *Edirne, Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı*, Ankara 1965.
- , "Ottoman Turks and the Crusades 1329-1522", *A History of the Crusades*, VI, ed. K. Setton, Madison 1989.
- Mehmet İnbaşı, *Rumeli Yörükleri, 1544-1675*, Erzurum 2000.
- , "Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 154-164.
- Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1300-1600)", *Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1300-1600*, II, ed. Sina Akşin, İstanbul 1988, s. 21-144.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Peter Mentzel "Sınır, Sınır Bölgesi ve Çekirdek Olarak Osmanlı Balkanları", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 205-211.

Esko Naskali, "Slobadan Sreckovic, Akches, I, Osman Gazi-Murad II (699-848 AH), Belgrade 1999", *Tarih Dergisi*, sayı: 39 (İstanbul 2004), s. 173-175.

Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. Bilge Umar, İstanbul 1999.

———, *Bizans ve Venedik*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2000.

Osmanlı Beyliği, ed. Elizabeth A. Zachariadou, *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, çev. Gül Çağalı Güven vd. İstanbul 1997.

Necdet Öztürk, "Ferecik'in Süleyman Paşa Tarafından Fethine Dair", *Türklük Araştırmaları*, sayı: 4 (İstanbul 1989), s. 135-145.

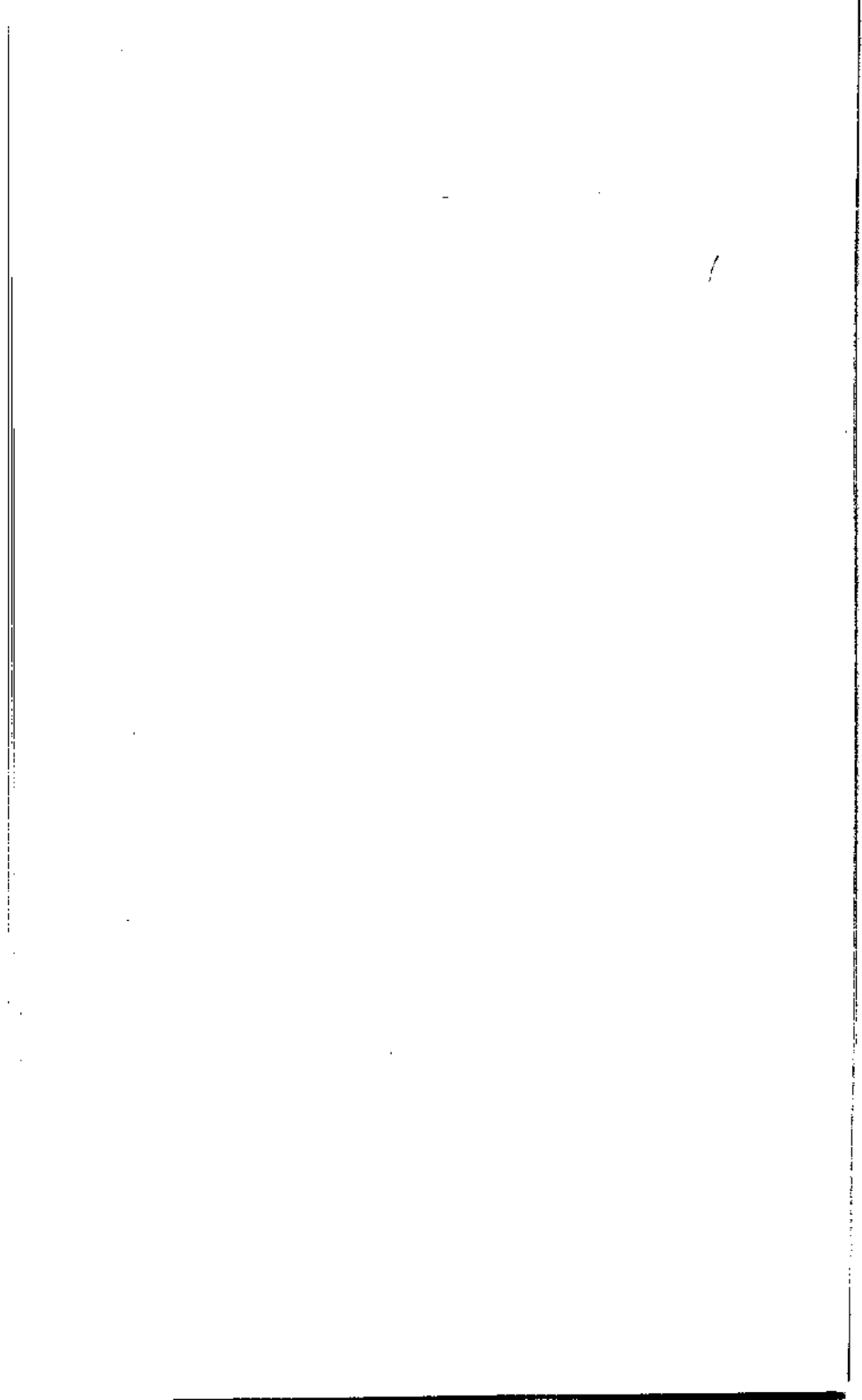
———, "Rumeli Fetihlerinde Boz Atlılar", *Avrupa'ya İlk Adım, Uluslararası Sempozyum*, yay. haz. Ayşe Yıldız Topuz, İstanbul 2001, s. 29-43.

Zerrin Günel Öden, *Karası Beyliği*, Ankara 1999.

———, "Bizans İmparatorluğu'nun Türklere Karşı Alan ve Katalanlar ile İttifakı", *Tarih Dergisi*, sayı: 35 (İstanbul 1994), s. 123-129.

İbrahim Sezgin, *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazâsının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Marmara Ün. SBE, Doktora Tezi, İstanbul 1998.

- , “Osmanlıların Rumeli’ye Geçişi ve İlk Fetihler”, *Osmanlı*, I (Ankara 1999), s. 212-216.
- Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, I, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982.
- Söğütten İstanbul’a, *Osmanlı Devleti’nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Derleyenler: Oktay Özel - Mehmet Öz, Ankara 2000.
- Franz Taeschner, “1453 Yılına Kadar Osmanlı Türkleri”, çev. Necmi Ülker, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, V (İzmir 1990), s. 283-306.
- Şehabeddin Tekindağ, “Süleyman Paşa”, *İslâm Ansiklopedisi*, XI, 190-194.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1988.
- , “Gazi Orhan Bey Vakfıyesi”, *Belleten*, sayı: 19 (Ankara 1941), s. 101-157.
- , “Gazi Orhan Bey’in Hükümdar Olduğu Tarih ve İlk Sikkesi”, *Belleten*, sayı: 34 (Ankara 1945), s. 207-211.
- Ernst Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu, Osmanlı Feodalizminin Oluşma Süreci*, I, çev. Orhan Esen - Yılmaz Öner, İstanbul 1986.
- Paul Wittek, “Yazicioghlu Ali on the Christian Turks of the Dobruja”, *Bulletin of the School for Oriental and African Studies*, XIV/3 (1932), s. 639-668.

RUMELİ'YE GEÇİŞ

♦ Soru 1: *Osmanlılar, ilk defa ne zaman Rumeli'ye geçtiler?*

Osmanlılar'ın, ilk defa 1353'te Rumeli'ye geçtiği hemen hemen her kitapta yer alan bir husustur. Ancak 1353'ten önce Osmanlı askerleri, defalarca Rumeli'ye geçmiş ve burada faaliyet göstermişlerdir. Anadolu Türkleri, Rumeli'ye ilk defa 1261'de Türkiye Selçuklu Sultanı II. Gıyaseddin Keykavus'la beraber geçerek, Dobruca'ya yerleşmişlerdi. 1308'de Halil isimli bir Türk'ün 800 süvari ve 2000 piyade ile Rumeli'ye geçerek, burada Katalanlarla işbirliği yaptığını görüyoruz. 2 yıl burada kalan Türkler, Anadolu'ya geri dönerken Bizans-Ceneviz işbirliği sonucu yok edildiler.

Osmanlılar, Rumeli'ye ilk defa 1322'de, Bizans'taki iç savaş sırasında geçtiler. 8000 kişilik bir Osmanlı kuv-

veti, ihtiyar Andronikos'un ordusunda yer alıyordu. Bundan sonra 1329'daki Pelekanon (Eskihisar) Savaşı'nın ardından Orhan Bey'in gönderdiği kuvvetler Meriç'in denize döküldüğü yerin batısına çıktılarsa da, başarılı olmadılar. 1331'de 15 bin kişilik bir Osmanlı kuvvetinin Trakya'ya çıktığını görüyoruz. 1334'te Türk askerleri yine Trakya'da faaliyet gösteriyorlardı. Osmanlılar, bu örneklerde görüldüğü gibi 1353'ten önce defalarca ve büyük miktarda kuvvetlerle Rumeli'ye geçmişlerdir.

♦ **Soru 2: Rumeli'ye geçiş salla mı oldu?**

Geceleyn salla Rumeli'ye geçilip, buraların fethedildiği fikri tamamen gerçek dışıdır. Halil İnalcık, Karesi gazilerinin Rumeli'ye sallarla geçip, yağma faaliyetlerinde bulunmaları ile ilgili bilgilerin Osmanlı dönemindeki yankısından dolayı böyle bir rivayetin çıkmış olabileceğini belirtir. Gerek Süleyman Paşa'dan önce, gerekse onunla birlikte Rumeli'ye binlerce kişi ile geçilmiştir. Binlerce askerın salla geçmesi mümkün olmadığı gibi, Gelibolu'nun kısa sürede fethinin de salla geçen 30-40 kişinin başarmayacağı bir iş olduğu açıktır. Rumeli'ye geçişle ilgili ayrıntıları, çağdaş Bizans kaynaklarından takip etmek mümkündür. Bu kaynaklarda da sal hikâyesiyle ilgili bir bilgi yoktur. Bu yüzden salla geçiş efsanesi artık terkedilmelidir.

♦ **Soru 3: Rumeli'ye nasıl geçildi?**

Osmanlılar'ın sistemli olarak Rumeli'ye geçişleri Bizans İmparatoru Kantakuzenos'un, Orhan Bey'den

yardım istemesiyle başladı. 1344'ten itibaren Osmanlılar, Bizans'ın iç mücadelelerine müdahale etmek veya Bizans üzerinde baskı kuran Sırp ve Bulgarlara karşı mücadele etmek için Rumeli'ye geçmeye başladılar. Osmanlılar'dan önce Rumeli'de Aydınoğlu Umur Bey faaliyetliydi. Umur Bey, Bizans'a yardım etmek için uzun müddet Balkanlar'da bulunmuştu. Ancak haçlı donanmasının İzmir'i alması onun Balkanlar'daki faaliyetlerini engelledi. Umur Bey'in, Kantakuzenos'a kendi yerine Orhan Gazi'yi önerdiği rivayet edilir.

♦ Soru 4: Gelibolu nasıl fethedildi?

Süleyman Paşa, 1352'de Sırp'ları bozguna uğrattınca, Rumeli'de yerleşme imkânı buldu. Anadolu'ya dönerken üs olarak kullandığı Bolayır yakınlarındaki Çimbi (Tsympe)'ye asker bırakarak, burasını bir köprübaşı durumuna getirdi. Kantakuzenos'un bu kaleyi boşaltması için önerdiği büyük paraları reddetti. Osmanlılar, bir taraftan Gelibolu, diğer taraftan Tekirdağ doğrultusunda fethe başladılar. Türk fetihleri Bizans'ta büyük bir paniğe sebep oldu. Bu sırada Süleyman Paşa, Biga'ya yakın Kemer mevkiinden 3000 kişilik bir kuvvetle hareket ederek, Bolayır'ı fethetti.

1354 yılının 1 Mart'ı 2 Mart'a bağlayan gecesinde meydana gelen bir deprem neticesinde Gelibolu ve civarındaki diğer kalelerin yıkılması üzerine, Osmanlı kuvvetleri hemen harekete geçti. Gelibolu ve diğer kaleler ele geçirildi ve tamir edildi. Osmanlılar, bu hadiseyi

Allah'ın kendilerine bir kütü olarak yorumladılar. Karesi bölgesinden Türkler getirilerek, fethedilen yerlere iskân edildi. Gelibolu ve civarının ele geçirilerek, Rumeli'de sağlam bir köprübaşı kurulması Osmanlı tarihinin dönüm noktasıdır.

♦ **Soru 5: Gelibolu'dan sonra fetih faaliyetleri nasıl gelişti?**

Halil İnalçık, Süleyman Paşa'nın Rumeli'ye yerleşince eski Türk ananesine göre derhal sağ, orta ve sol kolda uçlar teşkil ettiğini belirtir. Sol kolda faaliyet gösteren Evreros Bey önce İpsala'ya yerleşti, daha sonra merkezini Gümülcine'ye ve Serez'e nakletti. Orta kol ilk başta Süleyman Paşa'nın, daha sonra da Rumeli'de sultanın otoritesini temsil eden beylerbeyinin faaliyet istikameti oldu. Bu kolda beylerbeyiler Edirne, Filibe, Sofya istikametinde Bizans'ı Orta Avrupa'ya bağlayan yol üzerinde ilerlediler. Sağ kol, Zağra, Karinâbâd, Dobruca, Silistre istikametinde gelişti.

♦ **Soru 6: Süleyman Paşa nasıl öldü?**

Süleyman Paşa'nın 1357'de, nasıl öldüğü tam olarak açıklığa kavuşmamıştır. Bir av kazasında öldüğü söylenilir. Süleyman Paşa, ölmenden önce Bolayır'a gömülmesini ve gazilerin Rumeli'yi terketmemelerini vasiyet etmişti.

Süleyman Paşa'nın ani ölümü ve Orhan Gazi'nin 12 yaşındaki oğlu Halil'in Foça korsanları tarafından kaçırılması Rumeli'de fetihleri iki sene duraklattı.

♦ **Soru 7: Süleyman Paşa'nın ölümünden sonra Rumeli'deki fetih faaliyetleri nasıl gelişti?**

Hacı İ-Beyi ve Evrenos Gazi, 1359'da Şehzâde Halil, Foça korsanlarından kurtulduktan sonra, fetihler yeniden başladı. Şehzâde Halil, Bizans İmparatorluğu'nun yardımıyla fidye ödenerek kurtarılabiliyordu. Fetih faaliyetleri Şehzâde Murad ve Lala Şahin'in idaresindeydi.

Halil İnalçık, 1359'da Rumeli gazilerinin daha önce görülmemiş şekildeki yeni taarruz hareketinin Batı kaynaklarında yankı bıraktığını söyler. Trakya'nın sistemli olarak fethi bu dönemde başladı. Gaziler aynı yıl İstanbul surları karşısındaydı. İstanbul-Edirne yolu üzerinde belli başlı kaleler fethedildi. Ardından Edirne'nin fethedildi. Edirne'nin fethi Osmanlılar'ın Avrupa'da kati şekilde yerleştiğini gösteren bir hadisedir.

I. Murad tahta geçince Ankara'nın geri alınmasıyla meşgul olmuştu. Bu durumdan istifade eden Bizans, Osmanlılar'ın elinde bulunan Çorlu, Burgaz ve Malkara gibi yerleri geri aldı. I. Murad, Anadolu'daki durumu sağlamlaştırdıktan sonra Rumeli'ye dönerek, bu yerleri tekrar ele geçirdi ve fethedilen yerlerde iskân faaliyetlerine devam etti. 1363'te Lala Şahin, Filibe'yi fethetti. Filibe'nin fethiyle Edirne kuzeyden emniyete alındığı gibi, İstanbul'a hububat ve vergi geliri sağlayan Meriç Vadisi Osmanlılar'ın kontrolü altına girmişti. Bu gelişmeler üzerine Bizans, Osmanlı Beyliği ile anlaşma yoluna gitti. Bi-

zans yapılan antlaşmayla Osmanlılar'ın, Balkanlar'daki fetihlerini tanıdı.

1371'deki Çirmen zaferiyle, Edirne ve Batı Trakya emniyete alındı. Meriç Nehri tamamen Osmanlı kontrolüne girdi. Osmanlılar'a karşı Balkanlar'da oluşturulmaya çalışılan direniş kırıldı ve Balkanlar'daki Macar nüfuzu azaldı. Daha sonra kazanılan I. Kosova zaferi (15 Haziran 1389) neticesinde Tuna Nehri'nin güneyindeki Balkan bölgesinde direnebilecek bir kuvvet kalmadı ve Kuzey Sırbistan yolu Osmanlılar'a açıldı. Güneydoğu Avrupa'da bu dönemde ayaktaki tek güçlü devlet ise Macaristan'dı.

♦ **Soru 8: Fethin ardından Rumeli'ye iskân nasıl yapıldı?**

Halil İnalcık, Osmanlı fetihleri, iskân siyaseti ile birlikte yürüttüğünü belirtir. Süleyman Paşa zamanında Rumeli'de tutunabilmek için başlatılan şuurlu iskân siyaseti, ondan sonra da devam ettirildi. Buralarda yapılan iskânın kısa sürede netice verdiği vakıf kayıtlarından anlaşılmaktadır. Orhan Gazi'nin, Bolayır'daki zaviyesine vakfedilen köylerin bir çoğu Türkçe adlar taşımaktadır. Malkara'daki köyler arasında yer alan, Bulgurlu, Esendük, Şeyh Halil, Yeğen, Pazarlı Bey gibi isimler iskânın izlerini bize göstermektedir.

Ahilerin ve dervişlerin zaviyeleri ile çiftlikler yeni Müslüman köylerin çekirdeğini teşkil etti. Bu ilk yerleşme safhasını devamlı ve kademe kademe gelişen bir yerleşme

ıziyordu. Osmanlılar, Rumeli'de iskân için sürgün meto-
dunu geniş ölçüde kullanarak, aşiretleri özellikle köprü ve
geçitlere yerleştirdiler. Fethedilen yerlerin imar ve iskânı
için vakıflar kurularak, ıssız yerler şenlendirildi. Konar-
göçerlerin ve bazı köylülerin derbentçi tayin edilerek, der-
bentlerde iskân edilmesi, kendilerine evler inşa edebilme-
leri için toprak verilmesi de bir iskân metoduydu.

Göçmen Türkler genellikle yeni köyler kurmuşlar, şe-
hir ve kasabalarda da ayrı mahalleler teşkil etmişlerdir.
Türkler'in Rumeli'ye geçişiyle, bu bölgelerdeki iktisadi hayatta
büyük bir canlanma oldu. Timur'dan sonra Anadolu'dan
Balkanlar'a yeni bir göç dalgası daha gitti.

♦ **Soru 9: Rumeli'deki Uc beylerinin
Osmanlı tarihindeki rolleri nedir?**

Beyliğin esas kuvvetlerini teşkil eden gazilerin lideri
Süleyman Paşa'nın idaresindeki Osmanlı Rumelisi, Ana-
dolu karşısında başlı başına bir bölge halini almıştı. Uclar
devletin yayılışında birinci derece rol oynadılar. Uc ananesi
devamlı genişleyerek, yeni hudutlara intikal etmekteydi.
Uc sancakları başlangıçta irsi ve beylerin idaresi altında
merkezi idare karşısında oldukça bağımsız bir halde idi.
Uc beyleri fethedilen yerleri tımar olarak kendi adamları-
na dağıtır, komşu devletlerle doğrudan münasebetlere
girerlerdi. Sultanlar tarafından tayin edilen beylerbeyiler,
Rumeli'deki bütün sancakların üzerinde merkezi otoriteyi
temsil etmekteydi. Fakat uc beyleriyle, beylerbeyi arasın-
daki rekabet, Fatih'e kadar Osmanlı İmparatorluğu'nun

iç politikasında daima ağır basan bir faktör oldu. Halil İnalçık bu çekişmeye özellikle dikkat çeker.

Fetret Devri'nde merkezi otorite zayıflayınca Rumeli'de hakiki iktidar, uc beylerinin eline geçmişti. Bu dönemde hükümdar uc beylerinin kimin yanında yer aldığına göre belli oldu. Uc beylerinin aşırı artan nüfuzunu kırmak için II. Murad zamanında eyalet ve sancaklara, sarayda yetişen kullar tayin edilmeye başlandı. Fatih döneminde bu siyasetin etkin olarak uygulanmasıyla uc beyleri devlet içerisindeki üstün nüfuzlarını kaybettiler. Merkezin idari ve askeri mekanizmada devşirmelere ağırlık vererek, uc beylerinin nüfuzunu kırmaya çalışması, Rumeli askerlerinin çeşitli ayaklanmalara (Düzmece Mustafa hadisesi, Şeyh Bedreddin isyanı) destek vermelerine yol açtı.

♦ **Soru 10: Osmanlılar, Rumeli'ye geçtiklerinde Balkanlar'ın siyasi ve sosyal durumu nasıldı?**

Osmanlılar, iç işlerini halletmiş olmaları ve düzenli fetih metotları sayesinde, Balkanlar'daki genişlemede fazla zorluk çekmediler. Balkanların müdafaası için siyasi birliğin veya işbirliğinin olması gerekmektedir. XIV. yüzyılın son çeyreğinde Balkanlar siyasi bakımdan birlik hâlinde değildi. O devirde Balkanlar, birçok devletçikler ve feodal senyörlikler hâlinde parçalanmış durumdaydı. Aralarındaki rekabet ve çekişmeler Osmanlılar'a karşı birlikte mukavemet etmelerini engellediği gibi, Osmanlı

İmparatorluğu'na bir yardımcı ve daha sonra hami olarak nüfuz ve hakimiyetini yayma imkânını verdi.

Balkanlar, Stefan Duşan (1331-1355) idaresinde kurulan bir Sırp İmparatorluğu suretiyle birliği kazanır gibi olmuştu. "Sırp ve Rumlar'ın Çarı" ünvanını alan Duşan, Makedonya, Trakya, Teselya ve Epir'i topraklarına kattı. Bulgaristan'ı kendisine bağladı. Sınırlarını Akdeniz'de Korfu, Ege ve Selanik'e kadar uzattı. Sırp Kilisesi'ni yeniden düzenledi. Rumca'yı resmi dil olarak kabul etti. Bizans'da tahsil görmüş memurları idari işlerde kullanmaya başladı. 1349'da "Duşanov Zakonik" kanunları kabul edildi. Fakat bütün bunlara rağmen 1355'te ölümünden sonra devletin hızlı bir şekilde parçalanmaya başlaması, Osmanlı baskısına dayanamaması, görünüşte kuvvetli olan bu devletin ne kadar zayıf bir imparatorluk olduğunu ortaya koydu.

Halil İnalcık, Sırp İmparatorluğu'nun zayıflamasından sonra Osmanlılar'ın, Balkanlar'da hamilik rolünün başladığını söyler. İki büyük devlet, kuzeyde Macaristan, [Büyük Ludwig (1342-1382) devrinde Avrupa'nın en büyük devletlerinden biri hâline gelmiş, Balkanlara göz dikerek harekete geçmiş ve Vidin Prenslığı'ni ortadan kaldırmıştır], batıda ve güneyde ise Venedik siyasi parçalanmadan istifade ederek Balkanlar'da yayılma politikası güdüyorlardı. Bu iki devlet siyasi ve askeri hakimiyetle beraber Katolikliği de temsil ediyordu. Bundan dolayı hakimiyetleri Balkanlar'da halk kitleleri tarafından benimsenmedi. Fakat bu iki devletin yaptığı tazyik

neticesinde Balkanlar, Katolik olmaya mahkum gibiydi. Osmanlılar'ın bu devletlere karşı mücadele etmeleri bu tehlikeye bir set çekerek, Balkanlar'da, Ortodoks mezhebinin yaşamasını sağladı.

♦ **Soru 11: Osmanlılar, Balkanlar'ı kan ve kılıçla mı fethettiler?**

Halil İnalcık, Osmanlı fetihlerinin kılıçtan ziyade istimâlet (gönül çekme) ismi verilen uzlaştıncı bir politika ile gerçekleştirildiğini belirtir. İstimâlet, Müslüman olmayan ahalinin çeşitli vaatlerle kazanılması sayesinde Osmanlı hakimiyet sahasının genişletilmesidir. Osmanlı idaresi yaptığı propagandayla İslâm'ın ananevi müsamaha politikası çerçevesinde gayrimüslimlere can ve mal güvenliği ile dinlerinde serbestlik tanıyor ve eski feodal bağılıklarından kurtarıyordu. Örneğin, Duşanov Zakonik kanunlarına göre köylünün haftada iki gün angarya suretiyle prensin toprağında çalışması gerekiyorken, Osmanlı yönetiminde yılda sadece üç gün timar sahibi olan sipahinin toprağında çalışma zorunluluğu vardı. Osmanlı idaresini kabul eden gayrimüslimler askerlik hizmeti yerine "cizye" vergisini ödedikleri takdirde hayatları, malları ve dinleri devletin teminatı altına alınırdı.

Gazilerin akınlarından kaçarak, kalelere sığınan ahali, Osmanlı hakimiyetinin yerleşmesi ile birlikte düzenli bir devlet idaresinin koruyucu güvenliğine kavuşuyordu. Bunun sonucu olarak birçok yer kendiliğinden Osmanlı hakimiyetini tanımaktaydı. (Fatih döneminde Mora ve Sırp

halkları, Osmanlı padişahını, kendilerini despotlardan kurtarması için çağırışlardı). O zaman gaza sahası, bu bölgelerin ilerisi olmaktaydı. Balkanlar'daki Osmanlı fetihleri büyük ölçüde bu şekilde gerçekleşmiştir. Osmanlılar'ın, Balkanlar'da kılıç ve ateşle yerleştikleri iddiası artık bilimsel yayınlarda yer almamaktadır.

Osmanlılar gayrimüslim halkın yanı sıra, Ortodoks kilisesini ve manastırlarını da himaye ederek, vergilerden muaf tuttular ve onların dini vakıflarına dokunmadılar. Osmanlılar feodal yerli askeri sınıfın imtiyazlarını ve feodal haklarını kaldırmakla beraber, onları kendi askeri sistemleri içine almışlardı. Böylece köylüyü, kiliseyi, şehirli halkı ve askerleri kendi saflarına çektiler. Bu yüzden Osmanlı idaresine direnen mahalli hanedanlar ortadan kalktırdıktan sonra fethedilen yerlerde hakimiyet kolay kurulmuştur.

Osmanlılar'ın bu idare tarzlarını yapılan araştırmalar açıkça ortaya koymaktadır. Bruce W. McGowan'ın Osmanlı idaresinde Sırbistan üzerine yaptığı araştırmalarda, Sırbistan'da nüfus başına (per capita) düşen gıda mahsulünün Avrupalı devletlerin sömürgelerindeki köylülerin elinde kalan gıda mahsulünden çok daha fazla olduğunu ortaya çıkarmıştır. Balkanların tek bir devlet çatısı altında uzun süre savaşırsız bir ortama kavuşması, buralarda ticareti canlandırmış ve şehirleri geliştirmiştir. Michael Palariet'in XIX. yüzyıl Balkan ekonomileri üzerine yaptığı araştırmada Sırbistan'ın bağımsız olmadan önceki dönemde, müstakil devlet

olduğu döneme göre daha hızlı büyüdüğü ve kalkındığı ortaya çıkmıştır.

♦ **Soru 12: Osmanlılar, Rumeli'ye nasıl yerleştiler?**

Halil İnalcık, Osmanlı fetih metotlarını şu şekilde sistematize eder; Osmanlı yayılımı tamamen muhafazakâr bir karakter taşımaktaydı. Ani bir fetih ve yerleşme siyaseti yoktu. Fetihler sistematik bir şekilde çeşitli safhaları izleyerek yürütüldü. İlk safhası bir alışma ya da alıştırma zamanı olarak gerçekleşirdi. Gazilerin daimi baskısı altındaki komşu senyörler veya devletler bu baskıdan kurtulmak için sultanın tabiliğini ve haraç ödemeği kabul ediyorlardı. Haraç miktarı ne kadar küçük olursa olsun bir kere bu sistem yerleşti mi Osmanlılar ülke halkını İslâm hukukuna göre kendi tebaası sayıyordu.

Tâbiyet şartlarının herhangi bir şekilde ihlali hâlinde, Hanefi fıkına göre, o ülke darülharb durumuna düşüyor ve buraya gazilerin aralıksız akınları tekrar başlıyordu. Tabiiyet bağlarının sıklaştırılması ve nihayet yerli hanedanın bertaraf edilerek, o ülkenin doğrudan doğruya bir Osmanlı sancağı hâline getirilmesi siyasi şartlara ve fırsatlara göre bir zaman alıyordu.

Osmanlı fütuhâtı bu tedrici fetih politikasını XVI. yüzyıla kadar sürdürmüş; Tuna'nın kuzeyindeki memleketlerin Macaristan hariç, doğrudan doğruya ilhakı için hiçbir zaman şartlar tamamıyla uygun görülmemiştir. Macaristan'da da başlangıçta bu sistem uygulanmış, fakat Habsburglar

karşısında müdafaa ihtiyaçları, buranın birkaç beylerbeyilik hâline getirilmesi neticesini vermiştir.

Yerli hanedanın tasfiyesiyle fetih metodunun ikinci basamağı başlardı. Eski devlete ait unsurlar kısmen muhafaza edilir ve bu bölgeler timar sistemine sokulurdu. Timar sisteminin kuruluşu bütün yerleşik halkın ve gelir getiren mülkiyet ünitelerinin defterlere kaydedilmesini gerektirirdi. Yapılan bir tahrirle (vergi nüfusu yazını) bu bölgeler Osmanlı nizamına intibak ettirilirdi. Bunu yeni nizamın tedricen herşeye kendi kalıbı içinde şekil vermesi safhası izlerdi. Hiçbir zaman eski nizamın birden ve toptan ilgası ve Osmanlı kanun ve nizamlarının zorla tatbiki gibi bir uygulama söz konusu değildi.

Mukavemetin uzun müddet devam ettiği yerlere kalabalık Türk grupları yerleştirilerek, nüfusun etnik yapısı değiştirilirdi. Balkanlar'da Osmanlılar'a mukavemet etmeyen, ya da az mukavemet eden yerlerde Türk unsurların yüzdesi daha azdır. Bu işlemin tersi olarak da Rumeli'den Anadolu'ya Hristiyan zümreler sürülerek, o bölgenin daha rahat Türkleşmesi sağlanmıştır.

♦ **Soru 13: Rumeli'ye geçiş Osmanlılar'a ne kazandırdı?**

Rumeli'ye geçiş ve burada bilinçli bir şekilde tutunulması Osmanlı Beyliği'nin gelişimini sağlayan en önemli faktör olarak karşımıza çıkmaktadır. Osmanlılar'ın Rumeli'deki fetihler sonucu zenginleşmeleri, durgun bir ekonomik yapıya sahip Anadolu'daki diğer beyliklerin ahalilerini ve as-

keri zümrelerini etkilemiş ve böylece Osmanlılar'a gereken insan gücü sağlanmıştı. Osmanlılar'ın Hristiyanlar'a karşı Rumeli'de yürüttüğü, kutsal savaş yani gaza siyaseti onlara büyük bir ün ve itibar kazandırmıştı. Osmanlı Beyliği gazi yönlerini Anadolu beylikleri arasında çok iyi propaganda yaparak, saygınlık ve diğer beylikler karşısında üstünlük kazandı.

Osmanlılar'ın gaza siyaseti o kadar tesirliydi ki Selçuklular'ın mirasçılığına soyunan ve Anadolu'daki Türkmen beyliklerinin en büyüğü olan Karamanlılar dahi bunun karşısında duramamışlardı. İlhanlılar'ın zayıflaması, Germiyan Beyliği'nin de Batı Anadolu'daki Türkmen beylikleri üzerindeki denetimini kaybetmesinden sonra Karamanlılar'ın bu bölgelere nüfuz etme çabaları vardı. Ancak bu bölgelerdeki ahali ve askerlerin üzerindeki Osmanlı nüfuzunu kırmak için Karamanlılar'ın, kendilerinin daha büyük gaziler olduklarını ispatlamaları gerekiyordu. 1367'de Karaman Beyliği'nin önderliğinde Türkmen beyliklerinin Latinler'e karşı düzenlediği Gorigos seferi, bu beyliklerin bir nevi güç gösterisi idi. Memlükler tarafından da desteklenen bu sefer istenen neticeyi vermedi ve başarısızlıkla sona erdi. Bu başarısızlık Karamanlılar'ın nüfuzunu sarstı ve Osmanlılar'ı tekrar ön plana çıkardı. 1387'de Karamanlılar'ın, Frenkyazısı Savaşı'ndaki mağlubiyetleri, Batı Anadolu'daki Türkmen beylikleri üzerinde izledikleri siyasetin sonunu getirdi ve bu bölgelerde Osmanlı nüfuzu bariz bir biçimde hissedilir hale geldi.

♦ **Soru 14: Süleyman Paşa Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek kurucusu mudur?**

Osmanlı İmparatorluğu'nun kurucusu devlete adını veren Osman Bey'dir. Ancak küçük bir beyliğin yukarıda izah ettiğimiz gibi büyüyüp, gelişmesi ve diğer Anadolu beyliklerini nüfuzu altına alması Rumeli'nin ele geçmesi ile alakalıdır. Eğer Osmanlılar Rumeli'ye geçmeselerdi, Anadolu'daki diğer beyliklerden fazla bir farkları olmayacak ve kısa sürede tarihin tozlu sayfaları arasında kaybolup gideceklerdi. Bu yüzden hükümdar olmamasına rağmen önce Karesi topraklarının fethinde oynadığı rolle, ardından da Rumeli'ye geçişi ve yerleşmeyi sağladığı için Osmanlı İmparatorluğu'nun gerçek kurucusu Süleyman Paşa'dır.

♦ **Soru 15: Osmanlı İmparatorluğu'nun anavatanı neresidir?**

Osmanlı Beyliği, Söğüt ve çevresinde kurulmuş bir beyliktir. Ancak tarihin gördüğü en büyük imparatorluklardan birisi olarak tarih sahnesine çıkması, kuruluğu topraklarından dolayı değil, her açıdan zengin ve siyasi direnişin az olduğu Rumeli toprakları yüzündendir. Osmanlı Beyliği'nin yayılma alanı uygun fırsatlar çıkmadığı takdirde Rumeli olmuştur. Osmanlı Beyliği'nin Rumeli'de kuvvetlendikten sonra Anadolu'yu içine aldığına dikkat etmek gerekir. Devletin ana siyasi organizasyonunu sağladığı bölge de Rumeli'dir. Osmanlı İmparatorluğu

Rumeli'de öylesine sağlam bir yapı kurmuştur ki, Fetret Devri'nde Anadolu toprakları çok kısa sürede elinden çıkarken, burasının büyük bir bölümü elinde kalmış ve bu saha sayesinde varlığını sürdürebilmiştir. Timur istilasından sonra Osmanlılar Rumeli'yi gerçek yurtları saymaya başladılar. Edirne de bu gelişmeler içerisinde başkent oldu (Halil İnalcık, Ankara Savaşı'na kadar başkent Bursa olduğunu söyler).

Dikkat edilmesi gereken bir husus da, Osmanlı devlet teşkilatında kurulan ilk yönetim birimlerinin Rumeli adını taşıması ve bunların teşrifatta daha sonra kurulan Anadolu adlı birimlerden önde gelmesidir. Örneğin, Rumeli Beylerbeyliği'nin Anadolu Beylerbeyliği'nden, Rumeli Kadiaskerliği'nin Anadolu Kadiaskerliği'nden üstün olması.

Paul Wittek, Rumeli'nin Osmanlılar için "varlık sebebi" olduğunu, Balkan Harbi sonunda Osmanlılar'ın varlık sebeplerini yitirdiklerini söyler. İlber Ortaylı da, Osmanlı İmparatorluğu'nun fiilen 1912'de sona erdiğini belirtir. Yukarıda bahsettiğimiz gibi Rumeli olmasa Osmanlı İmparatorluğu da olmazdı. Bu yüzden Osmanlı İmparatorluğu'nun anavatanı Rumeli'dir.

Bugün Trakya hariç bütün Rumeli elimizden çıktığı için bunu tam olarak anlayamayabiliriz. Ancak Sofya'nın 1385'te, Erzurum'un 1518'de, Selanik'in 1387'de Van'ın ise 1530'larda Osmanlı hakimiyetine girdiği düşünülürse durum biraz daha rahat anlaşılabilir. Bu mevzu iyice anlaşılamadığından, Osmanlılar'ın kendi anavatanları olan

Anadolu'yu ihmal ettikleri sıkça söylenen, kalıplaşmış düşüncelerden birisidir. Osmanlılar fethettikleri bütün yerleri vatan olarak benimsemişlerdir. İlk yayıldıkları saha olduğu ve daha önce üzerinde Türk ve İslâm kültürüne ait eserler bulunmadığı için Rumeli'de Osmanlı eserine sıkça rastlamak normal bir durumdur. Ayrıca Anadolu daha önce Selçuklular ve beylikler tarafından çeşitli eserlerle donatılmıştı. Hiç Türk eseri olmayan yerler varken, Anadolu'ya yeni eserler ve alt yapının yapılması beklenemez. Bunların yanı sıra Anadolu'ya göre daha zengin ve daha uygun coğrafi şartlara sahip bir bölgenin hayat şartlarının da daha iyi olması çok normal bir durumdur.

◆ **Bibliyografya**

Ahmedî, *İskendernâme*, İnceleme-Tıpkı basım, haz. İ. Ünver, Ankara 1983.

Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Anonim *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Enverî, *Düsturnâme*, yay. Mükrimin Halil (Yinanç), İstanbul 1928.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr*, I/1, haz. İ. Hakkı Çuhadar vd., Kayseri 1997.

Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.

Hoca Saadeddin, *Tacü't-Tevârih*, I, İstanbul 1279.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

İbn-i Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, I, haz. Şerafettin Turan, Ankara 1970.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, Neşri Tarihi, I, yay. Faik Reşit Unat-Mehmed Altay Köymen, Ankara 1987.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*, haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995.

Oruç Beğ Tarihi, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1972.

Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.

Sanca Kemal, *Selatîn-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.

Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989

Osman Turan, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, Ankara 1984.

Recep Ahışhalı, "Divân-ı Hümayun Teşkilâtı", *Osmanlı*, VI, ed. Güler Eren, Ankara 1999, s. 24-33.

M. Münir Aktepe, *Osmanlı Türklerinin Rumeli'ye Yerleşmeleri*, İstanbul Ün. Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul 1949

———, "XIV. ve XV. Asırlarda Rumeli'nin Türkler Tarafından İskânına Dair", *Türkiyat Mecmuası*, X (İstanbul 1953), s. 299-312.

———, "Osmanlıların Rumeli'de İlk Fethettikleri Çimbi Kal'ası", *Tarih Dergisi*, sayı: 1/2 (İstanbul 1950), s. 283-306.

- , “Çimbi”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, VIII, 317-318.
- İbrahim Artuk, “Osmanlı Beyliğinin Kurucusu Osman Gazi’ye Ait Sikke”, *Türkiye’nin Sosyal ve Ekonomik Tarihi (1071-1920) Sempozyumu*, Ankara 1980, s. 27-31.
- Ekrem Hakkı Ayverdi, “Süleyman Paşa Vakfiyesi ve Tahrir Defterleri”, *Vakıflar Dergisi*, VII (İstanbul 1968), s. 19-28.
- Ömer Lütfi Barkan, “Osmanlı İmparatorluğu’nda Kolonizatör Türk Dervişleri”, *Vakıflar Dergisi*, II (Ankara 1974), s. 279-304.
- Şerif Baştav, *Bizans İmparatorluğu Tarihi, Son Devir (1261-1461)*, Ankara 1989.
- , “Osmanlı İmparatorluğu’nun Kuruluşunda Bizans ve Avrupa”, *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 169-175.
- İrene Beldiceanu, “Başlangıçlar: Osman ve Orhan”, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, ed. Robert Mantaran, çev. Server Tanilli, İstanbul 1992.
- Mustafa Cezar vd., *Mufassal Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul 1958.
- İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.
- Feridun Dirimtekin, “Muasır Bizans Kaynaklarına Göre Osmanlıların Rumeliye Geçiş ve Yerleşmeleri”, *VII. Türk Tarih Kongresi*, II, Ankara 1973, s.577-579.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2001.

———, "Gelibolu", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XIV, 1-6.

———, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s. 15-32.

Herbert Adams Gibbons, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Kuruluşu*, çev. Ragıp Hulusi, yay. haz. Mustafa Everdi, Ankara 1998.

M. Tayyib Gökbilgin, "Orhan Bey", *İslâm Ansiklopedisi*, IX, 399-408.

———, *Rumeli'de Yürükler; Tatarlar ve Evlâd-ı Fatihan*, İstanbul 1957.

Colin Imber, *The Ottoman Empire 1300-1481*, İstanbul 1990.

Halil İnalcık, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s. 66-88.

———, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 37-132.

———, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu", *İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, I, çev. Hulusi Yavuz, İstanbul 1988, s. 271-281.

———, "Rumeli", *İslâm Ansiklopedisi*, IX, 766-773.

———, "Türkler (Osmanlılar: Başlangıçtan XVI. asrın sonuna kadar)", *İslâm Ansiklopedisi*, XII/2, 286-290.

- , "Batı Anadolu'da Yükselen Denizci Gazi Beylikler, Bizans ve Haçlılar", *Uluslararası Haçlı Seferleri Sempozyumu*, Ankara 1999, s. 173-185.
- , "Osmanlı Fetih Metodları", *Söğüt'ten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Üzerine Tartışmalar*, Derleyenler: Oktay Özel-Mehmet Öz, Ankara 2000, s.443-472
- , "Türkler ve Balkanlar", *Balkanlar*, İstanbul 1993.
- , "Edirne'nin Fethi (1361)", Edirne, Edirne'nin 600. Fetih Yıldönümü Armağan Kitabı, Ankara 1965.
- , "Ottoman Turks and the Crusades 1329-1522", *A History of the Crusades*, VI, ed. K. Setton, Madison 1989.
- Mehmet İnbaşı, *Rumeli Yörükleri, 1544-1675*, Erzurum 2000.
- , "Balkanlar'da Osmanlı Hakimiyeti ve İskân Siyaseti", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 154-164.
- Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1300-1600)", *Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1300-1600*, II, ed. Sina Akşin, İstanbul 1988, s. 21-144.
- Peter Mentzel "Sınır, Sınır Bölgesi ve Çekirdek Olarak Osmanlı Balkanları", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 205-211.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Esko Naskali, "Slobadan Sreckovic, Akches, I, Osman Gazi-Murad II (699-848 AH), Belgrade 1999", *Tarih Dergisi*, sayı: 39 (İstanbul 2004), s. 173-175.

Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. Bilge Umar, İstanbul 1999.

———, *Bizans ve Venedik*, çev. Gül Çağalı Güven, İstanbul 2000.

Osmanlı Beyliği, ed. Elizabeth A. Zachariadou, *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, çev. Gül Çağalı Güven vd. İstanbul 1997.

Necdet Öztürk, "Ferecik'in Süleyman Paşa Tarafından Fethine Dair", *Türklük Araştırmaları*, sayı: 4 (İstanbul 1989), s. 135-145.

———, "Rumeli Fetihlerinde Boz Atılar", *Avrupa'ya İlk Adım, Uluslararası Sempozyum*, yay. haz. Ayşe Yıldız Topuz, İstanbul 2001, s. 29-43.

Zerrin Günel Öden, *Karası Beyliği*, Ankara 1999.

———, "Bizans İmparatorluğu'nun Türklere Karşı Alan ve Katalanlar ile İttifakı", *Tarih Dergisi*, sayı: 35 (İstanbul 1994), s. 123-129.

İbrahim Sezgin, *XV. ve XVI. Asırlarda Gelibolu Kazasının Sosyal ve Ekonomik Tarihi*, Marmara Ün. SBE, Doktora Tezi, İstanbul 1998.

———, "Osmanlıların Rumeli'ye Geçışı ve İlk Fetihler", *Osmanlı*, I Ankara 1999, s. 212-216.

Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, I, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982.

Söğütten İstanbul'a, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu
Üzerine Tartışmalar, Derleyenler: Oktay Özel -
Mehmet Öz, Ankara 2000.

Franz Taeschner, "1453 Yılına Kadar Osmanlı Türk-
leri", çev. Necmi Ülker, *Tarih İncelemeleri Der-
gisi*, V (İzmir 1990), s. 283-306.

Şehabeddin Tekindağ, "Süleyman Paşa", *İslâm Ansik-
lopedisi*, XI, 190-194.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara
1988.

———, "Gazi Orhan Bey Vakfiyesi", *Belleten*, sayı: 19
(Ankara 1941), s. 101-157.

———, "Gazi Orhan Bey'in Hükümdar Olduğu Tarih
ve İlk Sikkesi", *Belleten*, sayı: 34 (Ankara 1945),
s. 207-211.

Ernst Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu, Osmanlı
Feodalizminin Oluşma Süreci*, I, çev. Orhan Esen
- Yılmaz Öner, İstanbul 1986.

Paul Wittek, "Yazicioglu Ali on the Christian Turks of
the Dobruja", *Bulletin of the School for Oriental
and African Studies*, XIV/3 (1932), s. 639-668.

I. MURAD VE DÖNEMİ

♦ Soru 1: *I. Murad tahta nasıl çıktı?*

I. Murad, Orhan Gazi'nin altı oğlundan ikincisiydi. Aynı anneden (Nilüfer Hatun) olan ağabeyi Rumeli fatihi Süleyman Paşa'nın bir av sırasında attan düşerek ölmesi ona saltanat yolunu açmıştı. Ağabeyinin ölümü üzerine Rumeli fetihlerinde onun yerini aldı. Osmanlı ordusunun komutanlığı görevini üstlendi. Ağabeyi Süleyman Paşa'nın yerine geçtikten sonra başarılı faaliyetler yürüten I. Murad, babasının 1362'de ölümünden sonra Osmanlı tahtına geçti. Ağabeyi yaşasaydı tahta geçme ihtimali yoktu. Süleyman Paşa'nın zamansız ölümü ona tahta giden yolu açmıştı.

♦ Soru 2: *Tahta çıktığında kardeşlerine nasıl davrandı?*

I. Murad tahta çıktığında hayatta iki kardeşi vardı: Halil ve İbrahim. Bunlardan Halil, Orhan Gazi'nin eşlerinden

Theodora'dan doğmuştu. Theodora, daha önce Bizans İmparatorluğu yapan Kantakuzenos'un kızı idi. Şehzâde Halil aynı zamanda Bizans İmparatoru Ioannes'in kızı ile nişanlıydı. Bursa sancak beyliği yapan şehzâdenin babası tarafından çok sevildiği ve Osmanlı tahtına aday olarak gösterildiği rivayetleri vardır. Hayattaki diğer şehzâde İbrahim de, I. Murad'dan daha büyük olabilir.

I. Murad, Osmanlı hakimiyetinden çıkan Ankara'yı geri aldıktan sonra Eskişehir civarına yönelerek, bu bölgede olan kardeşlerini ortadan kaldırdı. Osmanlı tarihleri bu olay hakkında fazla bilgi vermez. Şehzâdelerin isyan ettiklerine dair ufak kayıtlar vardır. Bu iki şehzâdenin öldürülmesi ile birlikte hanedanda ilk kardeş kanı akıtılmış oluyordu.

♦ **Soru 3: Hükümdarlığının ilk yılları nasıl geçti?**

I. Murad, tahta geçince Ankara'nın geri alınmasıyla meşgul oldu. Bu durumdan istifade eden Bizans, Osmanlılar'ın elinde bulunan Çorlu, Burgaz ve Malkara gibi yerleri geri almıştı. I. Murad Anadolu'daki durumu sağlamlaştırdıktan sonra Rumeli'ye dönerek bu yerleri tekrar ele geçirdi. Fethedilen yerlerde daha önce başlanılan Türk nüfusunun iskânına devam etti. Dimetoka'ya giderek, orayı Rumeli akınları için merkez yaptı. 1363'te Lala Şahin, Filibe'yi fethetti. Filibe'nin fethiyle Edirne kuzeyden emniyete alındığı gibi, İstanbul'a hububat ve vergi geliri sağlayan Meriç Vadisi de Osmanlılar'ın kontrolü al-

tına girdi. Bu gelişmeler üzerine Bizans, 1363'te Osmanlı Beyliği ile anlaşma yoluna gitti. Bizans, yapılan antlaşmayla Osmanlılar'ın Avrupa fetihlerini tanıyordu.

♦ **Soru 4: Osmanlı hanedanındaki ilk şehzâde isyanı nasıl meydana geldi?**

I. Murad'ın üç oğlu vardı. Bunların her birisi bir Osmanlı sancağında yöneticiydi. Şehzâde Bâyezid, Kütahya'da; Yakup Çelebi, Karesi'de; Savcı Bey ise Bursa'da görevliydi.

Sultanın en küçük oğlu Savcı Bey'in çok geniş tarafa sahip olması babası I. Murad'ın gözünden kaçmamıştı. Bu yüzden, oğulları içinde yaşça en büyüğü olan Bâyezid'e mektup yazarak, kardeşleri hakkında kendisine bilgi vermesini istedi. Şehzâde Bâyezid, cevaben yazdığı mektubunda, Yakub'un çok sessiz ve sakin olduğunu, ancak Savcı'nın, çevresinden etkilenerек bazı yanlış hareketlerde bulunabileceğini söylüyordu.

Osmanlı İmparatorluğu'nda yaşanan bu olaya çok benzer bir durum Bizans Devleti'nde de yaşanıyordu. Bizans imparatorunun oğlu Andronikos, babasının kendisine haksızlık yaptığını düşünüyor ve kardeşi Manuel'in yıldızının gitgide parlamasını bir türlü hazmedemiyordu. Veliahtlığı kaybederek uzaklaştığı hükümdar olma hayalini, bu kez imparator olarak geri almak niyetindeydi. Bu yüzden, muhtemelen, kendisi gibi düşündüğünü bildiği genç Osmanlı şehzâdesine haber göndererek birlikte is-

yan etme teklifi yaptı. Savcı Bey de devletin başına geçmeyi istiyordu. Bu yüzden yanındakilerin de teşvikiyle kendisine yapılan teklife olumlu yanıt verdi. Asiler için ortam çok müsaitti. Bazı eserler, Savcı Bey'in, adına hutbe okutup para bastırıldığını belirtirler.

♦ **Soru 5: I. Murad oğlunun isyanı karşısında ne yaptı?**

Babalarının Anadolu'da seferde olması bu iki prence isyan için uygun ortamı sağlamıştı. I. Murad, 1385'te isyan eden beylere haddini bildirmek amacıyla Anadolu'ya sefere çıkmıştı. Bizans İmparatoru V. İoannes de dostluk antlaşması gereği Sultan Murad'ın yanındaydı.

Bu iki taht heveslisinin gözü kara isyan teşebbüslerinde planladıkları gelişme yaşanmadı. Onlar, babalarının henüz Anadolu'ya geçmiş olduklarını ve geri dönünceye kadar idareyi çoktan ele geçireceklerini düşünüyorlardı. Ancak evdeki hesap çarşıya uymamıştı. Her ikisi de babalarının eskiden beri onları izlediklerinden habersizdi. Tecrübeli hükümdarlar ise böyle bir ihtimali hiç akıllarından çıkarmamışlardı. Beklenen isyanı ilk anlayan Sultan Murad oldu. Sultan Murad Hüdâvendigâr, Anadolu seferini iptal etti. Hemen geri dönerek asi ikilinin üzerlerine yürüdü. Osmanlı kaynaklarına göre, Bursa'da Kete ovasında; Bizans kaynaklarına göre, Edirne civarında çarpışma meydana geldi. Çarpışma esnasında Şehzâde Savcı'nın yanında yer alan askerlerin çoğu şehzâde tarafından kandırıldıklarını ileri sürerek Murad

Hüdâvendigâr tarafına geçtiler. Genç asilerin ordusu kısa sürede dağıtıldı ve Savcı Bey ile Andronikos kaçarak Dimetoka Kalesi'ne sığındılar. Sultan Murad kaleyi kuşattı. Açlık sıkıntısı çekmeye başlayan kale halkı, başka çareleri olmadığını ve sultana karşı direnmenin anlamsız olduğunu bildikleri için fazla zaman kaybetmeden kalenin kapılarını açtılar. Savcı Bey ve Andronikos ele geçirildi.

♦ **Soru 6: I. Murad oğlunu nasıl cezalandırdı?**

I. Murad, vassalı hâlindeki Bizans İmparatoru V. İoannes'ten asi oğlunun gözlerini oydurmasını istedi. İmparator bu işe taraftar olmamasına rağmen sultandan korktuğu için oğlunun ve torununun gözlerine mil çek-tirdi. Ancak yine de hafif mil çektiği için Andronikos'un sadece bir gözü kör oldu.

Osmanlı cephesinde ise, Savcı Bey'in infazı için 29 Eylül 1373'e kadar bekledi. Kaynaklar Sultan Murad'ın oğlunu affetmek niyetinde olduğunu, bu yüzden onu hemen cezalandırmadığını belirtirler. Belki Sultan I. Murad, oğlunu bir parça azarlamak sonra da affetmek niyetindeydi. Ancak, padişahın bu iyi niyetini anlamayıp babasına karşı hoş olmayan davranışlarını söze de döken şehzâde, Sultan Murad'ı daha da hiddetlendirdi. Sultan Murad Hüdâvendigâr da Şehzâde Savcı Bey'in gözlerine mil çek-tirdi. Ancak, oğlunun bu hareketine çok kızdığı için, yaptıklarını bir türlü hazmedemiyordu. Sonuçta oğlunu boğdurttu.

♦ **Soru 7: Savcı Bey isyanının Osmanlı tarihindeki önemi nedir?**

Şehzâdelerin babalarına karşı isyan etmesi Osmanlı Beyliği'nde daha önce örneği görülen bir durum değildi. Savcı Bey bir ilkti. Savcı Bey, muhtemelen Andronikos'tan etkilenmişti. Çünkü, Bizans İmparatorluğu'nda bu tip örnekler sıkça rastlanıyordu. Osman Bey ve Orhan Bey döneminde böyle bir olaya rastlanmamıştı. Ancak Savcı Bey'in bu hareketi Osmanlı tarihinde kanlı sayfaların açılması için bir dönüm noktası oldu.

♦ **Soru 8: Anadolu beylikleri üzerinde Karamaoğulları'nın nüfuzu nasıl karıldı?**

Osmanlılar'ın Rumeli'deki fetihler sonucu zenginleşmeleri, durgun bir ekonomik yapıya sahip Anadolu'daki diğer beyliklerin ahalilerini ve askeri zümrelerini etkilemiş ve onları Osmanlı İmparatorluğu'na yönlendirmişti. Osmanlılar'ın Hristiyanlar'a karşı Rumeli'de yürüttüğü, kutsal savaş yani gazâ siyaseti onlara büyük bir ün ve itibar kazandırmıştı. Osmanlı Beyliği gazi yönlerini Anadolu beylikleri arasında çok iyi propaganda yaparak, kendilerine saygınlık ve diğer beylikler karşısında üstünlük kazandı.

İlhanlılar'ın zayıflaması ve Germiyan Beyliği'nin de Batı Anadolu'daki Türkmen beylikleri üzerindeki denetimini kaybetmesinden sonra Karaman Beyliği bu bölgeler üzerinde hakimiyet kurmaya çalışıyordu. Ancak Osmanlılar'ın

gazâ siyaseti o kadar tesirliydi ki Selçuklular'ın mirasçılığına soyunan ve Anadolu'daki Türkmen beyliklerinin en büyüğü olan Karamanoğulları, bunun karşısında duramamışlardı. Karamanoğulları'nın bu bölgelerdeki ahali ve askerlerin üzerindeki Osmanlılar'ın nüfuzunu kırmak için kendilerinin daha büyük gaziler olduklarını ispatlamaları gerekiyordu.

1367'de Karaman Beyliği'nin önderliğinde Türkmen beylikleri, Latin hakimiyetindeki Gorigos Kalesi'ne bir sefer düzenlediler. Bu sefer, Anadolu beyliklerinin bir nevi güç gösterisi idi. Osmanlılar'a karşı kendilerinin de büyük gaziler olduklarını ispat etmeye çalışıyorlardı. Memluk Devleti tarafından da desteklenen bu sefer istenen neticeyi vermedi ve başarısızlıkla sona erdi. Bu başarısızlık Karamanlılar'ın nüfuzunu sarstı ve Osmanlılar'ı daha fazla ön plana çıkardı. 1387'de Frenk Yazusu savaşında Karamanlılar'ın, Osmanlı İmparatorluğu karşısında mağlup olmaları, Batı Anadolu'daki Türkmen beylikleri üzerinde izledikleri siyasetin sonunu getirdi. Bu savaşın ardından Batı Anadolu beylikleri, Karamanoğulları ve Kuzey Anadolu'daki Candaroğulları, Osmanlı hakimiyetini kabul ettiler.

♦ **Soru 9: Anadolu beylikleri Osmanlı hakimiyeti altına nasıl alındı?**

Karaman Beyliği'nin taarruzundan çekinen Germiyan beyi Süleyman Bey kızı Devlet Hatun'u I. Murad'ın büyük oğlu Yıldırım Bâyezid'le evlendirerek Osmanlı hi-

mayesini kazanmayı düşünüyordu. Teklifi I. Murad da olumlu karşılayınca evlilik gerçekleşti. Ancak Osmanlılar, Kütahya, Simav, Eğrigöz (Emet) ve Tavşanlı'yı çeyiz olarak aldılar. Muhtemelen bu şehirlerin terki gönüllü olmamış, Osmanlılar'ın siyasi baskısı sonucu gerçekleşmişti. Fakat iki beylik arasında kalan Germiyanlıların yaşam sürelerini uzatmak için başka çareleri de yoktu.

Gorigos seferinden sonra Karaman Beyliği'nin etkisinden kurtulmak isteyen Hamidoğulları Osmanlılar'a yaklaşmıştı. Bu durumdan istifade eden I. Murad, Hamidoğlu Beyi Kemaleddin Hüseyin Bey'e, Karamanoğulları'nın saldırıları karşısında yardım etmek için Karaman sınırındaki bazı kalelerin Osmanlılar'a satmasını teklif etti. Daha sonra I. Murad oğlu Bâyezid'in evliliği ile elde edilen Germiyan topraklarını görmek için Kütahya tarafına hareket ettiğinde telaşlanan Hamid beyi, bir elçi göndererek istenilen yerleri satmaya razı olduğunu belirtti. 1381 veya 1382'de yapılan satış antlaşmasına göre Hamidoğulları 80 bin altın karşılığında Akşehir, Beyşehir, Seydişehir, Yalvaç ve Karaağaç'ı Osmanlılar'a verdiler. Aslında bu durum iki beyliğin arasında kalan ve direnme güçleri bulunmayan Hamidoğulları'nın gördükleri baskı sonucu topraklarını Osmanlılar'a terketmelerinden başka bir şey değildi. Osmanlılar bu fetihlerini meşrulaştırmak için bu bölgeleri para ile aldıkları propagandasını yaptılar. Fakat bu topraklarda gözü olan Karamanlılar ile Osmanlılar'ın arası açıldı. İki beylik bu şe-

hirler yüzünden defalarca savaştı. I. Murad daha sonra 1387'deki Karaman seferi sırasında, Hamidoğullarının merkezi Eğirdir'i de aldı.

♦ **Soru 10: Sırp Sındığı diye bir savaş var mıdır?**

Osmanlı tarihlerinde 1364'te Hacı İlbey'in, Macar Kralı idaresindeki Macar, Sırp ve diğer Balkan devletlerinin kuvvetlerinden oluşan haçlı ordusunu bir gece baskını sonucunda büyük bir mağlubiyete uğrattığı ve bu savaşa "Sırp Sındığı=Sırplar'ın mağlup edildiği yer" adı verildiği belirtilir. Ancak aynı yıllara ait olayları anlatan Balkan milletlerine ait eserler ile Bizanslı tarihçilerin eserlerinde, bu savaştan bahsedilmemektedir. Sırp Sındığı Savaşı hakkında bilgi veren Osmanlı tarihleri, bu savaştan çok uzun yıllar sonra kaleme alınmışlardır. 1371'de meydana gelen ve Sırplar'ın müttefikleri ile birlikte büyük bir bozguna uğratıldığı Çirmen savaşı da, Osmanlı tarihlerinde yer almamaktadır.

Halil İnalcık, Osmanlı tarihlerinin 1352'de Rumeli'ye geçen Süleyman Paşa'nın, Sırplar'la yaptığı savaşları, Edirne'nin fethini ve Çirmen (1371) savaşını birbirine karıştırdıklarını belirtir. Muhtemelen Süleyman Paşa zamanında Sırplar'la yapılan savaşlar sırasında meydana gelen bir baskın (1352'deki Dimetoka Savaşı?) 1371'deki Çirmen savaşı ile birleştirilerek, 1364'te yeni bir savaş meydana çıkarılmıştır.

♦ **Soru 11: Çirmen Savaşı'nın önemi nedir?**

1360'lı yılların ortalarında, Osmanlı fetihleri ile iyice baskı altına alınan, Edirne'nin fethine girişildi. Şehir halkı hiçbir yerden yardım alamayınca şehri teslim etti. Edirne'nin fethi Osmanlılar'ın Avrupa'da kati şekilde yerleştiğini gösteren bir hadiseydi. Edirne'nin fethi, Anadolu Türk tarihi için olduğu kadar, Balkanlar ve Avrupa için de bir dönüm noktası oldu. Bunun ardından 1371'deki Çirmen zaferiyle, Edirne ve Batı Trakya emniyete alındı. Meriç Nehri tamamen Osmanlı kontrolüne girdi. Osmanlılar'a karşı Balkanlar'da oluşturulmaya çalışılan direniş kırıldı ve Balkanlar'daki Macar nüfuzu azaldı. Ayrıca bu savaş sonunda Makedonya'daki Sırp prenslikleri, Bulgar Kralı ve Bizans imparatoru, Osmanlı hakimiyetini tanıdılar.

Çirmen Savaşı'ndan sonra Bulgarların elinden Trakya'nın Karadeniz kıyıları alındı. Böylece Bizans'ın Avrupa ile olan son karayolu irtibatı da kesilmişti. Daha sonra Orta Bulgaristan'a kadar ilerlendi ve 1385'te Sofya fethedildi. Batı Trakya ve Makedonya'nın bir kısmı alındı. Bu arada Kavala, Drama, Serez ve Selanik fethedildi. Arnavutluk içlerine kadar gidildi.

♦ **Soru 12: I. Kosova Savaşı neden çıktı?**

Çirmen Savaşı'ndan sonra Orta kol komutanı Kara Timurtaş Paşa, Vardar ovasından, Balkan dağlarının kuzey ve batı yönüne doğru fetihler yaptı. Samakov'dan başlayarak Manastır ve Pırlepe'yi almıştı. 1386'da Sırbistan'a

girerek Niş'i fethetti. Akınlarını Bosna'ya kadar uzatması üzerine Sırp Prensleri ve diğer mahalli prensler harekete geçerek, 1388'de Morava kıyısındaki Ploçnik'te, Timurtaş Paşa'yı mağlup ettiler. Bu, Türkler'e karşı kazanılan ilk Hristiyan zafertiydi. Bu zaferden cesaret alan ve I. Murad'ın Anadolu'da olmasını fırsat bilen Bosna, Sırp ve Bulgar Kralları ittifak kurdular. Osmanlılar ise bu ittifakı küçültmek için faaliyete geçtiler. Arnautluk'taki bazı prenslerin bu ittifakın içinde yer almamaları sağlandı.

1388 sonbaharında, Çandarlı Ali Paşa süratli bir baskınla Bulgar Kralı'nı saf dışı bırakarak Osmanlı ordusunun arkasını emniyet altına aldı. 15 Haziran 1389'da meydana gelen Kosova sahrasındaki savaşta ise Osmanlılar, büyük bir zafer kazandılar. I. Kosova zaferi neticesinde Tuna Nehri'nin güneyindeki Balkan bölgesinde Osmanlılar'a karşı direnebilecek bir kuvvet kalmadı ve Kuzey Sırbistan yolu açıldı. Güneydoğu Avrupa'da bu dönemde ayaktaki tek güçlü devlet ise Macaristan'dı. Sırp Prensi Lazar da bu savaşta ölmüştü.

♦ Soru 13: I. Kosova Savaşı'nın önemi nedir?

Kosova savaşından sonra Balkanlar'da, Macarlar'dan başka Osmanlılar'a karşı koyabilecek bir güç kalmadı. Macar desteği olmadan Balkan devletlerinin Osmanlılar'a karşı bir faaliyete girme durumları yoktu. Fetret Devri'nde bile Sırp ve diğer Balkan milletleri bu bölgelerdeki Osmanlı teşkilatlanmasının güçlü olması ve kendilerinin eski güçlerinde olmamaları yüzünden bağımsızlıklarını tam olarak

tekrar kazanamadılar. Sırp prenslikleri ve diğer Balkan devletlerinin Osmanlı hakimiyeti altına girmeleri artık an meselesiydi. Ankara Savaşı'ndaki mağlubiyet bu süreci biraz uzatmışsa da, XV. yüzyılın ortalarında Balkanların hemen hemen tamamı, Osmanlı toprağı hâline geldi.

♦ **Soru 14: I. Murad nasıl öldü?**

Kosova Savaşı'nda düşmanın bozguna uğrayıp kaçmasından sonra, büyük bir zafer kazanan I. Murad harp sahasını dolaşmaya başlamıştı. Zafer için Allah'a şükreliyordu. Bu sırada savaşta yaralanan Sırp despotunu damadı Miloş Obiliç (Kobiliç), Müslüman olacağını ve önemli bilgiler vereceğini söyleyerek hükümdarın yanına geldi. Bir hançer ile Murad Hüdavendigâr'a saldıran Miloş Obiliç, hükümdarı kalbinden yaralayarak attan düşürdü. Saldırgan, hükümdarın etrafındaki adamlar tarafından hemen öldürüldü.

I. Murad'ın yaralandığı yerde bir çadır kurularak hükümdar tedavi altına alındı. Ancak yarası ağırdı. Hayatından ümit kesildiği için büyük oğlu Yıldırım Bâyezid çağrıldı ve hükümdar ilân edildi. Bu hadiseden sonra Osmanlı hükümdarlarının huzuruna çıkacak yabancıların, devlet görevlileri tarafından iki koluna girilmek suretiyle padişahın eteğini öpmelerine izin verildi.

♦ **Soru 15: "Hüdavendigâr" ne demektir?**

I. Murad, tarih kitaplarında Murad-ı Evvel (I. Murad), Murad Hüdavendigâr ve Gazi Hünkâr diye anı-

lır. Avrupa kaynaklarında ise "Amurad" diye bahsedilir. Murad Hüdavendigâr en çok kullanılan isimdir. Farşça bir kelime olan Hüdavendigâr, "hükümdar" manasına gelir. I. Murad, babası ve dedesi gibi sadece "Bey" diye anılmamış, hükümdar olarak da zikredilmiştir. Osmanlı İmparatorluğu'nun ulaştığı çizgiyi göstermesi açısından ilginç bir noktadır. Onun bu ünvanı sonradan Bursa'nın merkez olduğu sancağın ismi oldu. Bu bölgeler Osmanlı taşra yönetiminde "Hüdavendigâr Sancağı" olarak geçer.

♦ **Soru 16: I. Murad, oğlu Yıldırım Bâyezid'e nasıl bir miras bıraktı?**

Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerindeki askeri kuvvetleri Edirne'nin fethinden sonra, imparatorluğun artan askeri ihtiyacını karşılamamaya başlamıştı. Ayrıca Osmanlı Beyliği yavaş yavaş merkezileşmeye başlıyordu. Bütün bu ihtiyaçlar merkezde bulunacak daimi bir ordu tarafından karşılanabilirdi. I. Murad devrinde Çandarlı Kara Halil ile Kara Rüstern, Hristiyan esirlerden merkezi bir ordu için istifade edilmesi düşüncesini ileri sürdüler. Bu teklif üzerine Rumeli'de akınlarda bulunan beylere haber salınıp alınan esirlerin beşte birinin devlet hissesi olarak ayrılması emredildi. Devlete verilen esirler belirli bir eğitimden geçirildikten sonra asker olarak kullanılmaya başlandı. Böylece yeniçerilerin de içinde yer aldığı Kapıkulu Ocakları'nın temeli atıldı. I. Murad devrinde kurulan Kapıkulu sistemi, Yıldırım Bâyezid'in zamanındaki

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

merkezileşme çabalarıyla birlikte oldukça büyük bir gelişme gösterdi.

I. Murad, Balkan devletleri ile mahalli senyörleri vasal hâline getirerek, vasal devletlerden mürekkep bir imparatorluk kurmuştu. Onun hükümdarlığı zamanında Osmanlılar, beylikten devlete geçtiler. I. Bâyezid, babasının vasal prenslik ve beyliklerden oluşan devletini, merkeziyetçi bir imparatorluk hâline getirmeye kalkışacak, ancak bu teşebbüsü Timur'un vurduğu darbe ile yarım kalacaktır.

♦ Bibliyografya

Ahmedî, *İskendernâme*, İnceleme-Tıpkı basım, haz. İ. Ünver, Ankara 1983.

Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Anonim *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Enverî, *Düsturnâme*, yay. Mülkrimin Halil (Yınanç), İstanbul 1928.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr*, I/1, haz. İ. Hakkı Çuhadar vd., Kayseri 1997.

Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.

Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevârih*, I, İstanbul 1279.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşrî Tarihi*, I, yay. Faik Reşit Unat-Mehmed Altay Köymen, Ankara 1987.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camîü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*, haz. Ahmet Ağrakça, İstanbul 1995.

Oruç Beğ Tarihi, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1972.

Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.

Sarıca Kemal, *Selatîn-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.

Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989.

Nihal Atsız, "Fatih Sultan Mehmed'e Sunulmuş Tarihî Bir Takvim", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III (İstanbul 1957), s.17-23.

———, *Osmanlı Tarihi'ne Ait Takvimler*, I, İstanbul 1961.

Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. VI. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

Himmet Akın, *Aydınoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968.

Münir Aktepe, "Kosova", *İslâm Ansiklopedisi*, VI, 869-876.

Âli, "Birinci Murat'ın Sikkeleri", *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, sayı: 4 (1340/1924), s. 244-256.

İbrahim Artuk, "I. Murad'ın Sikkelerine Genel Bir Bakış, 761-792 (1359-1389)", *Belleten*, sayı: 184 (Ankara 1982), s. 787-794.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Fehamettin Başar, "Çirmen Savaşının Balkan Tarihindeki Yeri", *Güneydoğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sayı: 12 (İstanbul 1998), s. 51-55.

George Castellan, *Balkanların Tarihi*, çev. Ayşegül Yaraman Başbuğ, İstanbul 1993.

İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.

Mustafa Cezar, *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul 1958.

Hüseyin Dağtekin, "I. Murat Zamanında Osmanlı-Bizans Münasebetlerine Genel Bir Bakış", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XIX//3-4 (Ankara 1961), s. 189-199.

Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2001.

———, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s. 15-32.

———, "Hüdâvendigâr", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XVIII, 285-286.

İsmail Eren, "Kosova'da I. Murad Hüdâvendigâr Türbesine Ait Tarihi Bir Belge", *Güney Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi*, sayı: 4-5 (İstanbul 1976), s. 67-80.

M. Tayyib Gökbilgin, "Savcı Bey", *İslâm Ansiklopedisi*, X, 250-253.

- T. Emmert, "The Battle of Kosovo, Early Reports of Victory and Defeat", *Kosovo, Legacy of Medieval Battle*, ed. W. Vucinich-T. Emmert, Minneapolis 1991, s. 19-40.
- Nimetullah Hafız, "Sultan Murat Türbesini Korumak İçin Verilen Bir Berat", *Çevren*, II/3 (1974), s. 39-42.
- A. Hayek, "Sırbistan", *İslâm Ansiklopedisi*, X, 556-566.
- Mücteba İlgürel, "Yeniçeriler", *İslâm Ansiklopedisi*, XIII, 385,395.
- Halil İnalcık, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu", *İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, I, çev. Hulusi Yavuz, İstanbul 1988, s. 271-281.
- , "Türkler (Osmanlılar: Başlangıçtan XVI. asrın sonuna kadar)", *İslâm Ansiklopedisi*, XII/2, 286-290.
- , "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, I (Ankara 1999), s. 37-132.
- , "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 66-88.
- , *Osmanlı İmparatorluğu, Klâsik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2003.
- Sait Kofoğlu, *XIII-XV. Yüzyıllarda Güney-Batı Anadolu Tarihi: Hamid Oğulları Beyliği*, Marmara Üniversitesi sosyal Bilimle Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1993.

Kosova Meydan Muharebesi, Ankara 1987.

Kosova Savaşı'nın 600. Yıldönümü Bildirileri, Ankara 1990.

Anthony Luttrell, "1389 Öncesi Osmanlı Genişlemesine Latin Tepkileri", *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, çev. Gül Çağalı Güven vd. İstanbul 1997.

Robert Mantran, "Doğu Sorununun Başlangıçları", *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, ed. R. Mantran, çev. Server Tanilli, İstanbul 1992, s. 27-57.

Erdoğan Mercil, "Aydınoğulları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, IV, 239-241.

Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. Bilge Umar, İstanbul 1999.

Nicolas Oikonomids, "Avrupa'da Türkler (1300-1389) ve Küçük Asya'da Sırlar (1313)", *Osmanlı Beyliği*, ed. Elizabeth A. Zachariadou, *Osmanlı Beyliği (1300-1389)*, çev. Gül Çağalı Güven vd. İstanbul 1997.

George Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, Ankara 1995.

Abdulkadir Özcan, "Devşirme", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, IX, 254-257.

S. Reinert, "A Byzantine Source on the Battles of Bileca and Kosovo Polje. Kydones' Letters 396 and 398 Reconsidered", *Studies in Ottoman History*

in *Honour of Professor V. L. Menage*, İstanbul 1994, s. 249-272.

Haşım Şahin, *Osmanlı Devleti'nin Kuruluş Döneminde Abdalân-ı Rum (1300-1400)*, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 2001.

Şehabeddin Tekindağ, "Karamanlıların Gorigos Seferi", *Tarih Dergisi*, sayı: 6 (İstanbul 1954), s. 161-174.

———, *Karaman Beyliği (XIII.-XIV. Asırlarda Cenûbî Anadolu Tarihine Ait Bir Tedkîk)*, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Doktora Tezi, İstanbul 1947.

———, "Karamanlılar", *İslâm Ansiklopedisi*, VI, 316-330.

———, "Hamidoğulları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XV, 471-476.

İ. Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1988.

———, *Anadolu Beylikleri ve Akkoyunlu, Karakoyunlu Devletleri*, Ankara 1969.

———, "Murad I", *İslâm Ansiklopedisi*, VIII, 587-597.

Süheyl Ünver, "Yıldırım Bâyezid'in İvaz Fakih'e Verdiği Tımar; II. Yıldırım Bâyezid'in Oğlu İsa'nın Bir Emri; III. Yıldırım Bâyezid'in Oğlu Musa Çelebi'nin Bir Hükmü; IV. Emir Süleyman'ın Tuğrası Hakkında", *Bellekten*, sayı: 42 (Ankara 1947), s. 335-339.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Ernst Werner, *Büyük Bir Devletin Doğuşu, Osmanlı Feodalizminin Oluşma Süreci*, I, çev. Orhan Esen - Yılmaz Öner, İstanbul 1986.

Mustafa Çetin Varlık, *Germiyanogulları Tarihi; 1300-1429*, Ankara 1974.

———, "Germiyanogulları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XIV, 33-35.

YILDIRIM BÂYEZİD VE DÖNEMİ

♦ **Soru 1: I. Murad'ın kaç oğlu vardı?**

Osmanlı kaynaklarında Hüdavendigâr veya Gazi Hünkâr, Batı kaynaklarında ise Amurad olarak bahsedilen I. Murad'ın kaynaklarda ismi geçen üç oğlu Şehzâde Bâyezid, Yakub Çelebi ve Savcı Bey'dir.

Kardeşlerin en küçüğü olan Savcı Bey, kadim Türk geleneğine uygun olarak baba ocağının, yani Bursa'nın idaresiyle görevlendirilmişti. Belki de bu konumunun verdiği avantajla diğer kardeşlerine nazaran oldukça geniş bir taraftar çevresi edindi. Genç yaşında kazandığı güç, kısa sürede Savcı Bey'in gözünü kararttı ve Bizans İmparatoru V. İoannes'in oğlu Andronikos ile birlikte, 1373 baharında babalarının Anadolu taraflarında seferle meşgul olmasından istifadeyle emellerini gerçekleştirmek için isyan bayrağını açtı. Ancak isyanları kısa sürede bastı-

nldı ve I. Murad, Savcı Bey'in önce gözlerine mil çek-tirdi, sonra da şehzadeyi boğdurttu.

Murad'ın diğer oğullarından Yakub Çelebi Karesi Sancakbeyliği yaparken, Şehzâde Bâyezid de Germi-yanoğlu Süleyman Çelebi'nin kızı olan hanımının çeyizi karşılığı Osmanlılar'a bırakılan Kütahya, Emed, Simav ve Tavşanlı'nın idaresini üstlenmişti.

Hüseyin Hüsameddin Amasya Tarihi adlı eserinde, I. Murad'ın, İbrahim isimli bir oğlunun daha bulundu-ğunu, bu şehzadenin Bursa Valisi olduğunu ve babası-nın vefatını duyunca Bursa'da hükümdarlığını ilân ettiği fakat Yıldırım Bâyezid tarafından idam ettirildiğini söy-ler. Mükrimin Halil Yınanç da vakıf kayıtlarına dayana-rak, I. Murad'ın oğulları arasında İbrahim'in de ismini zikreder, ancak bu şehzadenin hayatı, faaliyetleri ve akı-betiyle ilgili herhangi bir bilgi vermez.

♦ **Soru 2: Şehzâde Bâyezid'e "Yıldırım" ünvanı nasıl verildi?**

Osmanoğulları'nın dördüncü hükümdarı olan I. Bâyezid gerek Osmanlı kaynaklarında, gerekse Batı kay-naklarında isminden ziyade "Yıldırım" lakabıyla anılır. Bazı Fransız yazarlar, bu lakabın yerine "L'Eclair" yani "Şim-şek" kelimesini kullanırlar. Sultanın daha şehzadeligi dö-neminden itibaren katıldığı savaşlarda gösterdiği cesaret ve süratli hareketlerinden dolayı kendisine verilen bu la-kabın tam olarak ne zaman ve hangi vaka münasebe-tiyle kullanılmaya başlandığı hususunda farklı rivayetler

vardır. Kimi yazarlar, I. Bâyezid'in "Yıldırım" ünvanını almasını, tahta geçer geçmez kardeşi Yakub Çelebi'yi katletmekteki süratine bağlarken, kimi yazarlar da sultanın 1397'de Karamanoğlu Ali Bey üzerine düzenlediği seferdeki cesur hareketlerine bağlarlar.

Bu konuda en eski ve en kuvvetli rivayet ise I. Murad'ın 1387'de Karamanoğulları üzerine düzenlediği ve Şehzâde Bâyezid'in de katıldığı seferde cereyan eden hadiselerle ilgilidir. İki devlet arasında Frenk Yazısı mevkiinde yapılan savaşta Osmanlı ordusunun merkezini I. Murad, sol kanadını Şehzâde Bâyezid, sağ kanadını da Şehzâde Yakub Çelebi kumanda etmişti. Osmanlı kaynaklarında, Şehzâde Bâyezid ve Rumeli Beylerbeyi Kara Timurtaş Paşa'nın, gösterdikleri gayret ve kahramanlıklarla Osmanlılar'ın muharebe alanından galip ayrılmalarını sağladıkları ve bu münasebetle şehzadeye "Yıldırım" ünvanı, Kara Timurtaş Paşa'ya da vezirlik yanı sıra Rumeli Beylerbeyliği'nin verildiği söylenir.

Hayatı ve faaliyetleri incelendiğinde I. Bâyezid'in "Yıldırım" ünvanını, en az ismi kadar, taşımaya layık bir hükümdar olduğu görülür. Günümüz araştırmacıları için bu dönemin sağlam bir kronolojisini çıkartmak hemen hemen imkânsızdır ve bunda kaynak yetersizliği kadar sultanın şahsiyeti de belirleyici rol oynar. Zira Rumeli ovalarında at koştururken izlediğimiz Yıldırım'ın aynı yıl Anadolu bozkırlarında yeni bir seferde karşımıza çıkması, dönemin ulaşım imkânları göz önüne alındığında, akıllara durgunluk vermektedir. Yıl-

dırım Bâyezid'in bir yıl içinde Anadolu'dan Rumeli'ye yedi defa geçtiği rivayet edilir.

♦ **Soru 3: Yıldırım Bâyezid, tahta nasıl çıktı?**

Osmanlı tarihinde savaş meydanında tahta çıkan ve yine başka bir savaş neticesinde tahtından olan ilk ve tek padişah Yıldırım Bâyezid'dir.

15 Haziran 1389'da I. Kosova Muharebesi Osmanlılar'ın zaferi ile neticelenmiş, ancak Sultan Murad yaralanmış. Çok ağır bir şekilde yaralanan sultanın, yanındaki devlet adamlarına, birçok seferde üstün yeteneğini ve kabiliyetini ispatlayan büyük oğlu Şehzâde Bâyezid'in kendisinden sonra Osmanlı tahtına oturmaya en layık kişi olduğunu vasiyet ettiği söylenir.

Düşmanı takip etmekte olan Yıldırım Bâyezid geri çağrıldı ve babasının vasiyeti gereği hükümdar ilân edildi. Yıldırım, ilk olarak, hâlâ düşmanın kılıç artıklarını temizlemekle meşgul olan hayattaki tek kardeşi Yakub Çelebi'yi öldürttü. Yakub Çelebi'nin öldürülme kararını Bâyezid'in mi, yoksa devlet adamlarının mı verdiği hususu tarihçiler arasında tartışma konusudur. Osmanlı tarihinde ilk defa bir hanedan mensubu isyan etmeden, bir hükümdar tahta geçer geçmez öldürülmüştü. Yakub Çelebi'nin idam hükmünü her kim vermiş olursa olsun, Osmanlılar'da daha önce de uygulanmış bir geleneği, bilhassa Savcı Bey'in isyanını göz önünde bulundurmuş olmalıdır. Böyle bir kararın I. Murad'ın şehid edildiği ve

henüz devam etmekte olan bir savaş ortamında alındığı gözden kaçırılmaması gereken bir husustur.

♦ **Soru 4: Yakub Çelebi'nin öldürülmesi nasıl karşılandı?**

Yakub Çelebi'nin de askerler içerisinde taraftarlarının olduğu unutulmamalıdır. Yakub Çelebi isyan etmeden öldürülmüş olsa da, isyan etme ihtimali oldukça yüksekti. Şehzadenin öldürülmesi üzerine Aşıkpaşazâde "Andan sonra Bâyezid hazır idi, sancak dibinde kodular. Yakub Çelebi tarafı hod kâfiri sımış idi. Geldiler, söylediler: Gel! Baban seni ister, dediler. Hemen kim geldi, onu dahi babası gibi etdiler... Ve o gece askere ıstırap düştü. Sabah kim oldu Bâyezid Hanı kabul ettiler" diyerek bir tepkinin oluştuğunu anlatır. Tüm bunları göz önünde bulundurduğumuzda Yakub Çelebi'nin öldürülmesi kararı, durumun kritik olması nedeniyle hemen alınmış ve böylece muhtemel bir iç savaş çıkmadan önlenmişti.

Yakub Çelebi'nin öldürülmesi hadisesi birçok Osmanlı yazarı tarafından olumlu veya olumsuz yönleriyle geniş bir şekilde ele alındığı gibi Batılı yazarlar da bu konuyla ilgilenmişlerdir. Şehzadenin idamından birkaç sene sonra adı bilinmeyen bir Katalan yazarı tarafından kaleme alınan "La Historia de Iacob Xalabin" isimli tarihi romanda, Yakub Çelebi'nin I. Murad'ın büyük oğlu ve veliahdı olduğu, Yıldırım Bâyezid'in ise kardeşini öldürüp, tahtı gasp ettiği söylenmektedir.

♦ **Soru 5: I. Kosova savaşı'ndan sonra Anadolu'da neler oldu?**

I. Murad'ın Kosova'da şehid olduğu haberi duyulunca, Anadolu'da Osmanlılar'a tâbi olan beylikler fırsattan istifade etmek için derhal harekete geçtiler. Germiyanolu II. Yakub Bey, evvelce babası tarafından Osmanlılar'a verilen toprakları geri aldı, Kara Tatarlar'ın reisi Mürüvvet Bey Kırşehir'i ele geçirip Kadı Burhaneddin'e teslim etti. Türkiye Selçukluları'nın varisi olduklarını iddia eden ve diğer beyliklerin kendilerine tâbi olması gerektiğini savunan Karamanoğulları bu defa da isyanın liderliğini üstlendi. Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey, Beyşehir'i alıp, Göller Bölgesi'ni işgal ettiği gibi Eskişehir'e kadar Osmanlı topraklarına saldırdı.

♦ **Soru 6: Yıldırım, Birinci Anadolu seferinde nereleri fethetti?**

Rumeli ve Bizans işlerini yoluna koyup süratle Anadolu'ya geçen Yıldırım Bâyezid, 1389-1390'daki iki ayrı seferle Batı Anadolu'daki Aydın, Saruhan, Hamid, Menteşe, Germiyan ve Teke beylikleri ile Bizans'a bağlı Alaşehir'i Osmanlı topraklarına kattı. Fethedilen bölgelerdeki mahalli hanedanlar tasfiye edilerek bunların yerine doğrudan doğruya sultanın kulları veya oğulları atandı. Bizans İmparatoru'nun oğlu Manuel ile Candaroğlu Süleyman Bey de kendi kuvvetlerinin başında Yıldırım'ın bu ilk Anadolu seferine katılmışlardı. Yıldırım Bâyezid, Batı Anadolu'da Osmanlı hâkimiyetini tesis

ettikten sonra, Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'in üzerine yürüdü. Beyşehir'i aldı ve mukavemet görmeksizin Konya'ya kadar ilerleyip şehri kuşattı. Osmanlılar'ın karşısında tek başına direnemeyeceğini bilen Alâeddin Ali Bey, Kadı Burhaneddin'den yardım istedi. Bu sıralarda Yıldırım'ın fazla büyümesinden endişe edip, onunla yaptığı ittifakı bozan Candaroğlu Süleyman Bey, Karamanoğlu Ali Bey'e yardım hususunda Kadı Burhaneddin'le anlaştı. İki hükümdar Kırşehir'e gelerek, Karamanoğlu'nun da kendilerine katılmasını beklemeye başladılar. Alâeddin Ali Bey ise müttefiklerinin yanına gitmek yerine, hâlâ Konya'yı muhasara etmekte olan Yıldırım Bâyezid'den sulh istedi. Yapılan antlaşmayla Beyşehir ile civarındaki bazı yerler Osmanlılar'a bırakıldı ve Çarşamba Suyu'nun her iki devlet arasındaki sınırı belirlemesi kararlaştırıldı.

Şimdi sıra Candaroğlu Süleyman Bey'in cezalandırılmasına gelmişti. Yıldırım Bâyezid 1391'de karadan Kastamonu'nun üzerine yürüdü, bir taraftan da Süleyman Bey'in müttefiki Kadı Burhaneddin'i zayıflatmak için ona düşman olan eski Eretna beyleri ile irtibata geçti. Ancak kışın bastırması ve bilhassa Kadı Burhaneddin'in Arnasya civarına kadar gelerek Osmanlılar'ın sefer yolunu tehlikeye sokması üzerine geri çekildi. Yıldırım Bâyezid, ertesi sene Candaroğlu'na son darbeyi vurmak için yine karadan ilerlerken, bir Osmanlı donanması da Süleyman Bey'in kardeşi İsfendiyar Bey'in yönettiği Sinop'a saldırdı. Kastamonu Osmanlılar'ın eline geçti ve Süley-

man Bey idam edildi. Sultan, İsfendiyar Bey'in kendisine tâbi olarak Sinop'u yönetmesine izin verdi.

Yıldırım Bâyezid'in Kastamonu'yu ele geçirdikten sonra Kadı Burhaneddin'e tâbi Osmanlı'ı alması ve bölgedeki mahalli beyler üzerinde nüfuz kurmaya çalışması, iki hükümdar arasında bir süredir devam eden düşmanlığı daha da körükledi. Cesur, azimli, mücadeleci bir hükümdar olan Kadı Burhaneddin'in, Osmanlılar karşısında hemen pes etmeye hiç niyeti yoktu. 1392'de Çorum yakınlarındaki Kırkdilim Kalesi önlerinde Kadı Burhaneddin ile Yıldırım'ın oğlu Ertuğrul arasında yapılan ve üç gün süren muharebede, Osmanlılar yenildi ve Şehzâde Ertuğrul hayatını kaybetti. Kazandığı galibiyetle adını bütün Anadolu'da duyuran Kadı Burhaneddin, Sivrihisar ve Ankara'ya kadar Osmanlı topraklarını yağmaladı.

Aynı yıl Kadı Burhaneddin tarafından muhasara edilen Amasya Emiri Ahmed, Yıldırım Bâyezid'den yardım istedi ve karşılığında şehri Osmanlılar'a teslim etti. 1393'te Amasya'yı almak için harekete geçen Kadı Burhaneddin, Yıldırım Bâyezid'in güçlü bir ordu ile bu tarafa gelmesi üzerine Turhal'dan Tokat'a oradan da merkezi olan Sivas'a çekilerek geçit yerlerini tahkim ettirdi. Amasya'ya giren Osmanlı Sultanı, bir süre bölgede kaldıktan sonra, oğlu Çelebi Mehmed'i Amasya Sancakbeyi tayin edip geri döndü. Çarşamba'daki Taceddinoğulları, Merzifon civarındaki Taşanoğulları ve Bafra Emiri gibi mahalli hanedanlar Osmanlı hâkimiyetini kabul ettiler. Seferden geri dönen Osmanlı ordusuna karşı küçük ta-

ciz saldırılarından başka bir şey yapamayan Kadı Burhaneddin, ittifak çağrısında bulunan Karamanoğlu Alâeddin Ali Bey'le ittifak yapamadığı gibi araları da açıldı. Doğudaki sınırlarını düzene koyan Yıldırım Bâyezid bütün gücüyle Rumeli'ye yöneldi.

♦ **Soru 7: Yıldırım'ın, İkinci Anadolu seferinde ne netice alındı?**

Osmanlılar, Rumeli'de Hristiyanlar'la mücadele ederken, Karamanoğulları ile eskiden beri süregelen anlaşmazlık tekrar su yüzüne çıktı. Alâeddin Ali Bey, Ankara'ya girip Osmanlılar'ın Anadolu Beylerbeyi Sanı Timurtaş Paşa'yı esir aldı. Karamanoğlu, bir müddet sonra Timurtaş Paşa'yı hediyeler ve elçilerle birlikte Yıldırım Bâyezid'in yanına gönderip, yeniden barış yapmak istedi. Niğbolu'nun muzaffer komutanı, antlaşma teklifini reddedip, ordusuyla Karaman Beyliği'nin üzerine yürüdü. 1397'de Akçay'da yapılan muharebede mağlup olan Karamanoğlu, Konya Kalesi'ne kapandıysa da şehir halkı kendisine yeterli desteği vermedi. Alâeddin Ali Bey yakalanarak idam edildi. Ali Bey'in öldürülmesiyle Toroslar'ın güneyindeki birkaç şehir dışında bütün Karaman toprakları Osmanlı hakimiyetine girdi. Osmanlı tehlikesi karşısında yalnız kaldığını gören Kadı Burhaneddin, Memlük Sultanı Berkuk'a elçi gönderip onun himayesine girdi. Yıldırım Bâyezid 1398'de, Müslüman Samsun'u Kubadoğlu Cüneyd Bey'in elinden alınca, bütün Canik bölgesi beyleri Osmanlı hâkimiyetini kabul ettiler.

Kadı Burhaneddin, Akkoyunlu Reisi Kara Yülük Osman Bey tarafından öldürtülünce, Sivas halkı Osmanlılar'dan yardım istedi. Yıldırım Bâyezid, Kadı Burhaneddin gibi önemli bir rakibi devre dışı kalınca, Orta Anadolu'yu rahatça kontrolü altına alma imkânına kavuştu.

Şehzâde Süleyman Çelebi komutasındaki bir Osmanlı ordusu Sivas önlerinde Kara Yülük'ü mağlup etti, daha sonra kalabalık bir orduyla gelen Yıldırım Bâyezid şehre girdi. Kadı Burhaneddin'in oğlu Zeynelabidin'i tahttan indirip, Sivas, Tokat, Kayseri, Kırşehir, ve Aksaray gibi önemli şehirleri Osmanlı topraklarına kattı.

Memlük Sultanı Berkuk'un ölmesi ve yerine geçen Ferec'in de ülkede duruma tam manasıyla hâkim olamamasıyla Osmanlı Sultanı gözünü güneydeki Dulkadir ve Memlük topraklarına dikti. Elbistan, Malatya, Behisni, Hisnı Mansur, Kâhta ve Divriği gibi şehirler Yıldırım Bâyezid'e boyun eğdi. Osmanlılar ile Memlükler arasında, Dulkadir toprakları üzerinde ilk defa bu dönemde başlayan rekabet yüzyıldan fazla sürecekti. Kaderin cıvsesi midir bilinmez, 13. asrın ortalarında aynı topraklar için Anadolu'nun Osmanlılar'dan önceki sahipleri olan Türkiye Selçukluları ile Mısır ve Suriye'nin Memlükler'den evvelki hâkimleri Eyyubiler arasında yapılan savaşlar her iki devletin Moğol istilası karşısındaki direncini kırdığı gibi şimdi de Osmanlı-Memlük rekabeti adeta Timur'un bu tarafa gelmesine davetiye çıkartmıştı.

♦ **Soru 8: Yıldırım, Rumeli'de neler yaptı?**

Yıldırım Bâyezid, Birinci Kosova Muharebesi'nde tahta çıkınca, Anadolu'ya geçmeden önce Sırp Kralı Lazar'ın oğlu Stefan Lazareviç ile görüşmüştü. Stefan, senelik haraç vermeyi, muharebelerde kendi askerleri ile birlikte sultanın yanında bulunmayı kabul etti. Yıldırım Bâyezid, Stefan'ın kız kardeşi Olivera ile evlendi. Sırp hükümdarı, hayatının sonuna kadar Yıldırım'a sadık bir müttefik olarak kaldı.

1. Bâyezid devri, Türk akıncılarının Balkanlar'daki faaliyetlerini son derece yoğunlaştırdıkları bir dönemdi. Osmanlı hükümdarı, hızla Anadolu'ya giderken Evrenos Bey'i Voden ve Vülçitrin'i fethetmekle görevlendirdi. Evrenos Bey, sultanın emriyle 1390'dan itibaren altı yıl Arnavutluk üzerine şiddetli akınlar düzenledi. Paşa Yiğit Bey, 1391'de Üsküp'ü fethetti, Firuz Bey Eflak'a girdi. Macaristan'a ait olan Belgrad, ilk defa bu yıllarda Osmanlı akıncıları tarafından kuşatıldı. Güney Arnavutluk'un mahalli hanedanlara bölünmüş siyasi coğrafyası, Osmanlılar'ın bölgede ilerleyişini kolaylaştırdı. 1392'de Georg Balşa'nın hakimiyetindeki Akçahisar ve İskenderiye Türkler'in eline geçti. Lala Şahin, Arnavutluk sahillerindeki Venedik'e ait yerler üzerinde baskı kurdu. 1392-1393'te Teselya taraflarında yeni teşkil edilen eyalet Yıldırım Bâyezid tarafından Evrenos Gazi'ye timar olarak verildi.

Yıldırım Bâyezid'in saltanatının hemen başında uzun süre Anadolu işleri ile meşgul olması, Osmanlılar'ın Rumeli'de ciddi saldırılarla karşı karşıya kalmasına se-

bep oldu. Eflak Prensi Büyük Mircea, Kuzey Dobruca'yı ve Silistre Kalesi'ni ele geçirmişti. Venedik, Mora ve Arnavutluk'ta yayılmaya çalışırken, Macarlar Eflak ve Tuna Bulgaristan'ı üzerinde baskılarını arttırıyorlardı. Yıldırım Bâyezid, bütün gücüyle Balkan meseleleri üzerine eğildi. Bulgarların, bu sıralarda Tuna kenarına kadar gelen Macar Kralı ile birleşme ihtimalini ortadan kaldırmak ve Bulgaristan'ı bir Türk eyaleti hâlinde yeniden düzenlemek için büyük oğlu Süleyman Çelebi idaresindeki bir orduyu Tırnova'ya gönderdi. 17 Haziran 1393'te Bulgar Kralı Şişman, Tırnova'yı Osmanlılar'a teslim etmek zorunda kaldı ve tahtından indirildi. Vidin'de hüküm süren Bulgar Prensi Stratsimir, Macar Kralı Sigismund'dan yardım istedi ve onun vasalı olmayı kabul etti.

Yıldırım Bâyezid, Sigismund'a karşı taht mücadelesine girişen Ladislas'ı destekledi. Sultan, 1393-1394'te vasalı olan bütün Balkan prenslerini ve Paleologları Serez'de topladı. Toplantıya çağrılan Despot Theodore'dan Venedikliler'e karşı Mora'daki bazı şehirleri kendisine teslim etmesini istedi. Ancak gerek Bizans İmparatoru Manuel gerekse Theodore, Osmanlı Sultanı'nın isteklerini yerine getirmeye yanaşmadılar. Sultan Bâyezid 1394'te doğrudan doğruya Yunanistan'ın üzerine yürüdü. 1387'de fethedilmesine rağmen daha sonra kaybedilen Selanik'i tekrar Osmanlı topraklarına kattı. Mora'ya gönderilen Evrenos Gazi, Leondari ve Akova taraflarını tahrip etti. Sultan güneye doğru iler-

leyerek, Tırhala, Çatalca, İzdin ve Salona gibi şehirleri aldı. 1395'te Yıldırım Bâyezid, Macaristan'a karşı büyük bir hücum başlattı. Salankamen, Titel, Tımsıvar, Mehadıye gibi Macar kaleleri Osmanlı birliklerinin saldırısına uğradılar. Yıldırım Bâyezid, iktidara geldiği günden beri sürekli Osmanlı topraklarına saldıran Büyük Mircea'yı cezalandırmak için Eflak'a girdi. 17 Mayıs 1395'te Argeş Nehri kenarında Mircea'yı mağlup edip, Eflak tahtına Vlad'ı geçirdi. Daha sonra Niğbolu'ya girdi ve Bulgarların eski kralı Şişman'ı öldürttü.

♦ **Soru 9: Osmanlı Devleti'ne karşı niçin bir haçlı seferi düzenlendi?**

Yıldırım Bâyezid'in, başta İstanbul kuşatması olmak üzere Batı'ya karşı izlediği cüretkâr siyaset Avrupa'nın büyük bir kesiminde rahatsızlık uyandırdı. Bizans İmparatoru Manuel, İstanbul'u kaybetme korkusuyla, Papa ve çeşitli Avrupa hükümdarlarından sürekli yardım istiyordu. Osmanlılar'ın önce Batı Anadolu kıyılarında, sonra da Balkanlar'da yerleşmeye başlayıp, Venedik'in Adalar Denizi üzerinden yürüttüğü zengin ticareti tehdit etmesi bu devleti ciddi biçimde rahatsız etmekteydi.

Venedik gibi varlığını deniz ticaretine borçlu olan bir diğer İtalyan şehir devleti olan Cenova da Osmanlılar'ın İstanbul'u kuşatması yüzünden bu bölgedeki ticari etkinliğinin azalmasından ve Galata gibi bir üssü kaybetmekten endişeleniyordu. Üstelik bu yıllarda Türkler'e karşı oluşturulacak yeni bir Haçlı birliğinin ateşli taraf-

tarlarından olan Fransa, hakimiyeti altındaki Cenevizlileri bu konuda baskı altında tutuyordu. Macar Kralı Sigismund, Osmanlılar'ın Tuna boylarına kadar ilerlemesi ve Macaristan'ı tehdit eder bir hâle gelmeleri üzerine Haçlı Seferi fikrine dört elle sarıldı. Kralın Avrupa'nın dört bir yanına gönderdiği Haçlı Seferi daveti, Bizans İmparatoru'nun gayretleri ve papanın vaazları ile yayınladığı beyannâmeler, Batı Avrupa'daki Hristiyanlar'ı ilk defa Osmanlılar'a karşı harekete geçirdi. Başta Fransa olmak üzere, Orta Avrupa ve hatta İngiltere'deki birçok şövalye ve asilin Osmanlılar'a karşı oluşturulacak ittifaka katıldılar.

♦ **Soru 10: Haçlılar'ın hayali ne idi?**

1396'da Haçlı ordusu, "Türkler'i geldikleri yere geri göndermek üzere" hem karadan hem de denizden yola çıktı. Yapılan plana göre kara ordusu Balkanlar'ı Türkler'den temizleyerek ilerleyecek ve İstanbul'u muhasaradan kurtaracak, donanma ise önce Boğazlar'ı tutup Osmanlılar'ın Anadolu'daki kuvvetlerinin Rumeli'ye geçirmelerine engel olacaktı. Yine Tuna üzerinde sevk edilecek bir başka donanma ordunun yiyecek maddelerini taşıyacak ve gerektiğinde orduya yardım edecekti. Tarihte Niğbolu Haçlıları ismiyle anılan bu Haçlı ordusunda Macar, Fransız, Alman, İngiliz, Belçikalı, İtalyan, Hollandalı, Avusturyalı, Eflaklı, Rodoslu, İskoç, Leh ve Çekler başta olmak üzere Avrupa'nın hemen her milletinden şövalye ve asiller vardı.

Haçlı ordusunda Macar Kralı Sigismund, Fransa Kralı II. Jean'ın torunu ve Burgonya Dükası Philippe de Hardi'nin oğlu Nevers Kontu Jean Sans Peur başta olmak üzere birçok asilzâde ve şövalye de bulunuyordu. 10 bin kişilik Fransız birliğinin yaklaşık onda biri Fransa'nın sayılı asilzâdelerinden oluşuyordu. Avrupalılar, Haçlı seferlerindeki günleri hatırlamışlardı. Bazı tarihçiler tarafından "Son Haçlı Seferi" olarak da adlandırılan Niğbolu Haçlıları, üç asır önce Kudüs'ü işgal eden atalarının hayalleriyle yola çıkmışlardı. Türkler'i, Rumeli'nden attıktan sonra Kudüs'e gidip, Kutsal Toprakları'nı kurtaracaklardı.

Osmanlı topraklarına giren Haçlılar, iki koldan ilerledi. Kral Sigismund, Sırbistan'dan hareket ederek Tuna'ya geçip, yolu üzerindeki Vidin, Orsava ve Rahova gibi kaleleri aldı ve Büyük Niğbolu Kalesi önlerine geldi. Yeniden Eflak tahtını ele geçiren Mircea idaresinde, Eflak yolunu takip ederek ilerleyen Romenler ile birleşik Fransız-Alman kuvvetleri de Niğbolu'ya ulaşip kalenin muhasarasına katıldılar. Niğbolu komutanı Doğan Bey, teslim teklifini reddedip, kaleyi savunmak için tertibat aldı. Niğbolu Kalesi son derece müstahkem bir mevkiydi. Haçlılar birkaç hafta boyunca kaleyi muhasara ettiler. "Türkler, ister gelsin ister gelmesin, önümüzdeki yaz Suriye'deyiz. Beyrut, Yafa ve diğer şehirleri Müslümanlar'dan kurtarıp, Kudüs'ü ve Hristiyanlığın bütün mukaddes şehirlerini fethedeceğiz" diyorlardı.

Bu sıralarda İstanbul kuşatmasıyla uğraşan Yıldırım Bâyezid, Haçlı ordusunun hududu geçtiğini duyar duy-

maz kuvvetlerini Edirne'de toplayıp düşmanın üzerine yürüdü. Sultan, lakabına uygun bir şekilde yıldırım gibi hareket ederek Niğbolu'ya 6 saatlik bir mesafeye kadar geldi. Osmanlı öncüler, sultana kalenin büyük bir düşman ordusu tarafından sarıldığı haberini getirdiler.

İki ordu 25 Eylül 1396'da Niğbolu Kalesi önlerinde karşı karşıya geldiler. Osmanlı ordusunun mevcudu 60 bin kadardı. Çok kısa süre içinde hazırlanmak zorunda kalan sultan, Anadolu birliklerinin tamamını Rumeli'ye geçirememişti. Sırp Kralı Lazareviç, bu muharebe de metbusu Yıldırım Bâyezid'i yalnız bırakmamıştı. Avrupa'dan binbir çeşit insanı bünyesinde barındıran Haçlı ordusu ise yaklaşık 150 bin kişiden oluşmaktaydı. Sayı üstünlüğüne rağmen Haçlılar arasında ordunun sevk ve idaresi hususunda büyük bir karmaşa vardı.

Yardım toplamak için Anadolu'ya geçtiğini düşündükleri Yıldırım Bâyezid'in aniden karşılarına çıkması Haçlı karargâhında büyük şaşkınlık yaratmış ve Osmanlılar'la ne şekilde harp edileceği meselesi komutanlar arasında ihtilaf çıkmasına sebep olmuştu. Haçlılar, şaşkınlıklarına rağmen "Gök yıkılsa mızraklarımızla tutarız" diyecek kadar da zafer kazanacaklarına emindiler.

♦ **Soru 11: Niğbolu Muharebesi'nde
Haçlılar nasıl mağlup edildi?**

Osmanlı savaş usullerini yakından bilen Kral Sigismund'un karşı çıkmasına rağmen galibiyetin şanını kimseye bırakmak istemeyen Fransızlar, herkesten önce muharebe

meydanına atılarak Osmanlı saflarını yarmaya başladılar. Tam da Osmanlı padişahını yakalamak üzere olduklarını düşündükleri anda Yıldırım Bâyezid'in sürpriziyle karşılaştılar. Klasik Türk savaş taktiğiyle etrafları çevrilen Fransız şövalyelerinin büyük kısmı Osmanlı kılıçlarına yem oldu, kalanları da esir edildi. Muharebenin nasıl sonuçlanacağını tahmin eden Mircea muharebe alanını terketti. Arkasından Macar ordusunun her iki kanadı da bozulmaya başladı. Bu arada Fransızlar'ın işini bitiren Osmanlılar bütün kuvvetleriyle Macar ordusunun üzerine atıldılar. Sigismund, ihtiyat kuvvetlerini ve hâlâ emri altında bekleyen merkez birliklerini savaş meydanına sürdü. Artık düşmanın iyice tükendiğini gören Yıldırım Bâyezid, taze Sırp güçlerini ve kendi ihtiyat kuvvetlerini ileri sürerek rakibinin hamlesine karşılık verdi. Yolda Kudüs'e kadar ilerleyeceğini söyleyen Sigismund, savaşı kaybettiğini anladı ve maiyetindeki bazı Almanların direnci sayesinde Tuna'da bekleyen küçük bir gemiye binerek canını kurtarabildi. Kurtancı olarak yola çıkan Macar Kralı, Ceneviz ve Venedik gemileri eşliğinde Çanakkale Boğazı'nı, Osmanlılar'ın Niğbolu'da esir alıp Boğaz'ın her iki yakasına dizdikleri Haçlı askerlerinin feryatlarını dinleyerek geçip, İstanbul'a bir savaş kaçağı olarak girdi.

Nicolae Jorga, Osmanlı ordusunu oluşturan birliklerin tam bir bütün teşkil ettiğini, buna karşılık Haçlı ordusunda Batı'nın savaş gelenekleri ile Macar-Romen savaş geleneklerinin bir türlü bağdaştırılamadığını ve bunların aralarındaki rekabetin savaşın kaderini tayin

ettiğini belirtir. Son büyük Haçlı Seferi olarak nitelendirilen 1396 seferinin çok acı bir mağlubiyetle sonuçlanması Avrupa'da büyük yankılar uyandırdı. Osmanlılar hakkında pek çok eser neşredildi. Niğbolu tutsaklarının fidyeyle kurtarılması meselesi yıllarca Avrupa kamuoyunu meşgul etti.

Esirlerin arasında Korkusuz Jean diye anılan Fransız hanedanından Nevers Kontu Jean Sans Peur da vardı. Kudüs'te bir Haçlı Konluğu kurma hayalleri ile yola çıkan Jean neye uğradığını anlayamamıştı. Osmanlılar, esir alınan Fransız asilzâdeleri için yüklü miktarda fidye istediler. Fransızlar, ancak yeni vergiler koyarak ve kiliselerde yardım toplayarak istenen fidye parasını toplayabildiler.

Yıldırım Bâyezid, Niğbolu'da kazandığı galibiyetle İslâm âlemi nezdinde büyük bir itibar kazandı. Özellikle Anadolu'da Osmanlılar'ın nüfuzu son derece arttı. Muharebeden kısa süre sonra Mısır'a giden Osmanlı elçileri Memlük Sultanı Berkuk'a, Yıldırım'ın kıymetli hediyelerinin yanı sıra Niğbolu'da tutsak alınan Frenk esirlerini de sundu. Niğbolu'da umulandan daha kolay ve kati bir başarı elde eden Yıldırım'ın kendine güveni hayli arttı ve o güvenle 1402'de Asya cihangiri Timur'un karşısına çıktı.

♦ **Soru 12: İstanbul nasıl abluka altına alındı?**

Bir zamanlar Doğu'yu ve Batı'yı demir pençeleri arasında tutan Bizans imparatorları, I. Murad'a tâbi olup,

Anadolu seferlerinde Osmanlı ordusunda yer almışlardı. I. Bâyezid zamanında Bizans üzerindeki Osmanlı baskısı son derece ağırlaştı..

Osmanlı Sultanı için önemli olan Bizans'ı kimin yönettiği değil, tahtta oturan kişinin kendi emirlerine mutlak surette itaat etmesiydi. Yıldırım, ilk olarak, 1390'da, kardeşi Savcı ile birlikte isyan eden Andronikos'un oğlu VII. Ioannes'in tahta geçmesini sağladı. Midilli'ye kaçan Manuel, iki başarısız darbe girişiminden sonra 17 Eylül 1390'da İstanbul'a girip rakibini kaçırdı ve babası V. Ioannes'i tekrar tahta çıkardı. Yıldırım Bâyezid, Manuel'in, yıllık haraç vermeyi ve belli miktardaki askerle seferlerde sultanın hizmetinde bulunmayı kabul etmesi üzerine taht değişikliğini onayladı.

Sultanın Anadolu'da seferde bulunmasından istifadeyle, İstanbul'u yaklaşan tehlikeden korumak için yeni bir kale yaptıran ve şehir surlarını tamir ettiren V. Ioannes, Yıldırım Bâyezid'in tehditleri karşısında, bütün yaptıklarını kendi elleriyle yıkmak zorunda kaldı. Az sonra İmparator Ioannes'in ölmesi üzerine, hâlâ sultanın hizmetinde bulunan Manuel Bursa'dan kaçarak babasının tahtına oturdu. Bu davranışa sinirlenen Yıldırım Bâyezid, yeni imparatorlardan eski tâbiyet şartlarını yerine getirmesini, ayrıca şehirde bir Müslüman mahallesi kurmasını, cami inşa etmesini ve şer'i bir mahkeme tesis etmesini istedi.

Manuel, Yıldırım Bâyezid'in şartlarını yerine getirmeyince Vezir Çandarlı Ali Paşa idaresindeki Osmanlı

kuvvetleri 1391'de İstanbul surları önünde mevziletti. Surları yıkacak güç ve büyüklükte toprakların olmayışı, Osmanlı donanmasının henüz zayıf olması yüzünden şehrin deniz tarafından yardım almasının önlenemeyişi, doğuda ve batıda ardı arkası gelmez savaşlar gibi sebeplerle, Osmanlı tarafında bu ilk muhasaranın uzun süreli bir ablukaya çevrilerek şehrin açıktan teslim olmaya zorlanması kararlaştırıldı. Yıldırım'ın Osmanlı tarihinde ilk defa olarak İstanbul'u kuşatması Avrupa'da büyük heyecana sebep oldu.

Manuel, umudunu Avrupa'dan gelecek yardıma bağlamıştı. Yıldırım Bâyezid, bu arada Silivri'yi alarak, burayı eski imparator VII. İoannes'in idaresine verdi ve onu Manuel'e karşı kullanmaya çalıştı. 1393'te şehir halkı ile müzakerelere girişen Çandarlı Ali Paşa, onlara, İoannes'i tekrar hükümdar yaptıkları takdirde sultanı muhasaranın kaldırılmasına razı edeceğini söylüyordu. Aradaki savaşa rağmen 1393-1394 kışındaki Serez toplantısına katılan Manuel, Yıldırım Bâyezid'in niyetini daha yakından gördü ve başta Venedik olmak üzere Batı'dan yardım taleplerini arttırdı. Sultan ise 1394'te İstanbul'a yönelik baskısını yoğunlaştırdı. Büyük bir Haçlı ordusunun Bizans'ı kurtarmak için harekete geçmesi bile Osmanlı ablukasının tam olarak kaldırılmasını sağlayamadı. Yıldırım Bâyezid, Niğbolu'daki savaşta kazandığı galibiyetle, Manuel'in son umutlarını da toprağa gömdü. İmparator, Sultan Bâyezid'in bütün şartlarını yerine getirmeyi kabul etti.

Yıldırım Bâyezid, İstanbul'u almaya kararlıydı ve Niğbolu zaferinden sonra Bizans'ı tamamen çökertmek için hazırlıklarına hız verdi. Osmanlılar'ın 1396'da Şile Kalesi'ni fethetmeleriyle Bizans'ın Asya'daki varlığı sona erdi. İmparator Manuel'in elinden, surların ardında çaresizce, dindashlarından gelecek yardımları beklemekten başka bir şey gelmiyordu. Ne var ki Ortodoks geleneğe son derece bağlı olan Moskova Knezliği'nde bile, I. Vasily, "Bizim bir kilisemiz var fakat imparatorumuz yok" diyerek Rus kiliselerinde Bizans İmparatoru'nun adının anılmasını yasaklamış, güneyden yükselen feryada kulaklarını tıkamıştı.

VII. İoannes'in Bizans tahtı üzerindeki hukukunu Fransa Kralı VI. Charles'e satmaya çalıştığı günlerde Mareşal Boucicaut, Fransız, Ceneviz ve Venedik gemilerinden oluşan bir filo ile İstanbul'un yardımına geldi. Ancak bu yardım birliği, Bizans için yeni bir umut olsa da asla çare değildi. Boucicaut, bazı Türk gemilerini yakmak ve İzmit Körfezi yakınlarında talanlarda bulunmaktan başka bir şey yapamadı. Fransız mareşalinin telkinleriyle İoannes ile banşan İmparator Manuel, tahtı bu eski düşmanına bırakıp Batı'dan daha fazla yardım getirmek üzere 10 Aralık 1399'da Boucicaut'la birlikte şehirden ayrıldı. İmparator, Avrupa saraylarında mevkisine yakışır törenler ve vaatlerle karşılanırken, Osmanlı askerleri her an şehre girmeye hazırlanıyordu. Ancak tam bu sıralarda Osmanlı sınırlarının doğusunda Timur'un belirmesi, İstanbul'un Osmanlılar'ın eline geçmesini önledi.

♦ **Soru 13: Anadoluhisarı ne zaman inşa edildi?**

İstanbul abluka altına alındığında, Osmanlılar, Galata Kulesi'nin sağındaki tepeye yerleşerek Pera Cenevizlileri'ni de denetlemeye başlamışlardı. Yıldırım Bâyezid, 1398'de Boğaz'ın Asya tarafında Anadoluhisarı ve Göksu ile Marmara'nın Avrupa kıyılarına Büyük ve Küçük Çekmece kalelerini yaptırarak Bizans'a ulaşan deniz yolunu da kontrolü altına almaya çalıştı. İşin garip tarafı, Güzelce Hisar da denilen Anadoluhisarı, Cenovalı Di Negro ailesinden bir mimara yaptırılmıştı.

♦ **Soru 14: Timur kimdir?**

Timur büyük bir imparatorluk kurarak, Anadolu'dan Çin'e kadar olan sahada kendisinden yaklaşık iki asır önce esen Moğol fırtınasının bir benzerini tekrarlamış, dünya harp tarihinin en büyük komutanlarından biridir. 1336'da Maverâünnehir'de Barulas aşiretinin önde gelen bey ailelerinden birinin çocuğu olarak doğan Timur, 1370'e gelindiğinde bu bölgeye hakim olmuştu. Daha sonra hakimiyet sahasını Çin'den Suriye'ye, Rusya içlerinden Hindistan'a kadar genişletti. 1405'te Çin'e büyük bir sefer düzenlerken öldü.

Timur'un ait olduğu Barulas boyu Mogolların bir aşiretidir. Timur'un kurduğu devlet de teşkilat, askeri sistem ve hukuki yapı (Cengiz Han Yasası'nı uygulamıştır) bakımından Moğol devletleriyle benzerlikler gösterir. Ancak Timur'dan önce Cengiz'in soyundan gelenler tarafından

kurulmuş olan Çağatay Devleti Türkleşmişti. Hatta Çağataylıların diğer Moğollar'la yazışmalarında birbirlerine melez (karaunas) ve haydut (çet) diye hitap ettiklerini biliyoruz. Bu yüzden Timur da, bulunduğu bölgedeki diğer Moğollar gibi Türk kültürünün derin tesiri altında kalmıştı. Sarayında Türkçe konuşulmakta ve Türk adet ve gelenekleri uygulanmaktaydı. Bu yüzden bazı tarihçiler Timur'u Türkleşmiş Moğol olarak nitelerler.

♦ **Soru 15: Timur neden Anadolu'ya yöneldi?**

Anadolu'dan Hindistan'a kadar uzanan sahada kısa zamanda büyük bir imparatorluk kuran Timur, Selçuklular'ın ve İlhanlılar'ın varisi sıfatıyla Anadolu'daki devlet ve beyliklerin kendisine tâbi olmasını istiyordu. Ayrıca Osmanlılar'ın kendi topraklarına fazla yaklaşmasından dolayı da rahatsızlık duyuyordu. Timur'un batı seferi sadece Osmanlılar'a yönelik değildi. Uzun zamandır ihtilaflı olduğu Memlük Devleti'ni işgal etmek için Sultan Berkuk'un ölümü de ona bir fırsat yaratmıştı. Bu dönemde Yıldırım'ın fetihleri yüzünden Osmanlılar ile Memlükler'in arasının açılması da Timur'un işini kolaylaştırdı.

Timur, Bağdat'ı ele geçirip batıya doğru ilerlemeye devam edince, Celayirli hükümdarı Ahmed ve Karakoyunlu Devleti'nin reisi Kara Yusuf, Osmanlı İmparatorluğu'na sığındı. Bu iki hükümdarın durumu, Timurlular ile Osmanlılar arasında sert yazışmalara sebep oldu. Anadolu beyliklerinden toprakları Osmanlılar tarafından fethedilenlerin beylerinin Timur'a sığınması ve Osmanlılar'a

vergi veren Erzincan Emiri Muttaharten'in de Timur'un himayesine girmesi iki tarafın arasını iyice açtı. Bu arada Osmanlılar'ı durdurmak isteyen Bizans, Venedik ve Ceneviz de Timur'u Osmanlılar'a karşı kışkırtıyordu.

♦ **Soru 16: Timur'un Birinci Anadolu seferi nasıl neticelendi?**

Timur batıya doğru harekete geçtiğinde Osmanlılar, Memlükler, Altınordu ve Kadı Burhaneddin Ahmed Beyliği arasında ona karşı bir ittifak oluşturulmaya çalışıldı. Kadı Burhaneddin Ahmed'in ölümü ve Yıldırım'ın doğudaki fetihleri yüzünden Osmanlılar ile Memlükler'in arasının açılması yüzünden bu ittifak aksadı. Bu durumdan faydalanan Timur önce Altınordu'yu, ardından Memlükleri, daha sonra da Osmanlılar'ı mağlup etmiştir.

Erzincan'ın kimin hakimiyeti altında olduğu meselesi yüzünden yapılan sert yazışmalarla iki devletin arası iyice açılmıştı. Osmanlı topraklarına giren Timur, 18 günlük bir kuşatmanın ardından 10 Ağustos 1400'de Sivas'ı teslim aldı. Kaleyi savunan 4000 askeri kan dökmeye söz verdiği için diri diri toprağa gömdürdü ve şehri de yakıp, yıktı. Böylece, Osmanlılar'a gözdağı veriyordu. Sivas'ın ardından Malatya'yı da ele geçiren Timur, Osmanlı topraklarından çıkarak Memlükler'in üzerine yürüyüp, Suriye'yi işgal etti.

Sivas'a yardım edemeyen Yıldırım, Timur'un Suriye'ye inmesi üzerine onunla işbirliği yapan Muttaharten'i cezalandırmak için harekete geçti. Erzincan ve Kemah'ı

ele geçirdi. Bu hadiseler iki devletini arasını iyice açtı. Bundan sonra iki devlet arasında barış görüşmeleri ol-
duysa da, bir netice çıkmadı. Timur karışıklık içerisinde
bulunan Çin'e sefere çıkmadan önce, arkasında Yıldır-
nım gibi birini bırakmak istemiyordu. Kendisi Çin sefe-
rindeyken Yıldırım Bâyezid'in batıdaki topraklarını işgal
edebileceği endişesini taşıyordu. Ancak Osmanlılar'ın,
Hristiyanlar'a karşı savaştıkları için edindikleri saygınlık-
tan dolayı, bu seferi ağırdan aldı ve kabul edemeyeceği
teklifler ileri sürerek, savaşın suçunu Yıldırım'ın üzerine
yılmaya çalıştı.

♦ **Soru 17: Ankara Savaşı nasıl cereyan etti?**

Yıldırım, Timur'u karşılamak için Tokat civarlarına
gitmişti. Timur ordusunun daha kalabalık olmasına rağ-
men, süvarilerinin fazlalığı yüzünden piyade ağırlıklı Os-
manlı ordusu karşısında dağlık bölgelerde savaşın aley-
hine olacağını düşünerek Tokat civarında bir savaşı kabul
etmedi. Piyade ağırlıklı Osmanlı ordusunu yormak için
Kayseri-Kırşehir yoluyla Ankara'ya geldi ve kaleyi kuşattı.
Osmanlı ordusu da Timur'u takip ederek Çubuk Ovası'na
indi. Timur'un ordusu daha önce geldiğinden dinlenmiş
ve su kaynaklarına da hakim olmuştu. Osmanlı ordusu
yorgundu ve susuz kalmıştı. Ayrıca Timurluların gönder-
diği casuslar, Osmanlı ordusundaki Kara Tatarları savaş
esnasında kendi taraflarına geçmeye razı etmişti.

28 Temmuz 1402'de Çubuk Ovası'nda karşılaşan
iki ordunun sayıları birbirinden oldukça farklıydı. Osmanlı

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

ordusu 70 ile 90 bin kişiden oluşurken, Timur'un ordusu 160 bin kişiydi. Timur'un ordusunun çoğu süvariye ve önemli sayıda zırlı birlikleri vardı. Ayrıca Anadolu askerinin o zamana kadar görmediği 30'dan fazla fil de bu orduda yer alıyordu. Osmanlı ordusunun önemli bir kısmı ise piyadeydi. Savaşın başlangıcında Osmanlı kuvvetlerinin yaptığı şiddetli saldırı, filler ve zırlı birlikler tarafından durduruldu.

Savaş devam ederken Kara Tatarlar'ın ve Anadolu beyliklerine ait askerlerin karşı tarafa geçmesi Osmanlı ordusunun bozulmasına sebep oldu. Bunun üzerine savaşın kaybedildiğini gören şehzadeler de, kuvvetlerini alarak harp sahrasından ayrıldılar. Yıkılmı çekilme tekliflerini reddederek yanındaki 3000 kişi ile savaşmaya devam etti. Ancak koskoca bir ordu karşısında yapacağı bir şey olmadığından sonunda esir düştü. Savaşın ardından Timurlu kuvvetleri Anadolu'yu işgal edip, Osmanlı başkenti Bursa'yı yağmaladılar. Bir süre Anadolu'da kalan Timur 1344'te Hristiyanlar'ın eline geçmiş Aşağı İzmir'i alarak Aydınoğullarına verdi. Bu hareketiyle kendisinin de gazi olduğunu ve Osmanlılar'ın alamadığı bir yeri nasıl ele geçirdiğini göstermek istemişti.

Timur, dünya harp tarihinin en büyük dahilerinden biridir. Büyük bir stratejistir. Bu savaşta Osmanlı kuvvetlerini arkasına takıp yorarak, kendi ordusunun özellikle rine uygun bir yere çekmesi, onun komutanlık dehasını gösterir. Osmanlılar daha önce birçok devleti rahatlıkla mağlup etmişlerdi. Ancak bu sefer karşılarında bir cihan

fatihî vardı ve Osmanlı İmparatorluğu'nun gücü, o dönemde Timur'un ordusunu mağlup edebilecek düzeyde değildi. Timur uyguladığı strateji ile savaşı çok zorlanmadan kazanmıştı.

♦ **Soru 18: Yıldırım Bâyezid demir bir kafese konuldu mu?**

Yıldırım Bâyezid esir düşünce, başlangıçta Timur tarafından iyi karşılandı. Ancak oğlu Çelebi Mehmed tarafından kaçırılmak istenmesi üzerine, güvenlik tedbirleri artırıldı ve Yıldırım demir bir kafese konuldu. Demir kafes meselesi tarihçiler arasında tartışma konusu olmuştur. Bu konunun tartışılmasının sebebi devrin Timurlu, Osmanlı ve Arap tarihçilerinin verdiği bilgiler arasındaki farklılıklardandır.

Bazı tarihçiler demir bir kafesin olmadığını, bunun bir tahtirevan olduğunu iddia ederler. Daha Osmanlı döneminde yazılan tarih kitaplarında dahi (Örneğin: Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevârih*), yazarlar padişahın içine düştüğü gurur kırıcı durumu örtbas etmek için iki atın üzerindeki demir kafese benzer bir tahtirevana konulduğunu söylemişlerdir. Ancak Fuad Köprülü'nün araştırmalarının sonucunda tahtirevan diye bir şeyin olmadığı, Yıldırım Bâyezid'in demir bir kafese konulduğu kesinlik kazanmıştır.

♦ **Soru 19: Yıldırım Bâyezid nasıl öldü?**

Yıldırım Bâyezid esir düştükten kısa bir müddet sonra Akşehir'de öldü. Nasıl öldüğü meselesi tartışmalı konu-

lardandır. Özellikle Fuad Köprülü ve Mükrimin Halil Yinanç arasında Yıldırım'ın nasıl öldüğü meselesi hararetle tartışılmıştır. Bunun sebebi de yukarıda anlattığımız demir kafes meselesinde olduğu gibi devrin Timurlu, Osmanlı ve Arap tarihçilerinin farklı bilgiler vermeleridir. Timurlu tarihçiler, Yıldırım'ın ölümü meselesinde sessiz kalırlar. Köprülü, onların padişahın intiharı meselesi hakkında bilgi vermemelerini Yıldırım'ın, Timur tarafından rencide edilmesini belirtmek istememelerinden kaynaklandığını söyler. Bazı Osmanlı tarihçileri ile Çelebi Mehmed'in himayesini görmüş olan Arap tarihçi İbn Arabşah da, I. Bâyezid'in eceliyle öldüğünü yazmaktadır. Bunlar da, padişahı intihar gibi İslâmiyet'te yasaklanan bir işi yapmış olarak göstermek istememişlerdir. Bu konulardan bahsederken, savaşta ve esareti sırasında Yıldırım'ın yanında bulunmuş bir askerin anlattıklarını kullanan Aşıkpaşazâde, padişahın yüzüğündeki zehiri içerek intihar ettiğini açıkça yazmaktadır. Ayrıca başka Osmanlı tarihleri ile bir kısım Arap ve Bizans tarihlerinde de Yıldırım'ın intihar ettiği belirtilmektedir. Konu üzerinde geniş bir araştırma yapan Fuad Köprülü'nün vardığı sonuç da, Yıldırım Bâyezid'in ölümünün intihar neticesinde olduğudur.

♦ **Soru 20: Ankara Savaşı'nın Osmanlı tarihinin gelişimine etkisi ne oldu?**

Ankara Savaşı, Osmanlı tarihinin ilk dönemlerinin en önemli başarısızlığıdır. Bu mağlubiyet yüzünden, adım adım büyük zorluklarla kurulan Osmanlı Beyliği bö-

lünme ve dağılma tehlikesiyle karşı karşıya geldi. 11 yıl boyunca Yıldırım'ın oğulları arasında devam eden mücadelelerle dolu Fetret Devri, 1413'te Çelebi Mehmed tek başına bütün kardeşlerini mağlup ederek tahta geçmesi ile sona ermiş olarak anlatılır. Ancak devletin bölünme ve dağılma tehlikesinden uzaklaşması bu kadar kolay olmadı. Gerek hanedan üyeleri, gerekse Anadolu beylikleri ve Balkanlar'dan gelen haçlı tehlikesi Osmanlı İmparatorluğu'nu Çelebi Mehmed'den sonra da ciddi olarak tehdit etmeye devam etti. Halil İnalcık, Fetret Devri'nin gerçek manada 1453'te İstanbul'un fethi ile bittiğini belirtmektedir.

Tarihçiler genellikle Ankara Savaşı'nın sonuçları olarak Yıldırım döneminde ele geçirilen toprakların, ancak yıllar sonra tekrar ele geçirilebildiğini ve İstanbul'un fethinin geciktiğini belirtirler. Yıldırım zamanında Anadolu'nun büyük bir kısmı fethedilmişti. Bu toprakların çoğu elden çıktı ve ortadan kaldırılmış beylikler tekrar kuruldu. Ayrıca bu savaştan sonra Rumeli'de de, başta Selanik olmak üzere bir kısım Osmanlı toprakları kaybedildi. Yıldırım'ın fethettiği yerlerin tamamının Osmanlı İmparatorluğu tarafından tekrar ele geçirilmesi, Yavuz Sultan Selim zamanına kadar sürdü. İstanbul büyük bir ihtimalle bu dönemde Osmanlılar'ın eline geçecekken, ancak 50 yıl sonra alınabildi. Bütün bunlar olumsuz sonuçlar olarak görünür. Fakat Yıldırım zamanındaki geniş fetih hareketleri incelendiğinde, bu durumun sağlıklı bir gelişme olmadığı anlaşılmaktadır. Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerinde fetihler

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

tedrici olarak ve zamana yayılmış bir şekilde gerçekleştirilmişti. Ayrıca çok uygun şartlar oluşmadıkça ve mecbur kalmadıkça Anadolu'daki diğer Türk beyliklerinin topraklarına müdahale edilmemişti. Yıldırım zamanında Müslüman beyliklere karşı yürütülen mücadele, Osmanlılar'ın "Gazi" kimliğinin diğer Müslümanlar üzerindeki saygınlığını zedeledi. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Anadolu'daki genişlemesi Memlükler ile aralarının açılmasına sebep olduğu gibi, Timur'un da Anadolu üzerine yürütmesine davetiye çıkarmıştı.

Osmanlı İmparatorluğu bu yenilgiden önemli dersler çıkardı. İyice kuvvetlenene kadar geniş çaplı fetih hareketlerine bir daha girişilmedi. Özellikle Doğu Anadolu'dan uzak duruldu. Ayrıca tahta aday hanedan üyelerinin sayısının fazla olmasının ne tür kışkıklara sebebiyet verdiği çok açık bir şekilde görüldü. Bu yüzden "kardeş katli" bir süre sonra kanunlaştı. Yine Fetret Devri'nde tahta çıkacak kişinin tayininde Rumeli'deki uç beylerinin oynadığı rol, padişahların bu grupların nüfuzunu zamanla azaltarak merkezi idareyi güçlendirmelerine sebep oldu. Bu yüzden de Türk aristokratlarının nüfuzu azaldı, onların yerine devşirmeler devlet idaresinde önemli roller üstlendi.

Timur'un gelişi aşiret geleneklerini tekrar canlandırdı. Bundan dolayı Ankara Savaşı'ndan sonra Osmanlılar, Kayı boyundan olduklarını ve Türkdüklerini ön plana çıkardılar. Timurlulardan daha üstün olduklarını belirtmek için Oğuz şeceresinde önemli bir yere sahip

olan Kayı boyundan geldiklerini her vesileyle belirttiler. O dönemde yazılmış tarih kitaplarında bu husus vurgulandığı gibi, silah ve paraların üzerine de Kayı boyunun damgası vuruldu.

Osmanlı İmparatorluğu'nun ilk yıllarında Timur'dan yenilen darbe imparatorluğun daha sonraki tarihi gelişimini derinden etkiledi. Timur'un Anadolu seferi Osmanlılar tarafından daima endişe ile hatırlandı. Çelebi Mehmed ve II. Murad devirlerinde Osmanlılar, Timur'un oğlu Şahruh'un tepkisini çekmemek için ona itaat ettiklerini belirtip, hediyeler gönderdiler. Ankara Savaşı'nda uğranılan mağlubiyetin izleri, ancak İstanbul'un fethiyle kapatılabildi. Timur hadisesinin tesirleri XVI. ve XVII. yüzyıllarda bile görüldü. Babürlülerin önemli hükümdarlarından Cihangir, atası Timur'un Ankara Savaşı'ndaki zaferi dolayısı ile Osmanlılar'dan üstün olduklarını vurgulamıştır.

♦ **Soru 21: Osmanlı tarihçileri Timur'a nasıl bakarlar?**

Osmanlı tarihçileri Timur'u adaletten yoksun, zalim bir şahıs olarak gösterirken, Yıldırım'ı da kibir ve gurura kapılmakla, devlet ileri gelenlerinin nasihatlerini dinlememekle suçlarlar. Tarihçiler mensup oldukları devleti yıkılmanın eşiğine getiren Timur hakkında zaman zaman ağır ifadeler kullanmakla beraber, bu hadisede Yıldırım'ı hatalı bulmuşlar ve hadiseyi izlediği merkezî yetkî siyaset yüzünden ulema ve bazı nüfuz gruplarını

incittiği için ona verilmiş bir ilahi ceza olarak görmüşlerdir. Yıldırım'ı da suçlamakla beraber tarihçiler olumsuz bir Timur imajı çizmişler ve bu görüşleri daha sonraki yazarlar tarafından da benimsenmiştir. XIX. yüzyıldan itibaren milliyetçi fikirlerin Türkiye'de yaygınlaşması ile Timur'a bakış biraz müspetleşmişse de, genellikle Osmanlı gözüyle bakılmaya devam edildiği için Timur'un imajı hâlâ olumsuzdur.

♦ **Soru 22: Timur, Altınordu ve Osmanlı devletlerine vurduğu darbeler yüzünden Türk tarihinin gelişimine zarar verdi mi?**

Tarihçiler genellikle Timur'u, Altınordu Devleti'ne vurduğu darbeler yüzünden Ruslar'ın güçlenmesine sebep olduğu, Osmanlılar'a vurduğu darbe yüzünden de Anadolu birliğinin kurulmasına engel olduğu ve İstanbul'un alınmasını 50 yıl geciktirdiği için suçlarlar. Müslüman Türk devletlerinin birbirlerini boşu boşuna yıprattığını belirtirler. Bu hadiseler Osmanlı gözü ile bakıldığından bu neticeye ulaşılması normaldir. Halbuki Türk tarihine göz atıldığında büyük savaşların çoğunun Türk devletlerinin kendi arasında meydana geldiği görülür. GökTürkler'le Türgişler arasında meydana gelen ve ilk defa iki büyük Türk devletinin karşılaşması olan Bolçu savaşlarından itibaren Türk devletleri birçok defa harp meydanlarında karşılaştılar. Gaznelilerle Selçuklular Dandanakan'da, Osmanlılar'la Akkoyunlular Otlukbeli'nde, Osmanlılar'la

Safeviler Çaldıran'da, Osmanlılar'la Memlükler Mercidabık ve Reydaniye'de savaştılar.

Timur, Altınordu tahtına geçmesi için Toktamış'a yardım etmişti. Ancak Harezm ve Güney Azerbaycan bölgelerine kimin hakim olacağı meselesinden iki devlet 1391'de Kunduzca ve 1395'te Terek'te savaştı. Her iki savaşta da büyük mağlubiyet alan Altınordu eski gücünü kaybettiği için, bundan istifade eden Moskova Knezliği de yavaş yavaş büyüdü. Altınordu zayıfladıktan sonra 85 yıl daha ayakta kaldı. Yıkılmadan önce Ahmed Han'ın Moskova seferinde, bu şehri alabilecek güce sahipti. Ancak bu sıralarda Altınordu-Lehistan/Litvanya ittifakı, Moskova-Kırım Hanlığı ittifakı ile mücadele ediyordu. Osmanlı İmparatorluğu da, Kırım Hanlığı yüzünden Altınordu'yu desteklemeyi gibi, karşı ittifaka yardım etmekteydi. Ahmed Han'ın 1480 Moskova seferi, Kırım Hanı'nın, o seferdeyken başkentine saldırması yüzünden başarısız olmuş ve bu seferin ardından Altınordu Devleti, Kırım'dan yediği diğer darbelerle tarih sahnesinden çekilmiştir. Altınordu'nun bu trajik ortadan kalkışına dikkat edilirse, bunda Kırım Hanlığı ve dolayısıyla Osmanlı İmparatorluğu'nun da rolü görülür.

♦ **Soru 23: Timurlular Devleti'nin tarihteki yeri nedir?**

Ankara Savaşı'na genellikle Osmanlı gözü ile bakıldığından ve mağlubiyetin acısı unutulmak istendiğinden, Timur'un göçebe bir imparatorluk kurduğu

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

ve bu devletin de kısa bir süre sonra dağıldığı, ancak Osmanlılar'ın mağlup olmalarına rağmen bu savaştan sonra kendilerini toparlayıp 500 yıl daha sürecek bir cihan devletini meydana getirdikleri söylenir. Ancak Timur'un kurduğu devlet kof bir imparatorluk değildir. Ayrıca İslâm Medeniyeti'nin en parlak ürünlerini verdiği Semerkant bölgesinde kurulduğu gözden kaçmamalıdır. Timur'un kurduğu imparatorluğun Maverâünnehir bölgesindeki kısmı XVI. yüzyılın başlarına kadar devam etti. Torunlarından Babür'ün Hindistan'da kurduğu devlet de XIX. yüzyıl ortalarına kadar varlığını sürdürdü. Bugün Hindistan, Pakistan ve Bangladeş'te 300 milyondan fazla Müslüman'ın bulunmasında en büyük rol Timurlulardır.

Timur İmparatorluğu sanıldığı gibi göçebe bir imparatorluk da değildir. İslâm mimarisinin, edebiyatının en güzel eserleri bu sahada meydana gelmiş, başta astronomi olmak üzere birçok bilim dalında önemli çalışmalar yapılmıştır. En büyük şairlerden Ali Şir Nevaî ve astronomi üzerine yaptığı çalışmalardan dolayı ayda bir krater adı verilen Uluğ Bey'in bu imparatorlukta yaşadıkları hatırlanırsa durum daha iyi anlaşılır. Bazı bilim adamları Timurlular İmparatorluğu'ndaki bu faaliyetleri İslâm Rönesansı'ı olarak nitelerler. Osmanlı İmparatorluğu'nun bilim adamı yönünden ihtiyacı en çok bu bölgeden karşılanmış, başta Ali Kuşçu olmak üzere birçok âlimi ülkelerine çekebilmek için Osmanlı padişahları büyük miktarlarda paralar vermişlerdir.

♦ **Soru 24: Yıldırım döneminin Osmanlı tarihindeki yeri nedir?**

Yıldırım Bâyezid, babası I. Murad'ın Anadolu ve Rumeli'de vasallık bağlarıyla oluşturduğu devleti, Yakındoğu İslâm anlayışıyla yönetilen merkezi bir imparatorluk hâline getirmek istemiştir. Kul sistemine ağırlık verilerek, aristokrat Türk ailelerinin devlet üzerinde nüfuzu sınırlandırılmaya çalışıldı. Merkezi bürokrasi düzenlenip, geliştirildi. Sultanın vergilendirme konusundaki titizliği ve hazineyi dolu tutma arzusu daha bu döneme en yakın kaynaklarda ısrarla vurgulanan ve eleştirilen bir gelişme olarak göze çarpar. Halil İnalcık, Yıldırım dönemini Osmanlı tarihinde ilk merkeziyetçi devlet teşebbüsü olarak gösterir.

Yıldırım Bâyezid devri, Osmanlı denizciliğinin gelişimi açısından da dikkat çeken bir dönemdir. Fırat'tan Tuna'ya uzanan sahada merkeziyetçi bir imparatorluk kurmak gayesiyle büyük siyasî ve askerî faaliyetlere girişen Yıldırım Bâyezid, bu doğrultuda güçlü bir donanmaya sahip olabilmek için de bazı düzenlemeler yaptı. 1390'da Sarıca Paşa'yı Gelibolu sancakbeyi rütbesiyle tersaneyi ve donanmayı düzenlemekle görevlendirdi. Gelibolu'daki kale iki yeni kule eklenerek tahkim edildi, liman genişletildi. Burası Boğaz'dan gelip geçen gemiler için bir gümrük istasyonu hâline getirildi. Ticarî faaliyetleri zedelenen Venedik, Gelibolu'ya yönelik bir saldırı düzenledi. Gemilerde hizmet etmek üzere genç bekârlardan deniz azapları sınıfı kuruldu.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Candaroğulları, Aydınoğulları gibi beylikleri de hâkimiyet altına alan Yıldırım Bâyezid, kendi başlarına hareket eden Türk korsanlarını da yeni bir düzenlemeye tâbi tutarak korsan gemilerinin de katıldığı bir Osmanlı donanması kurdu. Bu donanma 1391'de Adalar Denizi'nde boy göstererek Sakız'ı ve bazı adaları vurdu. Osmanlılar'ın bu dönemde denizlerdeki faaliyetleri, Venedikliler arasında ciddi rahatsızlık uyandırıyor. 1392'de Venedik'te, yeni kâdılarla denizlerde de kuvvetlenen Yıldırım Bâyezid'in, vasalı II. Manuel'i de donanmaya çağırdığı, seferin yönünün Sinop olduğu haberleri dolaşüyor, ancak yine de Osmanlılar'ın Venedikliler'e ait topraklara saldıracağından korkuluyor ve Bizans'ın her geçen gün sultana daha da bağımlı hâle gelmesi endişeyle takip ediliyordu. Bununla birlikte 1399'da Sanca Paşa kumandasındaki Osmanlı donanmasının Bizans'ın yardımına gelen Mareşal Boucicaut idaresindeki Haçlı donanmasına mağlup olması, bütün gayretlere rağmen donanmanın henüz istenilen seviyeye getirilemediğini gösteriyordu.

Yıldırım zamanındaki geniş fetih hareketleri incelendiğinde, bu durumun sağlıklı bir gelişme olmadığı anlaşıyor. Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerinde fetihler tedrici olarak ve zamana yayılmış bir şekilde gerçekleştirilmişti. Ayrıca çok uygun şartlar oluşmadıkça ve mecbur kalmadıkça Anadolu'daki diğer Türk beyliklerinin topraklarına müdahale edilmemişti. Yıldırım zamanında Müslüman beyliklere karşı yürütülen mücadele, Osmanlılar'ın "Gazi" kimliğinin diğer Müslümanlar üzerindeki saygın-

lığını zedeledi. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Anadolu'daki genişlemesi Memlükler ile aralarının açılmasına sebep olduğu gibi, Timur'un da Anadolu üzerine yürütmesine davetiye çıkarmıştı.

◆ **Bibliyografya**

Tace'd-din İbrahim bin Hızır Ahmedî, *History of the Kings of the Ottoman Lineage and Their Holy Raids Against the Infidels*, by Kemal Silay, Harvard University 2004.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Anonim *Teuârih-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Aziz B. Erdeşir-i Esterâbadî, *Bezm ü Rezm*, çev. Mürsel Öztürk, Ankara 1990.

Fatih Devri Kaynaklarından Düsturnâme-i Enverî, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2003.

Feridun Ahmed Bey, *Münşaatü's-Selâtin*, I, İstanbul 1274.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr*, I/1, haz. İ. Hakkı Çuhadar vd., Kayseri 1997.

Hadîdî, *Teuârih-i Âl-i Osman* (1299-1523), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.

Hoca Sadeddin, *Tacü't-Teuârih*, I, İstanbul 1279.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

İbn Kemal (Kemalpaşazâde), *Tevârih-i Âl-i Osman*, IV. Defter, haz. Koji Imazawa, Ankara 2000.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihân-nümâ (Neşrî Tarihi)*, II, yay. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen, Ankara 1987.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*, haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995.

Nizameddin Şami, *Zafernâme*, çev. Necati Lugal, Ankara 1949.

Oruç Beğ Tarihi, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1972.

Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.

Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989.

Kemal, *Selatîn-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.

Levent Kayapınar, *II. Manuel Palaeologos'un Mektuplarının Tarihi Kaynak Olarak Değerlendirilmesi (1389-1402)*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1993.

Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

İsmail Aka, "Timur'un Ankara Savaşı (1402) Fetihnâmesi", *Belgeler*, sayı: 15 (Ankara 1986), s. 5-22.

———, "Timurlular", *Doğuşundan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, IX (İstanbul 1988), s. 181-300.

———, *Timur ve Devleti*, Ankara 1990.

- Mehmet Akman, *Osmanlı Devletinde Kardeş Katli*, İstanbul 1997.
- Hayrunnisa Alan, *Osmanlı-Timurlu Münasebetleri*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.
- A. S. Atiya, *Niğbolu Haçlılar Seferi*, trc. Esat Uras, Ankara 1956.
- W. Barthold, *Uluğ Bey ve Zamanı*, çev. İsmail Aka, Ankara 1990.
- Ömer Halis Bıyıklıoğlu, *Yedi Yıl Harbi İçinde Timur'un Anadolu Seferi ve Ankara Savaşı*, Ankara 1934.
- Mustafa Cezar vd., *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul 1958.
- P. Charanis, "The Strife Among the Paleologi and the Ottoman Turks, 1370-1402", *Byzantion*, XVI (Bruxelles 1943), 286-314.
- , "An Important Short Cronicle of the Fourteenth Century", *Byzantion*, XIII (Bruxelles 1938), s. 286-315.
- İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.
- A. Dersca-Bulgaru, *La Campagne de Timur en Anatolie*, Bükreş 1942.
- F. Dölger, "Johannes VII., Kaiser der Rhomaer 1390-1408", *Byzantinische Zeitschrift*, XXXI (München 1931), s.21-36.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Feridun Emecen, İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası, İstanbul 2001.

———, "Kuruluş'tan Küçük Kaynarca'ya", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1994.

———, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s. 15-32.

E. Gling, *Die Schlact bei Nicopolis in 1396*, Berlin 1396.

Yusuf Halaçoğlu, "Ankara Savaşı", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, III, 210-211.

Halil İnalcık, *Osmanlı İmparatorluğu, Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2003.

———, "Bâyezîd I", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, V, 231-234.

———, "Türkler/Osmanlılar", *İslâm Ansiklopedisi*, XII/2, 293-294.

———, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, I (Ankara 1999), s. 37-132.

Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.1, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005.

Mustafa Kafalı, "Timur", *İslâm Ansiklopedisi*, XII/1, 336-346.

M. Fuad Köprülü, "Yıldırım Bâyezîd'in Esareti ve İntihan Hakkında: I. Demir Kafes Rivayeti. II. İnti-

- har Meselesi", *Belleten*, sayı: 2 (Ankara 1937), s. 591-603.
- , "Yıldırım Bâyezid'in İntiharı Meselesi", *Belle-ten*, sayı: 27 (Ankara 1943), s. 591-59.
- Marie-Mathilde Alexandrescu-Dersca Bulgarı, *La Campagne de Timur en Anatolie*, Bucharest 1942.
- Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. Bilge Umar, İstanbul 1999.
- , *Bizans ve Venedik*, çev. Özden Ankan, İstanbul 2000.
- Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret Işıltan, Ankara 1986.
- Yılmaz Öztuna, *1402 Ankara Muharebesi*, İstanbul 1946.
- Donald Edgar Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 1999.
- S. Reinert, "The Palaiologoi, Yıldırım Bayezid and Constantinople. June 1389-March 1391", *Studies in Honor of Speros Vryonis, Jr.*, I, Newyork.
- Gustav Roloff, "Die Schlacht bei Angora ", *Historische Zeitschrift*, 161 (1943), 244-262
- S. Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, III, çev. Fikret Işıltan, Ankara 1987.
- Bedi Şehsuvaroğlu, "Osmanlı Padişahların Akıbetleri ve Ölüm Sebepleri Hakkında Tıp Tarihi Bakımından

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

- Bir İnceleme", V. Türk Tarih Kongresi, Ankara 1960, s. 392-411.
- Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, I, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982.
- Johannes Schiltberger, *Türkler ve Tatarlar Arasında (1394-1427)*, çev. Turgut Akpınar, İstanbul 1995.
- Max Silberschmidt, *Şark Meselesi*, Çev. Cemal Köprülü, 1931.
- M. C. Şehabeddin Tekindağ, *Berkuk Devrinde Memlük Sultanlığı*, İstanbul 1961.
- , "Niğbolu", *İslâm Ansiklopedisi*, IX, 247-253.
- Zeki Velidi Togan, "Timur's Ost Europapolitik", *ZDMG*, 108, (1959), 279-298.
- Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Ankara 2000.
- İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1988.
- Süheyl Ünver, "Yıldırım Bâyezid'in İvaz Fakih'e Verdiği Tımar. II. Yıldırım Bâyezid'in Oğlu İsa'nın Bir Emri. III. Yıldırım Bâyezid'in Oğlu Musa Çelebi'nin Bir Hükümü. IV. Emir Süleyman'ın Tuğrası Hakkında", *Belleten*, sayı: 42 (Ankara 1947), s. 335-339.
- Paul Wittek, *Menteşe Beyliği*, çev. Orhan Şaik Gökay, Ankara 1944.

- , "Ankara Bozgunundan İstanbul'un Zaptına",
çev. Halil İnalçık, *Belleten*, sayı: 27 (İstanbul 1943),
557-589.
- Mükrimin Halil Yinanç, "Bâyezid I", *İslâm Ansiklope-
disi*, II, 369-391.
- Hicran Yusufoglu, *Osmanlı-Macar İlişkileri*, Ankara
1995.
- Yaşar Yücel, *Timur'un Ortadoğu-Anadolu Seferleri ve
Sonuçları (1393-1402)*, Ankara 1989.
- , *Kadı Burhaneddin Ahmed ve Devleti (1344-
1398)*, Ankara 1970.
- , *XIII.-XIV. Yüzyıllar Kuzeybatı Anadolu Tarihi:
Çobanoğulları-Candaroğulları Beylikleri*, Ankara
1980.
- , "XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında
Araştırmalar I: Mutahharten ve Erzincan Emirliği",
Belleten, sayı: 140 (Ankara 1971), s. 665-719.
- , "XIV-XV. Yüzyıllar Türkiye Tarihi Hakkında Araş-
tırmalar II: Türkiye-Yakındoğu Üzerinde 1393/94
Timur Tehlikesi", *Belleten*, sayı: (Ankara 1971) s.
159-181.
- , "Kastamonu'nun İlk Fethine Kadar Osmanlı-
Candar Münasebetleri, 1361-1392", *Tarih Araş-
tırmaları Dergisi*, I (Ankara 1963), s. 133-144.

FETRET DEVRİ

♦ Soru 1: *Fetret ne demektir?*

Fetret kelimesi sözlükte "zaaf, gevşeme, gücünü ve tesirini" kaybetme manalarına gelir. Dinî literatürde "Fetret" kelimesi Hazreti İsa ile Hazreti Muhammed arasında geçen döneme denilir. Tasavvufta müridlerin tarikat adab ve erkânını yerine getirmede gevşeklik gösterdiği dönemler "fetret" olarak adlandırılır. Siyasi tarihte ise devletlerde merkezi otoritenin zayıflayıp yönetim boşluğunun doğduğu dönemlere "Fetret Devri" denilir.

Osmanlı tarihinde Yıldırım Bâyezid'in, Timur'a 1402'de mağlup olup, esir düşmesinden Çelebi Mehmed'in bütün kardeşlerini bertaraf edip tek başına Osmanlı tahtına çıktığı 1413 yılına kadar olan dönem "Fetret Devri" olarak adlandırılır. Bu döneme "Fasıla-i Saltanat", yani "Saltanat arası" da denilir.

♦ **Soru 2: Fetret Devri nasıl başladı?**

Ankara Savaşı, Osmanlı tarihinin ilk dönemlerinin en önemli başarısızlığıdır. Bu mağlubiyet yüzünden, adım adım büyük zorluklarla kurulan Osmanlı Beyliği bölünme ve dağılma tehlikesiyle karşı karşıya geldi. 11 yıl boyunca Yıldırım'ın oğulları arasında mücadeleler devam etti.

28 Temmuz 1402'de Yıldırım Bâyezid idaresindeki Osmanlı ordusu Timur karşısında Osmanlı tarihinin en ağır mağlubiyetlerinden birisini alıyordu. Osmanlı ordusu dağılmış, sultan iki oğlu ile birlikte esir düşmüştü. Yıldırım'ın savaş meydanından kaçmayı başaran üç oğlu ise devletin birliğini sağlayacak durumda değildiler.

Timur, Anadolu'dan ayrılırken Osmanlı İmparatorluğu'nun tekrar eski hâline gelmemesi için topraklarını parçalamıştı. Yıldırım zamanında ilhak edilmiş Anadolu beyliklerinin topraklarını eski bey ailelerine geri vermiş, üç Osmanlı şehzâdesini de bulundukları yerlerin emiri olarak tayin etmişti.

Böylece Osmanlı İmparatorluğu'nda dağılma ve parçalanma gündeme gelmişti. Yaklaşık bir asır süren bir mücadele sonunda oluşturulmuş olan devlette kaos vardı. Geleceği belli değildi. Bu durum şehzâdelerin kendi aralarında ve Anadolu beylikleri ile mücadeleye girmesine sebep oldu.

♦ **Soru 3: Yıldırım Bâyezid'in kaç oğlu vardı?**

Yıldırım'ın küçük yaşta ölenlerin haricinde yedi oğlu vardı. Ancak bunlardan Ertuğrul, Kadı Burhaneddin ile yapılan Kırkdilim Savaşı'nda ölmüştü. Yıldırım Bâyezid,

Ankara Savaşı'nda esir olup, kısa bir süre sonra öldüğünde, arkasında Süleyman, İsa, Musa, Mustafa, Mehmed ve Kasım adlarında altı oğlu kalmıştı.

Ankara Savaşı'nın kaybedildiğini anlayan şehzâdelerin bir kısmı adamlarıyla birlikte harp sahrasından kaçmışlardı. Yıldırım'ın büyük oğlu Emir Süleyman, Veziriazam Çandarlı Ali Paşa ve diğer devlet ileri gelenleriyle devletin başkenti Bursa'ya gelmiş ve buradaki devlet hazinesi ile arşivini alarak Anadoluhisan'na geçmişti. Bizans'a Rumeli'deki Osmanlı topraklarının bir kısmını bırakarak anlaşılan Emir Süleyman önce Gelibolu'ya, oradan da Edirne'ye gitti. Emir Süleyman, Edirne'de hükümdarlığını ilân etti. Ancak Anadolu'da da Şehzâde İsa ve Mehmed Çelebi vardı. İsa Çelebi Bursa'yı ele geçirmişti. Mehmed Çelebi ise Amasya-Sivas-Tokat civarlarına hakim olmuştu.

Yıldırım'ın Mustafa ve Musa isimli oğulları Timur'a esir düşmüş, en küçük oğlu Kasım ise Emir Süleyman tarafından Bizans'a rehin verilmişti.

♦ **Soru 4: Yıldırım oğulları niçin “çelebi” ünvanını taşırlar?**

Yıldırım'ın şehzâdelerinin ilginç bir yönü bir kısmının Çelebi ünvanı ile anılmasıdır. Bu ünvan şehzâde karışığı kullanılmıştır. Yıldırım'ın Germiyan hanedanından Devlet hatunla evli olmasından dolayı Musa, İsa ve Mehmed Çelebi gibi şehzâdelere bu ismin verildiği söylenir. Mevlana'nın kızı Mutahhare Sultan Germiyan beyi Sü-

leyman bey ile evlenmişti. Bu yüzden Yıldırım'ın çocukları Mevlana'nın torunuydu. Şehzâdelere "Çelebi" ünvanı bu yüzden verilmiş gibi gösterilir.

♦ **Soru 5: Şehzâdeler arasındaki ilk çatışmalar nasıl meydana geldi?**

Başlangıçta Bursa ve civarına hakim olan İsa Çelebi ve Amasya bölgesine hakim olan Mehmed Çelebi, Edirne'de bulunan ağabeyleri Emir Süleyman'ın hükümdarlığını tanıyorlardı. Timur'un, ülkesine dönerken Musa Çelebi'yi serbest bırakması ilk mücadeleyi başlattı. İsa Çelebi'yi mağlup eden Musa, Bursa'yı onun elinden aldı. Bir süre sonra güçlenen İsa Çelebi, Timur'un Anadolu'yu terketmesini de fırsat bilerek Bursa'yı geri aldı. Musa Çelebi, Karamanoğulları'na sığındı. İç Anadolu'ya hakim olan Mehmed Çelebi'nin Anadolu'yu paylaşma önerisini İsa Çelebi kabul etmeyince bu sefer iki kardeş Ulubat civarında savaştı. Galip gelen Mehmed Çelebi 1404'te Bursa'ya girerek hükümdarlığını ilân etti. İsa Çelebi ise İstanbul'a kaçmıştı. Emir Süleyman'ın isteği üzerine Edirne'ye gönderildi. Emir Süleyman, İsa'yı bir ordu ile Bursa'yı almaya gönderdi. Ancak İsa Çelebi başansız olarak Kastamonu bölgesine hakim olan İsfendiyaçoğulları'na sığındı.

Bir süre sonra Anadolu'daki diğer beyliklerle işbirliği yaparak tekrar sahneye çıktı ise de yine başansız oldu ve Karaman Beyliği'ne sığındı. 1406'daki son teşebbüsünde ise yakalanarak öldürüldü. İsa'nın öldürülmesi ile

Menteşe, Aydın gibi beylikler Anadolu'ya hakim olan Çelebi Mehmed'in hükümdarlığını tanıdılar.

♦ **Soru 6: Musa Çelebi Edirne'ye nasıl hakim oldu?**

Durumu takip eden Emir Süleyman, harekete geçerek Bursa'yı aldı ve Ankara'ya doğru ilerledi. Çelebi Mehmed onun karşısında duramamıştı. Ertesi yıl Çelebi Mehmed, Yenişehir'de Emir Süleyman ile karşılaştı, ancak yine yenilmekten kurtulamadı. İçinde bulunduğu zor durumdan kurtulmak için çare aradı. Karaman Beyliği'ne sığınan Musa Çelebi'yi yanına çağırdı ve bir miktar asker vererek onu Rumeli'ye geçirdi. Böylece Emir Süleyman'ın Anadolu'dan ayrılmasını sağlamaya çalışıyordu. 1409'da Rumeli'ye geçen Musa Çelebi buradaki Osmanlı askerlerinin kendisine katılması ile iyice güçlendi. Eflak ve Sırp kuvvetlerini de yanına almıştı.

Emir Süleyman bu durum üzerine Rumeli'ye geçince, Çelebi Mehmed, Anadolu'daki toprakları tekrar ele geçirdi. Bizans'ın desteğini alan Emir Süleyman kardeşi ile İstanbul yakınlarında karşılaştı. Sırlar'ın taraf değiştirmesi üzerine mağlup olan Musa, Eflak'a kaçtı. Kendisini toparladıktan sonra tekrar Edirne'ye doğru yürüdü. Yapılan savaşı yine kaybetti. Ancak bir yıl sonra tekrar Edirne üzerine yürüdü ve taraf değiştiren Rumeli beylerinin sayesinde Edirne'yi ele geçirdi. Şehirden kaçan Emir Süleyman ise 18 Mayıs 1410'da Dügüncü köyünde yakalanarak öldürüldü.

♦ **Soru 7: Çelebi Mehmed-Musa Çelebi arasındaki mücadelenin ilk safhası nasıl neticelendi?**

Musa Çelebi bu başarısını Mehmed Çelebi'ye borçlu olmasına rağmen Edirne'yi ele geçirince onu tanımadı ve kendi hükümdarlığını ilân etti. Beylerbeyliğe Rumeli uç beylerinden Mihaloğlu'nu, kadiaskerliğe ise Şeyh Bedreddin'i getirdi.

Rumeli'de durumunu sağlamlaştırmaya çalıştı. Emir Süleyman'a destek veren Sırplar'ın üzerine yürüyerek, onları mağlup etti. İsyan eden Bulgarlar'ı sindirdi. Bizans'a verilmiş toprakları geri aldı ve 1411'de İstanbul'u kuşattı. Çandarlı İbrahim Paşa'yı daha önce verdikleri vergileri istemek üzere Bizans'a gönderdi. Ancak İbrahim Paşa İstanbul'da kaldı ve Bizans İmparatoru Manuel'i, Çelebi Mehmed ile temasa geçmesi için teşvik etti. Bizans, Musa Çelebi'nin kuşatması altında sıkıştığı için Çelebi Mehmed'i Bursa'dan çağırarak, anlaştı ve onu Rumeli'ye geçirdi. Fakat Çatalca civarındaki savaşta yenilen Mehmed Çelebi kaçarak zor kurtuldu. Anadolu'ya geri döndü. Musa Çelebi ipleri eline geçirmişken, sertliği yüzünden devlet ileri gelenlerinin önemli bir kısmı ondan yüz çevirdi.

♦ **Soru 8: Çelebi Mehmed Osmanlı tahtını nasıl ele geçirdi?**

Bu sırada tekrar Rumeli'ye geçen Mehmed Çelebi yine mağlup olmuştu. Rumeli beylerinin Musa Çelebi'den

uzaklaşıp, Sırlar'la işbirliği yaptığını öğrenince onlarla temasa geçti. Musa Çelebi'nin etrafında birkaç beyden başkası kalmamıştı. Evrenos Gazi'nin desteği ile tekrar Rumeli'ye geçen Çelebi Mehmed, üzerine gönderilen kuvvetleri yenerek Edirne'ye doğru yürüdü. Durumun vahametini gören Musa Çelebi ise şehirden ayrılarak Filibe civarına gitti. Sonunda iki kardeşin orduları Sofya'nın güneyinde Çamurlu-Ova sahrasında karşılaştılar. Musa Çelebi mağlup oldu ve yaralı olarak kaçtı. Ancak kısa bir süre sonra yakalandı ve 5 Temmuz 1413'te boğduruldu. Mehmed Çelebi de, Edirne'de kendisini tek hükümdar olarak ilân etti.

♦ **Soru 9: Düzmece Mustafa ne zaman taht mücadelesine başladı?**

Yıldırım'ın, Ankara Savaşı'nda esir düşmüş oğlu Mustafa Çelebi en ilginç şahsiyetlerden birisidir. Saltanat mücadelesine en son o katılmıştır. Timur tarafından esir alınarak Semerkand'a götürülmüştü. Timur'un ölümünden sonra serbest bırakıldı. Bir müddet Niğde civarlarında bulundu. Daha sonra İsfendiyaroğlu'nun topraklarına gitti, buradan da Rumeli'ye geçti. 1419'da Selanik taraflarında Mehmed Çelebi ile yaptığı savaşı kaybedince Bizans'a sığındı. Osmanlı tahtı için bir tehdit unsuru olarak kaldı. Çelebi Mehmed, onun Bizans'ta tutulması karşılığında yıllık 300 bin akçe vermeyi kabul etmişti. Mustafa Çelebi, Çelebi Mehmed hayatta olduğu müddetçe Limni Adası'nda kaldı.

Çelebi Mehmed'in 1421'de Edirne'de ölümü, Bizans'ın elinde bulunan Yıldırım'ın oğlu Mustafa'nın durumu haber alıp, harekete geçmesinden korkulduğu için günlerce saklandı. Gerçekten de durumu haber alan Mustafa Çelebi harekete geçtiğinde bütün Rumeli'yi kısa sürede hakimiyeti altına aldı. Ancak II. Murad'ın yanındaki devlet adamlarının çabalarıyla ordusu dağıtılarak mağlup edildi. Mustafa Çelebi Eflak'a kaçmak üzere iken Kızılağaç Yenicesi'nde yakalandı. Edirne'ye getirilerek 1422'de kale burcuna asıldı.

♦ **Soru 10: Düzmece Mustafa Yıldırım Bâyezid'in oğlu mudur?**

Osmanlı tarihleri bu Mustafa Çelebi'nin Yıldırım'ın gerçek oğlu olmadığını iddia ederler ve onu Düzmece veya Düzmece Mustafa diye adlandırırlar. Böyle davranmaları onun meşruiyetini kaybetmesi için yapılan propagandanın bir sonucudur. Düzmece Mustafa sahte bir şehzâde değildir. Yıldırım Bâyezid'in gerçek oğludur. Çelebi Mehmed'in onun için Bizans'a yıllık 330 bin akçe vermesi onun gerçekten Yıldırım'ın oğlu olduğunu ispatlayan bir durumdur. Yine tarihî takvimlerde de onun Yıldırım'ın gerçek oğlu olduğu açıkça belirtilir.

Mustafa Çelebi, hakkında romanlar yazılan bir şehzâdedir. Abdullah Ziya Kozanoğlu, "San Benizli Adam"da, Yavuz Bahadır oğlu ise "Sahipsiz Saltanat"ında bu şehzâdenin maceralarını romanlaştırmışlardır.

♦ **Soru 11: Anadolu Beylikleri Fetret Devri'nde nasıl hareket ettiler?**

Fetret Devri'nden en çok faydalananlar arasında Anadolu Beylikleri de vardır. Yıldırım tarafından ilhak edilmiş Aydın, Saruhan, Hamid, Germiyan, Menteşe gibi beylikler bu dönemde istiklallerini tekrar kazandılar. Bağımsız durumda olanlar da Osmanlı topraklarını işgal ettiler. Fetret Devri mücadeleleri sırasında işlerine gelen şehzâdeye destek vererek kargaşadan faydalanmaya çalıştılar. Örneğin Aydınoğlu Cüneyd Bey bu politikayı en iyi uygulayanlardandı. Ancak her defasında kaybeden tarafta yer aldı.

♦ **Soru 12: Fetret Devri'nde Edirne'de tahta çıkanlar hükümdar değil midir?**

Fetret Devri genellikle hükümdarsız geçmiş bir devre olarak gösterilirse de Osmanlı tarihçilerinin bir kısmı bu dönemde tahtta önce Emir Süleyman'ın, sonra da Musa Çelebi'nin bulunduğunu zikrederler. Örneğin Anonim *Tevârih-i Âli Osmanlar*'da ve *Lütfi Paşa Tarihi*'nde önce Emir Süleyman'ın tahta çıkıp yedi yıl beylik, yani hükümdarlık yaptığı, ardından da Musa Çelebi'nin yaklaşık 2.5 yıl tahtta bulunduğu ifade edilir.

♦ **Soru 13: Fetret Devri gerçek manada ne zaman sona erdi?**

Fetret Devri'nin 1413'te Çelebi Mehmed'in kardeşlerini bertaraf edip tahta tek başına geçmesiyle

bittiği genelde söylenirse de, bu tam olarak doğru değildir. Devletin bölünme ve dağılma tehlikesinden uzaklaşması bu kadar kolay olmadı. Gerek hanedan üyeleri, gerekse Anadolu beylikleri ve Balkanlar'dan gelen haçlı tehlikesi Osmanlı İmparatorluğu'nu Çelebi Mehmed'den sonra da ciddi olarak tehdit etmeye devam etti.

Yıldırım'ın sahneye en son çıkan oğlu Mustafa Çelebi önce Çelebi Mehmed, sonra da II. Murad devrinde saltanat mücadelesine girişti. Özellikle II. Murad devrinde devlet Rumeli ve Anadolu olarak ikiye bölünme tehlikesini çok canlı olarak yaşadı. Mustafa Çelebi'den sonra da başka şehzâdelerin faaliyetleri görüldü. Onun kadar etkili olamamaları da Osmanlı tahtını tehdit ettiler. I. Murad'ın oğlu Savcı Bey'in oğlu Davud, Balkanlar'da haçlılarla beraber Osmanlılar'a karşı hareket etti, Bizans'ın himayesindeki Cafer ve İsmail isimli iki şehzâde de II. Murad'a karşı çeşitli faaliyetlerde bulundu. Ayrıca Bizans'ın elinde bulunan şehzâde Orhan da İstanbul fethedilinceye kadar Osmanlı tahtı için bir tehlike olarak kaldı.

Fetret Devrinin ortaya çıkardığı meseleler İstanbul'un fethine kadar tam manasıyla ortadan kaldırılamadı. Zaman zaman uçurumun kenarına gelindi. Osmanlı İmparatorluğu bölünme tehlikesi ve kargaşa ortamından ancak İstanbul'un fethi ile kurtulabildi. Halil İnalcık, Osmanlı İmparatorluğu'nda fetret devrinin gerçek bitiş tarihini 1453 olarak gösterir.

♦ **Soru 14: Fetret Devri'nin Osmanlı İmparatorluğu'nun tarihi gelişimine tesiri nedir?**

Fetret Devrinden önce Osmanlı beyliği kuruluş sürecini tamamlamıştı. Ancak Ankara Savaşı mağlubiyeti ve ardından 11 yıl süren mücadeleler, devletin gelişimini engelledi. Yıldırım zamanında Anadolu'nun büyük bir kısmı fethedilmişti. Bu toprakların çoğu elden çıktı ve ortadan kaldırılmış beylikler tekrar kuruldu. Ayrıca bu savaştan sonra Rumeli'de de, başta Selanik olmak üzere bir kısım Osmanlı toprakları kaybedildi. Yıldırım'ın fethettiği yerlerin tamamının Osmanlı İmparatorluğu tarafından tekrar ele geçirilmesi, Yavuz Sultan Selim zamanına kadar sürdü. İstanbul büyük bir ihtimalle bu dönemde Osmanlılar'ın eline geçecekken, ancak 50 yıl sonra alınabildi. Bütün bunlar olumsuz sonuçlar olarak görünür. Fakat Yıldırım zamanındaki geniş fetih hareketleri incelendiğinde, bu durumun sağlıklı bir gelişme olmadığı anlaşılmaktadır. Osmanlı Beyliği'nin ilk dönemlerinde fetihler tedrici olarak ve zamana yayılmış bir şekilde gerçekleştirilmişti. Ayrıca çok uygun şartlar oluşmadıkça ve mecbur kalınmadıkça Anadolu'daki diğer Türk beyliklerinin topraklarına müdahale de edilmemişti. Yıldırım zamanında Müslüman beyliklere karşı yürütülen mücadele, Osmanlılar'ın "Gazi" kimliğinin diğer Müslümanlar üzerindeki saygınlığını zedeledi. Ayrıca Osmanlı İmparatorluğu'nun Doğu Anadolu'daki genişlemesi Memlükler ile aralarının açılmasına sebep

olduğu gibi, Timur'un da Anadolu üzerine yürütmesine davetiye çıkarış oldu.

Osmanlı İmparatorluğu bu yenilgiden önemli dersler çıkardı. İyice kuvvetlenene kadar geniş çaplı fetih hareketlerine bir daha girişilmedi. Özellikle Doğu Anadolu'dan uzak duruldu. Ayrıca tahta aday hanedan üyelerinin sayısının fazla olmasının ne tür karışıklıklara sebebiyet verdiği çok açık bir şekilde görüldü. Bu yüzden "kardeş katli" bir süre sonra kanunlaştı. Yine Fetret Devrinde tahta çıkacak kişinin tayininde Rumeli'deki uç beylerinin oynadığı rol, padişahların bu grupların nüfuzunu zamanla azaltarak merkezi idareyi güçlendirmelerine sebep oldu. Bu yüzden de Türk aristokratlarının nüfuzu azaldı, onların yerine devşirmeler devlet idaresinde önemli roller üstlendi.

Ankara Savaşı ağır bir darbe olmasına rağmen Osmanlı İmparatorluğu'nu yıkamamıştı. Paul Wittek yıkılan şeyin "imparatorluk hülyası değil, idealinin" olduğunu söyler.

♦ **Soru 15: Edirne ne zaman başkent oldu?**

Osmanlı İmparatorluğu'nun ana siyasi organizasyonunu sağladığı bölge Rumeli'ydi. Osmanlı İmparatorluğu Rumeli'de öylesine sağlam bir yapı kurmuştu ki, Fetret Devri'nde Anadolu toprakları çok kısa sürede elinden çıkarken, burasının büyük bir bölümü elinde kaldı ve burası sayesinde varlığını sürdürebildi. Timur istilasından sonra Osmanlılar Rumeli'yi gerçek yurtları saymaya baş-

ladılar. Edirne de bu gelişmeler içerisinde başkent oldu. Tarih kitapları 1360'lardaki fethinden sonra Edirne'yi başkent olarak gösteriyorlarsa da bu yanlıştır. Halil İnalcık, Ankara Savaşı'na kadar başkentin Bursa olduğunu, gazâ faaliyetleri yüzünden Osmanlı hükümdarlarının devamlı olarak Edirne'de bulunmasından dolayı bu yanlış anlaşılmanın ortaya çıktığını belirtir.

◆ **Bibliyografya**

Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Anonim *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Enverî, *Düsturnâme*, yay. Mükrimin Halil (Yinanç), İstanbul 1928.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr*, I/1, haz. İ. Hakkı Çuhadar vd., Kayseri 1997.

Hadidî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.

Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevârih*, I, İstanbul 1279.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ*, Neşri Tarihi, II, yay. Faik Reşit Unat-Mehmed Altay Köymen, Ankara 1987.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*, haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995.

Oruç Beğ Tarihi, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1972.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.

Sanca Kemal, *Selatîn-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.

Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989.

Osman Turan, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, Ankara 1984.

Nihal Atsız, "Fatih Sultan Mehmed'e Sunulmuş Tarihî Bir Takvim", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III (İstanbul 1957), s.17-23.

———, *Osmanlı Tarihi'ne Ait Takvimler*, I, İstanbul 1961.

Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. VI. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

İsmail Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*, Ankara 1994

———, "Timurlular", *Doğuştan Günümüze Büyük İslâm Tarihi*, IX (İstanbul 1988), s. 181-300.

Himmet Akin, *Aydinoğulları Tarihi Hakkında Bir Araştırma*, Ankara 1968.

Hayrunnisa Alan, *Osmanlı-Timurlu Münasebetleri*, Mimar Sinan Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 1992.

Âli, "Emir Süleyman Han Sikkeleri", *Tarih-i Osmanî Encümeni Mecmuası*, XIV/6 (İstanbul), s. 353-357.

Fehamettin Başar, "Fetret Devri", TDV İslâm Ansiklopedisi, XII, 480-482.

———, "Fetret Devrinde Osmanlı-Bizans Münasebetleri", Prof. Dr. Fikret İşıltan'a 80. Doğum Yılı Armağanı, 247-260.

Sadedin Baştürk, *Fetret Dönemi'nde Osmanlı Dönemi (siyasi-iktisadi-içtimai durum)*, Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, İstanbul 2000.

Mustafa Cezar vd., *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul 1957.

İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.

Hilmi Daragenli, "Türk Tarihinde Karanlık Bir Dönem Fetret Devri", *Hayat Tarih Mecmuası*, sayı: 10 (İstanbul 1975), s. 59-64.

G. T. Dennis, "1403 Tarihli Bizans-Türk Antlaşması", çev. Melek Delilbaşı, *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XXIX/1-4 (Ankara 1978), s. 157-161.

Feridun M. Emecen, *İlk Osmanlılar ve Batı Anadolu Beylikler Dünyası*, İstanbul 2001.

———, "Osmanlı Devleti'nin Kuruluşundan Fetret Dönemine", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek-S. Koca, Ankara 2002, s. 15-32.

Tayyib Gökbilgin, "Süleyman Çelebi", *İslâm Ansiklopedisi*, XI, 179-182.

Ayhan Gültaş, "Fetret Devri'ndeki Şehzâdeler Mücadelesini Anlatan İlk Manzum Vesika", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 72 (Ankara 1991), s. 99-111.

Halil İnalcık, "Osmanlı Devletinin Kuruluşu", *İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, I, çev. Hulusi Yavuz, İstanbul 1988, s. 271-281.

———, "Türkler (Osmanlılar: Başlangıçtan XVI. asrın sonuna kadar)", *İslâm Ansiklopedisi*, XII/2, 286-290.

———, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, I (Ankara 1999), s. 37-132.

———, *Osmanlı İmparatorluğu, Klâsik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2003.

———, "Bâyezîd I", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, V, 231-234.

Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1300-1600)", *Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1300-1600*, II, ed. Sina Akşin, İstanbul 1988, s. 17-31.

Robert Mantran, "Doğu Sorununun Başlangıçları", *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, ed. R. Mantran, çev. Server Tanilli, İstanbul 1992, s. 27-57.

Erdoğan Merçil, "Aydınöğulları", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, IV, 239-241.

ÇELEBİ MEHMED VE DÖNEMİ

♦ Soru 1: *Çelebi Mehmed, Orta Anadolu'da kimlerle mücadele etti?*

Çelebi Mehmed babasının sağlığında Haziran 1399'da Amasya, Tokat ve Sivas'ı içine alan bölgeye vali olarak gönderilmişti. Ankara mağlubiyetinden sonra, savaştan önce valilik yaptığı bölgeye gelen Çelebi Mehmed, Amasya ve Tokat civarındaki Türkmenler'le mücadele etti. Kara Devletşah, İnaloğlu, Gözleroğlu, Köpekoğlu, Mezid Bey, Kubadoğlu ve Taşanoğulları gibi Türkmen beyleri, Timur istilasından sonra bölgede kendi hâkimiyetlerini kurmaya çalıştılar. Fakat Çelebi Mehmed hepsini mağlup ederek, hükümrانlığını kabul ettirdi. Karşılığında da Türkmen beylerine, topraklarını mülk timar olarak verdi.

Orta Anadolu'da hakimiyeti sağladıktan sonra Çelebi Mehmed, diğer kardeşlerine nazaran en zayıf durumda

olmasına rağmen, zekâsı, mücadele azmi ve diplomatik kabiliyeti ile kardeşlerini alt ederek tahta tek başına çıkmaya muvaffak oldu.

♦ **Soru 2: Çelebi Mehmed, Anadolu beylikleri ile nasıl mücadele etti?**

Fetret Devri, Osmanlılar açısından kayıp bir dönemken, Anadolu beylikleri bu kargaşadan kazançlı çıkmıştı. Yıldırım tarafından ilhak edilmiş Aydın, Saruhan, Hamid, Germiyan ve Mentеше gibi beylikler Ankara Muharebesi'nden sonra istikdallerini tekrar kazandılar. Bağımsız durumda olan beylikler de Osmanlı topraklarını işgal etmeye başladılar. Fetret Devri mücadelelerinde işlerine gelen şehzâdeye destek vererek kargaşadan faydalanmaya çalıştılar.

Çelebi Mehmed tahta çıkınca Bizans, Sırbistan, Eflak ve Mora prenslikleri, Osmanlı hâkimiyetini ve vergi ödemeyi kabul ettiler. Sultan, Balkanlar'da durumunu sağlamlaştırdıncı Ankara Muharebesi'nden sonra canlanan Anadolu beyliklerini tekrar itaat altına almak için harekete geçti. Fetret Devri'nin önemli simalarından İzmir Beyi Cüneyd Bey, beyliğini tekrar canlandırmıştı. Çelebi Mehmed, 1414'te Cüneyd Bey'i mağlup edip, bütün Batı Anadolu'da Osmanlı hâkimiyetini yeniden tesis etti.

Osmanlı Sultanı, kardeşi Musa Çelebi'yle mücadelesi sırasında Bursa'yı kuşatıp, tahrip eden Karamanlılar'ı cezalandırmadan önce Karadeniz'in kuzeyindeki Candaroğulları'nın üzerine yürümek niyetindeydi. Fakat Candaroğulları Os-

manlı hâkimiyetini tanıyınca Çelebi Mehmed, Karaman seferine çıktı. Osmanlı hükümdan, seferden önce Karamanlılar'ın sırtlarını dayadıkları Memlük sultanına hediyeler gönderip, onların bu mücadeleye taraf olmasını önlemeye çalıştı.

Osmanlı kuvvetleri Mart 1415'te Konya'yı kuşatınca Karamanlılar barış istedi ve yapılan antlaşmayla İsparta ve civarı ile Saidili Osmanlı topraklarına katıldı. Çelebi Mehmed, 1417'de tekrar Karaman seferine çıkarak Kırşehir ve Niğde'yi ilhak etti.

♦ **Soru 3: Çelebi Mehmed, Rumeli'de ve Ege'de neler yaptı?**

Osmanlı Sultanı, Batı Anadolu seferi sırasında itaat etmeyen Kiklat adalarına Çalı Bey komutasında bir donanma gönderdi. Bunun üzerine harekete geçen Venedik donanması 29 Mayıs 1416'da Gelibolu'da Osmanlı donanmasını imha ve Çalı Bey'i şehid etti.

Çelebi Mehmed, Karaman ve İsfendiyar beyliklerini itaat altına aldıktan sonra, 1419'da Balkanlar'da Osmanlı hakimiyetini tehdit eden ve Macar Kralı Sigismund tarafından desteklenen Eflak Voyvodası Mircea üzerine sefere çıktı. Mircea, Osmanlı ordusuna karşı koyamayarak, teslim oldu. Eflak meselesi yüzünden Osmanlılar'la Macarlar karşı karşıya geldi. Osmanlılar Severin Kalesi'ni Macarlar'dan aldılar. Bunun üzerine bizzat sefere çıkan Macar Kralı Sigismund, Niş ile Niğbolu arasında Osmanlı kuvvetlerini mağlup etti.

♦ **Soru 4: Şeyh Bedreddin İsyanı nasıl bastırıldı?**

Musa Çelebi, Edirne'de idareyi ele geçirdiğinde dönemin önemli âlimlerinden Şeyh Bedreddin'i kazasker olarak tayin etmişti. Çelebi Mehmed kardeşini mağlup edince, Şeyh Bedreddin'i görevinden aldı ve ona maaş bağlayarak İznik'e sürdü. Şeyh Bedreddin, Börklüce Mustafa'yı Aydın ve civarına gönderdi. Börklüce Mustafa, bölgede geniş bir taraftar kitlesi toplayınca devlet için tehlike oluşturdu. Durumun farkına varan Şeyh Bedreddin, İznik'ten kaçıp Kastamonu'ya gitti. İsfendiyaroğulları'ndan destek bulamayınca Dobruca'ya geçti.

Osmanlı kuvvetleri harekete geçerek Karaburun'da bulunan Börklüce Mustafa ve Manisa civarında bulunan Torlak Kemal'i mağlup ettiler. Bâyezid Paşa komutasındaki Osmanlı birlikleri de Rumeli'de Şeyh Bedreddin'in çevresindeki adamları dağıtıp şeyhi ele geçirdiler. Sultan ulemadan bir meclis kurarak Şeyh Bedreddin hakkında karar vermelerini istedi. Ulema, Şeyh Bedreddin'in öldürülmesine karar verdi ve Bedreddin Simavi 18 Aralık 1416'da Serez'de asıldı.

♦ **Soru 5: Çelebi Mehmed kardeşi Şehzâde Mustafa'yı nasıl durdurdu?**

Fetret Devri görünüşte 1413'te sona ermişti. Timurlu hükümdan Şahruh, Yıldırım'ın, Ankara Muharebesi'nde esir düşen oğlu Mustafa Çelebi'yi serbest bırakınca taht mücadelesi yeniden başladı. Mustafa Çelebi, 1415 baş-

larında Trabzon'daydı. Rumeli'ye geçerek Mehmed Çelebi'ye karşı taht mücadelesine girdi. Niğbolu Sancakbeyliği yapan Aydınoğlu Cüneyd Bey de Mustafa Çelebi'ye destek verdi.

Mustafa Çelebi, 1416'da Selanik taraflarında Mehmed Çelebi ile yaptığı savaşı kaybedince Bizans'a sığındı ve Osmanlı tahtı için bir tehdit unsuru olarak kaldı. Çelebi Mehmed, ağabeyinin Bizans'ta tutulması karşılığında yıllık 300 bin akçe vermeyi kabul etti. Mustafa Çelebi, Çelebi Mehmed hayatta olduğu müddetçe Bizans tarafından Limni Adası'nda tutuldu.

Çelebi Mehmed, hükümdarlığının son yılını hasta geçirmişti. En büyük amacı oğlu Murad'ı tahta sağ salım geçirmekti. Bizans'ın elinde bulunan ağabeyi Mustafa, oğlu Şehzâde Murad için tehlikeli bir rakipti. Bu yüzden devlet adamları, Şehzâde Mustafa'nın Yıldırım'ın gerçek oğlu olmadığı, düzmece birisi olduğu dedikodusunu yaydılar. Bu haberlerle Mustafa Çelebi'nin taht üzerindeki meşruiyeti ortadan akdirmaya çalışıldı.

♦ **Soru 6: Çelebi Mehmed devrinde Timurlular'la ilişkiler nasıldı?**

Osmanlı Sultanı tam herşeyi yoluna koymuştu ki, Timurlu tehlikesi tekrar kapıyı çaldı. Timur'un oğlu Şahruh babasının ölümünden sonra tahta geçip ülkesinin doğusunda hâkimiyetini tesis ettikten sonra, batıya yöneldi. Timur'un Anadolu'da tesis ettiği statükoyu Mehmed Çelebi'nin bozmasına kızmıştı. Osmanlı Sultanı'na

yazdığı mektupta "Töre-i İlhani'ye aykırı olarak kardeşlerini niçin öldürttüğünü" sordu. Çelebi Mehmed, Şahruh'a verdiği cevapta nasihatlerini kabul ettiğini, ancak atalarının problemlerini tecrübeyle çözdüklerini, bir ülkede iki hükümdarın barınamayacağını, Osmanlı İmparatorluğu'nun bölünmesinin düşmanlarının işine yaradığı ve İslâm topraklarının Hristiyanlar'ın eline geçtiği, düşmanlarının daima fırsat kolladığını" söyledi.

Şahruh'un 1419'da batıya sefer hazırlıklarına başlaması Osmanlılar'ı telaşlandırdı. Karakoyunlularla ve Memlüklerle işbirliği yolları arandı. Şahruh, Azerbaycan'ı işgal ettikten sonra Çelebi Mehmed'e bir mektup göndererek, Karakoyunluları Osmanlı topraklarına kabul etmemesini istedi. Osmanlı Sultanı, Şahruh'a itaat etmekten başka bir yol bulamadı.

♦ **Soru 7: Çelebi Mehmed'in Osmanlı tarihindeki yeri nedir?**

Osmanlı tarih kitapları Çelebi Mehmed'i devletin bânî-i sânisî, yani ikinci kurucusu olarak gösterir. Gerçekten de yaptığı işler incelendiğinde bu sıfatı hak ettiği görülür.

Çelebi Mehmed, Ankara Savaşı'nın kaybedildiğini görünce maiyeti ile valilik yaptığı Amasya'ya kaçmıştı. Bu sırada on beş yaşında olan Çelebi Mehmed, diğer kardeşlerine nazaran asker ve devletin imkânları bakımından en zayıf durumdaydı. Ancak zekâsı, mücadele azmi ve diplomatik kabiliyeti ile tahta tek başına çıkmaya muvaffak oldu.

Çelebi Mehmed'in bulunduğu Amasya ve çevresi Danişmendli beyliğinin eski toprakları idi. Anadolu'nun fethi sırasında ilk gazi beyliğin kurulduğu bu bölgede gazâ ruhu hâlâ canlı idi ve dinamizm vardı. Bu durum Çelebi Mehmed'in fikri ve ruhi gelişimine oldukça tesir etti. Çelebi Mehmed'i iktidara taşıyan yolda en fazla yardımcı olan devlet adamları Bâyezid Paşa, Hacı İvaz Paşa, Bicaroglu Hamza Bey bu bölgenin insanlarıydılar.

Fetret Devri sırasında "Sultan" ünvanını alan tek şehzâde Çelebi Mehmed'dir. 1407'den önceki bir tarihte bu ünvanı almıştır. Bu onun ufkunun genişliğini gösteren bir durumdur.

Çelebi Mehmed ilk önce Amasya ve civarındaki Türkmenler'i itaat altına almak için uzun mücadelelere girmişti. Daha sonra yalnız fetret devrinde değil, tek başına Osmanlı tahtına geçtikten sonraki 8 yıllık hayatını da mücadele ile geçirdi. Öldüğünde vücudunda 30'a yakın yara izi olduğu söylenir.

♦ **Bibliyografya**

Tace'd-din İbrahim bin Hızır Ahmedî, *History of the Kings of the Ottoman Lineage and Their Holy Raids Against the Infidels*, by Kemal Silay, Harvard University 2004.

Anonim *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevârih*, I, İstanbul 1279.

Fatih Devri Kaynaklarından *Düsturnâme-i Enveri*, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2003.

Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihân-nümâ (Neşri Tarihi)*, I-II, yay. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen, Ankara 1987.

Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

İsmail Aka, *Mirza Şahruh ve Zamanı (1405-1447)*, Ankara 1994.

Mustafa Cezar vd., *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul 1958.

İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.

Bilal Dindar, "Bedreddin Simâvî", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, V, 331-334.

Feridun Emecen, "Cüneyd Bey", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, VIII, 122.

Zeynep Tanım Ertuğ, *XVI. Yüzyılda Osmanlı Devleti'nde Cülus ve Cenaze Terimleri*, Ankara 1999.

Halil İnalcık, "Mehmed I", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXVIII, 391-394.

———, *Osmanlı İmparatorluğu, Klasik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2003.

- , “Bâyezîd I”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, V, 231-234.
- , “Türkler/Osmanlılar”, *İslâm Ansiklopedisi*, XII/2, 293-294.
- , “Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış”, *Osmanlı*, I (Ankara 1999), s. 37-132.
- Nicolae Jorga, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, c.1, çev. Nilüfer Epçeli, İstanbul 2005.
- Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. Bilge Umar, İstanbul 1999.
- , *Bizans ve Venedik*, çev. Özden Ankan, İstanbul 2000.
- Georg Ostrogorsky, *Bizans Devleti Tarihi*, çev. Fikret İşıltan, Ankara 1986.
- Necdet Öztürk, “Fetret Devri ve Osmanlı Hâkimiyetinin Yeniden Tesisi”, *Türkler*, IX, Ankara 2002, s. 221-251.
- Donald Edgar Pitcher, *Osmanlı İmparatorluğu'nun Tarihsel Coğrafyası*, çev. Bahar Tırnakçı, İstanbul 1999.
- Bedi Şehsuvaroğlu, “Osmanlı Padişahların Akıbetleri ve Ölüm Sebepleri Hakkında Tıp Tarihi Bakımından Bir İnceleme”, *V. Türk Tarih Kongresi*, Ankara 1960, s. 392-411.
- Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, I, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Şerafettin Turan, *Türkiye-İtalya İlişkileri I, Selçuklular'dan Bizans'ın Sona Erişine*, Ankara 2000.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1988.

———, "Mehmed I", *İslâm Ansiklopedisi*, VII, 496-506.

Paul Wittek, "Ankara Bozgunundan İstanbul'un Zaptına", çev. Halil İnalcık, *Belleken*, sayı: 27 (İstanbul 1943), 557-589.

II. MURAD VE DÖNEMİ

♦ Soru 1: *Celebi Mehmed kendisinden sonrası için ne hazırlıklar yaptı?*

Son yıllarında büyük oğlunun tahta çıkışını temin etmek için devlet adamlarına, çok iyi davranan Çelebi Mehmed, Bizans'la da Mustafa Çelebi'yi bırakmaması için bir antlaşma yapmıştı. Çelebi Mehmed'in 4 oğlu vardı. Büyük oğlu Murad Amasya'da, yaşça daha küçük olan Mustafa Çelebi de Hamidili'nde, yani İsparta'da sancakbeyi idi. Diğer iki oğlu Yusuf ve Mahmud babalarının ölümünde çok küçüktüler. Çelebi Mehmed'in vasiyeti yerine büyük oğlu Murad'ın geçmesi, Mustafa Çelebi'nin Anadolu'yu idare etmesi ve en küçük iki oğlunun da hayatta kalabilmeleri için Bizans'a gönderilmesi idi. Bizans da Çelebi Mehmed'in kardeşi Mustafa Çelebi'yi serbest bırakmayacak ve şehzâdelerin masrafı için de Bizans'a belli miktarda bir para verilecekti.

♦ **Soru 2: Celebi Mahmad'ın ölümü nasıl saklandı?**

Çelebi Mehmed, 35 yaşındayken Haziran 1421'de Edirne'de vefat etti. Sultanın ölümünün açıklanması son derece tehlikeli bir duruma yol açabilirdi. Bizans'ın elinde bulunan Şehzâde Mustafa'nın durumu haber alıp, harekete geçmesinden korkuluyordu. Bu yüzden Çelebi Mehmed'in ölümü devlet adamlarının gayretleriyle 42 gün saklandı. Sultanın iç organları çıkarılarak, cesedi ilaçlandı. Durumdan şüphelenen askerleri ikna etmek için ölü padişaha elbise giydirilerek, az ışık alan bir köşeden askere gösterilmiş, askerin ileri gelenleri içeri girmek isteyince hekimbaşının hastanın yorulmaması yönündeki sahte uyarıları ile vaziyeti kurtarılmıştı.

♦ **Soru 3: II. Murad tahta nasıl çıktı?**

Şehzâde Murad'ın Bursa'ya doğru geldiğini haber alan devlet adamları, Anadolu'ya sefer okduğunu, padişahın hastalığından dolayı önceden yola çıkacağını söyleyerek, eski Osmanlı başkentine doğru yola çıktılar. Çelebi Mehmed, Bursa'da Yeşil Türbe'ye gömüldü.

II. Murad, 1421 Temmuz'unun sonunda Bursa'da tahta geçtiğinde 18 yaşında bir gençti. Devlet ileri gelenleri, yeni hükümdarın amcası Mustafa Çelebi yüzünden başkent Edirne'ye gidip cülûs merasimi yapmak yerine, zaman kaybetmeden, Bursa'da II. Murad'ı tahta çıkardılar.

Cülûstan kısa bir süre sonra gelen Bizans elçileri II. Murad'ın tahta çıkışını tebrik ettiler ve babasının vasi-

yeti gereği küçük kardeşlerinin kendilerine verilmesini istediler. Ancak onların bu talebini Veziriazam Bâyezid Paşa, "Müslüman evladının Müslüman olmayanlar nezdinde terbiyesi şeriata mugayirdir", diyerek reddetti. Gözlerine mil çekilerek kör edilen bu iki şehzâde 1429'da Bursa'da meydana gelen veba salgınında hayatlarını kaybetmiştir.

♦ **Soru 4: Çelebi Mehmed ölünce Anadolu'da neler oldu?**

Timur'un Anadolu'yu istilası ile karışan ve dağılmaya yüz tutan Osmanlı İmparatorluğu, Çelebi Mehmed'in gayretleri ile bir nebze kendisini toparlamıştı. Ancak onun 1421'deki ölümüyle Osmanlı ülkesi tekrar bir kargaşaya gömüldü ve bölünmenin eşiğine geldi. Hem Osmanlı tahtı için başka rakipler çıktı, hem de Karaman, Candar, Germiyan, Saruhan ve Menteşe gibi beylikler ayaklanarak Osmanlı topraklarını işgal ettiler. 1402'deki duruma geri dönmüştü.

II. Murad amcası ve kardeşiyle mücadelesini bitirdikten sonra Anadolu'daki beylikleri itaat altına aldı. Germiyanoglu Beyliği'ni ise son beyinin ölümü üzerine, savaşta gerek kalmadan ülkesine kattı.

♦ **Soru 5: Düzmece Mustafa Rumeli'ye nasıl hakim oldu?**

Bizans'da saltanat değişikliğinin ilk günlerindeki kargaşadan istifade ederek, II. Murad'dan bir menfaat ko-

parmaya çalıştı. Ancak bunda başarılı olamayınca II. Murad'ın amcası Mustafa Çelebi'yi, İzmiroğlu Cüneyd Bey ile birlikte Gelibolu'da karaya çıkardı.

Gelibolu'ya çıkan Mustafa Çelebi'ye geçtiği yerlerin halkı itaat etti. Kısa sürede Rumeli'deki halkın yanı sıra askerler de, onun padişahlığını tanıdılar. Rumeli'nin kısa sürede Mustafa Çelebi'ye iltihakının sebebi II. Murad'ın 18 yaşında olmasıydı. Mustafa Çelebi'nin, Rumeli'de hakimiyet kurduğu Bursa'da duyulunca Veziriazam Bâyezid Paşa ona karşı gönderildi. Ancak Edirne yakınlarında Sazlıdere denilen bataklık arazide iki taraf karşılaştığında, veziriazamın yanındaki kuvvetler Mustafa Çelebi'ye katıldılar. Bu hadise sonrasında Rumeli'nin önde gelen beyleri de gelerek onun etrafında toplandılar. Edirne ve Serez'de Mustafa Çelebi adına para bastırıldı.

♦ **Soru 6: Osmanlı İmparatorluğu'nun
ikiye ayrılması nasıl önlendi?**

Osmanlı İmparatorluğu Fetret Devri'ndeki gibi Anadolu ve Rumeli olmak üzere ikiye bölünmüştü. Rumeli'de durumunu sağlamlaştıran Mustafa Çelebi, Cüneyd Bey'in de teşvikleriyle Anadolu'ya geçerek, Bursa'ya doğru ilerledi. Ulubat suyu kenarlarında iki ordu karşılaştı. Mustafa Çelebi'nin kuvvetleri daha fazla olduğu için II. Murad'ın veziri Hacı İvaz Paşa harp hileleri ile karşı tarafın ordusunu dağıtmaya çalıştı. Rumeli'nin önde gelen akıncı beylerinden Mihaloğlu Mehmed Bey, gece yansı Mustafa Çelebi'nin yanında yer alan Rumeli beyleri ile görüşerek

onları II. Murad'ın yanına çekti. Hacı İvaz Paşa, Cüneyd Bey'i de kandırarak Mustafa Çelebi'den ayırdı. Yanındaki askerlerinin çoğu ayrılan Mustafa Çelebi, Gelibolu'ya geçtiyse de Cenevizlilerden gemi temin eden II. Murad'ın kuvvetleri onun peşini bırakmayarak, takip edip Tunca vadisinde Kızılcağaç Yenicesi'nde yakaladılar. Edirne'ye getirilen Yıldırım'ın talihsiz oğlu burada kale burçlarına asıldı. Ancak bazı kaynaklar onun Eflak'a kaçtığını, daha sonra Selanik'e geri dönerek 1430'a kadar mücadeleyle devam ettiğini belirtirler.

♦ **Soru 7: II. Murad döneminde saltanat mücadelesine giren başka şehzâdeler var mıdır?**

Mustafa Çelebi'den sonra başka şehzâdelerin faaliyetleri varsa da, onun kadar etkili olamadı. I. Murad'ın oğlu Savcı Bey'in oğlu Davud, Balkanlar'da haçlılarla beraber Osmanlılar'a karşı hareket etmiş, Bizans'ın himayesindeki Cafer ve İsmail isimli iki şehzâde de II. Murad'a karşı çeşitli faaliyetlerde bulundular. Ayrıca Bizans'ın elinde bulunan Şehzâde Orhan da İstanbul fethedilene kadar Osmanlı tahtı için bir tehlike olarak kaldı.

♦ **Soru 8: II. Murad'ın kardeşi niçin isyan etti?**

Mustafa Çelebi kargaşasının sona ermesiyle Osmanlı İmparatorluğu ikiye ayrılmanın eşiğinden dönmüştü. II. Murad bu hadiseyi ortaya çıkaran Bizans'tan intikam almak için harekete geçerek İstanbul'u kuşattı.

Şehrin muhasarası sürerken Bizanslılar, Osmanlılar'ın dikkatini başka yere çekmek için sultanın Hamidili sancakbeyi olan kardeşi Mustafa Çelebi'yi saltanat için teşvik ettiler. Karaman ve Germiyan beylerinin de desteklediği küçük Mustafa Çelebi, İznik'i ele geçirdi. Bu hadise üzerine muhasarayı kaldıran II. Murad, onun üzerine yürüdü ve şehzadenin lalası Şarabdar İlyas'ı Anadolu beylerbeyliğini vereceği vaadiyle kendi yanına çekerek Mustafa Çelebi'yi ele geçirip, öldürttü.

♦ **Soru 9: II. Murad tahtı niçin bıraktı?**

II. Murad savaşçı bir kişiliğe sahip olmamasına rağmen hükümdarlık dönemi devamlı savaşlarla geçmişti. 1434-1442 yılları arasındaki hükümdarlık döneminde şiddetli fetih siyaseti takip etmek isteyenler, Divân-ı Hümayûnda etkili olmuşlardı. 1440'a kadar Sırbistan ve Eflak hakimiyeti için Macaristan'la yapılan savaşlarda büyük başarılar kazanıldı. Ancak 1440'ta Belgrad kuşatmasındaki başarısızlıktan sonra, arka arkaya mağlubiyetler alındı. Haçlı kuvvetleri Hunyadi idaresinde kazandıkları başarılarla Edirne'yi tehdit edecek duruma geldiler. II. Murad istila ordusunu Balkan geçitlerinde 24 Kasım 1443'teki Zlatica Savaşı'yla zorla durdurabildi. Durumun kötüye gittiğini gören padişah, bu tarihten itibaren barış siyasetine geri döndü.

Bu tarihlerde büyük oğlu Alaeddin'in ölümü II. Murad'ı bunalıma soktu. Kapıkulları ile Türk beyleri arasında devlet makamlarına ve siyasetine hakim olma mücadelesi

de hükümdan yıpratmıştı. İçkiye düşkünlüğü yüzünden halk arasındaki eleştiriler çoğalıyordu. Ömrünün son yıllarını savaştan uzak geçirmek ve hayattaki tek oğlu Mehmed'in hükümdarlığını garantiye almak için Karaman Beyliği ile Balkanlar'daki devletlere bazı toprak tavizleri vererek tahtı 12 yaşındaki oğluna bıraktı. Kendisi de Manisa'ya çekildi.

♦ **Soru 10: Fatih Varna Savaşı'na babasını çağırdı mı?**

12 yaşında bir çocuğun tahta geçmesi haçlıları cesaretlendirdi. Haçlılar barış antlaşmasını bozup, Osmanlı ülkesine doğru yürüyüşe geçtiler. Osmanlılar ile haçlılar arasındaki Segedin Antlaşması'nın bozulmasına Kardinal Çezarini ile Bizans sebep olmuştur. Kardinal Çezarini, Macar Kralı'nı "Papanın onayı alınmadan Müslümanlar'la yapılan hiçbir antlaşmanın muteber sayılamayacağını ve onlara karşı edilen yemine bağlı kalınamayacağını" söyleyerek antlaşmayı bozmaya ikna etmişti.

Haçlıların antlaşmayı bozup, Edirne'ye doğru harekete geçmeleri, Osmanlı İmparatorluğu'nu bir buhrana soktu. Tahtta 12 yaşında bir çocuğun bulunması haçlılara cesaret verirken, Osmanlı devlet adamlarını da kara kara düşündürüyordu. Bu sırada II. Mehmed'in babasını, "Hükümdarsan gel ordunun başına geç, yok eğer ben hükümdarsam emrediyorum gelip ordunun başına geç" dediği anlatılır. Ancak bu bilgiye dönemin kaynaklarında rastlanılmadığı gibi, Fatih'in babasını çağırma niyetinde

olmadığı, hatta tam tersine lalalarının tesiriyle savaşa kendisinin gitmek istediği dönemin tarihlerinde belirtilir. Onun bu niyetini gerçekleştirmesine Veziriazam Çandarlı Halil Paşa engel olmuş, adam gönderip II. Murad'ı çağırarak ordunun başına geçirmiştir. II. Murad geldikten sonra dahi II. Mehmed babasının Edirne'de kalması, kendisinin ise düşmana karşı gitmesi yönünde ısrar ettiyse de, bu fikri kabul görmemiştir.

♦ **Soru 11: Varna Savaşı nasıl cereyan etti?**

Macar, Leh, Papalık, Venedik ve Balkanlar'daki çeşitli milletlerden oluşan haçlı ordusu Türkler'e karşı kazandığı başarılarla şöhret bulan Jan Hunyadi'nin komutasında ilerlerken, donanmaları da Çanakkale Boğazı'nı kontrol ediyordu. Çandarlı ve diğer devlet ileri gelenlerinin çağrısıyla harekete geçerek, yanındaki Anadolu askerleriyle İstanbul Boğazı'na gelen II. Murad, asker başına bir düka altını vererek Ceneviz gemileriyle Rumeli'ye geçti. Edirne'ye yaklaştığında halk ve devlet adamları tarafından sevinçle karşılandı. Şehre girmeyen II. Murad ordunun komutanlığını üzerine aldı ve oğlu II. Mehmed ile Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'yı, Edirne'nin muhafazası için bırakıp, Tuna'yı geçtikten sonra Varna'ya doğru ilerleyen haçlıları karşılamak üzere hareket etti.

İki ordu bir burun üzerine kurulmuş Varna şehrinin önlerinde karşılaştılar. Sultan Murad'ın bulunduğu yerin önündeki hendeğin kenarına bir mızrak dikilmiş ve ucuna

da haçlıların bozduğu Segedin Antlaşması asılmıştı. Osmanlı tarihinin en önemli savaşlarından biri olan Varna Savaşı, 10 Kasım 1444'te meydana geldi. Hunyadi'nin şiddetli saldırılarıyla sarsılan Osmanlı ordusunda panik havası yayılmak üzere iken, çekilmesini tavsiye edenlere uymayan II. Murad, kuvvetlerini topladı. Hunyadi Yanoş savaşın gidişatına göre elindeki kuvvetleri kullanmak istediğinden, Macar ordusunu ihtiyata almıştı. Ancak Osmanlı ordusunun dağılma emareleri göstermesi üzerine zaferin şerefini tamamen Hunyadi'ye bırakmak istemeyen Macar Kralı Ladislas (Wladislas) yerini bırakarak, savaşa katıldı. Bu sırada Osmanlı ordusu merkeze saldıran düşmanı içeri çekmek için yanlara doğru açıldı. Araya giren düşman askerleri şiddetli saldırılarla yok ediliyordu. Bu sırada tedbirsizce Osmanlı ordusunun içlerine giren Macar Kralı, Koca Hızır isimli bir yeniçeri tarafından öldürüldü. Kralın kesik başı bir mızrağın ucuna geçirilerek haçlıların bozduğu Segedin Antlaşması'nın asılı olduğu mızrağın yanına dikildi. Kralın ölümü ile maneviyatı bozulan haçlıların çok az bir kısmı kaçarak canlarını kurtarabilmişlerdir.

♦ **Soru 11: Varna Savaşı'nın tesirleri ne oldu?**

Varna Savaşı, tarihin en büyük imha muharebelerinden biridir. Bu savaştan önceki iki yılda Macarlar karşısında alınan yenilgiler durdurulmuş ve buhran sona erdirilmiştir. Bu savaş aslında İstanbul'un kaderinin belirlendiği bir muharebeydi.

Halil İnalçık, II. Murad'ın Varna Savaşı'nda kazandığı büyük başarının II. Mehmed'in hükümdarlığını iyice gölgeledi ve tahttaki durumunu zora soktuğunu söyler. II. Mehmed'in lalaları onu Varna Savaşı'ndan daha büyük bir başarıya yönlendirdiler. Bu da İstanbul'un fethi idi.

♦ **Soru 13: II. Mehmed tahttan nasıl indirildi?**

II. Murad, Varna Savaşı'nı kazandıktan sonra Manisa'ya çekilmişti. Ancak Veziriazam Çandarlı Halil Paşa, II. Murad'ın tekrar tahta çıkmasını arzulamaktaydı. II. Mehmed'i destekleyen Şehabeddin, Saruca ve Zağanos paşalarla anlaşamıyordu. Çandarlı'nın barışçı siyasetine karşılık, diğer vezirler II. Mehmed'i fetihlere, özellikle de İstanbul'un fethine teşvik ediyorlardı.

1446'da Edirne'de, Osmanlı tarihinin ilk yenici ayaklanması gerçekleşti. İsyanın görünüşteki sebebi paranın değerinin düşürülmesiydi. Bu durumdan rahatsız olan asker ayaklanarak Rumeli Beylerbeyisi Şehabeddin Paşa'nın evine saldırıp, ardından da şehrin doğusundaki bir tepeye çekildi. İsyan yenicilerinin maaşlarına yarım (buçuk) akçe zam yapılarak bastırıldı. Ancak asker tahtta II. Murad'ı görmek istiyordu. Aslında bu isyan Çandarlı Halil Paşa'nın tertipleriyle genç padişahı tahttan uzaklaştırmak için çıkarılmıştı. Padişahın yakınlarından olan Şehabeddin Paşa'nın evi hedef alınmış ve II. Mehmed'in hükümdarlığı tehlikeye düşmüştü. İktidar boşluğu meydana geldiği

için Çandarlı'nın gizlice haber gönderdiği II. Murad, Edirne'ye gelerek tahta geçti.

♦ **Soru 14: II. Murad'ın ikinci hükümdarlık dönemi nasıl geçti?**

II. Murad tahta geçtikten sonra 6 yıl devam eden bu yeni hükümdarlık döneminde, II. Kosova Savaşı'nda (1448) başlanan bir kez daha mağlup ederek, Balkanlar'dan gelebilecek tehlikeyi tamamen ortadan kaldırdı.

Lalalarıyla birlikte Manisa'ya gönderilen II. Mehmed bu durumu kabullenemedi ve padişah gibi davranmaya devam etti. Ayrıca kendisinin tahttan inmesine sebep olan Çandarlı Halil Paşa'nın bu hareketini unutmadı. İstanbul'un fethinden hemen sonra onu öldürterek intikamını aldı.

♦ **Soru 15: II. Murad kaç defa tahta geçti?**

Bazı kitaplar Varna Savaşı'nda II. Murad'ı tahta geçmiş ve savaş sona erdiğinde de tahtı tekrar oğluna bırakmış olarak gösterirler. II. Murad'ın 1446'da meydana gelen ayaklanmadan sonra tekrar hükümdar olması da göz önüne alınırsa üç defa tahta geçmiş gibi gözüktür. Aynı durum II. Mehmed için de geçerlidir. O da bazı tarih kitaplarında üç defa tahta çıkmış olarak zikredilir. Ancak Varna Savaşı'nda II. Murad tekrar tahta geçmemiş, sadece ordunun komutanlığını üstlenmiş, savaşın ardından da Manisa'ya geri dönmüştür. Varna Savaşı'ndan sonra İslâm ülkelerine gönderilen fetihnâmeler II. Meh-

med adına yazılmış, cevaplar da ona hitaben gelmiştir. Bu açıkça II. Murad'ın Varna Savaşı sırasında tahta tekrar geçmediğini gösterir. Bu durumda II. Murad'ın iki defa tahta geçtiği ortaya çıkmaktadır. II. Murad'ın 3 Şubat 1451'deki ölümü üzerine 18 Şubat'ta tahta geçen II. Mehmed de üçüncü defa değil, ikinci kez hükümdar olmuştur.

♦ **Soru 16: Büyük oğlu Alaeddin Ali Çelebi nasıl öldü?**

II. Murad'ın büyük oğlu Alaeddin Ali esrarengiz bir biçimde ölmüştür. Devrin kaynakları bu konuda fazla bir ayrıntı vermezler. Bizanslı tarihçi Halkondil şehzâdenin, Orhan Gazi'nin oğlu Alaeddin Paşa gibi bir av sırasında attan düşerek öldüğünü belirtir. Ancak bazı Osmanlı tarih kitaplarında Alaeddin'in, Dayı Karaca Bey tarafından öldürüldüğüne dair bilgilere rastlanır. Sebebi konusunda bir bilgi yoktur. Amasyalı Hüseyin Hüsameddin, şehzadeyi tahta çıkmasını istemeyen devşirmelerin iki oğlu ile birlikte öldürttüğünü ileri sürerse de, bunu destekleyecek bir delil göstermez.

Büyük oğlunun ölümü II. Murad'ı büyük bir üzüntü içerisine sokmuştur. Şehzadenin ölümünden bir kaç yıl sonra yazılan padişahın vasiyetnamesinde, öldüğünde Bursa'da görmülü oğlunun kabrinin yanına konulmasının yer alması, oğlunun acısını unutmadığını gösterir.

♦ **Soru 17: II. Murad devrindeki kültürel faaliyetler nelerdir?**

II. Murad devri kültürel bakımdan oldukça önemlidir. Timur istilasından sonra Anadolu'da aşiret kültürü tekrar canlanmıştı. Osmanlılar, Timur'un halefleri karşısında meşruiyetlerini sağlamak ve Türkmen çevrelerinde nüfuz kazanmak için daha önce pek ön plana çıkarmadıkları Oğuzlar'ın Kayı koluna mensubiyetlerini, II. Murad devrinde iyice vurguladılar. Paralara ve toplara Kayı boyunun damgası vuruldu.

Bu dönemde Arapça ve Farsça'dan, Türkçe'ye yapılan tercümeler Osmanlı-Türk kültürünün gelişmesi bakımından oldukça önemlidir. II. Murad zamanında Türkçe ön plana çıktı ve edebi bir dil olarak gelişti. Yazıcızâde Ali'nin, İbn Bibi'den çevirdiği ve ilaveler yaptığı *Selçuknâme* isimli eserde Oğuz boyu ve Kayılar öne çıkarılır. Osmanlı tarihinin ilk dönemlerine ait ana kaynaklardan tarihî takvimler de II. Murad'ın zamanında hazırlanmıştır. Yazıcızâde Mehmed'in yazdığı *Muhammediye* ve *Envârü'l-âşikin* ile Eşrefoğlu Rumî'nin *Müzekki'n-nüfus* isimli eseri, gerek o dönemde, gerekse daha sonraları halk arasında büyük rağbet görmüş, özellikle *Muhammediye* asırlarca köy odalarında okunmuştur.

II. Murad devrinde Türkistan'dan, Arabistan'dan ve Kırım'dan birçok ilim adamının Osmanlı ülkesine gelmesiyle ilim hayatı canlılık kazandı. Bu devirde tasavvufi hareketler de oldukça canlıdır. Osmanlı din ve kültür hayatının önemli şahsiyetleri Hacı Bayram Veli, Emir Sultan ve

Eşrefoğlu Rumi, onun döneminde yaşadılar. Mevleviyye, Zeyniyye ve Bayramiyye bu dönemin önemli tarikatlarıdır. Özellikle Hacı Bayram'ın müritlerine II. Murad'ın vergi muafiyeti vermesi, bu tarikatın yayılıp-genişlemesini sağladı. Bayramiyye Anadolu'da doğup büyüyen bir Türk mutasavvıfı tarafından kurulan ilk Türk tarikatıdır. Tasavvuf sahasındaki önemli eserlerden, *Leme'ât*, *Faslü'l-hitâb*, *Tezkiretü'l-Euliya*, *Gülşen-i Râz*, *Mesnevi*'nin tercümeleri yapılmıştır.

II. Murad devrinde yazılan dini eserlerin önemli bir kısmı fıkıh kitaplarıdır. Hanefi fıkıhı çerçevesinde daha önce yazılmış Arapça kitaplara yine Arapça şerh ve haşiyeler yapılmıştır. Hadis ve tefsir alanında yazılan eserler fıkıh kitaplarına göre daha azdır.

Nihat Azamat'ın II. Murad devrindeki kültür hayatı üzerine yaptığı araştırma, bu dönemde dinî, edebî, ahlakî, tıbbî eserler, siyasetnâmeler, menakıbnâmeler, musiki, sözlük ve ansiklopedi gibi çok yaygın bir sahada telif ve tercüme eserlerin verildiğini ortaya çıkarmıştır. Bu eserlerin önemli bir kısmı II. Murad'ın emir ve teşvikleriyle yazılmış olup, çoğu tercümedir.

♦ **Soru 18: II. Murad devrindeki imar faaliyetleri nelerdir?**

Bu dönemde yaptırılan Edirne Üç Şerefeli Cami (Yeni Cami) klasik Osmanlı mimarisindeki ilk büyük cami tipidir. Bursa'da yaptırdığı Muradiye Cami ve külliyesi de bu şehrin en önemli eserlerinden biri olmuş, daha son-

raki tarihlerde vefat eden birçok hanedan mensubu buraya gömülmüştür. 392 metre uzunluğunda olan ve 174 gözden oluşan Ergene Köprüsü (Uzun Köprü) doğu-batı arasındaki ulaşımında önemli bir yer tuttuğu gibi, köprü-nün çevresinde bir kasaba da meydana gelmiştir.

♦ **Soru 19: II. Murad'ın Osmanlı tarihindeki yeri nedir?**

II. Murad, Timur istilasından sonra başlayan kar-ğaşa döneminin ortadan kaldırılmasında önemli rol oy-namıştır. Tahta geçtiğinde Timur'un ölümüne rağmen oğlu Şahruh'un idaresindeki Timurlu İmparatorluğu hâlâ kuvvetini koruyor ve Osmanlılar için önemli bir tehlike arz ediyordu. II. Murad, Anadolu'daki temkinli hare-ketleriyle bu tehlikeyi Osmanlı İmparatorluğu'nun üze-rine çekmedi. Varna ve II. Kosova savaşlarında kazan-dığı başarılar, Balkanlar'daki haçlı ilerleyişine son verdi ve İstanbul'un fethi için gerekli zemini sağladı. Anadolu beyliklerinin hakimiyetlerini korumak için yaptıkları son çırpınışlar da II. Murad tarafından bertaraf edilmiş, bö-yüce Fatih devrinde Anadolu'da fazla bir muhalefet kal-mamıştır. Onun devri Fatih Sultan Mehmed'in büyük fetihlerle oluşturduğu imparatorluğa bir hazırlık dönemi olmuştur.

II. Murad yaptırdığı eserlerden dolayı "Ebu'l-hayrât" ünvanıyla anılmıştır. Çeşitli tarih kitapları onun devrini refah dönemi olarak zikrederler. 30 yıllık hükümdarlık döneminde Osmanlı para birimi olan akçe değerini ko-

rumuş, devletin gelirleri 2.5 milyon altına yükselmiştir. Oğlu Fatih'in hükümdarlık döneminde 5 defa paranın değeri düşürülerek hazinenin gelirleri artırılmış, ancak bu durum asker ve halk arasında hoşnutsuzluk yaratmıştı. Bu yüzden Fatih'in ölümünden sonra tahta çıkan oğlu Bâyezid'e babasını değil, dedesi II. Murad'ı örnek alması tavsiye edilmiştir.

II. Murad kültürel faaliyetlere önem veren, sanat, edebiyat ve musikiyi takdir eden, tasavvufi ve mistik hayata düşkün bir hükümdardı. Devrin kaynakları içkiye ve eğlenceye aşırı düşkün olduğunu zikrederler. Onun döneminde Türkçe ve Oğuz/Türk kimliği ön plana çıkmıştır. Halil İnalcık, daha sonraki dönemlerde hükümdarlık yapsa zayıf bir sultan sayılacağını, ancak o devirdeki dinamik Osmanlı toplumu ve sürekli fütuhât isteyen askerlerin sürüklemesiyle kazandığı zaferlerle en büyük Osmanlı hükümdarları arasında yer aldığını belirtir.

♦ **Bibliyografya**

Ahmedî, *İskendernâme*, İnceleme-Tıpkı basım, haz. İ. Ünver, Ankara 1983.

Anonim *Tevârih-i Âl-i Osman*, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Anonim *Osmanlı Kroniği (1299-1512)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2000.

Fatih Devri Kaynaklarından Düsturnâme-i Enverî, Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466), haz. Necdet Öztürk, İstanbul 2003.

- Gazavât-ı Sultan Murad b. Mehemed Han, neşr. Halil İnalçık-Mevlüt Oğuz, Ankara 1978.
- Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr*, I/1, haz. İ. Haklı Çuhadar vd., Kayseri 1997.
- Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.
- Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevârih*, I, İstanbul 1279.
- Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihân-nümâ (Neşrî Tarihi)*, II, yay. Faik Reşit Unat-Mehmet Altay Köymen, Ankara 1987.
- Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*, haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995.
- Oruç Beğ Tarihi, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1972.
- Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.
- Sarıca Kemal, *Selatîn-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.
- Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989.
- Yazıcıoğlu Mehmed, *Muhammediye*, haz. Âmil Çelebioğlu, İstanbul 1975.
- Osman Turan, *İstanbul'un Fethinden Önce Yazılmış Tarihî Takvimler*, Ankara 1984.
- Bertrandon de la Broquiere'in Denizaşırı Seyahati, ed. Ch. Schefer, çev. İlhan Arda, İstanbul 2000.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Nihat Azamat, *II. Murad Devri Kültür Hayatı*, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 1996.

Mustafa Cezar vd., *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, I, İstanbul 1957.

Âmil Çelebioğlu, *Türk Edebiyatı'nda Mesnevi (XV. yy.'a kadar)*, İstanbul 1999.

İsmail Hani Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.

Feridun Emecen, "Kuruluş'tan Küçük Kaynarca'ya", *Osmanlı Devleti ve Medeniyeti Tarihi*, I, ed. Ekmeleddin İhsanoğlu, İstanbul 1994.

Zeynep Tanrı Ertuğ, *Osmanlı Devleti'nde Cülûs ve Cenaze Törenleri*, Ankara 1999.

Adnan Erzi, "II. Murad'ın Varna Muharebesi Hakkında Fetihnâmesi", *Belleten*, sayı: 14 (Ankara 1950), s. 595-647.

Caroline Finkel, "XV ve XVII. Yüzyıllarda Büyük Meydan Muharebelerinde Uygulanan Strateji ve Taktikler", *XV ve XVI. Asrı Türk Asrı Yapan Değerler*, İstanbul 1997, s. 155-184

M. Tayyib Gökbilgin, "Varna", *İslâm Ansiklopedisi*, XIII, 209-214.

Halil İnalcık, "Murad II", *İslâm Ansiklopedisi*, VIII, 598-615.

—, "Osmanlı Tarihine Toplu Bir Bakış", *Osmanlı*, I, Ankara 1999, s. 69-70.

- , *Fatih Devri Üzerine Tedkikler ve Vesikalar*, Ankara 1954.
- , “Arnavutluk’ta Osmanlı Hakimiyetinin Yerleşmesi ve İskender Bey İsyanının Menşei”, *Fatih ve İstanbul*, 1/2 (İstanbul 1953), s. 153-191.
- Fevzi Kurtoğlu, “İlk Kırım Hanlarının Mektupları”, *Belleten*, sayı: 1/3-4 (Ankara 1937), s. 641-655.
- C. W. C. Omon, *Ok, Balta ve Mancınık: Ortaçağda Savaş Sanatı 378-1515*, çev. İsmail Yavuz Alogon, İstanbul 2002.
- Abdülkadir Özcan, “Buçuktepe Vak’ası”, *TDV İslâm Ansiklopedisi*, VI, 343-344.
- Kevork Pamukciyan, “II. Murat Devrine Ait Bir Hikaye”, *Tarih ve Edebiyat Mecmuası*, sayı: 5 (Mayıs 1979), s. 43-44.
- Necati Salim (Tacan), *Türk Ordusunun Eski Seferleri’nden Bir İmnhâ Muharebesi, Varna 1444*, Ankara 1931.
- , *İkinci Kosova Meydan Muharebesi (1448)*, İstanbul 1932.
- Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, 1, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982.
- Ramazan Şeşen, “Onbeşinci Yüzyılda Türkçeye Yapılan Tercümeler”, *Mimar Sinan Üniversitesi Fen/Edebiyat Fakültesi Dergisi*, sayı: 1 (İstanbul 1991), s. 213-233.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Zafer Taşlıkoğlu, "II. Murad'ın İstanbul Muharebesi Hakkında Bir Eser", *Tarih Dergisi*, sayı: (İstanbul), s. 209-226.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1988.

TARİHTE İSTANBUL KUŞATMALARI VE İSTANBUL'UN FETHİ

♦ Soru 1: *İstanbul, Müslümanlar'dan önce kaç defa kuşatıldı?*

İstanbul kuruluşundan itibaren onlarca kuşatma geçirdi. Milattan önce 340'da Makedonya Kralı Filip kuşattı, ancak alamadı. Milattan önce 194'te ise Roma İmparatoru Septim Sever'in kuşatmasına dayanamayarak, teslim oldu. Böylece İstanbul Roma İmparatorluğu'nun bir parçası olmuştu. Daha sonra 616'da İran hükümdarı Keyhüsrev, 626'da ise İranlılar, Avar Türkleri ile birlikte şehri kuşattılsa da hüsrana uğradılar.

♦ Soru 2: *Müslümanlar İstanbul'u kaç defa kuşattılar.*

İslamiyet ortaya çıkışından kısa bir süre sonra hızla yayılmış ve Müslüman Arap orduları İstanbul kapılarına

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

dayanmıştı. Müslümanlar'ın ilk İstanbul kuşatması Emevi halifesi Muaviye zamanında, 665'te oldu. Kuşatmadan bir netice alınamadı ancak iki yıl sonra 667'de tekrar kuşatıldı. Ebu Eyyüb el-Ensari, yani Eyüp Sultan bu sefere katılarak, kuşatma sırasında vefat etmişti. Şiddetli bir salgın hastalık yüzünden kuşatma yarım kaldı. Ancak Muaviye vazgeçmemişti. 672'de üçüncü defa İstanbul kuşatıldı, fakat bundan da bir netice alınamadı.

İstanbul'un Müslümanlar tarafından dördüncü defa kuşatılması 712'de, Emevi halifesi Birinci Velid zamanındaydı. 722'deki beşinci kuşatma da ise Galata fethedildi ve Arap Cami inşa edildi. 782'deki altıncı kuşatma Abbasiler tarafından yapıldı ve şehrin haraca bağlanması ile neticelendi. Bir netice alınamayan yedinci kuşatma ise 854'te Abbasi halifesi Mütevekkil zamanında oldu. 869'da dört ay süren sekizinci kuşatmada da sonuç aynıydı. Araplar'ın dokuzuncu ve son kuşatması 970'de oldu ve sadece İstanbul'un haraca bağlanması sağlanabildi.

♦ Soru 3: *İstanbul, Osmanlılar'dan önce kimler tarafından alınmıştı?*

İstanbul, Müslüman Araplar tarafından ardı ardına kuşatılırken, zaman zaman başka milletlerin saldırılarına da uğramıştı. 864'te Ruslar, İstanbul'a saldırdılar, ancak mağlup olarak geri döndüler. Ruslar daha sonra 936'da denizden kuşatmaya teşebbüs ettilerse de gemileri Rum ateşi ile yakıldı. 959'da ise İstanbul surlarının karşısında Macarlar vardı. Ancak onlar da bir sonuç alamadılar.

1203'te ise Latinlerden oluşan haçlı ordusu İstanbul'a saldırdı. 1203 Haziran'ında İstanbul önlerine gelen Haçlılar, Kadıköy ve Üsküdar'ı kısa sürede zapt ettiler. Ardından Beşiktaş'ta karaya çıkıp, Galata ve civarını ele geçirdiler. Haliç'te bulunan zinciri kıran Haçlı donanması, bu bölgeden şehre saldırdı. Bizanslılar'ın direnmesi üzerine Haçlılar, yangınlar çıkarak şehri harap ettiler. Bir süre ara verilen kuşatma Bizans'ta, Haçlılara karşı direnme taraftan olan Morsufi Dukas'ın tahta geçmesi üzerine 9 Nisan 1204'te tekrar başladı. 12 Nisan'da Fener bölgesinden İstanbul'a giren Latinler, şehri işgal ederek yağmaladılar. Bu defa İstanbul direnememişti. İstanbul'u işgal eden Latinler, 1261'e kadar şehri ellerinde tuttular. 1261'de, İznik Rum İmparatoru Mihail Paleologos, İstanbul'u Latinler'den geri aldı.

1302'de Venedik donanması İstanbul surlarının önündeydi. Ancak ne onların, ne de 1348'de Cenevizlilerin hücumlarından bir netice çıkmadı. Cenevizliler, 1437'de ikinci defa şanslarını denedilerse de yine muvaffak olamadılar.

♦ **Soru 4: Fatih'ten önce Osmanlılar'ın İstanbul kuşatmaları nasıl gerçekleşti?**

Bizans, 1372'den itibaren Osmanlılar'a haraç ödemeye başlamıştı. Şehrin doğrudan Osmanlı hakimiyeti altına sokulma teşebbüsü ise Yıldırım Bâyezid zamanında oldu. Bursa'da rehin olarak tutulurken babasının ölümü

üzerine kaçarak Bizans tahtına çıkan Manuel Paleologos, Yıldırım'ın İstanbul'da bir Türk mahallesi, cami ve mahkeme kurulması isteğini reddedince şehir uzun süren bir ablukaya alındı. 1391'de başlayan abluka 1396 yılına kadar devam etti. Avrupa'dan bir haçlı ordusunun Bizans'ın yardımına gelmesi üzerine meydana gelen Niğbolu Muharebesi'nde Osmanlılar, büyük bir zafer kazandılar. Bunun üzerine Bizans, Osmanlılar'ın bütün isteklerini kabul etmek zorunda kaldı.

İleriki yıllarda tekrar kuşatılan İstanbul, Osmanlılar'ın eline geçmek üzere iken Anadolu'ya girerek Yıldırım'ın üzerine yürüten Timur şehri kurtardı. Bir müddet rahat nefes alan İstanbul, fetret devrinde, 1412'de Musa Çelebi tarafından kuşatıldı. Ancak Bizans'ın onun karşısına Çelebi Mehmed'i çıkarması yüzünden kuşatma kaldındı.

İstanbul'un fetihten önceki son kuşatması II. Murad tarafından 1422'de oldu. Ancak bir netice alınamadı. Bu dönemlerde topun yeterince gelişmemesi, İstanbul kuşatmaları sırasında devamlı olarak bir dış veya iç tehdidin meydana gelmesi şehrin Fatih'ten önce Osmanlılar'ın eline geçmesini engellemiştir.

♦ **Soru 5: II. Mehmed niçin tahta geçer geçmez İstanbul'un fethi için hazırlıklara başladı?**

Bu sorunun cevabı II. Mehmed'in ilk hükümdarlık döneminde, II. Murad, 1444'te devamlı mücadele ile geçen yılların yıpratması ve oğlu Alaeddin'in ölümünün

verdiği üzüntü yüzünden tahttan ayrılarak yerine hayat-taki tek oğlu Şehzâde Mehmed'i geçirdi. Tahttan ayrılmadan önce gerek Karamanlılar'a, gerekse haçlılara bazı tavizler vererek banı sağlamıştı. Ancak tahta geçen II. Mehmed'in henüz 12 yaşında olması büyük bir buhrana sebep oldu. Halil İnalçık, 1444-1446 yılları arasındaki bu buhranlı yılları II. Mehmed'in hayat ve faaliyetlerinin yönünü çizdiğini belirtir.

Fatih'in ilk hükümdarlık döneminde Veziriazam Çandarlı Halil Paşa ile kul asıllı vezirleri arasında büyük bir çekişme meydana geldi. Bu sırada Avrupa'daki Osmanlı topraklarına çeşitli taarruzlar başlamış ve haçlı ordusu Tuna'yı aşmıştı. II. Mehmed'in istememesine rağmen, Çandarlı'nın baskısıyla gönderilen Kasabzâde Mehmed Bey'in ısrarlarıyla, II. Murad, Bursa'dan gelerek ordunun başına geçti. II. Murad idaresindeki Osmanlı ordusu Varna'da haçlı kuvvetlerini büyük bir mağlubiyete uğrattı. Çandarlı Halil Paşa'nın ısrarlarına rağmen, II. Murad oğlunun istikbali için tehlikeli olacağını düşündüğünden tekrar hükümdar olmadı, oğlunu tahtta bırakarak Manisa'ya gitti.

Varna'da babasının kazandığı büyük zafer, II. Mehmed'in hükümdarlığını gölgelemişti. Çandarlı, Manisa Sarayı'nı devletin en yüksek yeri olarak görüyordu. Genç padişahın kazanacağı Varna'dan daha büyük bir zafer hükümdarlığı üzerindeki gölgeyi kaldırabilirdi. Bu başarı da İstanbul'un fethi idi. II. Mehmed, Zağanos Paşa'nın etkisi ile İstanbul'un fethini otoritesini kurabileceği tek ha-

dise olarak görmeye başladı. Ancak Balkanların tekrar kanışması ve Çandarlı'nın desteği ile çıkan yeniçeri ayaklanması sonucunda babasının tekrar tahta çıkmasıyla, II. Mehmed bu teşebbüsünü bir süre için ertelenmek zorunda kaldı.

II. Mehmed'in babasının 1451'de ölümü üzerine ikinci kez tahta geçişi rahat olmadı. Birinci hükümdarlığında başarısız olan II. Mehmed, 1451'de tahta çıktığında herkeste birinci hükümdarlık dönemine ait hatıralar canlanmıştı. Tahta çıktığı sırada ayaklanan yeniçeriler Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'nın nüfuzu ile zorla sakinleştirilebildiler. Babasının Varna'dan sonra kazandığı II. Kosova Savaşı ve Balkanlar'daki diğer başarıları, batıdan gelebilecek tehlikenin önüne önemli ölçüde set çekmişti. Ancak, II. Mehmed'in ilk hükümdarlığındaki başarısızlığı, hâlâ padişahlığını tehlikeye düşüren bir gölge idi ve bunu ortadan kaldırmak için yıllardır aklında olan İstanbul'un fethini gerçekleştirmesi gerekiyordu.

İkinci saltanatının başlarında gerek Anadolu'daki beylikler, gerekse Balkan devletleri ve Bizans, harekete geçerek Osmanlı İmparatorluğu'ndan tavizler koparmaya çalıştılar. II. Mehmed, Sırp'lar'a bazı tavizler vererek babası zamanındaki barış antlaşmasını yeniledi. Venedik ve Bizans'la da antlaşmalar imzalandı. Bizans'a bazı topraklar ve İstanbul'da bulunan Orhan Çelebi için 300 bin akçe verilmesi taahhüt edilmişti. Ancak Bizans'ın istekleri bitmedi, daha sonra taleplerine yenilerini ekledi.

Fakat bu ters tepti ve sultan 300 bin akçeyi vermekten de vazgeçti

Osmanlı topraklarına giren Karamanlılar'ın üzerine yürüten genç padişah, onlara Alanya'yı bırakarak antlaşma yaptı. Dönüşünde isyan eden yenicherileri şiddetli bir şekilde cezalandırdı ve ağaları Kurtçu Doğan'ı azletti. II. Mehmed bu kargaşa ortamı ve yenicherilerin üzerindeki nüfuzu yüzünden Çandarlı Halil Paşa'yı görevinden uzaklaştıramamış, ancak onun çevresini dağıtarak kendi adamlarını Divân-ı Hümayûn'a almıştır.

♦ **Soru 6: *İstanbul'un fethinde Bizans'a hangi gerekçeyle savaş ilân edildi?***

İstanbul'un fethi Türk tarihinin en büyük olaylarından birisidir. Bu konuda çok laf edilmiş, ancak az araştırma yapılmıştır. Bu yüzden birçok ilginç hadise fazla bilinmez. Fetih sırasındaki en ilginç hadise Osmanlılar'la Bizans'ın arasının bir koyun alışverişi yüzünden bozulması ve bu olayın savaş sebebi olmasıdır. İstanbul'un fethinde tetiği ateşleyen hadise budur. İstanbul'un fethi için birçok sebep gösterilir. Ancak bu olaydan fazla bahsedilmez.

II. Mehmed, tahta çıkarken karşılaştığı kargaşa ortamından çıkmasının tek yolunun İstanbul'un fethi olduğunu bildiği için, Karaman seferinden döner dönmez Anadolu Hisarı'nın karşısına bir kale yapılmasını emretti. Bu durum karşısında Bizans, inşaat durdurulursa Şehzâde Orhan için istediği paradan vazgeçeceğini bildirdi. Ancak II. Mehmed, babası II. Murad'ın 1444'teki Varna Savaşı'na

giderken boğazdan geçişine Bizanslılar'ın engel olduğunu, bu yüzden de babasının Rumeli tarafında bir kale yaptırmaya ahdettiğini söyledi. Bizans İmparatoru Konstantin bu kalenin yapılmasına mani olmak için Türkler'e karşı savaşılmasını önerdiyse de, destekleyen olmadı.

Rumeli Hisan'nın inşaatı hızla ilerliyordu. Üç burçlu olarak inşa edilen kalenin burçları Saruca, Çandarlı Halil ve Zağanos Paşalar tarafından, duvarlar ve diğer yerler ise bizzat padişah tarafından yaptırılıyordu. Binlerce insan inşaatta çalıştı. Boğazda bulunan eski bina harabeleri hisarın inşasında kullanıldı. Bu gelişmeye rağmen Bizans'la savaş durumuna girilmemişti. Ancak inşaat sırasında Bizanslı köylüler ve çobanlarla Osmanlı askerleri arasında zaman zaman çatışmalar meydana geliyordu. İmparator Konstantin çaresiz bir şekilde engel olamayacağı bu faaliyeti seyrettiği gibi, Osmanlı askerlerine yiyecek de gönderiyordu. Osmanlı askerleri İstanbul'u gezebilirken, Bizanslılar da Osmanlı ordugâhında dolaşıyorlardı.

İmparator, Osmanlı padişahından Rumlar'ın ekili tarlalarını korumaları için asker göndermesini bile istemişti. Bunu üzerine bir miktar asker gönderilmişti. Ancak bunların asıl amacı Osmanlı askerlerinin atları Bizanslılar'ın çayırlarına girdiğinde, Rumlar'ın Türk atlarını kovalamalarına engel olmaktı.

1452 yılının yazına gelindiğinde Boğazkesen, yani Rumeli Hisan tamamlanmıştı. Edirne'ye hareket eden padişah, askerlere de izin vermişti. Aylardır çalışmaktan yorulmuş olan Osmanlı askerleri çevrede dolaşıyorlardı.

1452 yılının Ağustos ayında bir grup Osmanlı askeri Beşiktaş ile Kâğıthâne arasındaki Kanlıkavak denilen yerde rastladıkları Bizanslı çobanlardan koyun almak istediler. Ancak çobanlar koyunlarını satmadılar. Karşılıklı laf atılmasıyla başlayana sürtüşme, kılıç ve bıçakların çekilmesi ile büyük bir çatışmaya dönüştü. İki taraftan da yaralananlar oldu. Birkaç koyun da parçalandı. Olay yerine gelen diğer Osmanlı askerleri kavgayı durdurdular. Ancak çatışma haberi İstanbul'a kadar ulaşmıştı. Süvari ve piyade olarak olay yerine gelen Bizanslılar, Türkler'e saldırdılar. Bir kısmını şehid edip, bir kısmını da esir aldılar.

Bu çatışma üzerine Bizans İmparatoru Konstantin şehrin kapılarını kapattırdı. İstanbul'da durumdan habersiz gezmekte olan Türkler'i de hapse attırdı. Bir müddet sonra esirleri serbest bıraktıysa da iş işten geçmişti. Bu çatışma Bizans'ın sonunu hazırlayan hadise oldu. Osmanlı tarihçileri bu olayla ilgili olarak Bizanslılar'ın çobanlara yardım etmek isterlerken Osmanlı padişahına ihanet ettiklerini yazarlar.

Hapisteki Türkler'i serbest bırakan İmparator, Fatih'e de bir elçi göndererek özür diledi. Ancak elçiye yüz vermeyen Fatih, bu hadisenin aradaki dostluğu bozduğunu ve Bizanslılar'ın ya İstanbul'u teslim etmelerini, ya da savaşa hazır olmalarını söyledi. Böylece Osmanlılar Bizans'a resmen harp ilân ettiler. Çobanların esirgedikleri birkaç koyun Bizans'ın sonunun başlangıcıydı.

İbn Kemal'in "Tevârih-i Âl-i Osman" isimli eserinin yedinci cildi ile Tursun Bey'in "Tarih-i Ebu'l-Feth" adlı

kitabında bu şekilde anlatılan hadise, Bizanslı Dukas'ın tarihinde de biraz değişik biçimde yer alır:

“Rumeli Hisarı inşa edilirken Osmanlı ordusuna katılmak üzere II. Mehmed'in eniştesi olan İsfendiya-roğlu da İstanbul önlerine geldi. Silivri civarlarında askerlerinin atlarının ekili tarlalara girmesi üzerine köylülerle aralarında münakaşa başladı. Atlara müdahale eden Bizanslı, bir seyyis tarafından dövüldü. Bunun üzerine köylünün akrabaları Türkler'e saldırdılar. İki taraf arasındaki çatışmada birçok insan öldü. Daha sonra padişahın huzuruna çıkılıp durum anlatılınca, II. Mehmed köylülerin cezalandırılmasını emretti. Bizanslılar bu hadise üzerine şehrin kapılarını kapatıp, İstanbul'daki Türkler'i hapse attılar. Sonradan özür dileyerek, esirleri serbest bırakırlarsa da iş işten geçmişti. Fatih, Bizans'a savaş ilân etti”.

♦ **Soru 7: İstanbul kuşatması nasıl cereyan etti?**

6 Nisan 1453'te Osmanlı ordusu Bizans surlarının önündeydi. 6 Nisan gecesinden başlanarak surlar top ateşi ile dövülmeye başlandı. Surlarda yıkılan yerler, müdafiler tarafından hemen dolduruluyordu.

Osmanlı donanması da bu sırada Haliç'e girmeye çalıştı, ancak muvaffak olamadı. 18 Nisan'da ilk büyük saldırı gerçekleştirildiyse de, dört saat süren hücumda bir netice alınamadı. 20 Nisan'da Papa'nın gönderdiği üç Ceneviz gemisi ile yapılan deniz muharebesi

kaybedildi ve gemiler Haliç'e girdi. Bu mağlubiyet Osmanlı ordusunda büyük bir moral bozukluğuna sebep oldu. Askerler arasında firarlar görülmeye başlandı. Osmanlı'nın buna cevabı, çok önceden düşünülmüş bir hamleyle oldu. Ormanlık alanda inşa edilen Osmanlı gemileri karadan hareket ettirilerek Haliç'e indirildi. Bu başarı üzerine Bizans'ın morali bozuldu, Osmanlı ordusunun cesareti arttı.

7 ve 12 Mayıs tarihlerinde iki büyük saldırı gerçekleştirildiyse de, bir netice alınamadı. Bunun üzerine Osmanlı topraklarının çoğu Topkapı-Edirnekapı arasına kaydırıldı ve bu bölgeye yüklenilmeye başlandı.

♦ **Soru 8: Son hücum kararı nasıl verildi?**

Kuşatmanın uzaması, Avrupa'dan gelebilecek yardım yüzünden Osmanlı ordusunu zor duruma sokmuştu. Bu sırada Venedik donanması Ege'ye gelmişti. 25 Mayıs'ta Bizans'a son kez teslim ol çağrısı yapıldı. Bizanslılar'dan şehri teslim etmek isteyenler oldu. Ancak İtalyanlar buna şiddetle karşı çıktılar. Bu sırada Macarlar'ın, yardıma geldiği haberleri Osmanlı ordusunun moralini bozmuştu. Tehlike büyüktü. Veziriazam Çandarlı Halil Paşa, baştan beri savunduğu kuşatmayı kaldırma fikrinde ısrar etti. Ancak Zağanos Paşa, Şehabeddin Paşa, Turahan Bey ve Akşemseddin saldırıya devam edilmesi gerektiğini söylediler. Büyük bir saldırıya geçilmesi için karar alındı. Askere şehir alındığında üç gün yağma izni verildiği duyurusu yapıldı.

♦ **Soru 9: Son hücum nasıl yapıldı?**

Kuşatma esnasında Osmanlı ordusu zaman zaman çok zor durumlara düşmüştü. Çandarlı Halil Paşa, devamlı olarak kuşatmayı kaldırıp, Bizans'ı vergiye bağlama fikrini ileri sürüyordu. Ancak genç padişah o zamana kadar hiçbir İslâm hükümdarının alamadığı bu şehri almaya kararlıydı ve sonuna kadar ısrar etti. 28 Mayıs 1453'te bütün orduya İstanbul'a yapılacak son saldırı için hazırlanmaları emri verildi.

On binlerce asker Bizans'a son darbeyi vurmak üzere harekete geçti. Surların önündeki hendekler dolduruluyor, toprak ateşe hazırlanıyor, kılıçlar temizleniyordu. O sırada hava değişmiş ve yağmur başlamıştı. Ancak yağın yağmur Bizans'ın sonunun habercisiydi. Türk askerleri yağmura aldınış etmeden hazırlıklarına devam ettiler. Surların üzerinde endişe dolu gözlerle onları izleyen Bizanslılar'ın yapacak bir şeyleri yoktu.

29 Mayıs sabahı gün ağarmadan genç padişahın emriyle savaş naraları atarak saldırıya geçen askerlerin sesleriyle son hücum başladı. Hiç durmadan çalan mehter askeri coşturuyordu. Bizanslılar bu seslere karşılık vermek için şehirdeki bütün kiliselerin çanlarını çalmaya başladılar. Bir tarafta mehter, diğer tarafta çanlar çalıyordu. İstanbul halkı meleklerin ve azizlerin koruyuculuğuna kendilerini teslim etmişlerdi. Ayasofya'ya doluşan halk eski bir kehanetin gerçekleşmesini bekliyordu. Düşman buraya geldiğinde karşısında melekleri bulacak, onlar da kılıçlarını çekerek kâfirleri cehenneme göndereceklerdi.

Osmanlı askerleri şehre dur-durak bilmeden saldırıyorlardı. Fatih ilk olarak azapları ve ordusundaki Hristiyanlar'ı surlara saldırttı. İşin en garibi Avrupalı Hristiyanlar'dan Bizans'a birkaç yüz kişilik yardım gelmişken, Osmanlı ordusunda Alman'dan Macar'a, Hırvat'tan Sırp'a kadar binlerce Hristiyan vardı. Hatta ganimet almak umuduyla şehre saldıran bu Hristiyanlar'ın içerisinde Rum kökenli olanlar bile bulunuyordu. Osmanlı ordusunun en seçkin birlikleri surlara saldıran askerlerin arkasında düşmanın yorulmasını ve sıranın kendilerine gelmesini bekliyorlardı. Saatler süren çatışmaların ardından II. Mehmed son darbeyi vurmak üzere yeniçenileri savaşa soktu.

Binlerce askerini arka arkaya şehid veren Osmanlı ordusu karşısında Bizans'ın dayanma direnci kalmamıştı. Şehre her taraftan saldırılıyordu. Ancak asıl savaş Topkapı-Edirnekapi arasındaki surlarda oluyordu. Fatih, şehrin en zayıf kısmı olduğunu anladığı Topkapı-Edirnekapi arasındaki surları günlerce süren top ateşiyle tahrip ettirmişti. Bu yüzden asıl hücum bu bölgeden yapılmaktaydı. Bir gülle parçası şehrin en büyük savunucularından olan Cenevizli Giustiniani'yi yaraladı. Adamlarının komutanlarını alarak Haliç'teki gemilerine gitmeleri, Bizanslılar'ın son direncini de kırdı. Bu sırada Topkapı civarındaki surlara çıkan Türk askerlerini gören Bizanslılar haykırarak şehrin iç kısımlarına doğru kaçmaya başladılar. Topkapı surlarında ardı ardına Türk bayrakları dalgalandırmaya başladı. İstanbul bir anda "Şehir düştü, şehir düştü" sesleriyle çalkalanmaya başladı. Surlarda dalgalandıran Bizans kartalı ve

Aziz Markos'un aslanı bulunan bayrakların yerini Türk sancakları almıştı. Şehrin savunması çökmüştü. Binlerce Türk askeri içeriye girmeye başladı. Bizanslılar evlerine, ailelerinin yanına giderken, bir kısım ahali ile yabancılar Haliç'teki gemilere kaçıyorlardı. Öğlen olduğunda şehir tamamen Türkler'in eline geçmişti. Şehir zorla alındığı için askerin yağma hakkı vardı. İstanbul üç gün yağmalanacaktı. Ancak Fatih yağmayı erken bitirterek şehrin daha fazla harap olmasını önledi.

♦ **Soru 10: Bizans imparatorunun başına ne geldi?**

Durumun tehlikeli bir hal aldığı görülen Bizans İmparatoru bir kısım adamlarıyla kaçarken, yolda ganimet arayan Osmanlı askerlerine rastladı. Sayıca az olan Osmanlı askerleri şehid olurken, yaralı durumda bulunan bir tanesi üzerine saldıran imparatoru öldürdü. Son imparator kim vurduya gitmişti. Fatih'in arattığı cesedi, daha sonra ölümler arasında bulundu. Kafası olmayan vücut Bizans kartalı işlemeli çoraplar ve zırhlarından tanınmıştı. İmparatorun cesedi Bizanslılar'a verildi. Ancak onun gerçek imparator olup-olmadığı şüpheliydi. Vefa semtindeki isimsiz bir mezarın son Bizans İmparatoru Konstantin'e ait olduğu söylendi, durdu.

♦ **Soru 11: Fatih, İstanbul'a nasıl girdi?**

Şehir tam olarak Osmanlılar'ın eline geçince artık Fatih ünvanını kazanan II. Mehmed şehre yeniçerileri

ve vezirleriyle birlikte girdi. Kafile şehrin sokaklarından geçerek, Ayasofya'ya geldi. Burada atından inen genç hükümdar, yerden aldığı bir avuç toprağı kavuğunun üzerine serpti. Bu hareketi ile Allah'a sığındığını belirtiyordu. Ayasofya'ya girdi. Bir müddet sessizce bekledi. Belki de bu zafer için şükrediyordu. Bu sırada bir askerin kilisenin mermerlerini sökmeye çalıştığını gördü. Askere kızarak bunların ganimet olmadığını söyledi. Bu yapılar padişahındı.

Kilisenin içerisinde korku ile bekleyen Bizanslılar'ın emniyet içerisinde evlerine götürülmelerini söyledi. Daha sonra kilisenin camiye dönüştürülmesini emretti. Ulemadan birisi ezan okudu. Fatih, namaz kıldıktan sonra bu zaferi için dua edip, Ayasofya'dan ayrıldı. Eski İmparatorun sarayına gitti. Sarayın harap salonlarını dolaşırken, yanındakiler padişahın şu mısraları söylediğini duydular: "İmparatorun sarayında örümcek perdedârlık ediyor, Efrasiyab'ın kulelerinde baykuş nevbet vuruyor".

♦ **Soru 12: İstanbul'un fethinde gemiler karadan yürütüldü mü?**

İstanbul'un fethinin en renkli sahneleri gemilerin karadan yürütülerek Haliç'e getirilmesidir. 20 Nisan'daki deniz savaşında mağlubiyete uğrayan Osmanlılar, 22 Nisan gecesi 70 civarında gemiyi Tophane veya Beşiktaş'tan alarak Kasımpaşa'ya indirmişlerdi. Ancak bu hadise her ne kadar çok panıtlı görünüyorsa da, acaba gerçek

bu mudur? Gemiler gerçekten karadan yürütülerek mi Haliç'e indirilmiştir?

İstanbul'un fethini anlatan kaynaklar, bu hadiseyi ayrıntılarıyla zikretmezler. Özellikle Türk tarihçilerinde gemilerin karadan yürütülmesi ile ilgili fazla bir bilgi yoktur. Bu meseleyi zaman zaman çeşitli araştırmacılar sorgulayarak, hadisenin anlatıldığı gibi olamayacağını belirtmişlerdir.

Gemilerin bir gecede karadan yürütülerek Haliç'e indirilmesi mümkün değildir. Bu işin gerçekleştirilmesi için önceden günlerce hazırlık yapılması gerekir. Gemilerin geçirileceği güzergahın tespiti, arazinin düzeltilmesi, yoldaki engelleyici unsurların ortadan kaldırılması, gemileri çekme işleminde kullanılacak vasıtaların hazırlanması birkaç günden çok daha fazla zamanda gerçekleşebilecek işlerdir. Ayrıca gemilerin karaya çıkarıldığı yer olarak bahsedilen Tophane veya Beşiktaş da bu iş için uygun yerler değildir. Çünkü buraları Bizanslılar tarafından rahatlıkla görülebilecek yerlerdir. Rumeli Hisarı'nın bulunduğu yerden karaya çıkıldığını ileri sürenler de vardır. Ancak burasının olması durumunda, gemilerin karadan çekilerek götürüleceği mesafenin uzunluğuna dikkat edilirse, bu işin o günün şartlarında gerçekleştirilme ihtimalinin oldukça zor olduğu açıkça görülür.

Gemilerin karadan yürütülmesi hakkında teferruatlı bilgi veren Dukas, kuşatma esnasında Midilli'dedir. Bir

diğer yazar Kritovulos ise Gökçeada'dır. Dolayısıyla onlar, gördüklerini değil, duyduklarını aktarmışlardır. Şehirde bulunan Barbaro ve Francis'in ise kuşatma altındayken dışarda meydana gelen ve askeri bir sır olan bir mesele hakkında tam olarak sağlıklı bilgi vermeleri beklenemez. Bu yazarlar, Haliç'te gördükleri donanmanın nasıl gelmiş olabileceği üzerine kafa yormuş ve sonunda Beşiktaş'ta bulunan Osmanlı donanmasının buradan alınıp, karadan çekilerek indirildiği neticesine varmış olmalıdırlar.

İstanbul'un fethinde bulunmuş olan Aşıkpaşazâde bu konudan hiç bahsetmezken, Tursun Bey ise gemilerin Galata ardından çekildiğini ifade eder, ancak teferruat vermez. Bu konudan bahseden Neşri Tarihi ve Anonim *Tevârih-i Al-i Osmanlar* gibi bazı Türk kaynakları ise denizdeki gemilerin çekildiğinden bahsetmeyip, sadece gemilerin korudan Haliç'e indirildiğini belirtirler. Acaba bunlar koruluk arazide yapılan gemilerin buradan çekilerek indirilmesini mi kastetmektedirler?

İstanbul'un fethi sırasında Osmanlı ordusunda asker olarak görev yapan Konstantin Mihailoviç, bu konuya farklı bir görüş getirir'. Mihailoviç, Rumeli Hisarı'nın inşaatının ardından, denizden 4 İtalyan mili içerideki korulukta 30 beylik geminin yapıldığını, daha sonra da bunların dağlık araziden çekilerek Haliç'e indirildiğini belirtir.

* *Bir Yenîçerinin Hatıratı*, çev. ve yay. haz. Kemal Beydilli, İstanbul 2003, s. 57.

Ayrıca İstanbul'un fethinden bir-iki yüzyıl sonra eserlerini yazan Mehmed bin Mehmed, Evliya Çelebi, Münecimbaşı gibi bazı yazarlar da, gemilerin Okmeydanı'nda inşa edilip, karadan çekilerek denize indirildiğini söylerler. Bu görüş karadan gemilerin çekilerek, götürülmesi hadisesine göre daha tutarlı gözükmektedir. Bu konuya gelen itirazlardan birisi karada gemi inşa edilemeyeceğidir. Ancak geminin karaya çekilmesinin de kolay olmadığına ve Osmanlı donanmasındaki gemilerin çok büyük olmadığına da dikkat edilmelidir

Bu konudaki bir diğer mesele de Osmanlı donanmasındaki gemilerin büyüklüğü ve sayısı ile ilgilidir. Haliç'e indirilen gemilerin sayısı hakkında kaynaklarda bir tutarlılık yoktur. Türk ve yabancı tarihçiler 30 ile 70 arasında değişen sayılarda geminin Haliç'e indirildiğini belirtirler. Burada üzerinde durulması gereken bir nokta da şudur. Gerek Haliç'e indirilen, gerekse Osmanlı donanmasındaki diğer gemilerin çok büyük olmadığıdır. Kaynaklar İstanbul kuşatmasına, Osmanlı donanmasının 145 ile 300 arasında değişen sayıda gemiyle katıldığını belirtirler. Bu kadar çok sayıdaki gemi 20 Nisan'da Yenikapı önlerinde meydana gelen deniz savaşında 3 Ceneviz 1 Bizans gemisini durdurmayı başaramamış ve bunlar Haliç'e girmişlerdi. İstanbul düştüğünde de Haliç'te bulunan Bizans ve Latinlere ait gemilerin çoğu şehirden kaçmaya muvaffak olmuştu. Bu iki hadise dikkatli incelenirse Osmanlı donanmasının gücü daha iyi anlaşılır. Nitekim Alman tarihçi Kissling, Osmanlı donanmasının asıl gücüne II. Bâyezid

devrinde ulaştığını, Fatih devrinde donanmanın ağırlıklı olarak asker ve iaşe naklini sağladığını söyler.

♦ **Soru 13: İstanbul'a ilk giren
Ulubatlı Hasan mıdır?**

İstanbul surlarına ilk bayrağı dikenin Ulubatlı Hasan olduğu kabul edilir ve onun surlara tırmanışı, bayrağı dikilişi tarih kitaplarında bir destan havasında anlatılır. Bu hadisenin kaynağı İstanbul'un fethi sırasında, bizzat orada bulunan Bizanslı tarihçi Francis'tir. Francis bu sahneyi şu şekilde anlatır; "... İşte o sıralarda Hasan adlı bir yeniçeri (memleketi Ulubat olup, koca bir vücudā sahipti), sol eli ile başının üstüne kalkanı tutup, sağ eli ile kılıcını çekti ve bizimkilerin şaşkınlık içinde geri çekildikleri o bölgede surun tepesine doğru atıldı. Onunla aynı cesareti göstermek isteyen otuz kadar diğeri de kendisini takip etti. Bizimkilerden hâlâ surlarda kalanlar ise, üzerlerine kayaları yuvarlıyorlardı ve onlardan on sekizini aşağı yuvarladılar. Ne var ki, Hasan kendisine özgü şiddeti ile surun üstüne çıkmayı ve bizimkileri kaçırmayı başardı. Bu başarı ile birlikte diğerleri de onu takip ederek surlara tırmanma fırsatını buldular. Bizimkiler, sayılarının pek az olması nedeni ile sura tırmananlara mani olamadılar; düşmanın sayısı fazla idi; buna rağmen yukarıya çıkanlara saldırdılar ve onlardan birçoğunu öldürdüler. Bu savaş sırasında bir taş Hasan'a isabet etti ve onu yere yıktı. Kendisini yere

yıkılmış görünce, bizimkiler de üstüne her taraftan taş fırlatmaya başladılar. O ise dizleri üstüne kalkmış kendini savunmaya çalışıyordu; ancak almış olduğu pek çok yaradan sağ kolu işlemez oldu ve oklarla kaplandı. Pek çok kişi daha öldü...”.

Ancak bu bilgi Francis'in eserinin orijinalinde yoktur. Sahte Francis olarak anılan ve daha sonraki tarihlerde Francis'in eserine geniş ilaveler yapan Melissinos'un yazdığı kitapta yer almaktadır.

Francis, İstanbul'un fethi sırasında hadiseleri canlı olarak yaşamış ve şehir Osmanlılar'ın eline geçince kaçmayı başarmıştı. Daha sonra 1477'de, 1401-1477 yılları arasındaki hadiseleri anlatan bir kitap kaleme aldı. Daha sonra bu eser 1573-1575 yılları arasında Monemvasia metropoliti Makarios Melissinos tarafından ilaveler yapılarak yeniden yazıldı. Melissinos, Francis'in eserine iki misli daha ilave yapmıştır. Melissinos'un yazdığı bu kitap sahte (Pseudo) Francis olarak bilinir. Gerçek Francis'in 1966'daki yayınında İstanbul'un fethi ile ilgili kısım 2 sayfa iken, sahte Francis'te ise 80 sayfadır. Melissinos, İstanbul'un fethine çok geniş ilaveler yapmıştır. Bunlardan birisi de İstanbul surlarına ilk çıkanın yeniçeri Ulubatlı (Lupadionlu) Hasan olduğudur. Ulubatlı Hasan'la ilgili yukarıda bahsettiğimiz bilgiyi bir tarafa bırakan, ismi dahi Francis'in eserinin orijinalinde yoktur. Melissinos ta-

* Şehir Düştü, çev. Kriton Dinçmen, İstanbul 1992, s. 95-96.

rafından sonradan ilave edilmiştir. Ancak bu bilginin nereden alındığı hususu karanlık bir noktadır. Muhtemelen Melissinos eseri renklendirmek için böyle bir ilave yapmış olabilir.

Ulubatlı Hasan'la ilgili bu bilgi başka hiçbir yerde yoktur. Gerek Türk kaynaklarında, gerekse İstanbul'un fet-hinde bulunmuş yabancı tarihçilerin eserlerinde Ulubatlı Hasan'dan bahsedilmez. Melissinos, Francis'in eserine ilave yaparken şimdi elimizde olmayan bazı kaynakları kullanmıştır. Eğer böyle bir kaynaktan bu bilgiyi almamışsa, Ulubatlı Hasan diye bir tarihî şahsiyet hiç mevcut olmamış olabilir. Belki de Melissinos, tarafından tarih kitabını renklendirmek için böyle bir bilgi ilave edilmiştir.

-
- * Francis'in kitabının orijinali V. Grecu tarafından Georgios Sphrantzes, *Ta Kath' Eauton 1401-1477* adı ile 1966 yılında Bükreş'te Romence çevirisi ile birlikte basılmıştır. Francis'in eseri 73 sayfa tutmaktadır. Melissinos tarafından yazılan sahte (Pseudo) Sfrances de yine Grecu'nun yukarıda adını verdiğimiz eserine ilave olarak *In anexa Pseudo-Phrantzes: Macaril Meliseni, Chronicon 1258-1481* adı ile kitabın 149-591. sayfaları arasında Romence tercümesi ile birlikte yayınlanmıştır. Melissinos'un yazdıkları 220 sayfa tutmaktadır. Yani 73 sayfalık gerçek Sfrances, sahtede 220 sayfaya çıkmıştır. Bu 220 sayfa içinde 73 sayfa bazı tahrifatlarla uğramış olsa da yer alır. Ancak kalan yaklaşık 150 sayfada gerçek Francis de hiç yer almayan konular, ya da yer alan konuların aşırı detaylandırılarak anlatımı vardır. Gerçek Francis bilim alanında *Chronikon Minus* olarak, sahtesi ise *Chronikon Majus* olarak bilinir.

Zaten şehirde kuşatma altında bulunan birisinin, o kar-
gaşa esnasında surlara çıkan ilk kişiyi sağlıklı bir biçimde
zikretmesi de pek mümkün değildir. Bunlardan dolayı
Ulubatlı Hasan diye bir tarihî şahsiyetin olabileceği ka-
naatinde değiliz.

Türk ve batılı yazarların eserlerinde İstanbul'a ilk gi-
ren kişi ile ilgili farklı rivayetler vardır. Bihişti şehre ilk
giren kişinin babası Kanşdıran Süleyman Bey olduğunu
belirtir. Iorga tarafından yayınlanmış bir Romen kayna-
ğında ise İstanbul surlarına ilk çıkanların korkunç görü-
nüşlü beş Türk olduğu ve dev cüsseli Mustafa Bey'in em-
rindeki askerlerle içeriye girdiği anlatılmaktadır.

♦ **Soru 14: İstanbul hangi gün fethedildi?**

Geçtiğimiz yıl İstanbul'un fethinin 550. yıldönümüydü,
ancak 500. yıldönümündeki yoğun yayın faaliyeti tek-
rarlanamadı. Yukanda zikrettiğimiz konularda görüldüğü
gibi bu büyük askeri başarının üzeri birçok konuda sis-
perdesi ile kapalı kalmaya birçok hadise yanlış bilinmeye
devam etti. Bunun en büyük sebebi Türk tarihçilerinin fe-
tihle ilgili çok az bilgi vermeleri. İstanbul'un fethi ile ilgili
bildiğimiz teferruatların önemli bir kısmını Rum ve batılı
tarihçilerin eserlerinden öğreniyoruz. İstanbul'un kuşat-
ması ve fethi ile ilgili Türk tarihçilerin Fatih'in bu büyük
zaferini en küçük ayrıntıları ile yazmaları beklenirdi. An-
cak bu eserlerde çok az bilgi bulunduğu gibi, bazı hadi-
selerde karıştırılmış veya yanlış anlatılmıştır. Bunun en il-
ginç örneği İstanbul'un hangi gün fethedildiğidir.

Osmanlı ordusu 53 günlük bir kuşatmanın ardından, 29 Mayıs 1453'te İstanbul'u fetheder. Ancak bu fetih tarihi genellikle Türk tarihçilerde yoktur. İstanbul'un fethi ile ilgili bilgi veren o dönemde veya daha sonra yazılmış Osmanlı tarihlerine baktığımızda değişik tarihlerle karşılaşırız. Kimileri 13 Mart, 31 Mart, 1 Nisan gibi daha önceki tarihleri verirlerken, kimileri ise 28 Haziran, 6 Temmuz gibi 1, 1.5 ay sonrasının tarihini verirler.

Tursun Bey: 28 Cemaziyelahir 857 (6 Temmuz 1453)

İdris-i Bittisi: 28 Cemaziyelahir 857 (6 Temmuz 1453)

Oruç Bey: 21 Rebiülevvel 857 (1 Nisan 1453)

Gelibolulu Mustafa Âlî: 21 Rebiülevvel 857 (1 Nisan 1453)

Neşri Tarihi: 20 Cemaziyelahir 857 (28 Haziran 1453)

Enveri: 20 Cemaziyelahir 857 (28 Haziran 1453)

Hoca Sadeddin: 20 Cemaziyelahir 857 (28 Haziran 1453)

Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânlar (Giese neşri): 20 Rebiülevvel 857 (31 Mart 1453)

Lütfi Paşa: 20 Rebiülevvel 857 (31 Mart 1453) tarihini verirler.

Müneccimbaşı Ahmed Dede: 21 Cemaziyelahir 857, bir başka rivayete göre ise 2 Rebiülevvel 857 (29 Haziran veya 13 Mart 1453) tarihini verir.

İşin en ilginç kuşatmaya katılan iki Türk tarihçiden Aşıkpaşazâde'nin gün ve ay vermemesi ve diğeri olan

Tursun Bey'in ise 28 Cemaziyelahir 857 (6 Temmuz 1453) tarihini zikretmesidir.

Türk tarihçilerinden İbn Kemal ve Tacizâde Cafer Çelebi 20 Cemaziyelvel 857 (29 Mayıs 1453) tarihini verir. Fetihden sonra Memlûk Sultanı Melik Eşref İnal ve Karakoyunlu hükümdarı Cihanşâh'a gönderilen fetihnâmelerde de bu tarih 20 Cemaziyelvel 857 (29 Mayıs 1453) vardır. Kuşatmada bulunmuş Rum ve batılı tarihçiler ise 29 Mayıs 1453 tarihini verirler. Ancak burada da bir mesele karşımıza çıkmaktadır. Bu tarihçilerin verdiği 29 Mayıs tarihi Jülyen takvimine göredir. 1582'de bu takvim bırakılarak, şimdi bütün dünyada kullanılan Gregoryen takvimine geçilmiştir. Bu yeni sisteme geçilirken takvime 10 günlük bir ilave yapılmıştır. Bu durumda İstanbul'un fethi 9 Haziran olmaktadır.

Daha da ilginç olan bir durum ise Osmanlılar'ın İstanbul'un fethini 11 Haziran'da kutlamalarıdır. 11 Haziran tarihinin nereden çıktığı anlaşılamamaktadır. Yukarıda bahsettiğimiz Türk tarihçiler böyle bir tarihi vermezler. Rumi tarihe göre hesaplasalar, 16 Mayıs'ta kutlama yaparlardı. Acaba Rumi-Miladi hesaplaması yaparken, tarihi yanlış mı belirlediler?

Osmanlı'nın son döneminde, İttihat ve Terakki'nin iktidara gelmesinden sonra Osmanlı İmparatorluğu tarihindeki önemli hadiseler kutlanmaya başlandı. Hatta İttihatçılar, önceki dönemdekileri böyle kutlamalar yapmadıkları için suçladılar. 1914'te İstanbul'da çıkan gazetelerde bu kutlamalarla ilgili bilgi bulabiliyoruz. *Le Moniteur Ori-*

ental isimli gazete Osmanlılar'ın İstanbul'un fethini 11 Haziran'da büyük bir coşku ile kutlarken, Yunanlılar'ın ise büyük bir üzüntü ile aynı hadisenin mateminde olduğunu yazıyor.

♦ **Soru 15: Veziriazam Çandarlı Halil Paşa İstanbul'un fethini engellemek için Bizans'tan rüşvet aldı mı?**

Fatih, İstanbul'un fethini müteakip Veziriazam Çandarlı Halil Paşa'yı idam ettirdi. Halil Paşa İstanbul kuşatmasının başından beri bu işe karşı olup, Bizanslılar'la iyi geçinme taraftandı. Çandarlı'nın bu siyaseti, ona karşı olan diğer vezirler tarafından Bizans İmparatoru'ndan rüşvet aldığı şeklinde propaganda edilmişti. Ancak onun İstanbul kuşatmasına karşı olmasının asıl sebebi, Osmanlı'ya karşı haçlı kuvvetlerinin harekete geçme ihtimalidir. Çandarlı, II. Murad'ın barış siyasetini devam ettirmek istiyordu ve İstanbul fethedilemediği takdirde, Osmanlı İmparatorluğu'nun başına gelebilecek büyük tehlikelerin farkındaydı. Ayrıca Fatih'le arasındaki husumet yüzünden İstanbul'un fethinin ona sağlayacağı sonsuz kudretin kendi sonunu getireceğini de biliyordu. İstanbul kuşatmasına karşı çıkmasının asıl sebebi bunlardır. Bizanslılar'dan rüşvet aldığı yolundaki iddialar onu yıpratmak için çıkarılmıştır ve asılsızdır.

Fatih'in ilk hükümdarlığı (1444-1446) sırasında Çandarlı Halil Paşa ile genç padişah arasında bir husumet oluşmuş ve II. Mehmed, Halil Paşa yüzünden tahtı ba-

basına bırakmak zorunda kalmıştı. Ayrıca Fatih'in etrafındaki kapıkulu kökenli vezirler de onu Halil Paşa aleyhine kışkırtmaktaydılar. Fatih, kendi otoritesine engel olarak gördüğü Çandarlı Halil Paşa'yı, fetihten hemen sonra, rüşvet dedikodularını kullanarak ortadan kaldırmıştır.

♦ **Soru 16: İstanbul fetihten sonra yağmalandı mı?**

İslâm hukukuna göre zorla alınan bir şehirde bulunan mallar askerlerin hakkı sayılır ve yağmalanmasına müsaade edilirdi. İstanbul'un fethinden sonra da bu kaidе uygulandı. Şehir üç gün yağma, halkı da esir edildi. Ancak şehrin daha fazla harap olmamasını isteyen Fatih'in yağmayı erken bitirttiği söylenir. Şehri canlandırmak isteyen Fatih, fidyesini sağlayan ve kaçtığı yerden geri gelen Rumlar'ın şehirde yerleşmesine izin verdiği gibi, bir kısım esir Rumlar'ı da kendi parası ile satın alıp, serbest bıraktı.

♦ **Soru 17: İstanbul'un fethi açık unutilan bir kapıdan mı oldu?**

Hammer'den Stefan Zweig'e kadar birçok batılı tarihçi ve edebiyatçı İstanbul'un fethinin son safhasını şu şekilde anlatırlar; Surların arasında dolaşan birkaç Türk askeri Edirnekapı ile Eğrikapı arasında bulunan "Kerkoporta/Cambazhâne" denilen yayalara ayrılmış küçük kapılardan birisinin aklın alamayacağı bir unutkanlık yü-

zünden açık kaldığını görürler. Diğer askerlere de haber verilir ve Türkler bu kapıdan girerek İstanbul'u fethederler. Herkesin unuttuğu bir kapı olan Kerkopoorta, küçükük bir rastlantı, dünya tarihinin gidişini değiştirmiştir.

Bu bilgi sadece Dukas Tarihi'nde vardır ve dönemin diğer kaynakları ile uyuşmaz. Dönemin Türk kaynakları ile Barbaro ve Dolfin incelendiğinde fethin son aşamasının hiç de bu şekilde olmadığı anlaşılmaktadır.

Açık kapı söylentilerinin gerçeğe alakası yoktur. Fethin şokunu atlatmak ve şehrin Türkler'in eline geçmesini küçümsemek için çıkarılmıştır. Bu rivayet batıda çok yaygındır. Ancak yerli ve yabancı tarihlerin çoğuna göre Türk askerleri bugünkü Topkapı'ya yakın bir yerden savaşarak şehre girmişlerdir. Nitekim bu bölgenin ismi de, surların gördüğü tahribat yüzünden, fethitten sonra Top Yıkığı Mahallesi olarak anılmıştır.

♦ Soru 18: *İstanbul'un fethi Hristiyan dünyasında nasıl karşılandı?*

İstanbul'dan kaçanların Ege'deki adalara varmasından sonra, İstanbul'un düştüğü haberi her tarafa yayıldı. Mektuplar yazılarak hızlı gemilerle Venedik senatosuna ve papaya gönderildi. 29 Haziran akşamı haber İtalya'ya ulaşmıştı. Mektup senatoda okunduğunda salonu derin bir sessizlik kapladı. Senato üyeleri korku ve şaşkınlık ile birbirlerine baktılar. Ağıtlar, çığlıklar birbirini takip etti. Kimisi saçını başını yolarken, kimisi de göğsünü yumrukluyordu.

Hristiyan dünyası bugün dahi atlatamadığı bir şoka girmişti. Kimse bu duruma inanamıyordu. Kimisi Bizans'ın yardımına gidilmediği için Avrupa'daki Hristiyan devletleri suçlarken, kimisi de Bizanslılar'ın işledikleri günahların sonucunda bunların olduğunu ifade ediyordu. Haber yayıldıkça her yerde yeni bir haçlı seferi düzenleme fikri hakim oldu. Haber papaya ulaştığında, Papa V. Nicolas, "Hristiyanlığın utancıdır bu!" diye bağırmıştı. En başta papa olmak üzere birkaç yıl heyecanla birlik sağlamaya çalışıldıysa da, namuslarını kurtaracak bir sonuca varamadılar.

İtalya'dan Sırbistan'a herkes sıranın kendilerine geldiğine inanıyor ve korkuyordu. Vaizler şehir şehir dolaşarak halka durumu duyurdular. İnsanların günahları yüzünden Doğu Roma'nın başkentinin Türkler'in eline geçtiği, eğer insanlar dine dönmezlerse Fatih'in Roma'ya kadar geleceğini anlattılar.

♦ **Soru 19: İstanbul'un fethine Hristiyanlar ne tür ağıtlar yaktılar?**

İstanbul'un Türkler'in eline geçmesi Hristiyan dünyasında birçok ağıt yakılmasına sebep oldu. Bir Venedik şiirinde Hristiyanlığa şöyle sesleniliyordu: "Ağıtlar yaksın, korkunç düşüşüne gökyüzü ve bütün Hristiyanlar! Bu ne biçim kader. Hristiyanlar'ı körleştiren günahım ne benim. Felaketin bana yaklaştığını görmedi mi onlar". Bir diğer anonim çağında da Hristiyanlar bir araya gelmeye çağırılıyordu: "herşeye kadir Tanrım lütfunla Hristiyanlığa güç

ver. Banş ve birlik sağla. Ne Yunanistan'da ne Asya'da ve ne Avrupa'da tek bir Türk kalmayana kadar kovalamamız için bize büyük bir ordu kurmayı nasip et".

Hristiyanlar İstanbul'un Türkler'in eline geçmesini Romalıların Kudüs'ü yakıp yıkması, Hazreti İsa'nın çarmıha gerilmesi ve dünyanın sonu gibi insanlık tarihindeki büyük felaketlerden birisi olarak algıladılar.

İstanbul'un fethi üzerine birçok ağıt yakıldı. Bunların en ilginçlerinden birisi Bizanslı tarihçi Dukas'ın yazdığı şu ağıttır:

"Ey şehir, şehir, bütün şehirlerin başı! Ey şehir, şehir, dünyanın dört tarafının merkezi! Ey şehir, şehir, Hristiyanlar'ın iftihar sebebi ve barbarların hezimetini! Ey şehir, şehir, içinde manevi meyvelerle dolu ikinci bir cennet! Ey cennet şimdi güzelliğinin nerede? Vücut ve ruhun, manevi zarafetlerinin, faydalı kuvvetleri nerede? Solmak bilmeyen cennet yeşillikleri arasında, çok zaman evvel dikilmiş olan Hazreti İsa efendimin, havarilerinin gömülü bulunduğu vücutları nerede? Azizlerin, şehitlerin kalıntıları nerede? İmparatorların cesetleri nerede? Yollar, mabetlerin avluları, üç yol ağzları, tarlalar, bağların çevreleri, bunların hepsi, azizlerin, soyluların, dindar adamların, rahiplerin ve rahibelerin kalıntıları ile doluydu. Bunlar şimdi nerededirler? Ne büyük felaket!

Ya Rab! Bize olan bu halleri hatırına getir. Nazar eyle ve maruz kaldığımız hakaretleri gör! Babalarımızdan kalma mirasımız yabancılara kaldı, evlerimiz başkalarının

eline geçti. Babamız yok gibi, öksüz kaldık, annelerimiz dul kadınlara döndü. Takibata uğradık, zahmetler çektik ve rahatımız kalmadı. Babalarımız günah işlediler ve öbür dünyaya gittiler. Biz ise onların günahlarının cezasını çekiyoruz. Bizi kullar, hükümleri altına aldılar. Bunların elinden kurtulan olmadı. Başımızın üzerinde bulunan taç yere düştü. Yazıklar olsun bize! Zira günah işledik.

Ya Rab! Sen ilelebed bakisin, tahtın nesilden nesile intikal ediyor, niçin bizi tamamıyla unutupyorsun? Bizi uzun müddet terk ediyorsun?

Ya Rab! Kendi tarafına dönmemizi emret ve biz de bu emrine boyun eğerek döneceğiz ve hayatımızı eskiden olduğu gibi yeniden iyiliğe çevir. Lakin bizi tamamiyle reddettin ve bize karşı şiddetli gazaba geldin.

Şimdi şehre gelen felaketi, müthiş esareti ve acı hicreti hangi kuvvetli dil tasvir edebilecek? Maruz kaldığı felaket Kudüs'ten Babil'e veya Asurya'ya hicret etmek gibi değildir.

Ey güneş titre! Ey arz, sen de titre ve adil hakim olan Cenab-ı Hakk'ın günahlarımız için neslimizi tamamen terkettiğinden inle! Bakışlarımızı gökyüzüne çevirmeye layık değiliz, yalnız yüzümüzü yere koyarak, Allah'a karşı "adilsin ve kararların adalete uygundur" diye bağırmalıyız. Günahlar işledik, dini kurallardan uzaklaştık. Her milletten fazla haksızlık yaptık ve bize her ne yaptysan hakiki ve adil kararlarınla yaptın. Böyle olmakla beraber, Ya Allah! Bize merhamet et, biz de duadan geri durmayacağız".

♦ **Soru 20: Fethin Osmanlı tarihinin gelişimine ne tesirleri oldu?**

İstanbul'un fethi genç padişaha sonsuz bir kudret ve otorite sağlamıştı. Fetih öncesi büyük karışıklıklar içerisinde çalkalanan Osmanlı İmparatorluğu bu fethin getirdiği büyük prestijle hem İslâm dünyasının en parlak devleti hâline geldi, hem de düşmanları üzerinde psikolojik yığınlık yarattı. Fatih fetihten hemen sonra iktidarını sınırlayan Çandarlı'yı görevden aldı ve bir müddet sonra öldürttü. Aynı şekilde hükümdarlığı üzerinde bir tehdit olarak gördüğü Orhan Çelebi de fetih sırasında ortadan kalkmıştı.

Fatih'in veziriazamlarının sonuncusu hariç hepsi kapıkulu kökenlidir. Bu durum hükümdara aristokrat Türk ailelerinin nüfuzundan kurtulması imkânını vermiştir. Ancak herşey devşirmelere bırakılmamış, dinî, idarî ve malî bürokrasi Türk kökenlilerden teşkil edilmiştir. Böylece kapıkulları ile Türkler arasında bir denge kurularak devlet yönetiminde tek söz sahibinin padişah olması sağlanmıştır. Halil İnalçık, fetret devrinin gerçek bitişi için İstanbul'un fethi ile olduğunu söyler. İstanbul'un fethi öncesinde sallanan imparatorluk, fetihle kazandığı büyük itibar sayesinde dünya siyasetine yön verecek bir imparatorluk olma yoluna girdi.

Halil İnalçık, fetih sayesinde II. Mehmed'in kendisini cihanşümül bir imparatorluğun temsilcisi olarak gördüğünü, mutlak ve hudutsuz bir iktidar kazandığını belirtir. Bu durum merkeziyetçi devletin kurulabilmesini ve de-

vamlı fütuhât faaliyetlerinde bulunulabilmesini sağladı. Fatih'in cihanşümul hakimiyet fikrinin temelleri geniş bir yelpazeden oluşuyordu: Türk-Moğol hükümdarlık geleneği, İslâmî hilafet telakkisi ve Roma imparatorluk fikri. Fatih, fetihden sonra kendisini Roma İmparatorluğu'nun yegane varisi sayarak, Bizans İmparatorları ile akraba bütün sülaleleri (Trabzon Rum İmparatorluğu, Mora Despotları vs) ortadan kaldırmak için faaliyete geçmişti. H. İnalçık, Fatih'in şahsında Türk-İran-İslâm ve Roma hükümdarlık geleneklerini birleştiren Osmanlı padişahı tipinin doğduğunu belirtir.

♦ **Soru 21: İstanbul'un fethi ile yeni bir çağ açıldı mı?**

İstanbul'un fethi ile Ortaçağın kapandığı ve Yeniçağın açıldığı hemen hemen herkesin bildiği klişeleşmiş bir laftır. Gerçekte bir çağ açılıp kapanmış mıdır? Yoksa bu bizim kabul ettiğimiz bir tasnif midir?

İstanbul'un fethinin, Batı Hristiyanlık dünyasında büyük bir şok yaratması ve fethin akabinde Avrupa'ya giden Bizanslı bilim adamlarının Rönesans'ı başlatmaları yüzünden Yeniçağın başlangıcı olarak kabul edildiği söylenir. İstanbul'un fethi gerek Hristiyan dünyası, gerekse İslâm dünyası açısından önemlidir. Fakat Rönesans'ın başlaması ile Bizanslı bilim adamlarının bir ilgisi yoktur. XIX. yüzyılda ve XX. yüzyılın başlarında yazılan tarih kitaplarında Rönesans'ı İstanbul'un fethinden dolayı kaçan Bizanslılar'ın hazırlamış oldukları yazılmıştı. Ancak daha

sonraki yıllarda yapılan araştırmalarda bunun böyle olmadığı anlaşılmıştır.

Ortaçağın bitip Yeniçağ'ın başladığı tarih konusunda bir mutabakat yoktur. Bugün için Türk olan tarihçilerin dışında İstanbul'un fethini Yeniçağ'ın başlangıcı olarak kabul edenlerin sayısı çok azdır. Genel olarak Yeniçağ, Amerika'nın keşif tarihi olan 1492 yılı ile başlatılmaktadır. Matbaanın 1440'daki icadını da, yeni bir çağın başlangıcı olarak kabul edenler vardır. Fakat bütün bu tarihler Avrupa milletlerinin Yeniçağ'ın başlangıcını gösterir.

İstanbul'un fethi, Türkler'in daha önceki tarihlerinde eşine rastlanılmayan, dünya siyasetine yön veren bir imparatorluğun kuruluşuna vesile olduğu için Türk tarihinin Yeniçağ'ının başlangıcıdır.

♦ **Soru 22: İstanbul'un fethi ile ilgili bilgilerimizin kaynakları nelerdir?**

İstanbul'un fethi hakkında Türk kaynakları çok az bilgi verirler ve aralarında tutarsızlıklar vardır. İstanbul'un fethi ile ilgili bilgilerimizin çoğunu Bizans ve Latin kaynaklarından öğreniyoruz.

Aşıkpaşazâde, Tursun Bey, İbn Kemal, Tacizâde Cafer Çelebi, Kıvami, Bihişti Ahmed Sinan Çelebi, İdris-i Bitlisi, Oruç Bey, Karamanlı Mehmed Paşa, Şükrullah, Sarıca Kemal, Gelibolulu Mustafa Âli, Mehmed Neşri, Enveri, Lütfi Paşa, Muhyiddin Çelebi, Nişancı Mehmed Paşa, Hoca Sadeddin, Evliya Çelebi, Solakzâde Mehmed Hemdemi Çelebi, Zaim Mehmed, Mustafa Cenabi, He-

zarfen Hüseyin, Müminzâde Hasib, Abdulgaffar Kınımi, Abdurrahman Hibri, Ahmed Süheyli, Şaban Şifahi ve Müneccimbaşı Ahmed Dede gibi çağdaş veya daha sonra yaşayan birçok Osmanlı tarihçisinin eserleri ile *Anonim Tevârih-i Âl-i Osmânlar*'da İstanbul'un fethinden bahsedilir. Ancak Türk tarihçilerinin eserlerinde fethine dair verilen bilgiler son derece azdır. İstanbul'un fethi sırasında bu bahsettiğimiz tarihçilerden Aşıkpaşazâde ve Tursun Bey hazır bulunmuşlardır. Osmanlı tarihçileri arasında İstanbul'un fethine dair en geniş bilgi Tursun Bey'in tarihinde bulunur.

Mikhail Kritovulos, Laonikos Khalkokondyles, Mikhail Dukas, Nicolo Barbaro, Polonyalı Yeniçeri Mihailoviç, Tedaldi, Sphrantzes, Sakızlı Leonardo, Riccherio, Lomellino, Dolfın, Kievli İssodor, Samuele, Nestore Skender gibi Bizanslı ve Latin tarihçilerin eserlerinde veya yazdıkları mektuplarda İstanbul'un fethi ile ilgili önemli bilgiler bulunur. Özellikle Dukas, İstanbul'un fethini teferruatlı olarak anlatır ancak fetih sırasında İstanbul'da bulunmadığından verdiği bilgilerde tutarsızlıklar vardır.

♦ **Bibliyografya**

Anonim Tevârih-i Âl-i Osman, neşr. F. Giese, haz. Nihat Azamat, İstanbul 1992.

Anonim Osmanlı Kroniği (1299-1512), haz. Neodet Öztürk, İstanbul 2000.

Ervenî, *Düsturnâme*, yay. Mükrimin Halil (Yinanç), İstanbul 1928.

Gelibolulu Mustafa Âli, *Kitâbü't-Târih-i Künhü'l-Ahbâr*, I/2, haz. İ. Hakkı Çuhadar vd., Kayseri 1997.

Hadîdî, *Tevârih-i Âl-i Osman (1299-1523)*, haz. Necdet Öztürk, İstanbul 1991.

Hoca Sadeddin, *Tacü't-Tevârih*, II, İstanbul 1279.

Mehmed Neşri, *Kitâb-ı Cihan-nümâ, Neşri Tarihi*, I, yay. Faik Reşit Unat-Mehmed Altay Köymen, Ankara 1987.

Müneccimbaşı Ahmed b. Lütfullah, *Camiü'd-düvel, Osmanlı Tarihi (1299-1481)*, haz. Ahmet Ağırakça, İstanbul 1995.

Oruç Beğ Tarihi, haz. Nihal Atsız, İstanbul 1972.

Osmanlı Tarihleri, I, haz. Nihal Atsız vd., İstanbul 1949.

Sarıca Kemal, *Selâtin-nâme*, haz. Necdet Öztürk, Ankara 2001.

Solak-zâde Tarihi, I, haz. Vahid Çabuk, Ankara 1989.

İbn Kemal, *Tevârih-i Âl-i Osman*, VII. Defter, haz. Şerafettin Turan, Ankara 1991.

Kıvamî, *Fetihnâme-i Sultan Mehmed*, haz. Franz Babinger, İstanbul 1955.

Abdurrahman Sağır, *Mehmed bin Mehmed Er-Rûmî (Edirneli)'nin Nuhbetü't-Tevârih ve'l-Ahbâr'ı ve Târih-i Âl-i Osman'ı*, Marmara Üniversitesi Tarih Araştırmaları Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul 2000.

Tursun Bey, *Târih-i Ebü'l-Feth*, haz. Mertol Tulum, İstanbul 1977.

Nicolo Barbaro, *Konstantiniye Muhasarası Ruznâmesi*, çev. Şemsettin S. Diler, İstanbul 1976.

Zorzi Dolfin, "1453 Yılında İstanbul'un Muhasara ve Zabtı", çev. Samim ve Suat Sinanoğlu, *Fatih ve İstanbul*, I/1 (İstanbul 1953), s. 19-62.

Dukas, *Bizans Tarihi*, çev. VL. Mirmiroğlu, İstanbul 1956.

Kritovulos, *İstanbul'un Fethi*, haz. Muzaffer Gökman, İstanbul 1967.

N. Iorga, "İstanbul'un Fethi Hakkında İhmal Edilmiş Bir Kaynak", çev. Fazıl Işık-Adnan Erzi, *Belleten*, sayı: 49 (Ankara 1949), s. 83-100.

Şehir Düştü! Bizanslı Tarihçi Francis'den İstanbul'un Fethi, çev. Kriton Dinçmen, İstanbul 1992.

Yeorgios Frances, "Bir Bizans Tarihçisinin Kaleminden Fâtiḥ Sultan Mehmed", çev. Kevork Pamukciyan, *Hayat-Tarih*, sayı: 4 (İstanbul 1969), s. 21-23.

Agostino Pertusi, *İstanbul'un Fethi*, I, Çağdaşların Tanıklığı, çev. Mahmut Şakiroğlu, İstanbul 2004.

Bir Yeniçerinin Hatıratı, çev. Kemal Beydilli, İstanbul 2003.

Ahmed Muhtar Paşa, *Feth-i Celil-i Konstantiniyye*, İstanbul 1994.

Adnan Adıvar, "İstanbul'un Fethi Sırasında Bizans ve Türk Kültür Vaziyeti", *Tarih Dergisi*, sayı: 9 (İstanbul 1954), s. 1-13.

Gabor Agoston, "15. Yüzyılda Batı Barut Teknolojisi ve Osmanlılar", *Toplumsal Tarih*, sayı: 18 (İstanbul 1995), s. 10-15.

Mahmut Ak - Fehmeddin Başar, *İstanbul'un Fetih Günlüğü*, İstanbul 2003.

Ahmet Ateş, "İstanbul'un Fethine Dair Fatih Sultan Mehmed Tarafından Gönderilen Mektuplar ve Bunlara Gelen Cevaplar", *Tarih Dergisi*, sayı: 7 (İstanbul 1953), s. 11-51.

———, "Fetihden Az Sonra Bir İstanbul Tasviri", *Fatih ve İstanbul*, I/1 (İstanbul 1953), s. 17-18.

Ekrem Hakkı Ayverdi, "Rumeli-Hisarı ve İstanbul'da İlk Osmanlı Kitâbesi", *Fatih ve İstanbul*, I/1 (İstanbul 1953), s. 63-98.

Franz Babinger, *Fatih Sultan Mehmet ve Zamanı*, çev. Dost Körpe, İstanbul 2003.

Enrico Basso, İstanbul'un Fethini Müteakip İstanbul'daki Hristiyan Casusların Raporları", *Osmanlı*, I (Ankara 1999), s. 247-252.

Şerif Baştav, *Bizans İmparatorluğu Tarihi, Son Devir (1261-1461)*, Ankara 1989.

———, "XIV. Asırda Yazılmış Grekçe Anonim Osmanlı Tarihine Göre İstanbul'un Muhasarası ve Zaptı", *Belleten*, sayı: 69 (Ankara 1954), s. 51-82.

———, "Fatih İstanbul'u Kimlerden Aldı?", *Türk Kültürü*, sayı: 32 (Ankara 1965), s. 501-507.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

Marius Cenard, "Tarih ve Efsaneye Göre Arapların İstanbul Seferleri", çev. İsmail Hami Danişmend, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II (İstanbul 1956), s. 213-259.

Mustafa Cezar vd., *Mufasssal Osmanlı Tarihi*, II, İstanbul 1958.

İsmail Lütfi Çakan, "Fetih Hadisi", *Hadislerle Gerçekler*, II, İstanbul 1993, s. 251-255.

Hüseyin Dağtekin, "İstanbul'un Fethinde Kullanılan Yürür Kuleler", *Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, IX/1-2 (Ankara 1951), s. 153-163.

———, "Rumeli-Hisarnın Askerî Ehemmiyeti", *Fatih ve İstanbul*, I/2 (İstanbul 1953), s. 117-137.

İsmail Hami Danişmend, *Fatih'in Hayatı ve Fetih Takvimi*, I-II, İstanbul 1953-1955.

———, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, I, İstanbul 1971.

Melek Delilbaşı, "Türk Tarihinin Bizans Kaynakları", *Coğito*, sayı: 17 (İstanbul 1999), s. 339-351.

Feridun Dirimtekin, *İstanbul'un Fethi*, İstanbul 1976.

———, *Fetihden Önce Haliç Surları*, İstanbul 1956.

Feridun Emecen, "İstanbul'un Fethine Giden Yol 1451-1453", *Toplumsal Tarih*, sayı: 17 (İstanbul 1995), s. 22-29.

———, "İstanbul'un Fethi", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXIII, 212-220.

- , "İstanbul'un Fethi", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 312-321.
- , *İstanbul'un Fethi Olayı ve Meseleleri*, İstanbul 2003.
- İsmail Hikmet Ertaylan, *Fâtih ve Fütuhâtı*, I, İstanbul 1953.
- Fethin 511'inci Yıldönümü Konferansları*, İstanbul 1964.
- Albert Gabriel, "Rumeli Hisarı", çev. Fehmi Karatay, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, V (İstanbul 1959), s. 101-131.
- Tayyib Gökbilgin, "İstanbul'un Fethi", *İslâm Ansiklopedisi*, V/2, s. 1185-1189.
- Halil İnalcık, *Fatih Devri Üzerine Tetkikler, Vesikalar*, I, Ankara 1987.
- , "İstanbul'un Fethinin Yakın Sebepleri", *Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Dergisi*, XI (Ankara 1953), s.345-354.
- , "Bursa Şerîye Sicillerinde Fatih Sultan Mehmed'in Fermanları", *Belleten*, sayı: 44 (Ankara 1947), s. 693-709.
- , "Fatih Sultan Mehmed, İstanbul'un Fethi ve İmparatorluk", *Türk Kültürü*, sayı: 20 (Ankara 1964), s. 64-71.
- , "Osmanlı Devletinin Yükselişi Fatih Sultan Mehmed", *İslâm Tarihi Kültür ve Medeniyeti*, I, çev. Hulusi Yavuz, İstanbul 1988, s. 301-314.

1000 Soruda Osmanlı İmparatorluğu 1

- , "Fâtih Sultan Mehmed Tarafından İstanbul'un Yeniden İnşası", çev. Fahri Unan, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, sayı: 3 (Samsun 1988), s. 215-225.
- , "Mehmed II", *İslâm Ansiklopedisi*, VII, 506-535.
- , "Türkler (Osmanlılar: Başlangıçtan XVI. asrın sonuna kadar)", *İslâm Ansiklopedisi*, XII/2, 295-299.
- , "İstanbul-Türk Devri", *TDV İslâm Ansiklopedisi*, XXIII, 220 vd.
- , "Fatih, Fetih ve İstanbul'un Yeniden İnşası", *Dünya Kenti İstanbul*, İstanbul
- , *Osmanlı İmparatorluğu, Klâsik Çağ (1300-1600)*, çev. Ruşen Sezer, İstanbul 2003.
- ts., s. 22 -37.
- Kenan İnan, "Fatih Sultan Mehmed-İstanbul'un Fethi ve Etkileri", *Türkler*, IX, ed. H. C. Güzel-K. Çiçek- S. Koca, Ankara 2002, s. 279-311.
- İstanbul Armağanı, I, Fetih ve Fatih*, haz. Mustafa Armağan, İstanbul 1995.
- İbrahim Kafesoğlu, "XII. Asra Kadar İstanbul'un Türkler Tarafından Muhasaralan", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III (İstanbul 1957), s. 1-16.
- Hasan Kazankaya, *İstanbul'un Fethi ve Fethin Karanlık Noktaları*, I-II, İstanbul 1990.
- Mehmet Ali Kılıçbay, "İstanbul'un Latinler Tarafından Zabtı (1204)", *Tarih ve Toplum*, sayı: 18 (İstanbul 1985), s.31-35.

- Metin Kunt, "Siyasal Tarih (1300-1600)", *Türkiye Tarihi, Osmanlı Devleti 1300-1600*, II, ed. Sina Akşin, İstanbul 1988, s. 76-93.
- Yannis Kordatos, *Bizans'ın Son Günleri*, çev. Muzaffer Baca, İstanbul 1999.
- Necati Lugal-Adnan Erzi, "Fatih Sultan Mehmed'in Muhtelif Seferlerine Ait Fetihnameler", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, III, İstanbul 1957.
- Razi Maner, "Fethi Fâtih'e Dair", *Hayat-Tarih*, sayı: 12 (İstanbul 1970), s. 28-34.
- Robert Mantran, *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, çev. Server Tanilli, İstanbul 1992.
- V. Mirmiroğlu, *Fatih'in Donanması ve Deniz Savaşları*, İstanbul 1946.
- Donald M. Nicol, *Bizans'ın Son Yüzyılları (1261-1453)*, çev. Bilge Umar, İstanbul 1999.
- Abdulkadir Özcan, "İstanbul'un Fethinin Doğu ve Batı Dünyalarındaki Etkileri", *Süleyman Demirel Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, sayı: 4 (İsparta 1999), s. 99-104.
- , "Akşemseddin, Fatih ve Fetih", *Uluslar Arası Kuruluşunun 700. Yıl Dönümünde Bütün Yönleriyle Osmanlı Devleti Kongresi*, Konya 2000, s. 245-250.
- Hans Pfeffermann, *Rönesans Papalarının Türklerle İşbirliği*, çev. Kemal Beydilli, İstanbul 2003.
- S. Runciman-N. Rubinstein-R. R. Betts-B. Lewis-P. Wittek, "İstanbul'un Sükutu", çev. Orhan Şaik Gök-

yay, *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, II (İstanbul 1956), s. 183-212.

Steven Runciman, *Konstantiniyye Düştü*, çev. Derin Türkömer, İstanbul 1972.

G. Schlumberger, *İstanbul'un Muhasarası ve Zabtı*, çev. M. Nahid, İstanbul 1330.

Mithat Sertoğlu, "İstanbul Kaç Defa Muhasara Edilmişti?", *Resimli Tarih*, IV/41 (İstanbul 1953).

Stanford J. Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, I, çev. Mehmet Harmancı, İstanbul 1982.

Tarih Boyunca İstanbul Semineri, İstanbul 1989.

Franz Taeschner, "1453 Yılına Kadar Osmanlı Türkleri", çev. Necmi Ülker, *Tarih İncelemeleri Dergisi*, V (İzmir 1990), s. 283-306.

Selahattin Tansel, *Osmanlı Kaynaklarına Göre Fatih Sultan Mehmed'in Siyasi ve Askeri Faaliyetleri*, Ankara 1971.

Şehabeddin Tekindağ, *Fatih'den III. Murad'a Kadar Osmanlı Tarihi (1451-1574)*, *Ders Notları*, İstanbul 1977.

———, "İbn Kemal'e Göre Fâtih'in İstanbul Muhasara ve Zabtı", *İstanbul Enstitüsü Dergisi*, I (İstanbul 1955), s. 1-12.

———, "İstanbul Kuşatmasında İki Önemli Olay", *Tarih Dergisi*, sayı: 33 (İstanbul 1982), s. 1-6.

İsmail Hakkı Uzunçarşılı, *Çandarlı Vezir Ailesi*, Ankara 1986.

———, *Osmanlı Tarihi*, I, Ankara 1988.

Tahsin Ünal, "İstanbul Fethinin Teknolojik ve Manevi Yanları", *Türk Kültürü*, sayı: 32 (Ankara 1965), s. 727-735.

Süheyl Ünver, *İstanbul'un Mutlu Askerleri ve Şehit Olanlar*, Ankara 1976.

Nicolas Vatin, "Osmanlıların Yükselişi 1392-1512", *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi*, I, ed. Robert Mantran, çev. Server Tanilli, İstanbul 1992, s. 43-143.

Ali Yardım, "Fetih Hadisi Üzerine Bir Araştırma", *Diyanet İşleri Başkanlığı Dergisi*, XIII/2, s. 116-123.

Refet Yinanç, "Fatih'in Türkçe İstanbul Fetihnamesi", *Türk Dünyası Araştırmaları*, sayı: 29, (İstanbul 1984), s.18-23.

Stefanos Yerasimos, *Kostantiniye ve Ayasofya Efsaneleri*, İstanbul 1993.

Stefan Zweig, "Bizans'ın Fethi", *Yıldızının Parladığı Anlar*, çev. Burhan Arpad, Ankara ts., s. 3-27.

1. *Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı (24-25 Mayıs 1996)*, İstanbul 1997.

2. *Uluslararası İstanbul'un Fethi Konferansı (30-31 Mayıs-1 Haziran 1997)*, İstanbul 1997.

Hakkı Dursun Yıldız, "İstanbul'un Müslümanlar Tarafından Muhasaralan", *Lâle*, I/1 (İstanbul 1982), s. 27-32.

1000 SORUDA
OSMANLI
İMPARATORLUGU

— 1 —